Algemeene Kerkelijke Geschiedenis, Der christenen

Ijsbrand van Hamelsveld

H. Eccl. 1162 l
-13

Digitized by Google

ALGEMEENE KERKELIJKE GESCHIEDENIS, DER CHRISTENEN.

<36634755070015

<36634755070015

Bayer. Staatsbibliothek

Digitized by Google

Digitized by Google

ALGEMEENE KERKELIJKE GESCHIEDENIS,

DER

CHRISTENEN,

DOOR

IJSBRAND VAN HAMELSVELD.

DERTIENDE DEEL.

MET PLAATEN.

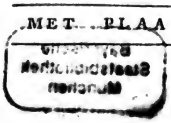

*

TE HAARLEM BIJ
FRANÇOIS BOHN,
MDCCCVI.

Digitized by Google

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Digitized by Google

INHOUD

VAN HET

DERTIENDE DEEL.

VIERDE BOEK.

Bevattende het vierde tijdperk; van de opkomst van MOHAMMED, in de zevende eeuw, tot het begin der kruistogten, of het Pausschap van GREGORIUS VII, in de elfde eeuw.

TWEEDE AFDEELING.

Van den dood van KAREL den Grooten, tot het begin der Kruistogten, of het Pausschap van GREGORIUS VII, van het jaar 814 tot 1073.

EERSTE HOOFDSTUK.

Staatkundige gesteldheid der wereld, en toestand der geleerdheid, gedurende dit Tijdvak. Bladz. 1.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Uitbreiding van den Christen Godsdienst. Bekeering der Noordsche Volken; Deenen, Zweeden, Noorwegers, Polen, Russen enz. 89.

Digitized by Google

DERDE HOOFDSTUK.

Klimmend gezag der Roomſche Pauſen; hunne Geſchiedenis in dit Tijdvak. Toeſtand der Geeſtelijkheid. . . . Bladz. 178.

KER-

Digitized by Google

KERKELIJKE GESCHIEDENIS.

VIERDE BOEK.

BEVATTENDE HET VIERDE *TYDPERK*; VAN DE OPKOMST VAN *MOHAMMED*, IN DE ZEVENDE EEUW, TOT HET BEGIN DER KRUISTOGTEN, OF HET PAUSSCHAP VAN GREGORIUS VII, IN DE ELFDE EEUW.

TWEEDE AFDEELING.

VAN DEN DOOD VAN KAREL DEN GROOTEN, TOT HET BEGIN DER KRUISTOGTEN, OF HET PAUSSCHAP VAN GREGORIUS VII. VAN HET JAAR 814 TOT 1073.

EERSTE HOOFDSTUK.

Staatkundige geſteldheid der Wereld, en toeſtand der Geleerdheid, gedurende dit Tijdvak.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

KAREL *de Groote*, die het *Frankiſche* Rijk ten hoogſten top van magt had opgevoerd, en door zijne werkzaamheid en regeerkunde had ſtaande gehouden, liet hetzelve, bij zijn overlijden in het jaar 814, na aan zijnen Zoon LODEWYK, bijgenaamd den *Godvruchtigen*, uit hoofde van zijnen ijver voor den Godsdienst, en het beſtuur der Kerk, ook den

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

van het Frankische Rijk.

Goedaartigen, uit hoofde van zijnen zachten aard, welke echter meer zwakheid te noemen, en in der daad oorzaak was van vele verwarringen; reeds in het jaar 817 verdeelde hij het Rijk onder zijne drie Zonen, die ten deele nog kinderen waren, welke verdeeling hij in het vervolg meer dan eens veranderde, waar door zijne Zonen, geholpen door de Bisschoppen van zijn Rijk, oproerig werden, en tegen hem opstonden, ja hem zelfs van de regering ontzetteden. Hij stierf ook in eenen veldtogt tegen een' van zijne Zonen, in het jaar 840. Zijne drie Zonen, LOTHARIUS, LODEWYK, en KAREL, die hem overleefden, lagen steeds met malkanderen overhoop, tot dat de twee jongsten den oudsten in het jaar 843, bij een verdrag te *Verdun*, noodzaakten, om het Rijk met hen te deelen. LOTHARIUS kreeg het Keizerrijk, het Koningrijk van *Italië*, en de landen tusschen de *Rhone*, *Saone*, *Maas* en *Schelde* gelegen, welke men naderhand het Rijk van *Lotharingen* genoemd heeft, waar van het later Hertogdom *Lotharingen* een gedeelte was. Alles, wat beoosten den *Rhyn*, in het hedendaagsch *Zwitzerland*, in *Duitschland*, en de *Nederlanden*, tot *Oostfrankryk* behoorde, benevens de steden *Mentz*, *Worms* en *Spiers*, werd LODEWYKS deel; terwijl KAREL het overige van *Westfrankryk* behield, tusschen den Oceaan, de *Rhone*, *Maas* en *Schelde*.

Het Duitsche Rijk.

LODEWYK, die *Oostfrankryk* beheerschte, was de stichter van het *Duitsche* Rijk; waarom hij ook *de Duitscher* heette. Hij regeerde en verdedigde zijn Rijk met verstand en moed; maar na zijne dood,

dood, in het jaar 876, verdeelden zijne Zonen hetzelve onder malkanderen; evenwel gelukte het den jongſten van hen, KAREL *den Dikken*, alles weder te vereenigen, wat KAREL *de Groote* bezeten had. Maar in het jaar 887, ontzeide men hem, wegens zijne flegte regering, alle gehoorzaamheid; en ARNULF, een bastaard-Kleinzoon van LODEWYK *den Duitſcher*, volgde hem op den troon van het *Duitſche* Rijk, hetwelk zich met moeite ſtaande houdende tegen de invallen der *Noormannen* en *Slaven*, nu ook blootgeſteld raakte aan de invallen der *Hongaren*. Onder ARNULF'S minderjarigen Zoon, LODEWYK *het Kind*, met het jaar 900, namen de verwarringen meer en meer toe door de onderlinge oorlogen der *Duitſche* Grooten; waartegen zijn opvolger KOENRAAD I., geen hulpmiddel wist te vinden. Eindelijk werd HENDRIK I., die in het jaar 909 den troon beklom, de verlosſer van zijn Vaderland. Deze bevolkte en verſterkte de ſteden, en oefende zijne onderdanen in den wapenhandel; vervolgens bedwong hij de *Slaven*, en ſloeg de *Hongaren* terug, waar door hij de openbare veiligheid van zijn Rijk herſtelde. Zijn Zoon OTHO I., of *de Groote*, drukte ſedert het jaar 936 gelukkig zijne voetſtappen. Hij beteugelde de oproerige Grooten, handhaafde de regten van zijn Rijk, overwon de *Hongaren* en *Deenen*, onderwierp de *Slaven*, en trok naar *Italië*, om welks bezit de *Burgundiſche* Koningen en *Italiaanſche* Vorſten, meer dan LX jaren lang, geſtreden hadden; dit land, tevens met de Roomschkeizerlijke waardigheid, verëenigde hij voor altijd met het Duitſche

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ſche Rijk; ook handhaafde hij het Keizerlijk gezag tegen de Pauſen; zijn voorbeeld werd door zijnen Zoon OTHO II., in het jaar 974, en zijnen Kleinzoon OTHO III., in het jaar 983 wakker gevolgd. De laatſte van deze Vorſten, uit het *Sakſisch* huis, HENDRIK II., maakte gebruik van de *Noormannen* tot een' voormuur van zijne bezittingen in *Italië*, en verzekerde zich van de erfenis van het Koningrijk van *Burgundië*. Vervolgens kwamen met het jaar 1074 Vorſten uit het *Frankiſche* Huis aan de regering. De eerſte derzelven, KOENRAAD II., vereenigde dadelijk het *Burgundiſche* Rijk met het *Duitſche*. Met gelijk gezag voerde zijn Zoon HENDRIK III., van het jaar 1039 tot 1056 den ſchepter. Maar toen zijn Zoon, HENDRIK IV, een kind van zes jaren, op den troon kwam, ſtichtte het ſlegt Staatsbeſtuur, gedurende zijne minderjarigheid, en verſcheidene verkeerde ſtappen van HENDRIK zelven, zoo veel misnoegen, dat hij in het jaar 1073 in eenen oorlog met de *Sakſen* geraakte, en dewijl dit juist in dien tijd gebeurde, toen de heerschzuchtige en listige Paus, GREGORIUS VII., den Pauſelijken Stoel beklom, ontſtond daar uit eene bron van rampen en onheilen voor den Keizer en gansch *Duitschland*, welke dertig jaren daar na, zelfs met zijne afzetting, nog geen einde namen. Gedurende alle deze veranderingen was *Duitschland* een verkiesbaar Rijk, hetwelk evenwel meestal tot eene erfelijke opvolging neigde. Aan de verkiezing der Koningen hadden de Geestelijke en Wereldlijke Rijksſtanden gezamenlijk aandeel. Ook begon allengs de burgerſtand

ſtand door den koophandel het hoofd op te beuren, welke door verſcheidene ſteden aan den *Rhyn*, de *Wezer* en *Elve*, met vlijt gedreven werd.

Sedert de verdeeling van het Rijk, in het jaar 843, had het *Weſtfrankiſche*, of zoo als het vervolgens heette, het *Franſche* Rijk, van KAREL *den Kalen*, Zoon van LODEWYK *den Godvruchtigen* af, zijne eigene Koningen. De gemelde Vorst was naauwelijks in ſtaat, zijne landen tegen de verwoestingen der *Noormannen* te beſchermen; en nog minder KAREL *de Dikke*, die bijna het geheele Rijk van KAREL *den Grooten* beheerschte, maar ook kort voor zijn overlijden in het jaar 887 alles weder verloor. Zijne nakomelingen, de *Karolingiſche* Vorſten, hebben wel in *Frankryk* nog honderd jaren langer geregeerd, dan in *Duitschland*; maar hunne groote Leenmannen werden ſteeds magtiger, terwijl zij zelven de bekwaamheid misten, om hun gezag ſtaande te houden. Een van hen, KAREL *de Eenvoudige*, zag zich in het jaar 912 genoodzaakt, een groot gedeelte van zijn Rijk, naderhand *Normandiê* genoemd, over te geven aan ROLLO, het legerhoofd der *Noormannen*, op voorwaarde, dat deze zich zou laten doopen, en den Koning voor zijnen Leenheer zou erkennen. Na andere onlusten en blijken van zwakheid der *Karolingiſche* Koningen, werd dit huis geheel van den troon beroofd, en HUGO CAPET, Hertog van *Isle de France*, Graaf van *Parys* en *Orleans*, beſteeg denzelven in het jaar 987. Deze is de Stamvader van alle de volgende *Frankiſche* Koningen geweest, tot in onze

Weſtfranken of het Franſche Rijk.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

tijden toe. Hij had echter alle zijne ſchranderheid en moed noodig, om zich te handhaven, dewijl hij van magtige Leenmannen omringd was; één van welken, WILLEM, Hertog van *Normandië*, zelfs in het jaar 1066 Koning van *Engeland* werd, zoodat de Koningen van *Frankryk* in dit Tijdvak ſlegts zeer weinig magt zelfs in hun eigen Rijk uitoefenen konden.

Spanje.

In *Spanje* ontſtonden thans verſcheidene Christen Koningrijken, die zich ten koste der *Arabieren*, die ſedert de VIIIſte eeuw in dit land zich gevestigd hadden, van tijd tot tijd vergrootten. Het oudſte derzelven, het Koningrijk *Leon*, in *Gallicië* en *Asturië* gegrondvest, kreeg zijne meeste uitgebreidheid door ALFONSUS *den Grooten*, die van het jaar 866 tot 912 regeerde. Van dit Rijk maakten zich vervolgens de Graven van *Kastilië* of *Burgos* onafhankelijk; wier Graaffchap in de XIde eeuw aan het Koningrijk *Navarre* kwam, waar van GARSIAS in het jaar 857 de eerſte Koning geweest was. Een Prins van *Navarre*, FERDINAND, nam in het jaar 1035 den titel van *Koning van Kastilië* aan, en verëenigde in het jaar 1039 ook *Leon* met dit nieuwe Rijk. Hij werd *de Groote* bijgenaamd, maar verzwakte de magt van zijn Huis, door bij zijn overlijden in het jaar 1065 het Rijk onder zijne drie Zonen te verdeelen. Een van dezen, ALFONSUS VI., bragt echter de bezittingen van zijne Broederen weder aan zich, en maakte ook groote veroveringen op de *Arabieren*. Nog ontſtond in *Spanje* het Koningrijk van *Arragon*, van hetwelk *Ramiro* om-

omtrent het jaar 1035 het eerst den tijtel voerde; als ook het Graafſchap *Barcellona*, (het tegenwoordig Vorſtendom *Katalonië*,) hetwelk zich, tegen het einde der IXde eeuw, aan de Frankiſche Opperheerſchappij onttrokken had. Op deze wijze gehoorzaamde het grootſte gedeelte van het Halfeiland, hetwelk *Spanje* en *Portugal* in zich bevat, aan Christen Vorſten; alleen bleven de *Arabieren* zich, hoewel niet geheel onafhankelijk, in de zuidelijkſte provintien ſtaande houden.

Andere Staatsveranderingen troffen *Engeland*. Engeland
Kort na het begin van dit Tijdvak, in het jaar 827, werd EGBERT Heer van alle de zeven *Sakſiſche* Rijken in het zuidelijk gedeelte van dit Eiland, ook verdedigde hij zijn Rijk gelukkig tegen de *Deenen*, tot zijn overlijden in het jaar 838. Maar zijne opvolgers konden niet beletten, dat deze vreemdelingen telkens landingen deeden, en groote verwoestingen aanrigtten. ALFRED of ALFRIED, die in het jaar 872 op den troon kwam, moest, niettegenſtaanſtaande zijne dapperheid, zijn Rijk voor een' tijd aan hun overlaten, en zich verborgen houden. Maar de omſtandigheden gunſtiger geworden zijnde, kwam hij weder te voorſchijn, en overwon in het jaar 878 de *Deenen* zoo volkomen, dat hij van dien tijd af meester van *Engeland* was. Hij was een *groot* Vorst, die dezen naam ruim zoo veel waardig was, als KAREL *de Groote*. Niet alleen beveiligde hij zijn Rijk, door het oprigten van eene bekwame zeemagt, en gepaste ſchikkingen te land, maar hij verhief het Rijk en volk uit het diepſte verval tot

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

eenen bloeijenden ſtaat, door goede wetten en burgerlijke inrigtingen, ook was hij een voorſtander der geleerdheid. Hij overleed in het jaar 900. De volgende Koningen handhaafden zich nog eenigen tijd zoo tegen de Geestelijkheid in hun Rijk, als tegen de nieuwe invallen der *Deenen*, maar als ETHELRED II., in het jaar 1002, de meeste *Deenen*, die zich in *Engeland* bevonden, had laten overvallen en ombrengen, haalde hij zich de wraak der *Deenſche* Koningen op den hals, van welken SUENO in het jaar 1013 het geheele Rijk veroverde; wiens Zoon KANUT of KNUT zich van het jaar 1017 af nog meer in het bezit van hetzelve verſterkte. Eindelijk gelukte het den *Engelſchen* in het jaar 1041 weder eenen Prins uit hunnen ouden *Sakſiſchen* Stam te bekomen in EDUARD. Doch kort na deszelfs dood werden zij overwonnen door WILLEM, Hertog van *Normandië*, in het jaar 1066, die aan het Rijk eene geheel nieuwe inrigting gaf, en wiens nakomelingen ook op den troon gebleven zijn. Het noordelijk gedeelte van *Brittannië*, of *Schotland*, had in dit Tijdvak, nadat de *Pikten* en *Schotten* aldaar ſedert het jaar 838 onder een Rijk verëenigd waren, nog zijne eigene Koningen. Maar *Ierland*, in verſcheidene kleine Vorſtendommen verdeeld, werd door eene onbeſchaafde, alhoewel Christelijke, natie bewoond.

Noordſche Rijken.

Thans werd ook het *Noorden* van *Europa* voor het eerst op meer dan ééne wijze bekend. De *Noormannen*, de gemeene benaming van alle *Noordſche* volken, verwoesteden bijna anderhalve eeuw lang de

de westelijke zeekusten van *Europa*, en namen zelfs aanzienelijke landstreeken in bezit. Nu leerde men hun *Vaderland* ook kennen, en de *Rijken*, welke zij daar gesticht hadden. Een van deze Rijken was *Denemarken*; hetwelk in aloude tijden dezelfde Vorsten gehad had met het geheele Noorden; behalven de Koningen van dat Rijk heerschten 'er nog bijzondere Vorsten over *Jutland*, een van welken, HARALD, door Keizer LODEWYK *den Godvruchtigen* op den troon gehandhaafd, daar voor, met velen van zijne onderdanen, in het jaar 826 tot het Christendom overging. Dertig of veertig jaren daar na verëenigde de Koning GORM *de Oude Jutland* met zijne overige landen. Zijn Zoon HARALD, met den bijnaam *Blaauwtand*, werd door OTHO *den Grooten* overwonnen, in het jaar 948, en genoodzaakt, het Christendom aan te nemen, en den Keizer voor zijnen Leenheer te erkennen. SUENO, of SUEND, HARALDS Zoon, veroverde, zoo als wij gezien hebben, *Engeland*, en een deel van *Noorwegen*; waar bij onder zijn Zoon CANUT, die van het jaar 1014 af regeerde, *Zweden* kwam, benevens *Sleeswyk*. Een zoo aanzienlijk gebied, zijn verstand en geluk, als ook de volkomene invoering van het Christendom in zijn Rijk, verwierven hem den bijnaam van *den Grooten*. Na zijne dood, in het jaar 1036, daalde het aanzien der *Deensche* Koningen voor een' geruimen tijd merkelijk. *Noorwegen* stelde zich reeds bij zijn leven in vrijheid; zelfs heerschte een *Noorweegsche* Koning eenige jaren over *Denemarken*. *Engeland* ging insgelijks

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

verloren; en de *Deenen* verwilderden thans door langdurige binnenlandſche onrusten en oorlogen, welke zelfs Koningen het leven kostte. — De *Zweedſche* Geſchiedenis bevat in dit Tijdvak minder merkwaardige tooneelen. *Zweeden*, ſedert het midden der IXde eeuw van *Denemarken* en *Noorwegen* afgezonderd, kreeg aan BIÖRN *Järnſida*, (dat is, *Tzerzijde*,) zijnen eigenen Koning; aan wien de beide hoofddeelen des Rijks, *Zweden* en *Gothland*, onderworpen waren. Ten dien tijde drong het Christendom het eerst in *Zweeden* in, aan hetwelk ſedert het jaar 1000 OLAF SHÖTKONUNG eenigermate de overhand bezorgde.

Rusland en Polen.

Andere Rijken namen in dit Tijdvak eerst een begin; zoo als twee *Slaviſche*, *Rusland* en *Polen*. Tot het eerſte, hetwelk naar de *Ruſſiſche Slaven* den naam heeft, werd in het jaar 862 de grond gelegd. Deze *Slaven* hadden zich aan den *Dnieper* en de rivier *Wolga* nedergeſlagen, waar zij de ſtad *Kiew*, nog de Hoofdſtad van *Ruſſiſch Ukraine*, en *Groot-Nowgorod*, bouwden. Maar de verwarring, uit hunne binnenlandſche twisten ontſtaan, werd zoo groot, dat zij drie *Noormanſche* Helden en Broeders van den Stam der *Waragers* aan de *Oostzee* noodigden, om de regering te aanvaarden. De oudſte van dezen RURIK, die zijne Broeders overleefde, werd de ſtichter van een nieuw Rijk, hetwelk hij tot aan zijn' dood in het jaar 879 meer en meer bevestigde, en waar over zijne nakomelingen meer dan 700 jaren geregeerd hebben. OLEG, zijn Neef, breidde dit Rijk aan verſcheidene kanten uit, en

en liet zelfs de *Griekſche* Keizers het gewigt van zijne magt gevoelen. Kort na hem kwam de Grootvorstin OLGA in het jaar 945 aan de regering, die zich te *Konſtantinopolen* liet doopen; haar Kleinzoon, WLADIMIR of WOLODIMER, in het jaar 981 aan de regering gekomen, bevorderde de verlichting van zijn volk meer dan alle zijne voorzaten; hij nam het Christendom, en met hetzelve zachtere zeden aan, ook voerde hij onder de *Ruſſen* de eerſte beginſelen der wetenſchappen in, bouwde vele ſteden, en deed den koophandel bloeijen. Men heeft hem wegens zijne daden en verdienſten den eernaam van *den Groote* en den *Heiligen* gegeven. Doch hij beging een' grooten misſlag tegen de Staatkunde, toen hij in het jaar 1015 bij zijn overlijden het Rijk onder zijne twaalf Zonen verdeelde; die onder malkanderen oorloogden en moordden, en het Rijk in vele deelen ſcheurden. JAROSLAW, een van WLADIMIR's Zonen, werd wel meester van deze allen in het jaar 1036, maar ook deze verdeelde in het jaar 1054 het Rijk op nieuw onder zijne negen Zonen, hetwelk eene nieuwe bron was van verdeeldheden en onrusten.

Ongevaar dertig jaren vroeger zal, volgens een oud verhaal, het *Poolſche* Rijk gegrond zijn. De oudſte Geſchiedenis der *Poolſche Slaven* is zeer onzeker, en gedeeltelijk fabelachtig, doch, naar een vrij waarſchijnlijk berigt, werd omtrent het jaar 840 een arm, maar wegens zijne eerlijkheid en wijsheid geacht landman, PIAST, tot *Hertog* verkoren, wiens nakomelingen, de *Piasten* genoemd, dit gebied tuſſchen

Polen.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ſchen de 5 en 600 jaren bezeten hebben. De eerſte van dezen, die in de Geſchiedenis merkwaardig is, was MIESKO, of MIECISLAW. Deze nam in het jaar 965 den Christelijken Godsdienst aan, hij bezat ook *Silezië*, en erkende den Keizer van *Duitschland* voor zijnen Leenheer. Zijn Zoon BOLESLAW, met den bijnaam CHROBRI, of *de Dappere*, die hem in het jaar 992 in de regering opvolgde, zal van Keizer OTHO III., in het jaar 1000 den Koninklijken tijtel ontvangen hebben, met welken echter zijne nakomelingen den Hertoglijken naderhand nog verwisſeld hebben. Na de dood van zijnen Zoon MIECISLAW II., in het jaar 1034, verviel *Polen* in inwendige onrusten, en was ook blootgeſteld voor de invallen der *Bohemers*, dewijl MIECISLAW's Zoon CASIMIR Monnik was geworden in het Klooster *Clugny*, en het Rijk dus zonder opperhoofd was, tot dat CASIMIR, met verlof van den Paus, in het jaar 1041 het Klooster verliet, en het beſtuur aanvaardde, hetwelk hij, onder den tijtel van Hertog, behield tot het jaar 1058.

Hongarijën.

Op het einde derzelfde IXde eeuw, in welke deze beide *Slaviſche* Rijken hunnen oorſprong namen, drongen ook de *Hongaren* in *Pannonië*, waar aan zij allengs hunnen naam gaven. Deze *Aſiatiſche* Natie, even krijgszuchtig als onbeſchaafd, werd kort daar na door den *Duitſchen* Koning ARNULF onvoorzigtig genoeg naar *Duitschland* gebragt, om zich van haar tegen de *Mähren* of *Moraviërs* te bedienen. Hier door braken zij, na zijn overlijden in het jaar 899, des te ligter in het Rijk, hetwelk zij

zij dertig jaren achter een plunderden en verwoeſten. Maar na het midden der Xde eeuw werden zij van de *Duitſche* Koningen teruggeſlagen, ook werden toen twee van hunne Vorſten gedoopt. Doch STEVEN, die in het jaar 997 door den Keizer OTHO III. den tijtel van Koning verkreeg, voerde het Christendom het eerst in zijn Rijk in. Hij werd de wetgever der *Hongaren*, en onderwierp *Zevenbergen* en een deel van *Walachië*. Na zijn dood, in het jaar 1038, volgden twintig of dertig jaren lang zeer onrustige tijden voor de Hongaren, welken den voortgang der verlichting bij dit volk ſtremden.

Italië eindelijk, voorheen de Zetel van het grootſte en bloeijendſte onder alle *Europiſche* Rijken, neigde meer en meer zigtbaar tot eene verdeeling onder verſcheidene Vorſten en Staten. De *Frankiſche* en naderhand de *Duitſche* Koningen, ſcheenen wel, als Koningen van *Italië*, Keizers en bezitters van *Rome*, meesters van het grootſte gedeelte van dit land te zijn, alleen de geringe en wankelende bezittingen der *Griekſche* Keizers uitgezonderd; maar zelfs ten tijde van de OTHO's bleek, dat zij door krijgsmagt zich moesten ſtaande houden. De *Pauſen* eerst bezitters van eene matige landſtreek langs de *Adriatiſche* Zee, ſtonden naar de beheerſching van *Rome* zelve, en naar de hoogſte magt in *Italië*. Onder de aanzienlijke Keizerlijke Leenmannen, die naar de onafhankelijkheid dongen, waren 'er geene magtiger, dan de Markgraven van *Toskane*; reeds in de Xde eeuw een' tijd lang Heeren van *Ro-* Italië.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814 tot 1037.

Rome, en in de XIde van een uitgebreid gebied in boven- en midden-*Italië*, erkenden zij wel de hoogheid der Keizeren, maar kwamen meer in verbindtenis met de Paufen tegen de Keizers. *Venetië*, ſedert de IXde eeuw volkomen een Gemeenebest, verwong als zeemogendheid de plaats der *Griekſche* Keizeren in de *Adriatiſche* Zee; het breidde zijnen koophandel en zeevaart uit tot in *Azië*, en zijne zeelieden waren de besten van *Italië*. In beneden-*Italië* en *Sicilië* verloren de Keizers van *Konſtantinopolen* thans alle hunne nog overige bezittingen, door de *Arabieren* en *Noormannen*. De laatſten inzonderheid bemagtigden, na het jaar 1041, *Apulië*; waar mede Keizer HENDRIK V. hen beleende, maar reeds in het jaar 1059 vonden zij 'er grooter voordeel bij, dat zij de Paufen voor hunne Leenheeren erkenden: en in deze betrekking werd ROBERT GUISCARD, de voornaamſte Vorst der *Noormannen*, de eerſte Hertog van *Apulië* en *Calabrië*. De Paus, die *Benevento* van hem kreeg, beloofde hem ook *Sicilië* als een Hertogdom, indien hij de *Grieken* en *Arabieren* uit dit Eiland verdreef, welke voorwaarde hij ſpoedig volbragt.

Griekſche Keizerrijk.

Niet alleen konden dus de *Griekſche* Keizers zich in deze ſchoone gewesten niet handhaven, maar hun Rijk kon zich nooit herhalen van de ſchokken en verliezen der voorgaande eeuwen; waar bij thans nog nieuwe kwamen, welke meestal hunnen grond hadden in de ellendige ſtaatsgeſteldheid en in de verbastering der ingezetenen. Van het jaar 813 regeerde LEO *de Armeniër*, een werkzaam en verdien-

dienſtelijk Vorst, maar die gehaat was, omdat hij de verëerders der Beelden te hevig onderdrukte, gelijk hij ook in het jaar 820 vermoord werd. Een der zamengezworenen, MICHAËL *de Stamelaar*, werd thans Keizer. Deze verloor *Crete*, en een groot deel van *Sicilië*, tegen de *Arabieren*. Zijn Zoon THEOFILUS, die hem in het jaar 829 opvolgde, was niet gelukkiger, hoewel het hem niet aan prijswaardige hoedanigheden ontbrak. MICHAËL zijn Zoon daartegen, die van het jaar 842 regeerde, maakte zich door ſpilzucht, dartelheid, en vele dwaasheden, verachtelijk; hij werd in het jaar 867 vermoord. Met des te meer roem regeerde BASILIUS *de Macedoniër* tot het jaar 886, die ook als Wetgever en Schrijver uitmuntte, evenwel kon hij niet beletten, dat de *Arabieren Syrakuze* tot den grond toe vernielden. Nog geleerder en overvloediger in het ſchrijven van boeken, was zijn Zoon LEO, dien men daarom den *Filozoof* of *Wijsgeer* noemde; en die ook door wetgeving zich verdienſtelijk maakte. Evenwel werd hij door zamenzweringen en verraad van zijne Bevelhebbers ontrust; en door zijnen Patriarch in den ban gedaan; de *Arabieren* ontnamen hem *Lemnos*, als ook *Theſſalonika*, tot hij in het jaar 911 overleed. De derde van deze in de wetenſchappen geoefende Keizers, zijn Zoon KONSTANTINUS *Porphyrogenitus*, ook door zijne ſchriften beroemd, had afwisſelend geluk tegen de *Bulgaren* en *Arabieren*; maar zijn eigen Zoon bragt hem in het jaar 959 met vergif om het leven. Zelfs de roemrijkſte regeringen konden eenen

Kei-

Keizer voor zulk een lot niet beſchermen. NICEFORUS FOKAS ontnam den *Arabieren Crete* weder, en geen gering gedeelte van *Cilicië* en *Syrië*, en evenwel kwam hij door eene zamenſpanning van zijne Gemalin met afgezette Veldheeren in het jaar 969 om het leven. Eén dezer Veldheeren, JOANNES ZIMISCES, beſteeg den troon, wiens Staatsbeſtuur hem tot eer ſtrekte, alzoo hij de *Arabieren* en *Ruſſen* overwon, en in *Syrië* gewigtige veroveringen maakte. Maar toen hij liet blijken, dat hij de onverzadelijke hebzucht van zijnen eerſten Staatsdienaar, eenen gefnedenen, niet langer wilde dulden, kwam hem deze in het jaar 975 voor, door hem vergif te geven. Kort daar na werd het Rijk door den opſtand van zijne beste Veldheeren geſchokt; evenwel bedwong de Keizer BASILIUS II., die tot het jaar 1025 bijna 50 jaren lang regeerde, *Bulgarië*. Dra volgden weder nieuwe moorden of afzetten der Keizeren, en eene buitenſporige Vorſtin, de Keizerin ZOË, die daar een hoofdaandeel aan had, was meer dan eens regentes van het Rijk. Door eene dergelijke Staatsomwenteling kwam IZAAK COMMENUS in het jaar 1057 op den troon; van welken hij twee jaren daar na vrijwillig afſtand deed. In het jaar 1068 kreeg het Rijk aan ROMANUS DIOGENES eenen zoo ondernemenden en oorlogszuchtigen Keizer, als het toen juist noodig had. Want bij zijne oude vijanden, de *Arabieren*, *Bulgaren* en *Ruſſen*, welken het ter naauwer nood wederſtaan kon, was ſedert twintig jaren een nieuw en nog geduchter vijand, de *Turken*, gekomen. Dezen trok hij

hij in het jaar 1071 tegen; de veldſlag, welken hij hun leverde, bleef wel onbeſlist, maar een verraderlijk Veldheer veroorzaakte, dat het leger in wanorde geraakte, en de Keizer zelf gevangen werd. Alhoewel nu de *Turkſche Sultan*, na het ſluiten van den vrede, hem ſpoedig weder in vrijheid ſtelde, bewerkten echter zijne vijanden te *Konſtantinopolen* de verkiezing van eenen anderen Keizer. Als hij zijn regt door de wapenen wilde doen gelden, werd hij geſlagen en gevangen, men gaf hem toen vergift, na hem de oogen uitgeſtoken te hebben.

Rijk der Chalifen.

Indien het Rijk der *Arabiſche Chalifen* zich op dien top van magt en vastigheid had ſtaande gehouden, welken het in het begin van dit Tijdperk beklommen had; dan zou het *Griekſche* Keizerrijk, aan welks verzwakking het Hof, de Staatsdienaars, de Veldheeren en Soldaten, de Geeſtelijkheid, en de Hoofdſtad als om ſtrijd arbeidden, waarſchijnelijk reeds ten dezen tijde grootendeels in puinhoopen geſtort zijn. Doch dit groote Rijk viel met eene bijna onverwachte ſnelheid in onmagt en verwarring neder. AL-MAMUM, een Zoon van den grooten *Chalif*, HARUN AL RASCHID, beheerschte hetzelve ſedert het jaar 813. Hij wankelde echter reeds op zijnen troon, toen hij, die uit het Huis van ABBAS afſtamde, door zijnen Staatsdienaar verleid, eenen opvolger uit het Huis van ALI, hetwelk het zijne zoo vijandig was, benoemde. Ook was hij de eerſte *Chalif*, die aan een' zijner uitmuntendſte Veldheeren het Stadhouderſchap van een groot land ſchonk, met bijkans onbepaalde magt. Voor het overige

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

verwierf hij zich veel roem, en bragt nog meer dan zijn vader toe, om zijne *Arabieren* ſmaak te doen krijgen in wetenſchappen en kunſten. Zijn Broeder AL MOTAZEM, die hem in het jaar 833 opvolgde, moest groote oproeren beteugelen, en beging daar en boven den misſlag, dat hij eene talrijke lijfwacht van vreemdelingen aannam, ook had hij 50,000 oorlogsſlaven, meestendeels van *Turkſche* afkomst, in zijnen dienst, waar van de naastvolgende *Chalif*, AL MOTAWAKKEL, reeds de treurige gevolgen ondervond. Terwijl hij zijne *Turkſche* lijfwacht nog ſteeds vermeerderde, en zijne *Arabieren* alleen in uitheemſche oorlogen gebruikte, beledigde hij evenwel den Veldheer der *Turken*, die daarom met des *Chalifs* Zonen en andere *Turken* eene zamenzweering ſmeedde, en den *Chalif* in het jaar 861 liet vermoorden. Thans verhieven deze *Turkſche* krijgslieden AL MOSTAIN op den troon, doch dien zij een' tijd lang als een' gevangenen bewaarden, terwijl zij zich de geheele regering aanmatigden. Toen hij hunne handen ontkwam, noodzaakten zij hem de regering neder te leggen. Deze *Turkſche* Veldheeren, en andere ſtoute legerhoofden, ontnamen van tijd tot tijd de aanzienlijkſte landen aan het *Chalifaat*; de nakomelingen van ALI, en de aanhang der *Karmatiers*, die met het zwaard in de vuist den Godsdienst van MOHAMMED wilden hervormen, verwekten inlandſche oorlogen, ſommigen van welken eene halve eeuw lang duurden; de oproeren en onlusten vermeerderden; en eindelijk moesten de *Chalifen*, wier gedrag dikwijls zeer verach-

te-

telijk was, het onderſpit delven. AL KAHER, die even zoo wreed als zwak was, werd in het jaar 933 afgezet en geblind, en moest naderhand langs de ſtraten van *Bagdad* gaan bedelen. Toen gaf men de waardigheid van *Chalif* aan AL RADI, doch dewijl men hem buiten zijne Hoofdſtad weinig gehoorzaamde, ſloot hij een verdrag in het jaar 935, met zijnen magtigen *Turkſchen* Stadhouder EBN RAYEK, waar bij deze onder den tijtel van *Emir al Omra*, (opperſte *Emir* of Vorst,) alle gezag van regering ontving, terwijl hij ſlegts den tijtel en eerbewijzen van eenen *Chalif* behouden zou. Op deze wijze ging het *Chalifaat*, in der daad, tot de *Turken* over, terwijl de *Arabiſche* Vorsten van dezen naam van toen af enkel Geestelijke hoofden van den Godsdienst bleven. Ook waren ten dezen tijde de voornaamſte landſchappen, die het Rijk der *Arabieren* uitmaakten, van hetzelve reeds afgeſcheurd, en hadden hunne bijzondere Vorsten.

In plaats der *Arabiſche Chalifen* te *Bagdad* kwamen dus ſedert het midden der XDe eeuw de *Turkſche* Vorsten, eerst uit het Huis van BUJA of de *Buiden*, omtrent honderd jaren lang. MAHMUD GAZNI, ſtichter van het geſlacht der *Gaznitiſche Turken*, veroveraar van *Perſië* en *Indië*, verdrong hen uit *Perſië* in het jaar 1029; maar zijn geſlacht zoo wel als dat der *Buiden* werd geheel uitgeroeid door de *Seldjukiſche Turken*, onder TOGRULBEK, dien de *Grieken* TAGROLIPIX noemen, en die zijn gebied in het Oosten in het jaar 1039 vestigde. Tien jaren daar na tastte hij het *Grieksch-Keizerlijk* ge-

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

bied in *Azië* aan, en door den *Chalif* te *Bagdad* tegen de *Buiden* te hulp geroepen, vernietigde hij derzelver heerſchappij geheel in het jaar 1055, wordende in derzelver plaats door den *Chalif* tot *Emir al Omra* aangeſteld, dat is, in der daad, tot den beheerſcher van het Rijk. Hij overleed in het jaar 1062.

Staat der geleerdheid in't gemeen.

Waar ook de Christen-Godsdienst in dit Tijdvak zich onder de ruwſte volken uitbreidde, ontſtak hij, uit zijne eigene natuur, ten minſten eenig licht van kennis en wetenſchap; deze Godsdienst trouwens eischt een opregt en ijverig onderzoek der waarheid, ook is de beſtemming van zijne Leerären geene andere dan het onderwijs der waarheid. Maar deze Godsdienst was reeds in de vorige eeuwen verbasterd, en in denzelven veel Bijgeloof ingevoerd. Deze verbasterde Godsdienst duldde naauwelijks meer onderzoek, maar vorderde een onbeperkt geloof aan het geen in en door de Kerk vastgeſteld was; ten aanzien der Leeräars heerschte een denkbeeld, en waan, als of het hun alleen toekwam, wetenſchap en kennis te bezitten en te beoefenen; terwijl zij, door traagheid, daar van geen meer werk maakten, dan volſtrekt noodig was, om de pligten van hun ambt ſlegts dragelijk te vervullen.

Verdienſte der Westerſche Keizers en Vorsten omtrent de geleerdheid.

KAREL *de Groote*, wiens ijver, om geleerdheid en wetenſchap aan te kweeken, wij hebben opgemerkt, was echter ook met dit vooroordeel ingenomen, dat dezelve bijzonder de zaak der Geestelijkheid was. Zijn Zoon LODEWYK *de Godvruchtige* volgde zijn voorbeeld. Deze verſtond *Grieksch* en *La-*

Digitized by Google

Latijn, en ſprak de laatſte taal als zijne *Frankiſche* moedertaal; maar men had hem de Heidenſche Gedichten, waarſchijnlijk de *Latijnſche*, die hij in zijne jeugd geleerd had, tegengemaakt, en hem de Heilige Schrift leeren uitleggen naar derzelver gewaanden Geestelijken en Zedelijken zin, als ook naar de zoogenoemde *Anagoge*, zoodat hij naderhand ook als Keizer dagelijks veel tijd doorbragt met dezelve te lezen, en met zingen en bidden in de Kerk (*). De zesde *Paryſche* Kerkvergadering (†), door hem aangemaand, verzocht hem, om naar het voorbeeld van zijnen Vader, ten minſten op drie bekwame plaatſen van het Rijk ſcholen aan te leggen.

LODEWYKS Zoon, LOTHARIUS, dien hij in het jaar 823 tot Keizer en Koning van *Italië* had laten zalven, gaf reeds in het eerſte jaar zijner regering een bevel tot het aanleggen van ſcholen in *Italië*, op de klagte, dat het openbaar onderwijs door de traagheid van ſommige Bisſchoppen in Opper-*Italië* geheel te niet geloopen was (§). Naar dit voorbeeld ſchijnt Paus EUGENIUS in eene vergadering van Bisſchoppen te *Rome* in het jaar 826 een beſluit te hebben laten nemen, om in elk Bisdom van *Midden-Italië* eene ſchool op te rigten (**). Even-

(*) THEGANI *Opus de Geſtis Ludovici Pii T.* II. *SS. Franc.* DUCHESNE *pag.* 279.

(†) *Ap.* HARD. *Tom.* IV. *pag.* 1356.

(§) MURATOR. *SS. rer. Ital. T.* I. *P.* II. *p.* 151.

(**) HOLSTEN. *Collect. Rom. P.* II. *p.* 7.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814 tot 1073

Evenwel vond eene volgende Kerkelijke vergadering in het jaar 853 te *Rome* onder LEO IV. nog ſteden genoeg, waar alle onderwijs ontbrak, waarom zij beval, hier in te voorzien (*).

Een andere Zoon van LODEWYK *den Godvruchtigen*, KAREL *de Kale*, Koning der *Weſtfranken*, ſedert het jaar 843, eindelijk ook Keizer, en bezitter van de geheele heerſchappij van KAREL, wordt van alle de *Karolingiſche* Vorsten het meest geroemd; die zijn Hof zelve tot eene leerſchool gemaakt, en *Griekſche* Geleerden en Wijsgeeren uit *Ierland* in zijn Rijk zal ontboden hebben (†).

Nog ten tijde van KAREL, kwam ALFRED of ALFRIED in het jaar 872 op den *Engelſchen* troon. Deze Vorst had in zijn twaalfde jaar nog niet leeren lezen, maar door het hooren voorlezen van eenige *Sakſiſche* Gedichten, werd de lust tot geleerdheid in hem opgewekt. Binnen kort leerde hij dezelven lezen, en kreeg ook ſpoedig eenige kennis van de Latijnſche taal en de beroemdſte Schrijvers in dezelve. In het jaar 878 gelukte het hem eerst de *Deenen* te overwinnen, die zijn Rijk bemagtigd hadden; hetwelk hij nu zoo verwilderd vond, dat 'er van den arbeid van THEODORUS van *Canterbury*, BEDA en ALCUIN bijkans geene ſpoor was overgebleven; aan de zuidzijde van den *Theems* vond hij geen' enkelen Geeſtelijken, die eene plaats van den Latijnſchen Bijbel verklaren kon; en maar weinigen in het Noorden

(*) HARDUIN. *Tom.* V. *pag*, 69.

(†) LAUNOI *de Scholis celebr. C.* 12. *T.* IV. *P.* I. *p.* 18.

den van *Engeland* waren zoo ver gevorderd. ALFRED ontbood om deze reden uit het *Frankiſche* Rijk, uit *Ierland*, ja zelfs uit *Sakſenland* geleerden, met wier hulp hij ſcholen oprigtte; onder anderen wil men, dat hij de ſtichter of herſteller zal geweest zijn van de Hoogeſcholen van *Oxford* en *Cambridge*. Hij zelf was een voorbeeld ter opwekking van anderen, hebbende een derde gedeelte van zijnen tijd gewijd aan de wetenſchappen en godsdienſtige oefeningen; zoo naauwkeurig verdeelde hij zijn' tijd, waar toe hij kaarſen van dezelfde lengte gebruikte, die in lantaarnen brandden. Hij was een groot krijgsman, die meer dan 50 veld- en zeeſlagen geleverd heeft, maar tevens zelf een Schrijver en Dichter. Hij ſchreef *Angelſakſiſche* Gedichten, over zede- en geſchiedkundige onderwerpen; hij vertaalde in zijne moederſpraak de Fabelen van ESOPUS, BOETHIUS *over de vertroosting der Wijsbegeerte*, een Boek van GREGORIUS *den Grooten*, *over de zorg van eenen Geestelijken Herder*, en andere. Ook liet hij een *Handboek* na, en overleed, toen hij aan eene *Overzetting der Pſalmen* arbeidde. Sommigen van deze opſtellen zijn in de latere tijden in het licht gegeven, en getuigen van ijver van dezen Vorst, die in meer dan één opzigt den naam van *den Grooten* waardig was (*).

Na verloop van eene eeuw, ſedert de dood van KAREL *den Grooten*, deden zich in het Westen wei-

(*) D. HUME *Geſchiedenis van Engeland* I *Deel enz.*

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

weinige Vorsten op, als voorſtanders der geleerdheid. Oorlogen, die bijkans geen einde vonden, waren hunne bezigheid, en niet zelden beklommen zij den troon, zonder lezen of ſchrijven geleerd te hebben. Onder dezen behooren twee der roemrijkſte Koningen van *Duitschland*, HENDRIK I en OTHO I. De laatstgemelde leerde eerst lezen na de dood van zijne Gemalin; en toen hij vervolgens in het jaar 951 de weduwe van eenen *Italiaanſchen* Koning, ADELHEID, trouwde, leerde hij ook zoo veel van de *Latijnſche* taal, dat hij boeken verſtaan kon, die in dezelve geſchreven waren. Doch zijn Broeder BRUNO, Aartsbisſchop van *Keulen*, dien hij zijnen Kanſelier en Aartskapellaan maakte, had hem al vroeg, en midden onder de wapenen, die hij bijna nooit nederleide, eenigen ſmaak in de wetenſchappen ingeboezemd. Daar deze, uit hoofde van zijne waardigheid, het Hof doorgaans volgde, had hij eene kleine verzameling van Griekſche en Latijnſche Schrijvers bij zich, en hield met de Geestelijken, die hem verzelden, geleerde geſprekken, bij welke OTHO zich ſomtijds tegenwoordig bevond (*). De Kleinzoon van dezen Keizer, OTHO III., maakte des te zeldzamer uitzondering onder de Westerſche Vorsten van dezen tijd, en ſcheen zeer veel te belooven voor de wetenſchappen, hebbende hij de opvoeding genoten van den *Westfrank* GERBERT, den geleerdſten man, dien Europa toen kende, maar deze

(*) WITICHINDI *Annal. L.* II. *p.* 650. *Vita D. Brunonis in Leibnit. SS. rer. Brunsvic. T.* I. *p.* 273.

ze ſchoone hoop werd door zijnen vroegtijdigen dood in het jaar 1002, in den ouderdom van XXII jaren afgeſneden. Men heeft nog eene Briefwisſeling tusſchen dezen Keizer en zijnen leermeester GERBERT (*).

Der Griekſche Keizers.

Met meer geluk zochten eenige *Griekſche* Keizers de oude ſchatten der geleerdheid van hun volk te behouden en zelfs te vermeerderen. Inzonderheid regeerde 'er ſedert de later tijden der IXde eeuw tot in het midden der Xde een geleerd geſlacht, hetwelk van Vader tot Kleinzoon ten dezen veel verdienſte had. BASILIUS, de eerſte uit dit geſlacht, kon echter door zijn roemrijk beſtuur, van het jaar 867 tot 886, de vlek niet geheel uitwisſchen, die hij zich door zijne deelneming aan het vermoorden van zijnen voorzaat had op den hals gehaald. Dewijl hij eene verbetering der Regtsgeleerdheid, bijzonder der Wetgeving, noodig oordeelde, gaf hij met zijne Zonen een *handboek der wetten* uit, (πρόχειρον των νόμων,) hetwelk men twijfelt, of nog voorhanden is; maar verſcheidene malen zijn zijne LXVI *korte ſchriftelijke leſſen* aan zijnen Zoon LEO gerigt, (κεφάλαια παραινετικά,) in het licht gegeven.

LEO VI., zijn Zoon en opvolger van het jaar 886 tot 911, was door den geleerdſten *Griek* van zijnen tijd, FOTIUS, opgevoed en in de wetenſchappen onderwezen, met een zoo gelukkig gevolg, dat men aan dezen Keizer den tijtel van den *Wijzen* en *Filo-*

(*) *In* DUCHESNE *SS. Hist. Franc. T.* II. *p.* 824-825.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

lozoof of *Wijsgeer* gegeven heeft. Hij liet door zijnen Staatsdienaar SABBATHIUS een nieuw wetboek onder den naam van *Keizerlijke bevelen*, (*βασιλικαι διαταξεις*,) in zestig Boeken, ook eenvoudig *βασιλικα* genoemd, opstellen (*). Deze Keizer heeft ook nog andere geschriften nagelaten. Een boek *over de krijgskunst*, *over het in orde scharen van krijgslegers*; een *Brief aan den Saraceen* OMAR, *over de waarheid van den Christelijken Godsdienst.* Drie en dertig Redevoeringen, over gewijde onderwerpen, juist van geen groot belang; eenige gedichten en andere schriften (†).

Zijn Zoon KONSTANTYN, *πορφυρογεννητης* genoemd, omdat hij geboren werd, toen zijn Vader reeds met het Keizerlijk purper bekleed was, en die van het jaar 912 tot 959 geregeerd heeft, hoewel hij eerst van het jaar 943 af het opperbewind zelf meester werd, heeft meer uitgewerkt op den toestand der geleerdheid in het Griekfche Rijk, dan zelfs zijn Vader. CEDRENUS (§) schetst hem wel af als een' luijen dronkaard, en over het geheel als een slegt regent, maar als men de berigten van ZONARAS (**), vergelijkt, schijnen zijne gebreken zich alleen tot eenige onderwerpen van het Staatsbestuur bepaald te hebben; en de beschuldiging van luiheid wederlegt zichzelve door de ongemeene werkzaamheid,

(*) HEINECC. *Hist. J. Civ. etc. L. I C. 6. p.* 559.
(†) FABRIC. *Bibl. Gr. Vol.* VI. *p.* 363.
(§) *Histor. Comp. pag.* 635.
(**) *Ann. L.* XVI. *T.* II. *ed. Par. p.* 193.

Digitized by Google

heid, welke deze Keizer, als vriend der geleerdheid en als Schrijver, bewezen heeft. Ook erkent CEDRENUS zelf, dat hij de Rekenkunde, de Toonkunst, de Starrenkunde, de Meetkunde, en ook de Wijsbegeerte herſteld, en de uitmuntendſte Leeräars in dezelven in zijne Hoofdſtad beroepen heeft. ZONARAS, die dit bevestigt, roemt ook zijne eigene geleerdheid, hoewel zijne ſchriften, zegt hij, niet naar gekunſtelde welſprekendheid zijn opgeſteld, evenwel zijn zij met derzelver ſieraden opgevuld. Maar geen van beiden gewaagt van eene zeer merkwaardige verordening van dezen Keizer voor de wetenſchappen; te weten, hij liet door eenige geleerde mannen, in eene ſoort van *Chrestomathie*, uit de voornaamſte *Griekſche* Geſchiedſchrijvers van ouder en nieuwer tijden, Geſchiedkundige, Staatkundige en Zedekundige uittrekſels maken, onder LIII opſchriften of klaſſen, waar van nog het één en ander, hoewel weinig, overig is; ook heeft hij zelf Boeken geſchreven, welken men nog heden hunne waarde niet ontzeggen kan. De *Levensbeſchrijving* van zijnen Grootvader, den Keizer BASILIUS, welke hij opgeſteld heeft, is niet kwalijk geſlaagd, hoewel zij hier en daar wonderen, verſchijningen enz. vermeldt, en dus kenmerken draagt van zijnen leeftijd (*). In een ander geſchrift, (*de thematibus Orientis et Occidentis Libri duo*) (†), beſchrijft hij de bezettingen, of benden krijgsvolk, die in verſchei-

(*) *In Hist. Byzant. SS. post Theophan. p.* 98-161.

(†) *In* BANDURII *Imp. Orient. T.* I. *p.* 1-21. *ed. Ven.*

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ſcheidene landen van zijn Rijk gelegerd waren, voor dezen *Legiones* of ταγμάτα, thans Θέματα genoemd, als mede de landen zelve, waar zij lagen, die insgelijks Θέματα heetten. Ook is 'er een Boek aan zijnen Zoon, *over de kunst, om te regeren*, (*de adminiſtrando imperio ad Romanum filium.*) (*) In hetzelve vermaant hij zijnen Zoon, om nooit aan de barbaarſche Volken, *Chazaren*, *Turken*, *Ruſſen* enz. Keizerlijke kleederen, kronen enz. te ſchenken, maar hun, als zij die begeerden, te antwoorden: dat dit alles niet door menſchelijke kunst vervaardigd, maar toen God den eerſten Christelijken KONSTANTYN tot Keizer maakte, aan dezen door eenen Engel met dit bevel gezonden was, om het in de groote Sofia-Kerk neder te leggen, en 'er alleen op Zondag gebruik van te maken. In der daad, laat hij 'er in goeden ernst opvolgen, het is gevaarlijk voor de Keizers, om dit te overtreden: want LEO, (hij meent den Keizer, die in het jaar 780 overleed,) die zich, tegen den wil van den Patriarch, en buiten den Zondag, eene zulke kroon opzette, kreeg daar eene verzweering van in het gezigt, waar hij kort daar na aan ſtierf. Insgelijks, vervolgt de Keizer, moet men hen ook afwijzen, als zij eens weder het *Griekſche* vuur, (hetwelk in het water brandde,) begeeren mogten. Eindelijk wil de Keizer ook, dat zijn Zoon alle huwelijken tusſchen zijn Huis en ongeloovige noordelijke Vorsten om die reden moest afſlaan, omdat de meergemelde eerſte Chris-

(*) *Ibid. pag.* 45-127.

Christen-Keizer zulks insgelijks met opgeſchrevene vloeken, op dezelfde plaats nedergelegd, verboden had. Van minder belang, maar in de Geſchiedenis van het Bijgeloof dezer tijden niet te vergeten, is het verhaal van dezen Keizer, aangaande het Beeld van CHRISTUS, te *Edeſſa*, hetwelk, onder zijne regering, naar *Konſtantinopolen* verplaatst werd, en welk verhaal door COMBEFIS het eerst is uitgegeven (*). Nog ſchreef hij een Boek over de krijgskunde, en een ander over de krijgskunde van verſchillende volken; en anderen, bijzonder eene wijdloopige beſchrijving van de plegtigheden van het Hof te *Konſtantinopolen*, hetwelk zeer belangrijk is.

Scholen. Bisſchoppelijke en Kanunnikenſcholen.

Alle deze Vorsten, wier ijver voor de geleerdheid uitmuntte, beſchouwden dezelve altijd met een oog op de Geestelijkheid, dat is, met die gevoelens en vertellingen, welke deze ten haren voordeele daar in gebragt had. Ook plantte de Geestelijkheid het vooroordeel ſteeds voort, als of de geleerdheid aan haar alleen behoorde. De *Scholen*, welke de Geestelijkheid aanleide en onderhield, waren daarom ook voornamelijk beſtemd, om nieuwe leden voor de Geestelijkheid te vormen. Daar op doelden de beſluiten van verſcheidene Kerkvergaderingen, ook waren 'er verſcheidene Bisſchoppen, die zulke *Scholen* opgerigt hebben, waar in jonge Geestelijken onderwezen en aangekweekt werden. Zoo lezen wij van den vermaarden BRUNO, Aartsbisſchop van *Keulen*, Broeder van OTHO *den Grooten*, dat hij, in den ou-

(*) *In Fascic. Origg. et Antiquitt. Conſtant. p. 75.*

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ouderdom van vier jaren, aan het onderwijs werd toebetrouwd van BALDERIK, naderhand Biſchop van *Utrecht*. Onder wiens beſtuur hij eerst de Spraakkunde leerde, vervolgens leerde hij den Dichter PRUDENTIUS verſtaan; en verders allerhande *Griekſche* en *Latijnſche* Schrijvers lezen. Hier bij merkt LAUNOI (*) aan, dat ADELBOLD, Biſchop van *Utrecht*, de ſtichter of herſteller van dit School geweest is, waar in BALDRIK een' tijd lang geleerd heeft. Vele Biſchoppen waren zelve Opzieners van Scholen en Leermeesters in dezelven; te meer, dewijl de *Biſchoppelijke Scholen* in aanzien kwamen, ſedert de inrigting der *Kanunniken* in achting raakte. Deze namelijk kregen onder anderen deze beſtemming, dat zij, behalven hun eigene oefeningen, ook zorgen moesten voor het onderwijs van jonge leden of andere leerlingen. Een van de oudſte *Kanunniken*, die in geleerdheid en eerwaardige zeden boven anderen uitſtak, kreeg bijzonder het opzigt over deze Kerkelijke Scholen, en hem gaf men allengs den in de Kloosterſcholen gebruikelijken naam *Scholasticus*. Ook heette hij, zelfs al vroeger, *Magister*, of *Magister Scholæ*, als ook *Caput Scholæ*, of zamengetrokken *Capiſcholus*, *Scholaris* enz. Zoo lang de Kanunniken aan hunne ſtichting getrouw bleven, en in gemeenſchap leefden, bleef dit enkel een ambt, het geen van den eenen *Kanunnik* op den anderen verlegd werd. Maar toen zij van de Xde eeuw af begonnen deze levenswijze te verlaten, werd

(*) *De Scholis Celebrior. C.* 30. *p.* 39.

werd dit ambt van *Scholasticus* eene bijzondere waardigheid, met inkomſten en een ſoort van regtsgebied gepaard. Ten laatſten is dus van het ambt van eenen *Canonicus Scholasticus* alleen de naam overgebleven; maar in deszelfs plaats zijn de hooge rang, de voorregten en de rijke inkomſten van eenen *Dom-Scholaster* in de Domſtiften gekomen. Toen ook uit de allengs te niet gaande *Kathedraal-Scholen* de *Univerſiteiten* ontſtonden, zoo is als het ware uit de asſche van den *Scholasticus* in de eerstgemelden de *Kanſelier* in deze laatſten opgekomen (*).

Kloosterſcholen.

Talrijker, zoo wel als ouder en ook duurzamer en bloeijender waren in dit Tijdperk de *Kloosterſcholen*. Die ſchoolinrigtingen, welke naar den wil van KAREL *den Grooten*, in zijnen tijd, door ALCUIN en andere werkzame mannen in Kloosters waren aangelegd, vertoonden zich thans voornamelijk met roem, terwijl derzelver getal van eeuw tot eeuw toenam. Onder dezen was die van *Fulda* de aanzienlijkſte, voornamelijk nadat RABAN in dezelve leermeester geworden was; wiens roem zich algemeen verbreidde, zoodat het getal zijner leerlingen grootelijks toenam, en zelfs Edellieden hunne Zonen aan zijn opzigt toevertrouwden. Uit dit School kwamen verſcheidene beroemde Geleerden voort, en onder dezen WALAFRID STRABO, die ook Leeraar in dit School geweest is. Andere bloeijende Scholen waren die van de Kloosters *Hirſchau*, *Corvey* aan den *Weſer*, *Prum* in het *Trierſche*, *Mentz*, *Keu-*

(*) CONRING. *Antiquitt. Academ. Diſſ.* III. *p.* 70.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Keulen, *Trier*, *Hildesheim*, *Bremen*, *Hirschfeld*, *Bamberg*, *Reichenau* enz. In *Westfranken*, in het Klooster *Corbie*, ook *Oud-Corvey*, *Fleury*, *Bec* in *Normandië*; in het Klooster *St. Gal* in *Zwitſerland*; maar boven allen te *Parys*, welke ook van uitlanders, *Italianen*, *Duitſchers* en *Engelſchen* bezocht werd.

Boekerijen.

Het ontbrak dus in dit Tijdvak niet aan openbare leerſcholen, want dat de *Grieken* 'er velen, zelfs nog nuttigere, dan de Westerſchen, bezeten hebben, is buiten kijf. Ook waren 'er genoeg *Boekerijen* voorhanden: onder de *Grieken* meer van de oudſte ſchriften; in het *Westersch Europa* meer van afgeſchrevene werken der *Latijnſche* Kerkvaderen. Hier waren bijzonder in de Kloosters duizende handen bezig, om ter oprigting of verrijking van Bibliotheken iet bij te dragen; al ware het dan ook, dat deze afſchriften der Monniken dikwijls zeer gebrekkig uitvielen, en meestal met geen ſchrander oordeel vervaardigd werden. Ondertusſchen ſchijnen toch in dezen tijd de *Klooster-Bibliotheken* de rijkſten geweest te zijn; door dezen werd hoofdzakelijk verhoed, dat niet vele ſchriften der oude *Romeinen* geheel verloren zijn gegaan. De *Bibliotheken* der Biſſchoppen van dezen tijd waren ſomtijds zeer arm. GENNADIUS, een Biſſchop in *Asturiën*, vermaakte in het jaar 915, bij uiterſten wil, aan eenige Kloosters tot gemeen gebruik zijne verzameling van Handſchriften, omtrent XVI in getal. Merkwaardig is onder dezelven de Latijnſche Vertaling van den Bijbel, (*Bibliotheca tota:* te weten, *Bi-*

Bibliotheca, ook *Liber Bibliothecæ*, beteekende thans hetzelfde, als *Biblia*,) en eene verzameling der Euangelien en Epistelen voor het geheele jaar, welke men aan HIËRONYMUS toeſchrijft, (*Liber comitis*,) en *Monniksregelen*. (*Liber Regular. Viror. Illuſtr.*) (*) Sommige Kloosters leiden vrij aanzienlijke Boekerijen aan; maar voornamelijk wordt de ijver van GERBERT geroemd, om zich alom Boeken aan te ſchaffen: Doch 'er was in dezen tijd ook maar *ééne* GERBERT (†).

Geleerde Schrijvers. Geſchiedſchrijvers

Uit de overblijffelen van geleerde werken, in dit Tijdperk opgeſteld, ziet men, dat men, hoewel op de toenmalige wijze, vrij wat werk gemaakt heeft van de Geſchiedkunde, dewijl men eene menigte Geſchiedſchrijvers in dezen tijd ontmoet, onder welken, als de eerſte, en welligt één der voornaamſten, verdient genoemd te worden EGINHARD of EINHARD, een *Duitſcher*, die reeds als kind aan het Hof van KAREL *den Grooten* kwam, en bij hetzelve vervolgens aanzienlijke posten, bijzonder als Geheimſchrijver, bekleedde; zelfs zal hij IMMA of EMMA, KARELS Dochter, tot vrouwe gehad hebben, waaromtrent men verhaalt, dat hij van haar op den ſchouder door den ſneeuw gedragen was, om een nachtbezoek geheim te houden, hetwelk hij haar gegeven had (§). Na KARELS dood verliet hij het Hof, en

(*) MABILLON. *Annal. ord. S. Bened. T.* III. *p.* 351.

(†) DU CHESNE *SS. Hist. Franc. T.* II. *p.* 790-799.

(§) *Chron. Laurisham. pag.* 102. *in* FREHERI *SS. Rer. German. T.* I. *p.* 102.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

en zal toen, met wederzijdſche bewilliging, ook van zijne vrouw geſcheiden zijn; hoe het zij, hij ſtichtte het Klooster *Selingſtad* of *Seligenſtad*, aan den *Main*, in hetwelk hij de eerſte Abt was, en zijne dagen omtrent het jaar 840 geëindigd heeft. Hij ſchreef eene *Geſchiedenis van het leven en de regering van* KAREL *den Grooten*, in eenen goeden ſmaak en gelukkige navolging van SUETONIUS; nog zijn 'er van hem LXII *Brieven* overig; als ook een geſchrift over de beide Heiligen MARCELLINUS en PETRUS, die onder DIOCLETIAAN ter dood gebragt zijn, en wier gebeenten in zijn Klooster *Seligenſtad* waren overgebragt. De *Jaarboeken* der *Frankiſche* Koningen van het jaar 741 tot 829, die ook onder zijnen naam gaan, worden van anderen met veel waarſchijnlijkheid aan eenen anderen Monnik toegeſchreven.

Monniken afſchrijvers van Boeken.

Op EGINHARD volgde eene menigte van *Geſchiedſchrijvers*, zoo men de Schrijvers van *Chronieken* en Jaarboeken dezen eerwaardigen naam geven mag, die echter bij hem niet te vergelijken zijn. De menigte van Kloosters, die den naam zochten van de geleerdheid voor te ſtaan, het toenemend getal van Heiligen en wondergeſchiedenisſen, van nieuwe Bisdommen, Abdijen en Kerken, de gemakkelijkheid, om uit oude verzamelingen verkortingen, en op dezelve vervolgen te maken, en de verbeelding, dat niets ligter kan zijn, dan geſchiedenisſen te verhalen enz., waren de voornaamſte bronnen van zoo vele Geſchiedſchrijvers. Het is waar, dat zulks bij de groote zeldzaamheid van *Egyptiſch* papier in *Europa*,

pa, en de duurte van het perkament, in een' tijd toen men nog geen papier van oude vodden wist te maken, ons over den overvloed van Boeken doet verwonderd ſtaan, maar de Kloosters waren doorgaans rijk genoeg, om zich van perkament te voorzien, de affchriften kostten hun niets, met welke de Monniken zich bezig hielden, en dikwijls behielpen dezen zich, dat zij van ouder perkamenten de affchriften, die niet van Godgeleerden inhoud waren, affchraapten, en met een voor hun meer gewigtig werk beſchreven, waar uit de *Codices Reſcripti* ontſtaan zijn.

Vervolg van Geſchiedſchrijvers

Wij zullen eenigen der Geſchiedſchrijvers bij de Latijnen hier opnoemen; Geleerden, die de Letterkundige Geſchiedenis van dezen tijd opzettelijk hebben bearbeid, zullen hen, die meer bijzonderheden verkiezen te weten, ten overvloede voldoen kunnen. THEGAN, een Choor- of Wijbisſchop van *Trier*, die voor het jaar 840 geſtorven is, beſchreef een groot gedeelte *der regerings-geſchiedenis van* LODEWYK *den Godvruchtigen.* (*Opus de Gestis Ludovici Pii Imp.*) Een ongenoemde, dien men den naam van ASTRONOMUS, (*den Starrekundigen*,) gegeven heeft, heeft eene nog uitvoeriger Geſchiedenis van het *leven en de regering* van dezen Keizer nagelaten; deze beiden worden echter overtroffen door NITHARD, een' Kleinzoon van KAREL *den Grooten*, uit zijne Dochter BERTHA, die getrouwd was met ANGILBERT, daar na Abt in het Klooster van den Heiligen RICHARIUS te *Centula*; hij ſchreef over den oorſprong en voortgang der twisten van de Zonen

van LODEWYK. (*De diſſenſionibus filiorum Ludovici Pii, Libri quatuor.*) Ten zelfden tijde verſcheen ook als Geſchiedſchrijver HAIMO, ſedert het jaar 840 Bisſchop van *Halberſtad*, alwaar hij in het jaar 853 overleden is. Onder de *Duitſchers* heeft hij het eerst uitleggingen over den geheelen Bijbel geſchreven, en bovendien een kort begrip der Christelijke Kerkgeſchiedenis der IV eerſte eeuwen. (*De christianarum rerum memoria, Libri decem.*) Voor de Kerkgeſchiedenis heeft echter ANASTASIUS nog meer gearbeid, een Abt te *Rome*, *Presbijter* of Priester, en *Bibliothecarius* der *Roomſche* Kerk; wien ſommigen voor denzelfden houden met den *Kardinaal-Priester* ANASTASIUS, die door LEO IV in het jaar 850 afgezet, en drie jaren daar na in den ban gedaan werd, hoewel hij in het vervolg *Bibliothecarius* der *Roomſche* Kerk werd. Hoe het zij, onder dezen naam van ANASTASIUS hebben wij verſcheidene ſchriften; een werk, *de Vitis Romanorum Pontificum*, ook *Liber Pontificalis* genoemd; eene *Kerkgeſchiedenis of drievoudige Chronographie* enz. (*) — REGINO of RHEGINO, een Monnik en naderhand Abt in het Klooster *Prum* in het *Trierſche*, die in het jaar 915 overleed, beſteedde insgelijks een' nuttigen arbeid aan de Geſchiedenis. Zijne *Chroniek* in *twee Boeken*, ſtrekt zich uit van de geboorte van CHRISTUS, tot het jaar 907, en is door een' anderen Monnik, dien men ROMERIUS noemt, tot het jaar 967 vervolgd. – Wederom had de

(*) FABR. *Bibl. Lat. med. et infim. ætat. T.* I. *p.* 88.

de *Frankiſche* Geſchiedenis, omtrent het midden der Xde eeuw, een' vlijtigen verzamelaar aan FLODOARD, Priester en Kanunik te *Rheims*, die in het jaar 966 geſtorven is, en een *Chroniek* geſchreven heeft van het jaar 919 tot 966; behalven nog een geſchiedkundig geſchrift, te weten, eene *Geſchiedenis van de Kerk van Rheims*.

Doch na EGINHARD, kwam niemand in dit vak zoo ver als LUITPRAND. Deze was uit *Pavia* of *Papia*, het oude *Ticinum*, in *Opper-Italië* geboortig, en werd in zijne geboorteſtad *Diaken*; vervolgens kwam hij aan het Hof van BERENGARIUS II., Koning van *Italië*, die hem tot zijnen Geheimſchrijver gebruikte, en hem in het jaar 946 als Gezant aan den *Griekſchen* Keizer KONSTANTYN zond. Onder de geſchenken, welke hij derwaards medenam, waren ook vier ontmande jongens, eene ware, welke toen van Christen Kooplieden met verbazende winst naar *Spanje*, waarſchijnlijk naar de *Arabieren*, gebragt werd. Zijn Koning beloonde hem, na zijne thuiskomst, met het Bisdom *Cremona*. Doch eenigen tijd daar na vervolgden BERENGARIUS en zijne Gemalin WILLA hem en zijn ganſche huis met zulke hevigheid en onregtvaardigheid, ten minſten volgens zijn eigen berigt, dat hij naar *Duitschland* moest vlugten, alwaar hij zich te *Frankfort aan den Main* nederzette. Hier ſchreef hij eene *Europiſche Geſchiedenis*, (*Rerum gestarum ab Europæ Imperatoribus et Regibus, Libri* VII.) Toen OTHO I., in het jaar 961, ten tweedenmale naar *Italië* trok, gebruikte hij LUITPRAND op de Kerkvergadering te

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Rome, in het jaar 963, als zijnen tolk, omdat hij zelf geen Latijn kon ſpreken. Vijf jaren daar na zond hij dezen Bisſchop als zijnen Gezant naar *Konſtantinopolen*, om een huwelijk te ſluiten tuſſchen zijnen Zoon OTHO, en eene Grieksch-Keizerlijke Prinſes; de geſchiedenis van dit gezantſchap heeft LUITPRAND zelf beſchreven. (*Legatio Luitprandi Cremon. Episc. ad Nicephorum Phocam, Imp. Conſtant. pro Ottonibus Augustis et Adelheida.*) Meer weet men van hem niet, dan dat hem ook nog verſcheidene onechte ſchriften toegeſchreven worden.

Niet minder verdienſtelijk, bij de Geſchiedenis van zijne eeuw, hoewel hij in geest, vernuft en geleerdheid bij LUITPRAND te kort ſchiet, is zijn Tijdgenoot, WITEKIND, ook WITTECHIND of WIDECHIND, een *Saks*, die als Leeräar in de School te *Corbey* beroemd geweest, en omtrent het jaar 1000 geſtorven is. Verſcheidene werken van hem zijn verloren gegaan, maar waarſchijnlijk het gewigtigſte, eene *Geſchiedenis der Sakſen in drie Boeken*, welke hij aan MECHTELD, Abdis van *Quedlinburg*, Dochter van OTHO *den Grooten*, heeft opgedragen, is overgebleven; hij is de oudſte *Sakſiſche* Geſchiedſchrijver. — In dit Tijdvak hield men ook veel van *hiſtoriſche gedichten*. Reeds tegen het einde der IXde eeuw vond men, onder de *Sakſen*, den eerſten Schrijver en Dichter van deze Natie, waarſchijnlijk een Monnik, die in een Gedicht in vijf Boeken, (*Poetæ Saxonis Annales Caroli M.*) de daden van KAREL *den Grooten* zoekt te prijzen. — Verwonde-

derenswaardiger echter is de Schrijffter van zulke Hiſtoriſche Gedichten in den leeftijd van WITIKIND, ROSWITHA of HROSWITHA, eene Non in het Kloofter *Gandersheim*, die uit een voornaam *Sakſiſch* geſlacht afſtamde. Zij roemt twee groote Leermeesteresſen, die zij gehad heeft, RICHARDIS eene Non en GERBERGA, eene Kleindochter van OTHO *den Grooten*, die van het jaar 959 tot 1000 Abdis van dit Klooster geweest is. Zij zelve was met de toen gebruikelijke Godgeleerdheid en Wijsgeerte wel bekend; ook had zij Grieksch en Latijn, Geſchied- en Wiskunde geleerd; verſcheidene oude Romeinſche Schrijvers gelezen, en haar eigen vernuft en ſcherpzinnigheid geoefend. Op bevel der eerstgemelde Abdis en van Keizer OTHO II., beſchreef zij, omtrent het jaar 980, de daden van zijnen Vader, tot het jaar 967, (*Panegijris Ottonum*,) in een *Latijnsch* Gedicht.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

AIMOIN heeft tegen het einde der Xde eeuw insgelijks eene *Frankiſche* Geſchiedenis beſchreven, op bevel van Abt ABBO van het Klooster *Fleury*, in hetwelk hij ſedert het jaar 979 Monnik geweest is. Ook DITMAR, Biſchop van *Merſeburg*, Zoon van eenen Graaf van *Walbek*, in het tegenwoordige *Nederſakſen*, die hem, omdat hij mismaakt was van ligchaam, in een Klooster te *Maagdeburg* liet ſtuderen, waar hij ook Monnik werd. Naderhand bekwam hij de waardigheid van Proost te *Walbek*; van Kapellaan of Hofgeestelijken bij Keizer HENDRIK II., en eindelijk het gemelde Bisdom in het jaar 1008, hetwelk hij tot zijn dood in het jaar

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

1018 heeft beſtuurd. Onder den tijtel van *eene Chroniek van acht Boeken*, heeft hij de Geſchiedenisſen van *Duitschland*, onder de Duitſche Koningen en Keizeren HENDRIK I., de drie OTHO's, en HENDRIK II., vlijtig en naauwkeurig beſchreven.

Twee andere *Duitſche* Geſchiedſchrijvers hebben zich insgelijks een' naam gemaakt. ADELBOLD, een derzelven, had in het Kloosterſchool te *Laubes*, en in de Scholen van NOTGER te *Luik*, en van GERBERT te *Rheims*, vele geleerde kundigheden opgedaan, naderhand vertoonde hij zoo uitnemende bekwaamheden in het verrigten van zaken, zelfs in den krijg, dat Keizer HENDRIK II. hem, onder den tijtel van *Proconſul*, als zijnen Kanſelier gebruikte. Deze Vorst ſchonk hem in het jaar 1010 het Bisdom van *Utrecht*, in hetwelk hij in het jaar 1027 overleden is. Hij beſchreef de Geſchiedenis van dezen Keizer, van wiens regering wij enkel de eerſte jaren door ADELBOLD beſchreven hebben, met omſtandige en zekere berigten, zoo als een Staatsdienaar geven kon.

WIPPO is de tweede van deze Geſchiedſchrijvers, een Hofgeestelijke van KOENRAAD II., en HENDRIK III. Hij heeft het leven van KOENRAAD tot het jaar 1039 beſchreven. (*De Vita Conradi Salici Imp.*)

Tenzelfden tijde leefde in *Frankryk* een Benedictijner Monnik, GLABER RADULFUS, bijzonder in de Kloosters te *St. Germain van Auxerre*, en *Clugny*, aan wiens Abt ODILO hij zijne *Frankiſche Geſchiedenis in vijf Boeken*, die hij op deszelfs bevel had opgeſteld, heeft opgedragen. Deze Geſchie-

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1037.

ſchiedenis begint met het jaar 900, en eindigt met het jaar 1046.

Zijn tijdgenoot HERMAN, met den bijnaam de *Gebrekkelijke*, (*Contractus*,) zal de Zoon van een' *Zwabiſchen* Graaf geweest zijn. Hij werd in het Klooster *Reichenau* tot de wetenſchappen opgeleid, en zal niet alleen groote godgeleerde kundigheden, maar ook bijna algemeene in de overige geleerdheid verkregen hebben, zoodat hij Wijsgeer, Dichter, Starrenkundige, Redenaar en Toonkunſtenaar was; werken van *Griekſche* Wijsgeeren en *Arabiſche* Starrenkijkers vertaalde; ook veelerleije Wiskundige, Gelaatskundige en Natuurkundige werken heeft nagelaten. Hij overleed in het jaar 1054. Zijne Chroniek, van het begin der wereld tot dat jaar, is, in korter en langer vorm, voorhanden, het zij, dat hij zelf die uitgebreid, of dat anderen vervolgens hunne vermeerderingen 'er bijgevoegd hebben.

Levensbeſchrijvers van Heiligen.

Tot hier toe zijn ſlegts de merkwaardigſte Geſchiedſchrijvers van dit Tijdvak opgenoemd, behalve dezen zijn 'er nog eene menigte Schrijvers van *Levens der Heiligen* en *Martelaars-Boeken*. Onder de *Heiligen* van dezen tijd waren 'er niet weinigen, die zich aan de Hoven en in Staatszaken beroemd maakten. Zoo maakte zich de Heilige ULRICH, Bisſchop van *Augsburg*, in het jaar 923 tot 973 verdienſtelijk, door een vergelijk te treffen tuſſchen Keizer OTHO I., en deszelfs Zoon LUDOLF, toen zij in het jaar 954 gereed ſtonden, om elkanderen ſlag te leveren; in het volgende jaar was hij ook bij den veldſlag tegenwoordig, welken OTHO in de na-

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

bijheid der gemelde ſtad op de *Hongaren* won (*). Kort daar na werd de Heilige BERNWARD beroemd, die van het jaar 993 af, dertig jaren lang het Bisdom *Hildesheim* beſtuurd heeft (†).

Behalve alle deze Geſchiedſchrijvers vindt men nog een aantal *Chronieken*, door ongenoemden geſchreven, en meest genoemd naar de Kloosters, in welke zij geſchreven zijn. De merkwaardigſte onder dezen is de zoogenoemde *Monnik van St. Gallen*, (*Monachus Sangallenſis de gestis Caroli M. Libri duo in* CANIS. *Lectt. Ant. T.* II. *P.* III. *p.* 57-84.) hij is voornamelijk een Schrijver van *Anecdoten* of *Bijzonderheden* De overige Chroniekſchrijvers ſchrijven dikwijls malkanderen letterlijk uit, hoewel zij echter ſomtijds deze of gene bijzonderheden hebben, door welke waarneming men geleid wordt tot de regte bepaling van derzelver waarde.

Namelooze Geſchiedſchrijvers

Griekſche Geſchiedſchrijvers FOTIUS.

Bij dezen rijkdom der *Westerlingen* in *Geſchiedſchrijveren* ſteekt de armoede in dezelve bij de *Grieken*, ten dezen tijd, ten ſterkſte af. Ondertuſſchen hadden zij aan FOTIUS niet alleen den grootſten Geleerden van dit geheele Tijdvak, maar ook eenen man, die bij de *Geſchiedenis der Wetenſchappen* eene onſterfelijke verdienſte heeft. Hij ſtamde af uit een aan-

(*) *Vita et miracula S. Vdalrici, incerto auctore Cap.* 12. *Ejusd. Vita edita a Bernone Augienſi Abbate in M.* VELSERI *Opp. Hist. et Philol. p.* 543. *et* 607.

(†) *Vita S. Bernw. auctore Tangmaro Presbytero, ejus magistro in* LEIBNIT. *SS. rer. Brunsvic. Tom.* I. *pag.* 441-463.

Digitized by Google

aanzienlijk geſlacht, en verkreeg eene bijna algemeene geleerdheid, gelijk zelfs een van zijne tegenſtreevers erkent (*). Niet alleen muntte hij uit boven alle zijne tijdgenooten, maar men heeft hem zelfs aan de oude voortreffelijke mannen gelijk geſchat, die *Griekenland* heeft voortgebragt. Hij klom daarom ook tot de waardigheid van Overſten der Keizerlijke Lijfwacht, (πρωτοσπαθάριος,) en eerſten Geheimſchrijver, (πρωτοσηκρήτης;) en was bovendien de eerſte Raadsheer der Hoofdſtad. Het Hof en de Senaat zonden hem ook eens als hunnen Gezant aan de *Aſſijriërs*. Ondertusſchen waren te *Konſtantinopolen* twee Kerkelijke partijen ontſtaan, die zich in de *Griekſche* Kerk algemeen verſpreidden. Toen in het jaar 847 de *Patriarch* METHODIUS aldaar overleden was, werd IGNATIUS, een Keizerlijk Prins, maar dien men, nadat zijn Vader MICHAËL afgezet was, tot een' geſnedenen gemaakt had, en die daarom ook Monnik geworden was, deszelfs opvolger. Doch verſcheidene Biſchoppen, onder welken GREGORIUS, Aartsbiſchop van *Syrakuze*, de voornaamſte was, betoonden hun misnoegen over deze verkiezing. IGNATIUS verbitterde hen nog meer, toen hij GREGORIUS verbood, deel te nemen aan zijne inwijding. Sedert waren de *Ignatianen* en *Gregorianen* tegen malkanderen verdeeld. FOTIUS was den *Gregorianen* toegedaan. Naderhand heeft men hem verweten, dat hij naar het *Pa-*

(*) NICETAS *in Vita Ignatii in* HARDUIN. *Concill. T.* V. *pag.* 959.

IV BOEK II Afdeel. 1 Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1037.

Patriarchaat geſtaan, en zich met hen van de Kerkelijke gemeenſchap met IGNATIUS afgeſcheurd heeft; hij daartegen ſpreekt van veel lijden, hetwelk hij en zijne vrienden van hunne partijen uitgeſtaan hebben. Hoe het zij, IGNATIUS beledigde den magtigen Staatsdienaar BARDAS, die in naam van den jongen Keizer MICHAËL, zijnen Neef, de regering aan zich getrokken had, dewijl hij hem wegens zijne willekeurige echtſcheiding, en eene verdachte verkeering, van den Godsdienst uitſloot. BARDAS overreedde den Keizer, dat hij, om vrijer te kunnen regeren, zijne Moeder en Zuster van den *Patriarch*, door het afſcheren van heur haar, in den Nonnenſtand zou doen plaatſen; maar IGNATIUS gehoorzaamde dit bevel niet, en werd daarom in het jaar 858 afgezet, en FOTIUS verkreeg zijne waardigheid. FOTIUS betuigt, in eenen Brief aan Paus NIKOLAAS I., en aan BARDAS zelven, dat hij tegen zijnen wil verkozen, en van het Hof met geweld gedwongen zij, om dezelve aan te nemen. De *Ignatianen* werden voorts door BARDAS zoo hard gedrukt, dat FOTIUS zelf hun voorſpraak werd, en zelfs reeds voornemens was, om zijn ambt neder te leggen. Eindelijk keerde zich de Keizer tot den Paus, om dezen twist te beſliſſen en de Kerkelijke rust te herſtellen. Zoo zwak was de regering tegen de twistzucht der Geestelijken! Maar nu nam de zaak eene andere keer; de Pauſen trokken uit den twist hun voordeel, en de ſtrijd tuſſchen de *Griekſche* en *Latijnſche* Kerken werd thans begonnen, die eene geheele ſcheuring heeft voortgebragt, welke nog in onzen tijd voortduurt. Ondertus-

tusschen kon FOTIUS zich in zijnen hoogen post niet handhaven, alzoo Keizer BASILIUS hem, in het jaar 867, daar van beroofde, omdat hij hem het vermoorden van zijnen voorzaat MICHAËL vrijmoedig verweten, en hem tevens de Kerkelijke gemeenschap ontzegd had. Maar, als zijn opvolger IGNATIUS in het jaar 877 overleden was, werd hij op bevel van denzelven Keizer weder in zijn ambt hersteld. Hetzelve werd hem voor de tweede keer ontnomen door den *Zoon* van dezen Vorst, LEO *den Wijzen*, in het jaar 886, omdat hij, hoewel tegen alle waarschijnelijkheid, beschuldigd werd, dat hij medepligtig geweest was aan eene zamenzweering. Thans werd hij in een *Armenisch* Klooster gebannen, waar in hij omtrent het jaar 890, of wat later, gestorven is.

Hoe zeer FOTIUS, zonder ooit onder de Geestelijkheid geweest te zijn, terstond den hoogsten trap in dezelve besteeg, echter week hij voor niemand in de wetenschap van den Godsdienst, naar de mate van die tijden, gelijk hij zijne ongemeene geleerdheid tevens met de treffelijkste geestvermogens paarde, en nu de Godgeleerde Schriften, met dezelfde inspanning, las, als hij reeds in vroeger jaren gewoon was, aan zijne ongemeen talrijke Boekverzameling geheele nachten toe te wijden. Al vóór hij *Patriarch* was, had hij zich reeds kundigheden van dezen aard genoeg verkregen; waar van bewijs ten overvloede voorkomt in het onschatbaar werk, hetwelk hij toen, op begeerte van zijnen Broeder, den *Patricius* TARASIUS, opstelde, en hetwelk onder den naam

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

naam van zijne *Bibliotheek*, (Βιβλιοθηκη, ὑ Μυριοβιβλον,) beroemd is; en hetwelk uittrekſels bevat van 280 door hem gelezene Boeken', onder welken vele Boeken, die voor ons verloren zijn, en van welke hij ons belangrijke ſtukken bewaard heeft; terwijl hij tevens de voordragt, ſtijl, en waarde dier Boeken beoordeelt.

Behalve deze zijne *Bibliotheek* heeft FOTIUS nog veel meer geſchreven; verſcheidene Godgeleerde werken, een *Handboek van het Kerkelijk regt*, (Νομοκανων,) CCXLVIII *Brieven*, en andere werken, die verloren zijn gegaan.

Verſcheidene Schrijvers ven de *Bijzantiniſche Geſchiedenis*, en vervolgers van THEOFANES, hebben ook in dit Tijdvak geleefd en geſchreven. Op last van den Keizer KONSTANTINUS *Porphijrogenitus* is een vervolg op THEOFANES geſchreven, van het jaar 813 tot 837, hetwelk ook des Keizers naam draagt; ook een van JOZEF GENESIUS, bevattende de Geſchiedenis van LEO *den Armeniër*, tot BASILIUS den *Macedoniër*, in vier Boeken. Een ander heeft de Geſchiedenis van THEOFANES vervolgd, van het jaar 886 tot 963. SIMEON *Logothetha*, (Hofrentmeester,) ſchreef eene Geſchiedenis van het jaar 813 tot 963. Ook zijn 'er Geſchiedſchrijvers van bijzondere gebeurtenisſen, zoo als JOANNES CAMENIATA, een Geestelijke te *Theſſalonika*, die een bijzonder verhaal heeft opgeſteld aangaande de verovering en verwoesting dier ſtad door de *Saracenen*, in het jaar 904. LEO *Grammaticus*, (de Spraakkundige,) vervolgde weder, in het begin der XIde eeuw, de Geſchie-

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ſchiedenis van THEOFANES, van het jaar 813 tot 949. Deze allen zijn, als men hunnen ijver voor de Beelden en andere merkteekenen van Bijgeloovigheid uitzondert, vrij bruikbare Geſchiedſchrijvers. — GEORGIUS CEDRENUS, een *Griekſche* Monnik, omtrent het midden der XIde eeuw, ſtelde eene algemeene *Wereldchroniek* op, van de Schepping tot het jaar 1057, of tot IZAAK COMMENUS. Nog zijn 'er uittrekſels uit de Geſchiedenis overig van JOANNES SCYLIZES, *Curopalates*, of Opperopziener van het Keizerlijk Paleis (*). — Bij deze *Griekſche* Geſchiedſchrijvers komt nog een *Patriarch* van die Kerk, die onder den naam van EUTYCHIUS beroemd is; de eigenlijke naam van dezen *Egyptenaar* was in het *Arabisch*: SAID IBN BATRIK, of SAID, de Zoon van BATRIK. Nademaal SAID in deze taal *gelukkig* betekent, noemde hij zich in het Grieksch Εὐτυχὴς, ook wordt hij naar zijn' Vader BATRICIDES genoemd. Hij bezat te gelijk de wetenſchap van Geneesheer en Godgeleerden. Hij werd dus in het jaar 923 tot *Patriarch* der *Katholijken* of *Melchiten* te *Alexandrië* verkozen. Na menigvuldige twisten met zijne Gemeente overleed hij in het jaar 940. Behalve een Boek *over de Geneeskunde*, en een *Twistgeſprek tuſſchen eenen Ketter en eenen Christen*, ſchreef hij, onder den tijtel van *welingezette edelgeſteenten*, *Jaarboeken*, van het begin der wereld, tot het jaar 937. Dit werk is geheel in het *Arabisch* met eene Latijnſche Overzetting uitgege-

(*) FABR. *Bibl. Gr. Vol.* VI. *p.* 155.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Staat der Wijsgeerte.

geven door EDUARD POCOCK, te *Oxford*, in het jaar 1658, in *Quarto*.

Schoon zich in dit Tijdvak hier en daar eenige gunſtige uitzigten voor de Wijsgeerte ſcheenen te openen, beſtaande in proeven van eigen onderzoek, omtrent gewigtige onderwerpen, en toepaſſing van de wijsgeerige kundigheden op de wetenſchappen van den Godsdienst, was echter onder de *Grieken* de beoefening der Wijsgeerte min belangrijk, zij bleven getrouw bij hunnen ARISTOTELES, die hun in hunne Godgeleerde twisten meest te ſtade kwam, zonder nieuwe wegen te banen. Zelfs ſchrijven CEDRENUS (*) en ZONARAS (†) beiden, dat de Wijsgeerte in de IXde eeuw onder hunne landgenooten bijna geheel te niet geloopen was, totdat de *Cæſar* BARDAS Leeräars voor dezelve, gelijk voor alle andere Wetenſchappen, aanſtelde, met behoorlijke inkomſten, over welken hij den vermaarden Wijsgeer LEO zette, als hunnen algemeenen Leeräar. Eén van deszelfs leerlingen, die bij de *Arabieren* gevangen was genomen, onderwees derzelver Leeraren in de Meetkunde, hoe zij derzelver voorſtellen betoogen moesten. — Als vervolgens de Wijsgeerte bij de *Grieken* op nieuw vervallen was, zal zij, omtrent het midden der Xde eeuw, door KONSTANTINUS *Porphyrogenitus*, weder herſteld zijn, wanneer MICHAËL PSELLUS als een ſcherpzinnig Wijsgeer beroemd was.

In

(*) *Histor. Compend. pag*, 547.

(†) *Ann. Libr.* XVI. *Tom.* II. *pag.* 160.

In het Westen was onder andere oorzaken van het verval der Wijsgeerte ſedert een' geruimen tijd ook deze geweest, dat men geloofde, dat zij mede onder de VII *vrije Kunſten* begrepen was; men verdeelde dezelven thans in twee klaſſen, zoo als men ze van tijd tot tijd in zekere geheugenis-verſjes bevatte, van welke dit het kortſte is:

In het Westen. De VII vrije Kunſten.

Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus, angulus, astra.

De drie eerſte van dezen, de Spraakkunst, (*Grammatica*,) de Rederijkkunde, (*Rhetorica*,) en de Redeneerkunde, (*Dialectica*,) werden, als de noodzakelijkſte voor de behoeften van het gemeene leven, gehouden, en *Trivium* genoemd. Maar de vier overigen: *Arithmetica*, (Rekenkunde,) *Muſica*, (Toonkunst,) *Geometria*, (Meetkunde,) en *Astronomia*, (Starrenkunde,) die men *Quadrivium* noemde, werden geacht tot de hoogere kundigheden te brengen, en genoegzaam te zijn, om alle zwarigheden en de moeijelijkſte vragen op te losſen. Men was om die reden in dezen tijd zeer mild met den eernaam van *Wijsgeer*, welken elk verkreeg, die zich eenigzins boven de eerſte beginſelen der wetenſchappen verhief; dikwijls heette alles *Wijsgeerte*, wat geene Godgeleerdheid was. Volgens berigt van eenen ongenoemden Geſchiedſchrijver van *Salerno*, waren 'er in het jaar 870, toen Keizer LODEWYK II. zich te *Benevento* bevond, in die ſtad XXXII Wijsgeeren, dat is, waarſchijnlijk zoo vele verzenmakers, naardien men van HILDERICH, een Monnik uit *Monte Caſſino*, die een van de voornaamſten

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ſten dezer Wijsgeeren zal geweest zijn, niets anders weet, dan dat hij ſlegte verzen zamengeſteld heeft.

RABANUS MAURUS, Aartsbisſchop van *Mentz*, vermaard leerling van ALCUIN, is, niet ten onregte, voor den geleerdſten man van zijnen tijd, omtrent het midden der IXde eeuw, in de *Latijnſche* Kerk, gehouden; maar men bewees hem te veel eer, als men hem tevens achtte als een ſcherpzinnig Wijsgeer. Zijn groot werk, (*de Univerſo Libri* XXII,) is eigenlijk eene verzameling van verklaringen van ontallijke namen en *Definitien*; in eene verhandeling *over de ziel* ontvouwt hij de natuur, oorſprong, eigenſchappen en voorregten der ziel, grootendeels uit CASSIODORUS enz. — Een ander leerling van ALCUIN, FREDEGIS of FRIDUGIS, waarſchijnlijk een *Engelsman*, dewijl hij zijnen leermeester uit *Engeland* naar het Hof van KAREL volgde, kreeg ook een' naam onder de Wijsgeeren. Wegens zijne geleerdheid werd hij tot *Diaken* aangeſteld; na ALCUIN's dood kreeg hij deszelfs Abdij van den Heil. MAARTEN te *Tours*, daar na ook die van *Sithiu*, of den Heil. BERTIN; bij LODEWYK *den Godvruchtigen* bekleedde hij het ambt van Kanſelier, en overleed in het jaar 834. Behalve dat hij zich als Godgeleerde en Dichter heeft voorgedaan, ſpeelde hij ook den Wijsgeer in eenen Brief aan de Geleerden aan het Hof van KAREL, (*Epiſtola de nihilo et tenebris*,) (*) waar in hij de vraag tracht te beantwoorden, *of het niet waarlijk iets, dan*

(*) *In* STEPH. BALUZ. *Miscellan. L. I. p.* 403-408.

dan of het niet is? Hij geloofde het voor *iets* te moeten houden, omdat elke bepaalde naam iets beteekent; ook omdat God alles *uit niet* geſchapen heeft. Vervolgens zoekt hij te bewijzen, dat *de duisternis eene wezenlijke zelfſtandigheid is*; omdat 'er ſtaat: de duisternis was op den afgrond; omdat men ze in *Egypte* tasten kon; omdat God licht en duisternis van een geſcheiden heeft; omdat 'er eene buitenſte duisternis is; omdat 'er ten tijde van CHRISTUS lijden eene duisternis gemaakt is enz.

JOANNES SCOTUS of ERIGENA.

Met een veel grooter aanleg van ſcherpzinnigheid, geest van onderzoek en vrijmoedigheid, trad eenigen tijd daar na JOANNES SCOTUS, of ERIGENA, te voorſchijn: de eigenlijke Wijsgeer van deze eeuw, en de eerſte filoſofeerende Godgeleerde onder de Westerlingen in een' ongewonen zin. Men heeft hem weleer voor een' *Schot* gehouden, maar eindelijk erkent, dat SCOTUS en ERIGENA beiden eenen *Ier* of *Ierlander* beteekenen. De Monniken van dit eiland hadden in de VII en VIIIſte eeuwen eenen roem van geleerdheid, van hen ſchijnt JOAN zijn eerſte onderwijs gehad te hebben. Naderhand kwam hij in het *Weſtfrankiſche* Rijk in de IXde eeuw, onder de regering van KAREL *den Kalen*, die hem in zijn Hof aannam, en gemeenzaam met hem omging, ook uit hoofde van zijn grappig vernuft, hetwelk hem ſomtijds ſtoute vrijheden veroorloofde. Zoo vraagde KAREL hem eens, toen hij tegen over den Koning aan tafel zat, en iet gezegd of gedaan had, hetwelk met de Franſche Hoffelijkheid min ſtrookte, om hem te beſchamen: Welk onderſcheid is 'er

tusſchen een' *Schot* en een' *Zot?* (hetwelk toen reeds in de *Frankiſche* taal een *gek* of *dwaas* beteekende.) Geen ander, antwoordde SCOT, dan de tafel! waar over de Koning enkel met de overige gasten lachte (*). Ondertusſchen deed hij hem de ſchriften van den *Areopagitiſchen* DIONYSIUS in het Latijn overzetten, en hem in den onlangs ontſtanen twist over het Avondmaal een ſchriftelijk opſtel van zijn gevoelen geven; gelijk hij op verzoek van verſcheidene Biſſchoppen ook deed over de *Prædestinatie* of *Voorverordinering*. Doch dewijl hij in deze ſchriften het een en ander bragt, hetwelk, of de eene partij minder behaagde, of van de aangenomene regtzinnigheid afweek, werd hij niet alleen bij zijn leven, als een Ketter, beſtreden, maar zelfs één van zijne ſchriften lang na zijne dood openlijk verbrand. De genegenheid van zijnen Koning beveiligde hem echter voor ander gevaar. Of hij het *Frankiſche* Rijk nog vóór den dood van dezen Vorst, die in het jaar 877 gebeurde, verlaten, dan of hij daar zijn leven geëindigd heeft? is in later tijden betwist geworden. Volgens een oud verhaal, hetwelk ſedert de XIde eeuw opkwam, en ook bij MATTHEUS van *Westmunſter*, een' Schrijver van de XIVde eeuw, gevonden wordt (†), is JOAN SCOT, omdat hij zoo kwaden naam had, naar *Engeland* overgeſtoken, naar den Koning ALFRED, den grooten begunſtiger der geleerden, die hem ook eene

(*) MATTH. *Westmonast. Flores Historiar. p.* 171.
(†) *l. c. pag.* 172.

eene leeräarsplaats te *Oxford* zal geſchonken hebben. Vervolgens ging hij naar *Malmesbury*, alwaar hem, eenige jaren daar na, zijne leerlingen met hunne ſtalen griffelen doorſtoken hebben. Maar de Schrijvers van de *Histoire Litt. de la France* (*) hebben dit verhaal in twijfel getrokken, en vermoed, dat in hetzelve een andere JOAN SCOT met dezen verward is geworden.

na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Hoe het zij, JOANNES SCOTUS was in het *Grieksch* en *Latijn* geoefend; hij had PLATO en ARISTOTELES in derzelver oorſpronkelijke taal gelezen; en ook andere oude Wijsgeerige ſtelſels leeren kennen. Hij beproefde ook in de Wijsgeerte zijne krachten, in een afzonderlijk werk, hetwelk hij den tijtel gaf *over de verdeeling der natuur*, (of *der naturen*, περι φυσεων μερισμυ,) hetwelk door TH. GALE te *Oxford* in het jaar 1681 in *Folio* is uitgegeven. Hij verdeelt in hetzelve de natuur in vier klaſſen: voorëerst de natuur, die ſchept, en niet geſchapen wordt; ten tweeden, die geſchapen wordt en ſchept; ten derden, die geſchapen wordt en niet ſchept; eindelijk die niet ſchept noch geſchapen wordt. Zijn hoofdoogmerk is, te bewijzen, dat de geſchapene naturen eens in de ongeſchapene terug keeren, en dat na het einde der wereld alleen God en de oorzaken aller dingen in hem over zullen blijven; zoo als voor de Schepping ook alleen hij, en deze oorzaken in hem, geweest waren. Dit leerſtelſel, hetwelk onder den naam van *Uitvloeijings-ſtelſel* beroemd

(*) *Tom.* V. *pag.* 416.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

roemd is, heeft hij deels uit de oude Griekſche Wijsgeeren, deels uit de jongere Alexandriners, maar bijzonder uit de door hem vertaalde ſchriften van den onechten DIONYSIUS ontleend, en met zijne Christelijke Godgeleerdheid, zoo goed mogelijk, vereenigd. *God is* bij hem *het Wezen van alle dingen*; dat God alles maakt, moeten wij zoo verſtaan, *dat God in alle dingen is, als derzelver Wezen.* Al het geſchapene is eeuwig in God, als in zijne oorzaak, zoo als alle getallen in de eenheid, (*Monas*,) eeuwig beſtaan. Zijn leerling durft wel naauwelijks de tegenſtrijdige ſtelling daar uit afleiden, dat alles eeuwig en toch gemaakt is, en inzonderheid met dit natuurlijk gevolg: *God is alles, en alles is God*, als welke zelfs aan wijze mannen gedrochtelijk voor zal komen; evenwel bewijst hij dit uit de Rekenkunst, of uit de verborgenheid der getallen, dat, dewijl deze allen, naar derzelver kracht en magt, in de *Monas* van eeuwigheid zijn, deze ſtellingen ook waar zijn moeten. Bovendien is dit werk vol wijsgeerige ſpitsvinnigheden, en zeldzame uitleggingen van den Bijbel; b. v. eindelijk zal alles in God terug keeren, want God zal alles in allen zijn, wanneer 'er niets dan hij alleen zijn zal. Men behoeft zich, na dit gelezen te hebben, niet te verwonderen, dat hij als een voorlooper van SPINOZA in het *Pantheismus* aangezien is, ſchoon anderen meenen, dat hij niet wel iet anders bedoeld hebbe, dan vervolgens de zoogenoemde *Realisten*. Hoe het zij, men vond zijn Boek zoo afwijkende van de heerſchende regtzinnigheid, dat nog in de XIIIde eeuw

eeuw hetzelve door den Paus HONORIUS III, als Kettersch, veroordeeld, en openlijk verbrand is geworden.

HEIRIC of HERIC, ook ERICUS genoemd, een Monnik te *St. Germain d'Auxerre*, zelfs een Kerkheilige, en opſteller van een lang Latijnsch gedicht, over het leven van den Heil. GERMANUS, Biſchop der gemelde ſtad, als ook van eene verzameling van wondergeſchiedenisſen van denzelven, die omtrent het jaar 881 geſtorven is, heeft ook de Wijsgeerte beoefend, en zeer duidelijk het methodisch *twijfelen* ontvouwd, hetwelk naderhand naar CARTESIUS den naam gekregen heeft.

Wijsgeerte in de Xdeeeuw

De Xde eeuw was nog veel min gunſtig voor den voortgang der Wijsgeerte. De Kardinaal BARONIUS en velen na hem hebben dezelve de ijzeren en duiſtere eeuw genoemd, en in der daad de namen van ROSWITHA, BRUNO van *Keulen*, RATHERIUS, LUITPRAND, WITTEKIND, GERBERT, en ABBO van *Fleury*, zijn ſlegts uitzonderingen van de algemeene onwetendheid en traagheid, die zelfs onder het grootſte deel der Geeſtelijkheid en der Monniken heerschte. De menigte van ſchrijvende handen in deze eeuw is meer een bewijs, hoe duiſter het in de hoofden uitzag, die daar toe behoorden. Van alle de deelen der Wijsbegeerte werd alleen de *Dialectica* bearbeid, en wel droog en laf; zij werd wel in de ſcholen geleerd; GERBERT en ABBO ſchreven 'er over, maar het gene van den arbeid des eerstgemelden ten dezen overgebleven is, ontdekt enkel eene poging, om de ſtellingen van PORFYRIUS op te

helderen; en ABBO verwierf zich den roem, van eenige *Syllogistiſche* ſtrikvragen heel knap opgelost te hebben. Deze zoogenoemde *Dialectica* berustte eigenlijk, buiten de *filoſofie* van PORFYRIUS, enkel op de verhandeling over de *Kategorien*, welke men aan AUGUSTINUS toeſchreef, en op de uitleggers van MARTIANUS CAPELLA. Hier en daar las men ook overzettingen van ſommige ſchriften van PLATO en ARISTOTELES, als ook Boeken van CICERO, maar men verſtond ze niet.

Evenwel ontbrak het niet zoo zeer aan begaafdheden, als wel aan de ware leerwijze; ſomtijds vertoonde zich eene neiging tot onderzoek, of 'er vertoonde zich eene zinrijke onderſtelling, maar alles bleef zonder gevolgen. Zoo kwam de vermaarde Non te *Gandersheim*, ROSWITHA, midden in eene van hare Blijſpelen, op een gevoelen, hetwelk niet veel verſchilde van de *Harmonia præſtabilita* van LEIBNITZ. Zelfs kwam de oude twist der *Akademiſche*, *Platoniſche* en *Stoicijnſche* Wijsgeerte, over de algemeene *denkbeelden* der *dialectica:* geſlacht, ſoort, onderſcheid, het eigene en toevallige, weder in eenige beweging. GUNZO, een Geestelijke te *Novara* in *Opper-Italië*, vraagt de Monniken te *Reichenau*, in eenen Brief (*), of zij liever ARISTOTELES wilden gelooven, dat deze *Univerſalia* niet werkelijk beſtaan, of PLATO, die derzelver wezenlijk beſtaan geleerd had? Deze GUNZO vertoont zich

(*) *In* MARTEN. *et* DURAND. *Collect. amplisſ. monum. Vett. Tom.* III. *pag.* 304.

zich in dezen Brief, dien hij in het jaar 960 geſchreven heeft, een ſchrander en niet ongeleerd man, naar de eeuw, in welke hij leefde.

Maar met de XIde eeuw begon de toeſtand der Wijsbegeerte in het Westen iet goeds te belooven. Thans kwamen de ſchriften van ARISTOTELES uit *Spanje* in *Frankryk*, alwaar zij vele vereerders vonden. Niemand van deze allen is zoo bekend geworden, als BERENGER of BERENGARIUS, Aartsdiaken te *Angers;* wiens ſcherpzinnige geest van onderzoek hem zelfs leidde, tot het beſtrijden van de in die eeuw reeds vrij heerſchend gewordene leere aangaande de verandering van het brood in het Avondmaal. Nademaal hij dit met Wijsgeerige wapenen deed, zoo bedienden zich zijne voornaamſte tegenſtreevers, LANFRANK, Leeraar in de Kloosterſchool te *Bec* in *Normandië*, naderhand Abt te *Caen*, in datzelfde land, eindelijk ſedert het jaar 1070 Aartsbisſchop van *Canterbury*, en ADELMAN, Bisſchop te *Brescia*, van dezelfde wapenen, om hem te wederleggen. Dewijl ook LANFRANK, als *Dialecticus*, met welken naam men hem onder zijne tijdgenooten onderſcheidde, tegen zijne tegenpartij was opgewaſſen, en deze leerwijze toejuiching en navolgers vond, en bijzonder LANFRANK's leerling, ANSELMUS, zijn opvolger in het gemelde Aartsbisdom, de *Metaphyſica* het eerst met eenig geluk bearbeidde, zoo had dit alles groote gevolgen. En toen vormde zich in haren grondaanleg de *Schoolſche Wijsgeerte en Godgeleerdheid.*

In de XIde eeuw.

Genoegzaam ten zelfden tijde ontſtond uit het ver-

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ſchil over de *algemeene denkbeelden* der *Dialectica*, de twist tuſſchen de *Nominalisten* en *Realisten*, die verſcheidene eeuwen lang zoo vele onrusten veroorzaakt, en zoo veel invloed op de Godgeleerdheid gehad heeft. Gemeenlijk gelooft men met DU BOULAY (*), dat de oorſprong van dezen twist te zoeken zij, in de verſchillen met BERENGARIUS, ook heeft hij den eerſten aanvoerder der *Nominalisten* uit een oud ſtuk der *Franſche* Geſchiedenis ontdekt in zekeren *Sophist*, (dat is, in de uitdrukking van dezen tijd, geleerden en *dialecticus*,) JOANNES, *qui eandem artem ſophisticam* vocalem *eſſe diſſeruit*, ook worden daar als zijne leerlingen opgegeven ROTBERT te *Parys*, ROSCELIN te *Compiegne*, en ARNULF te *Laudun*. Naar de gisſing van DU BOULAY was deze JOANNES SOPHISTA een Lijfarts van Koning HENDRIK I, die in het jaar 1060 overleden is. Zoo veel is zeker, dat de *Nominalisten* ſpoedig vermeerderden. Ondertuſſchen zijn in het vervolg noch de *Nominalisten* noch de *Realisten* bij hun eerſte gevoelen gebleven (†).

Wiskunſtige wetenſchappen.

Benevens de Wijsbegeerte hadden ook de *Wiskunſtige* Wetenſchappen eenig geluk. In de laatſte jaren van KAREL *den Grooten*, en ten minſten nog tot het jaar 830, leefde in de nabuurſchap van *St. Denys*, in eene enkele van de overige Monniken afgezonderde Cel, (of als een zoogenoemde *Recluſus*,) DUNGAL, waarſchijnlijk een *Ier*. Deze hield zich

(*) *Hist. Univ. Paris. T.* I. *p.* 443.

(†) BRUCKER *Hist. Philoſ. Crit. T.* III. *p.* 904.

zich bezig met de Wetenſchappen, en was bijzonder beroemd wegens zijne *Starrekundige* bekwaamheden. Hij ſchreef in eenen Brief aan KAREL, in het jaar 811, over de twee Zonsverduiſteringen, die in het voorgaande jaar zouden hebben plaats gehad (*). Al ſpoedig paarde men met de *Starrenkunde* de *Starrenwichelarij*, die op het voorbeeld van LODEWYK *den Godvruchtigen* zoo in aanzien kwam, dat elk aanzienlijk Heer een' Starrenkijker onderhield. Het was dus geen wonder, dat de Geſchiedſchrijvers de verſchijnſelen aan den Hemel voorvallende, zorgvuldig verzamelden, en dat het leger van OTHO *den Grooten*, met hetwelk hij in het jaar 968 in het *Grieksch* gebied in *Italië* gevallen was, bij gelegenheid van eene groote Zonsverduiſtering, in den grootſten angst geraakte, dat de jongſte dag aanbrak, en in wijnvaten, kisten en wagens kroop, totdat EVERACLUS, naderhand Biſſchop van *Luik*, de ſoldaten deed begrijpen, dat dit niet anders dan eene natuurlijke gebeurtenis was (†).

Onder de genen, die zich met de Reken- en Wiskunde bezig hielden, gelijk ook in andere opzigten, muntte inzonderheid ABBO uit, een *Weſtfrank*, die nog een kind zijnde door zijne ouders voor het Klooster *Fleury* geſchikt werd. Hier leerde hij de vrije kunſten met dien voortgang, dat hij ſpoedig tot een leermeester van anderen aangeſteld werd. Ver-

(*) *In* DACHER. *Spicileg. T.* I. *p.* 324-328.

(†) MARTEN. *Coll. Ampliſſ. Monum. T.* IV. *p.* 860.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

Vervolgens bezocht hij de Scholen van *Parys* en *Rheims*. Dewijl de geleerdheid in *Engeland*, na de dood van ALFRED, weder diep vervallen was, verzocht OSWALD, Aartsbisſchop van *York*, uit het Klooster *Fleury* eenen geleerden Monnik, en men zond hem ABBO in het jaar 985. Ook werd hij door OSWALD tot Priester gewijd. Twee jaren daar na terug gekeerd, werd hij tot Abt van zijn Klooster verkozen. Thans nam hij veel deel in de Kerkelijke belangen, en herſtelde op vele plaatſen de oude Monnikentucht; maar hier mede bezig in het Klooster *Reole* in *Gascogne*, werd hij in een oproer omgebragt, in het jaar 1004. Dit gaf hem den naam van *Martelaar* en *Heiligen*, en nu werden vele wonderen van hem verhaald, zoo bij zijn leven als na zijne dood voorgevallen. Hij heeft veel geſchreven, waar van het meeste nog in de Handſchriften ſchuilt, of verloren gegaan is. In de Vatikaanſche Bibliotheek is zijne opheldering en verbetering van den *Paaschcirkel* van VICTORIUS in Handſchrift. Naderhand vervolgde hij dit werk voor omtrent 1595 jaren, en poogde te gelijk den *Dionijſiaanſchen kring* te verbeteren. Dit geſchrift is onder den naam van BEDA bewaard, en ſtaat in deszelfs werken (*). Nog vindt men in die Bibliotheek een dergelijk geſchrift van hem, onder het opſchrift: *de ratione calculi*, en in een ander Handſchrift: *de computo epistola et tractatus*. Nog heeft hij *over de Starrenkunde* in het gemeen, *over den loop van zon en maan*,

(*) *Decennovales circuli T.* I. *Opp.* BED. *p.* 256.

maan, en der overige *Planeten*, een uittrekſel uit het Starrekundig werk van GERMANICUS en andere ſoortgelijke werken nagelaten. In een werk over de *Dialectica* lost hij de zwarigheden bij de *Syllogismen* op; nog ſchreef hij eene Spraakkunst, (*Rudimenta puerilia*, of: *de regulis*,) zijn uittrekſel van het *Leven der Roomſche Biſſchoppen*, uit ANASTASIUS, is met een dergelijk werk, onder den naam van LUITPRAND, tot de nakomelingſchap gekomen. Nog is 'er van hem eene *Verzameling van Kerkelijke wetten*, en verſcheidene *Brieven*. De Geſchiedſchrijver AIMOIN, die een leerling was van dezen Heiligen ABBO, heeft ook zijn leven beſchreven (*).

GERBERT echter verdoofde door zijne geleerdheid den roem van allen, die in dit Tijdvak zich aan de *Wiskundige* Wetenſchappen overgaven; zijne geleerdheid heeft hem doorluchtiger gemaakt, dan zijne plaats, welke hij onder de *Roomſche* Pauſen bekleed heeft. Hij was geboren in *Auvergne*, en ving het Monnikſleven reeds in zijne vroegere jeugd, in een Klooster te *Aurillac*, aan. Vervolgens zond hem zijn Abt, op zijn verzoek, naar den Graaf van *Barcellona*, BOREL, die hem weder overzond aan eenen Biſſchop HAITON, wien hij veel in de Wiskunde te danken had. De nabuurſchap der *Arabieren* had in deze gewesten voordeelige gevolgen gehad voor de aankweeking der wetenſchappen. GERBERT bezocht zelfs de *Arabieren* te *Sevilla* en *Cor-* GERBERT.

(*) *In* MABILLON. *Act. SS. Ord. S. Benedict. Sec.* I. *P.* VI. *p.* 30.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Cordua; alwaar hij het eerst die hoogere kundigheden in de *Wis*- en Natuurkunde heeft opgedaan, welke men naderhand in hem bewonderd heeft. Omtrent het jaar 968, ging hij, met BOREL en HAITON, naar *Rome*, alwaar hij bij den Keizer OTHO I. bekend werd, die hem de Abdij *Bobbio* in *Opper-Italië* schonk. Maar dewijl dezelve te zeer verarmd was, en hij daar naauwelijks het noodig onderhoud met zijne Monniken vond, en vele verdrietelijkheden moest doorstaan, keerde hij naar zijn Vaderland. ADELBALD, Aartsbisschop van *Rheims*, maakte hem zijnen Geheimschrijver, en vertrouwde hem het opzigt over de Aartsbisschoppelijke School toe, waarom hij *Scholaris Abbas* genoemd werd. Onder hem maakte deze School grooten opgang, en onder zijne leerlingen bevond zich ROBERT, Zoon van den Koning HUGO CAPET, die naderhand Koning werd. Hij verzamelde eene aanzienelijke Bibliotheek, en zijne School werd voorts in de XIde eeuw door bij uitstek bekwame mannen beroemd, zoodat men niet te veel zegt, als men hem den herstelder der geleerdheid in zijn Vaderland noemt.

Ondertusschen nam hij ook zijn deel in Staatszaken, en uit dankbaarheid aan het geslacht der OTHO's, deed hij zijn best, om den jongen OTHO III, wiens leermeester hij was, op den troon te bevestigen. Zijn Aartsbisschop had hem zoo lief gekregen, dat hij moeite deed, om hem tot zijnen navolger in het Aartsbisdom te hebben; maar na zijn overlijden werd ARNULF, een onechte Zoon van Koning LOTHARIUS, die naauwelijks XX jaren oud

oud was, tot Aartsbisschop verkoren, en GERBERT ging voort, zijnen post bij hem zoo als bij zijn' voorzaat te bekleeden. Doch ARNULF, die aan zijn Vaders Broeder, Prins KAREL, de stad *Rheims* overleverde, werd daarom, op aandrijving van den Koning HUGO CAPET, door eene Kerkvergadering van het jaar 991, als een verrader afgezet. GERBERT, schoon hij zich te voren ijverig genoeg voor KAREL verklaard had (*), wendde zich nu des te ijveriger op de zijde van den Koning HUGO. Aan deze gevoelens had hij tevens te danken, dat hij thans Aartsbisschop van *Rheims* werd, waar mede ook de waardigheid van Koninklijken Kanselier verbonden was; en evenwel werd dit aanzienlijk ambt spoedig voor hem eene bron van onrusten. Paus JOANNES XV verklaarde zijne verkiezing en de afzetting van ARNULF voor onwettig; hij verbood de Bisschoppen, die daar deel aan hadden gehad, alle godsdienstige handelingen; en de aanhangers van ARNULF leiden hem vele dingen te last. Vergeefs handhaafde hem de Koning te *Rome*; GERBERT zag zich genoodzaakt, de hoofdplegtigheden van den Godsdienst te staken. Nadat HUGO in het jaar 996 overleden was, en zijn Zoon ROBERT uit hoofde van zijne persoonlijke belangen, besloten had, toe te geven aan de bedreigingen van den nieuwen Paus GREGORIUS V, om over geheel *Frankryk* een verbod van den openbaren Godsdienst te laten gaan, indien ARNULF niet weder in zijn Aartsbisdom hersteld werd, werd de-

(*) *Ep.* X. *P.* II. *p.* 830.

deze wil van den Paus in het jaar 997 voltrokken.

GERBERT vond nu zijn' toevlugt bij den Keizer OTHO III, die hem even zeer beminde als achtte. Met dezen reisde hij in het gemelde jaar naar *Italië*; alwaar OTHO hem het Aartsbisdom *Ravenna* ſchonk, hetwelk in het volgende jaar openviel. Naauwelijks had hij, op eene aldaar gehoudene Kerkvergadering, voor de Kerketucht in zijn Kerspel gezorgd, toen in het jaar 999 de Paus ſtierf, en de Keizer zijne hoogſte dankbaarheid aan zijnen leermeester bewees, dat hij hem deze waardigheid bezorgde, onder den naam van SYLVESTER II. Van het gene hij als Paus verrigt heeft, zal op zijne plaats meer gezegd worden, dit zij hier genoeg, dat hij ARNULF in het bezit van zijn Aartsbisdom verzekerde, echter met deze bijvoeging, dat dit een gunstbewijs was, dewijl hij, de Paus, te voren regtmatig tot dit ambt verkoren was (*). Hij overleed in het jaar 1003.

Hij was een ondernemend, eerzuchtig en ſlim man, een geſlepen Hoveling, die even zoo zeer door zijne werkzaamheid, als door eene uitnemende wetenſchap, en de gunst der Vorſten, zoo hoog geſtegen is. Evenwel bekleedde hij alle zijne ambten met eere, en had toen in geleerdheid zijns gelijken niet. Godgeleerdheid was zeker het minſte, daar hij in uitmuntte, alhoewel zijn *Boek over het ligchaam en bloed van* CHRISTUS geenen gemeenen Schrij-

(*) *P.* II. *Ep.* LV. *p.* 843.

Schrijver verraadt. Als *Wijsgeer* werd hij bovenal geroemd, en zelfs hebben nieuwer Schrijvers dezen lof herhaald; meest echter was hij werkzaam in de *Wiskundige Wetenſchappen*, bijzonder was hij dieper ingedrongen in de *Reken-*, *Meet-* en *Starrekunde*. Over de eerſte heeft hij veel geſchreven, dat niet tot ons gekomen is, zoo gewaagt hij zelf in zijne Brieven (*), van eene verhandeling over de deeling, of de breuken der getallen. In handſchriften vindt men nog anderen van zijne Rekenkundige opſtellen; en daar onder ook zijne *Rhytmomachia* of getallen-ſtrijd: een ſoort van ſpel met getallen, hetwelk eenige gelijkheid heeft met het ſchaakſpel. Maar niets is in de Geſchiedenis vermaarder, dan GERBERT's *Rekentafel*, of *Abacus*. Misſchien bevatte dezelve niets anders, dan Rekenkundige tafels, op welken de verſchillende zamenſtellingen der kleinere of zoogenoemde *Arabiſche* Cijfferletters, of getalteekens, afgebeeld waren. Ten minſten, men gelooft algemeen, dat hij deze van de *Arabieren* geleerd, en aan de Christelijke *Europeanen* medegedeeld heeft; hoewel ATHANASIUS KIRCHERUS gist, dat zij eerst in de XIIIde eeuw met de *Astronomiſche* tafelen van ALFONSUS X, Koning van *Kastilië*, in het overige van *Europa* gekomen zijn. Daartegen verhaalt men, in de volgende eeuwen, de buitenſporigſte dingen van GERBERT's rekentafel, bij voorbeeld, dat hij die van de *Arabieren*

(*) *Epist.* CLXI.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G Jaar 814. tot 1073

ren gekregen heeft, dat 'er in geleerd werd, wat het gezang en de vlugt der vogelen beduidde; hoe men de ſchimmen uit de hel moet oproepen; en alles wat de menſchelijke nieuwsgierigheid nuttigs of nadeeligs begeert te weten. Nadat hij deze tafel onder het hoofdkusſen van zijnen leermeester des nachts geſtolen had, verborg hij zich daar mede onder eene brug, die in de opene lucht hing; maar aan zee gekomen zijnde, bezwoer hij den Duivel, om aan hem te verſchijnen; en beloofde dien eene beſtendige getrouwheid, als hij hem tegen alle vervolging beſchutten wilde, hetwelk ook gebeurde (*). Zigtbaar is het, dat de vreemde figuren op de Rekentafel eene der redenen zullen geweest zijn, waarom men GERBERT voor een' Tooveraar heeft willen houden.

In de *Meetkunst* gaf hij een *Handboek* in het licht, waaromtrent men weder ligtelijk begrijpen kan, dat een man, die te kennen gaf, dat hij de hoogte van een' toren of boom, de hoeveelheid van water in eene bron, op het naauwkeurigſte wist, in het vermoeden gekomen zij, dat hij dergelijke wetenſchap door verbodene kunſten verkregen had. Nog zijn 'er in Handſchriften in de *Sorbonne* twee Boeken van GERBERT over de vervaardiging van het *Astrolabium*, en van een' *Quadrant*. Maar zijn kleine geſchrift, hoe men een aardbol of *ſphæra* maken moet, (*de ſphæræ conſtructione*,) is gedrukt

(*) W. VAN MALMESBURY *de reb. gest. Regg. Anglor. L.* II. *C.* 10.

drukt (*); hij ſchijnt ook een uitvinder van *Astronomiſche* en *Mechaniſche* werktuigen geweest te zijn. Het mag ongegrond zijn, wanneer een later *Fransch* Schrijver hem de uitvinding toeſchrijft van uurwerken met raderen en gewigten; maar als DITMAR (†) van hem verhaalt, dat hij, gedurende zijn verblijf aan het Hof van OTHO III, te *Maagdenburg* een uurwerk heeft vervaardigd, welks beweging hij bepaalde naar de Poolſtar, (*ſtella nautarum duce*,) door hem met een *buis* of kijker, (*per fiſtulam*,) waargenomen, verſtaat men dit van een met glas voorzienen kijker, waar van men hem dan voor den uitvinder houdt; ook ziet men hem voor den eerſten aan, die een waterorgel heeft vervaardigd.

Alle deze bijzonderheden, gepaard met zijn onverwacht geluk na zijne afzetting, de hem afgunſtige partij, en zijn bijgeloovige leeftijd verwekten en onderhielden het vermoeden van tooverij; de eerſte, die hem, zoo veel men weet, in geſchrift een zwarten kunſtenaar genoemd heeft, was de Kardinaal BRUNO, tegen het einde der XIde eeuw, in zijne met vrij wat hevigheid tegen GREGORIUS VII opgeſtelde Levensbeſchrijving van dezen Paus, in welke hij ook vroegere Pauſen van tooverij beſchuldigt. Sedert hebben HUGO van *Flavigny*, en WILLEM van *Malmesbury*, in de XIIde eeuw, ALBERICH in de XIIIde, en meer anderen, zelfs nog PLATINA, die even-

(*) *In* MABILLON. *Vett. Analk. T.* II. *p.* 212-215.

(†) *Chron.* L. VI. *p.* 399.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814 tot 1073

evenwel eene bediening aan het Pauſelijke Hof bekleed heeft, omtrent den afloop der XVde eeuw, de gemeene overleveringen desaangaande verzameld en herhaald. Volgens dezelve, zal GERBERT, uit hoofde van zijn bovengemeld verdrag met den Duivel, vele van de Heidenen verborgene ſchatten, bijzonder te *Rome* in het veld van MARS, ontdekt hebben; ook zal hij, onder zekeren invloed van het geſtarnte, een hoofd hebben gegoten, hetwelk hem zijne vragen met ja en neen beantwoordde; maar hem daar mede bedroog, dat het hem verzekerde, dat hij niet eer ſterven zou, voordat hij te *Jeruzalem* de Mis zou gelezen hebben, daar 'er ondertuſſchen eene Kerk van dien naam te *Rome* was, waar hij, door het zingen der Mis, eene doodelijke ziekte kreeg, en wat dergelijke beuzelarijen meer zijn (*).

Ook was GERBERT, voor het overige geen man voor zijnen leeftijd, die hij meer verblufte, dan wel verlichtte. Bij gelegenheid van zijne afzetting te *Rheims*, welke een werk van den Paus was, ſchreef hij met eene vrijmoedigheid tegen denzelven, welke hem in de oogen van den Kardinaal BARONIUS geheel onwaardig maakte, om Paus te heeten (†). Hij was ook onder de genen, die de echtheid der nieuw ter bane gebragte *Decretalen* in twijfel trok (§). Hij verſtond het *Grieksch*, was

(*) NAUDE *Apologie pour les grands hommes ſoupçonnez de Magie C.* 19. *Amſterd.* 1712. 8*vo.*

(†) BARON. *Annal. a.* 999. *n.* 2.

(§) *Epist. ad Wildebold. Episc. Argent. p.* 113. *in Sy-*

was wel bekend met de oude *Romeinſche* Schrijvers. Een aardig *Latijnsch* gedicht op den beroemden BOETHIUS getuigt ook van GERBERT's Dichterlijke begaafdheden.

Andere Wetenſchappen lagen wel niet geheel ter neder in het Westen, maar verhieven zich echter niet tot eenige grootheid en ſterkte. Bij de *Regtsgeleerdheid* kwam het meest aan op het *Kerkelijke* of *Geestelijke regt*, en welke *verzamelingen* daar voor gemaakt, welke *veranderingen* daar bij ingevoerd zijn, zullen wij ter bekwamer plaatſe zien. Ondertusſchen was het niets ongewoons, dat de Geestelijken en zelfs Monniken de kennis van het *Burgerlijke* en bijzonder het *Romeinſche regt* met het *Kerkelijke* zochten te paren. Het een en ander was voor hun noodzakelijk, alzoo dikwijls Geestelijken, als zijnde bijna de eenigſte Geleerden, Rigters, Pleitbezorgers, en Beambtſchrijvers of Notarisſen werden, die zich daarom met de burgerlijke wetten en formulieren bekend moesten maken. In geen land bleef het *Romeinſche* Regt in grooter aanzien, dan in *Italië*. Het lang geheerscht hebbende gevoelen, dat het ook aldaar geheel te niet gegaan was, totdat het eerst in de XIIde eeuw met IRNERIUS, en ſedert het ontdekken der zoogenoemde *Pandecten* van *Florence* weder herleefde, is thans geheel verworpen. Met de XIde eeuw echter kreeg de Regtsgeleerdheid een nieuw leven in *Italië*, hetwelk men voor-

Regtsgeleerdheid.

Synodo Eccles. Gallicanæ habita Durocorti Remorum, ab Hugone et Roberto Rege. Francof. 1600. 8va.

IV BOEK. II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

voornamelijk toeſchrijft aan de pogingen van vele *Italiaanſche* ſteden, om zich vrijheden en het regt te verkrijgen van eigene Overheden te kiezen. LANFRANC, naderhand een zoo vermaard Godgeleerde, verklaarde ſedert het jaar 1032, met zijnen ambtgenoot GARNIER, te *Pavia* openlijk den *Codex* van JUSTINIAAN, ook ſtelde hij eene verzameling op van Regtsſpreuken en Regelen, welke zeer nuttig waren voor Regtsgeleerden en Overheden. Zich vervolgens naar *Frankryk* wendende, opende hij eene dergelijke School in het Regt te *Avranches* in *Normandië*, tot hij, eenigen tijd daar na, Monnik werd.

Geneeskunde.

De Geneeskunde werd in dit Tijdvak ook op meer dan ééne wijze aangevat. De *Grieken* maakten zich verdienſtelijk, door de oude ſchatten, welke zij hier in bezaten, aan andere volken mede te deelen, ſchoon zij zelve zich daar mede vergenoegden, zonder nieuwe vorderingen te beproeven. Dus vertaalde een *Syrisch Christen*, JOANNES MESUE of van *Damaskus*, die te *Bagdad* onder den *Chalif* AL RASCHID leefde, tot het jaar 841, de ſchriften der Griekſche Geneeskundigen in het *Arabisch*, waar bij hij eigene ſchriften en voorlezingen voegde (*).

In het *Westen* bleef de *Geneeskunde* bijkans enkel een eigendom der Monniken. GERBERT bezat onder zijne kundigheden ook deze, bijzonder van de ongemakken der oogen; waar in zijn leerling FULBERT nog verder kwam; die zelfs geneesmiddelen gaf,

(*) FABRIC. *Biblioth. Græc. Vol.* XIII. *p.* 256. *ſqq.*

gaf, tot hij Bisschop van *Chartres* werd. GILBERT MAMINOT, Bisschop van *Lisieux*, was in het laatst der XIde eeuw Lijfarts van den *Engelschen* Koning, WILLEM *den Veroveraar*. De eerste straal van een gunstiger lot voor de Geneeskunde ging in *Italië* op, alwaar bijzonder omtrent het jaar 1060 zekere KONSTANTINUS, de *Afrikaner* bijgenaamd, naar zijne vaderstad *Karthago*, op zijne menigvuldige reizen, bij de *Arabieren* enz., vele kundigheden opgedaan hebbende, aan de Geneeskunde in *Europa* een nieuw leven gaf, en den grond gelegd heeft tot de zoo vermaarde Geneeskundige School van *Salerno* (*). Zijn tijdgenoot GARIOPONTUS, die van GALENUS en andere oude Geneesheeren goed gebruik maakte, deed aan deze wetenschap insgelijks goede diensten (†).

Teeken- en andere beeldenkunsten.

Van de kunstgewrochten van het Oude *Griekenland* waren 'er te *Konstantinopolen* nog vele gedenkstukken over, waar bij nieuwe thans uitgewerkte van het vernuft der kunstenaren en de praalzucht van het Hof aldaar getuigden. Zekere Bisschop LEO, in de IXde eeuw, maakte een' gouden boom, op welken gouden vogeltjes, door zekere veeren in beweging gebragt, hun gezang lieten hooren, terwijl een leeuw, door dergelijke veeren bewogen, zijn gebrul verhief. Dit kunststuk liet de verkwistende Keizer MICHAEL verfmelten. Evenwel zag LUIT-

(*) FABRIC. *Biblioth. Gr. Vol.* XIII. *p.* 123.

(†) FABRIC. *Biblioth. Lat. Med. et infim. cet. Tom.* III. *pag.* 17.

LUITPRAND, als Gezant van BERENGARIUS aan den Keizer KONSTANTYN te *Konſtantinopolen* zijnde, een dergelijk kunſtſtuk van verguld koper (*). De herſtelling van de Beelden der Heiligen bragt ook het hare toe, om de beeldende kunſten levende te houden; gelijk ook in het Westen de verſiering van Kerken en Kloosters, hoe zeer een ſchrikbarend vooroordeel, in de Xde eeuw, dat het *einde der wereld nabij* was, en de *Antichriſt* terſtond na het jaar 1000 verſchijnen zou, oorzaak was, dat men in vele gewesten geene nieuwe Kerken bouwde, en de oude vervallen liet; waar tegen echter kundige lieden van dien tijd zich met ijver verzetten, gelijk zekere *Westfrankiſche* Monnik, ADSO, in eenen Brief aan de Koningin GERBERGA, Gemalin van LODEWYK *van Overzee*, (*d' Outremer*,) reeds omtrent het jaar 950 deed (†). Nadat het jaar 1000 verloopen was, begon men, met nieuwen ijver, vooral in *Frankryk* en *Italië*, de Kerken, Kloosters, en Kapellen weder op te bouwen (§), waarom zich velen, zelfs Bisſchoppen en *Abten*, op de *bouwkunst* toeleiden, en daar in uitmuntten. Ook hebben ſommigen gemeend, de uitvinding van het ſchilderen met olieverf in deze eeuw in eenen THEOPHILUS, *Presbijter*, ontdekt te hebben.

De Muzijk.

Over geene kunst werd in dit Tijdvak zoo veel ge-

(*) ZONAR. *Ann.* LXVI. *p.* 157. LUITPRAND *de reb. Impp. et Regg. L.* VI. *C.* 2.

(†) *In Opp.* ALCUINI *pag.* 1216-1219.

(§) GLABER RODULPH. *Hist. L.* III. *C.* 4.

geſchreven, als over de *Muzijk*, of *Toonkunde*, die zoo naauw met den plegtigen eeredienst verbonden was; voornamelijk, ſedert door KAREL *den Grooten* het *Roomſche* Kerkgezang in zijn Rijk was ingevoerd. Onder allen echter, die over dezelve, in deze tijden, geſchreven hebben, muntte uit de Monnik GUIDO ARETINUS, (van *Arezzo*,) die eene nieuwe zangwijze in het jaar 1026 uitvond, en derzelver toonklanken met de eerſte lettergrepen der eerſte regelen van eenen Lofzang op den Heil. JOANNES, *Ut re mi fa ſol la*, benoemde, waarom men deze zangwijze *Solmiſatio* noemde.

Taalkunde.

Tot hier toe had geene der *Weſterſche* natien eene beſchaafde eigene taal of ſpraak, geſchikt ten dienſte der fraaije kunſten en geleerdheid. Bijkans alle Geleerden of Geestelijken van deze eeuwen ſchreven in het *Latijn*, hetwelk ook van velen in de lagere volksklaſſen, zoo ver zich het Romeinſche Gebied plag uit te ſtrekken, verſtaan werd. Maar dit hield met de IXde eeuw op, zoo zelfs, dat 'er reeds Biſſchoppen genoeg waren, die geen *Latijn* verſtonden, en dat AIMON, Biſſchop van *Verdun*, zijne aanſpraak aan de Kerkvergadering te *Mouſon*, in het jaar 995, in het *Gallisch*, dat is, in het ſteeds meer toenemend *Fransch*, deed. (*Gallice concionatus est.*) (*) Maar des te meer droeg men zorg, om het *Latijn* als Boekenſpraak te behouden, en ſtelde daar toe *Spraakkundige* ſchriften, *Gloſſarien* en *Lexica* in goeden aantal op. RA-

BA-

(*) *Conc. Moſomens. ap.* HARD. *T.* VI. *P.* I. *p.* 734.

BANUS MAURUS maakte een uittrekſel uit de ſchriften van PRISCIANUS (*), hij ſchreef *Gloſſæ Latino-barbaricæ de partibus humani corporis*, en een geſchrift, *de inventione linguarum, ab hebræa usque ad theodiscam, et notis antiquis.* ISO, een vermaarde Monnik van *St. Gallen*, Schoolopziener, (*Magister*,) aldaar, ſchijnt opſteller te zijn van een *Latijnsch* Woordenboek, nog in Handſchriften voorhanden, onder den naam van zijnen leerling SALOMO, Biſchop van *Costnitz* (†).

Latijnſche Dichters.

Voornamelijk was dit Tijdvak vol *Latijnſche* Dichters, te talrijker, omdat bijna niemand meer wist, wat Dichtkunst ware. Men *ſcandeerde*, hoewel niet altijd zoo als het behoorde; men maakte verzen, half in Romeinsch, half en meer in Kerkelatijn, over allerhande Kerkelijke en Burgerlijke onderwerpen. Voornamelijk vond men vermaak in *Latijnſche* verzen, die in het midden en op het einde rijmden. Ook bedacht men allerhande *Poetiſche Kunſtſtukken.* Zoo als men voornamelijk bewonderde een ſtuk van RABAN *de mijsterio*, (of *de laudibus*) *S. crucis*, beſtaande uit 28 geheimvolle Beelden, met verzen opgevuld, en vergezeld van eene uitlegging in ondicht. MILO, een Abt te *St. Amand*, waar hij in het jaar 872 ſtierf, en die zeer vaardig was in het verzenmaken, en ſomtijds niet ongelukkig ſlaagde, zoo als zijn gedicht, *Conflictus veris et hiemis* (§) bewijst, ſchreef ook zulk een kunst-

(*) *Opp. T.* I. *p.* 28.

(†) FABRIC. *Bibl. Lat. T.* III. *p.* 4^4.

(§) *Ap.* OUDIN. *de SS. Eccles. Antiq. T.* II. *p.* 326.

Digitized by Google

kunſtſtuk in de gedaante van een kogel, ter eere van het Heil. kruis. Men zou eene geheele lijst van *Latijnſche* Dichters kunnen optellen (*); de voornaamſte, die aanmerking verdienen, zijn: THEODULF, die uit *Italië* door KAREL *den Grooten* in zijn Rijk getrokken en beſchonken werd met de Abdij *Fleury*, en met het Bisdom van *Orleans*. Zijne *Capitula ad Presbijteros parochiæ ſuæ*, getuigen van zijnen ijver, om de Geestelijkheid te verbeteren. Zijne gedichten beſtaan in zes Boeken, meestal *Elegien* (†); in het tweede Boek vindt men onder anderen het vermaarde gezang, waar van de XII eerſte verzen nog op Palmzondag in de Roomſche Kerk bij de Procesſie gezongen worden:

Gloria, laus et honor tibi ſit, Rex, Chriſte Redemptor.

Voorts kan het kleine gedicht tegen de Bedevaarten (§), van de denkwijze en het dichtvermogen des Dichters getuigen:

Non tantum iſſe juvat Romam, bene vivere quantum,
Vel Romæ, vel ubi vita agitur hominis.
Non via credo pedum, ſed morum ducit ad aſtra;
Quis quid ubique gerit, ſpectat ab arce deus.

Een ander *Latijnsch* Dichter is WALAFRIED, met den bijnaam STRABO of STRABUS, (*de Scheele*,) Abt van het Klooster *Reichenau*, waar hij in het jaar

(*) POLYKARPUS LEYSER heeft ze opgenoemd in zijne *Historia poetarum et poematum medii ævi.*

(†) Uitgegeven door SIRMOND *Opp. T. p.* 737-884.

(§) *Libr.* V. *Cap.* 4. *pag.* 855.

Digitized by Google

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

jaar 839, weinig meer dan XL jaren oud, overleden is. Hij schreef over de Heil. Schrift en Kerkplegtigheden; maar zijne meeste schriften bestaan uit gedichten (*). Deze zijn doorgaans kort, het grootste van allen is een vermaard gezigt, hetwelk aan den Monnik WETTIN te *Reichenau* gebeurd zou zijn, en hetwelk HETTO, Bisschop van *Bazel*, kort na deszelfs in het jaar 824 gevolgde dood in *proza* had opgeteekend. In hetzelve komt eene stoute plaats voor, waar in de Dichter KAREL *den Grooten*, wegens zijne onkuisheid, na zijne dood eene zeldzame straffe doet lijden:

> Contemplatur item quendam lustrante pupilla,
> Ausoniæ quondam qui regna tenebat, et altæ
> Romanæ gentis, fixo consistere gradu,
> Oppositumque animal laceraré virilia stantis,
> Lætaque per reliquum corpus lue membra carebant (†).

In de Xde eeuw was LUITPRAND de Geschiedschrijver ook onder de Dichters te tellen, maar bijzonder de Non ROSWITHA, de eerste Dichteresse van Toneeldichten in *Duitschland*. Niet te vrede, dat de Blijspelen van TERENTIUS, met gevaar der zeden, gelezen werden, besloot zij in plaats derzelve de deugd der Christelijke Jufferschap te laten zegevieren. Zij schreef dus zes Blijspelen: *Gallicanus*, *Dulcicius*, *Callimachus*, *Abraham*, *Paphnutius*, *Fides et Spes*, welke niet zonder vernuft en geest geschreven zijn. — Bij deze allen komt nog een *Spraak-*

(*) *In* CANIS. *Lectt. Ant. T.* II. *P.* II. *p.* 184-274.
(†) *Ibid. pag.* 212.

Spraakkundige Dichter in *Engeland* uit de XIde eeuw, JOAN VAN GARLANDIA of GARLANDIUS.

Dit alles en nog veel meer, werd in de Latijnſche taal gedicht, echter begon men tot een dergelijk oogmerk ook de eene en andere *volkstaal* te gebruiken. De vorming der *Franſche taal* uit verbasterd *Latijn*, die men het *Boerenlatijn* of de *Romeinſche* Tongval, (*Lingua Romana Rustica*, *le Roman*, *le Romancier*, *la Langue Romance* enz.) noemde, had in het tegenwoordig Tijdvak eenen zigtbaren en ſnellen voortgang. Van de IXde eeuw af moest het oude *Latijn* voor het *Romansch* in den dagelijkſchen omgang onder de *Weſtfranken* of *Franſchen* wijken. Maar eerst ſedert de Xde eeuw ſchreef men die verdichte verhalen van krijgs- en liefde-avonturen, in het *Romansch*, die daar van den naam van *Romans* gekregen hebben. In de XIde eeuw werden ook andere ſchriften en overzettingen uit het Latijn in deze taal opgeſteld, terwijl de gedichten of berijmde verhalen en volksliedjes in dezelve vermenigvuldigden. Ook kwamen thans die *Provencaalſche* Dichters op, die bekend zijn onder den naam van *Troubadours* of *Trouverres*, (*uitvinders*, *vinders*, een gepaste naam voor Dichters.) Deze taal ging in de XIde eeuw met de *Noormannen* naar *Engeland* over, en verdrong het *Angelſakſisch* uit de openbare plegtigheden een geruimen tijd. Andere *Noormannen* bragten ze in *Beneden-Italië* en *Sicilië*, alwaar de *Siciliaanſche* Dichters opgewekt werden, om ook in hunne gemeene taal, de *Italiaanſche*, zoo als die toen uit de puinhoopen der La-

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Latijnſche oprees, te dichten. Zelfs in *Spanje*, vormde zich de *Kastiliaanſche* Tongval op gelijke wijze, terwijl echter het *Provencaalsch*, dat men ook het *Limoſinsch* noemde, in verſcheidene gewesten eene gewoone ſpraak was.

Maar de *Oostfranken*, die bij uitſluiting den naam van *Duitſchers* behielden, gebruikten hunne eigene taal, hoe ruw en onbeſchaafd zij ook ware. In het jaar 842 ſloten LODEWYK *de Duitſcher* bijgenaamd, en KAREL *de Kale*, Zoons van Keizer LODEWYK *den Godvruchtigen*, een verdrag, hetwelk nog voor handen, en waar in de *Frankiſche* Tongval naast het *Boerenlatijn* der *Westfranken* geſteld is. Te weten elk dezer Broederen bediende zich van de taal, die in het Rijk van zijnen Broeder geſproken werd, om van deszelfs krijgsvolk verſtaan te worden. Dus zwoer LODEWYK in de brabbeltaal van het *Romansch Latijn: Pro Don amur, et pro Christian poblo et nostro commun ſalvament*, enz. KAREL daartegen in het *Frankisch: In Godes Minna, ind durch tes Christianes ſolches, ind unſer bedhero gehaltniſſi* enz.

OTFRIED. Maar, het gene nog merkwaardiger is, in eenen tijd, wanneer de Geestelijkheid in het Westen alleen het Latijn als de taal der Geleerden wilde aangezien hebben, ondernam OTFRIED, een *Duitſche* Monnik en Priester, die tusſchen de jaren 840 en 870 bloeide, in de Frankiſche taal, (*in Frenkisga zungun*,) te ſchrijven, en vervaardigde *eene Geſchiedenis der vier Euangelisten*, in verzen vervat, in vijf Boeken, zoodat hij de eerſte ſchijnt geweest te zijn, die

die zoodanige proeve over den Bijbel ondernomen heeft. Hij heeft ook *Duitſche* en *Latijnſche* zinnedichten, als ook vele Predikatien en Brieven nagelaten (*).

NOTKER.

Aan eenen Monnik NOTKER, met den bijnaam LABEO, (of *Grootlip*,) in het Klooster *St. Gal*, ſchrijft men eene *parafraſtiſche overzetting der Pſalmen* in proza toe. Hij was de derde van drie NOTKERS, die zich in dit Klooster beroemd gemaakt hebben, en overleed in het jaar 1022. De oudſte van dezelven, die men den Stamelaar, (*Balbulus*,) noemde, overleed in het jaar 912. Deze verbeterde het Kerkgezang naar het *Roomſche*, en ſchreef eenige Geeſtelijke Liederen, en andere Boeken, en is onder de Heiligen geplaatst. De tweede vermaarde NOTKER van dit Klooster, die omtrent het jaar 975 geſtorven is, was te gelijk Geneesheer en Schilder, men noemde hem *Piperis granum*, om zijn deftigen en ſtrengen inborst, deze ſtelde ook Geeſtelijke Liederen op (†). De derde NOTKER ſchreef de gemelde overzetting der *Pſalmen*, waar hij ſomtijds twee Latijnſche Overzettingen van eene plaats bijbrengt, die hij ook tweemaal overzet, en die uit de verſchillende uitgaven en verbeteringen der oude Latijnſche Overzetting ontleend zijn. Hier voegt hij nu en dan ophelderingen bij, ook met Latijnſche woorden, doch welke hij dan weder vertaalt. De plaats *Pſ.* II. 7. mag tot eene proeve van dezen ar-

(*) TRITHEMIUS *Chron. Hirs. ad a.* 863.

(†) FABRIC. *Bibl. Lat. med. et inf. ætat. T.* V. *p.* 143.

arbeid dienen: *Dominus dixit ad me: filius meus es tu; ego hodie genui te, id est, ſine tempore.* (*ana zit.*) — *Min fater chad ze mir, min ſun bist tu, hiuto gebar ih tih. Gote ne ist nehein zit præteritum*, (*irgangen,*) *noh futurum*, (*chumftig.*) *Imo ist hiuto, al daz io geſchah, alde noh geſcehen ſol. Pediu ist ſin ſon hiuto geborn.*

WILLERAM of ook WALRAM, die te *Parys* een' tijd lang de Wijsgeerte zal onderwezen hebben, is de derde *Duitſche* Bijbel-overzetter van dit Tijdvak. Hij is waarſchijnlijk overleden in het jaar 1085, en ſchreef eene *dubbele Parafraſe van het Hoogelied* van SALOMO, de eene in *Latijnſche Leoniniſche Hexameters*; de andere in Proza en *Duitsch*, met vele tusſchengemengde *Latijnſche* uitdrukkingen. In zijne *Latijnſche* Voorrede klaagt hij over het verval der geleerdheid, bijzonder van de Bijbelſche Uitlegkunde. Den aart van zijnen arbeid kan men uit de volgende proeve kennen. *Hoogl.* I. 4.

WILLERAM of WALRAM.

Attrahe me post te, me ſolam nil ſcio poſſe,
Sic unguentorum currens in odore tuorum,
Advoco quos poſſum comitatum pergere noſtrum;
In ſua quæ ſtruxit me Rex cellaria duxit,
Significans per ſpem, quæ tradet post mihi per rem.

Zuich mih nah dir, ſo lofon wir in demo ſtanke, (voor *geur*,) *dinero ſalbon. Ih bekennon min unkraft, none dannan hilf mir mit dinen gnadon ſo ſcunt ih andera ze dinemo wega. Der Kuning leitota mih in ſine gegademe. Ih weiz nu in fide et ſpe, die gnada die er noh gibet in re.*

De

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

De *Joden*, hoe zeer ook dan vervolgd, dan beſchermd, en over het geheel zwervende, verwaarloosden echter niet geheel de wetenſchappen, zoo ver dezelve voor hen behoefte waren. Terwijl de Christenen, die hen zoo vaak tot hunnen Godsdienst dwingen wilden, de *Hebreeuwſche* taal en andere daar mede verbondene kundigheden verwaarloosden, maakten de *Joden* alleen daar van hun werk; zoo lang ook de vermaarde Scholen te *Sora* en *Pumbeditha* in wezen waren, hadden de wetenſchappen een vast verblijf onder de *Joden*. De Opzieners dezer Scholen trouwens, ſtonden bij hen in zoo groot aanzien, dat de hoofden der natie, die den naam van *Hoofden der gevangenen* of *der ballingſchap* voerden, hunne bevelen door dezelven lieten onderteekenen, om ze te meer kracht te geven; dikwijls waren ook deze waardigheden in één perſoon vereenigd. De gemelde Opzieners behoorden nog tot die klaſſe der *verhevene* Leeraren, (גאונים,) die ſedert het jaar 697 met R. CHANINA, Beſtuurder der School te *Pumbeditha*, hun begin genomen hadden. Maar zij eindigden thans ook met R. HAI GAON BAR, RAV SCHERIRA, die in het jaar 1038 geſtorven is. Van tijd tot tijd nam de bloei dezer Scholen door verdeeldheden, door de lotgevallen van het *Chalifaat*, en door vervolgingen af, en reeds kort na het midden der Xde eeuw ging de School te *Sora* te niet, maar die van *Pumbeditha* omtrent honderd jaren later. — Nu en dan vindt men *Joodſche* Geneesheeren aan de Hoven van Christen Vorſten. Keizer KAREL *de Kale* zal in het jaar 877

Geleerdheid onder de Joden.

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

van zijnen Joodſchen Geneesheer ZEDEKIAS, die te gelijk een Tooveraar was, met vergift zijn omgebragt, volgens de *Frankiſche* Jaarboeken, hoewel de *Fuldaſche* Jaarboeken den Vorst aan eene ziekte laten ſterven.

De ondergang der voornaamſte Scholen bragt een ſoort van verhuizing der geleerde *Joden* te weeg. Hunne Leeräars, thans onder den naam רבנים, (*Rabbaniten*,) bekend, vonden hunnen toevlugt meest in de *Weſterſche* Landen, en bijzonder in *Spanje*, waar zij de gunst der *Arabiſche* Vorsten genoten, uit het Huis der *Ommijaden*, die van de groote *Chalifen* te *Bagdad* uit het Huis der *Abasſiden* onafhankelijk waren. Behalven deze *Rabbaniten*, die de *heerſchende* partij onder de *Joodſche* Leerären uitmaakten, waren 'er ook *Kareërs* of *Karaïten*, die van alle bijvoegſelen bij de wetten van MOSES afkeerig waren. Behalven de twisten tuſſchen deze beide partijen, ontſtonden 'er onder de *Spaanſche* Joden in de XIde eeuw ook andere over een oud verbod van hunne Leerären, dat niemand van hun Volk zijnen Zoon de *Griekſche* taal mogt laten leeren. R. SALOMO te *Barcellona* waagde het, dit verbod in zoo ver te bepalen, dat men zulks niet zou doen, voordat dezelve XX jaren oud was, terwijl *Rabbi* MAR het geheele verbod afſchafte; gelijk dan ook ſedert vele Joden zich meer op de geleerdheid der *Grieken* hebben toegelegd.

De *Joden* hadden in dit Tijdvak ook verſcheidene Schrijvers, onder welken bijzonder *Rabbi* SAADIAS GAON verdient opgemerkt te worden, die in het

het jaar 942 overleden is. Hij was de eerſte *Spraakleeräar* onder de *Joden*, hoewel zijne ſpraakkundige ſchriften allen verloren zijn gegaan; maar wij hebben nog van hem eene *Arabiſche Vertaling* der vijf Boeken van MOZES. Ook heeft hij eene verklaring geſchreven over het Boek *Job*, als ook over het *Hogelied* en over *Daniel*, en een Boek *over het Geloof*.

Zelfs bragten de *Joden* in deze eeuwen eenen verdichten Schrijver te voorſchijn, die onder hen zeer beroemd is geworden, en over wien zelfs naderhand Christen Geleerden nog getwist hebben. Onder den naam van JOSEFUS, of JOZEF, Zoon van GORION, daarom *Gorionides*, en bij de Joden ook יוסיפון, *Joſippon*, of JOSIPPUS genoemd, gaf een onbekende zich uit voor hunnen ouden Geſchiedſchrijver JOSEFUS, en ſchreef in de Hebreeuwſche taal een werk in VI Boeken, bevattende de geſchiedenis van verſcheidene, inzonderheid *Europiſche* volken, van ALEXANDER *den Grooten*, het *Romeinſche* Rijk; maar uitvoerigst van de Joden, onder hunnen tweeden Tempel, tot deszelfs verwoesting door TITUS. —

In dit Tijdvak was het, dat de *Arabieren*, door eenigen van hunne Vorsten daar toe aangemoedigd, groote vorderingen in de geleerdheid maakten. Wij hebben reeds voorheen gezien, wat de *Chalif* AL MANSUR, omtrent het midden der VIIIſte eeuw, en AL RASCHID tot in het begin der IXde eeuw, ten dien einde verrigt hebben. Beiden werden nog overtroffen door den *Chalif* AL MAMUM, of AL MAMOM, die

Geleerdheid onder de Arabieren

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

die van het jaar 813 tot 833 geregeerd heeft, en eigenlijk de ſtichter van eene blijvende, uitgebreide, zeer vruchtbare neiging tot geleerdheid onder zijn volk geweest is. Toen AL MAMUM nog Stadhouder was van zijnen vader in *Choraſan*, verzamelde hij eene menigte *Griekſche*, *Perſiſche*, en *Chaldeeuwſche* Geleerden om zich, aan welke hij JOAN MESUE, van wien wij hier voor geſproken hebben, tot Opperopziener gaf. Toen hij zelf den troon beklommen had, liet hij van alle kanten Boeken over allerhande wetenſchappen verzamelen, en die uit het *Grieksch* in het *Arabisch* vertalen. Onder dezen worden bij namen genoemd de ſchriften van HIPPOCRATES, ARISTOTELES en GALENUS. Ook leide hij Scholen aan, onder welken die van *Bagdad* en *Basſora* de bloeijendſte waren. Hij verzocht den *Griekſchen* Keizer THEOFILUS hem den vermaarden Wijsgeer en Wiskunſtenaar LEO toe te zenden, hetwelk deze Keizer echter volſtrekt weigerde, omdat hij de werenſchappen, welke een voorregt der *Grieken* waren, aan geene andere volken wilde mededeelen.

De *Arabieren* dus door dezen *Chalif* en zijne opvolgers opgewekt, beijverden zich de wetenſchappen eenige eeuwen lang met zoo veel vlijt, dat zij de Christenen beſchaamden, hoewel de dweepzucht en geestdrijverij, welke aan het gros des volks eigen bleef, aanleiding gaf tot groote bewegingen. Dus gebood AL MAMUM in het jaar 827 te leeren, dat de *Alkoran* geſchapen zij, hetwelk de *Schiïten* wel wilden aannemen, maar waar tegen zich de *Sonniten*

ten met zoo veel ijver verzetteden, dat hij ſommigen van hen ter dood zou hebben laten brengen, indien zijne eigene dood niet tuſſchen beide gekomen was. ALWATEK BILLAH, die ſedert het jaar 841 regeerde, en zich AL MAMUM grootendeels ten voorbeeld ſtelde, noodzaakte zijne onderdanen, dit gevoelen van den *Koran* aan te nemen, als ook, dat men God in het toekomende leven niet met ligchamelijke oogen zien zal; maar hier door maakte hij zich bij zijne onderdanen gehaat, en de daar door ontſtane onrusten bewogen den volgenden *Chalif* AL MOTAWAKKEL, om de tot hier toe vervolgde partij in zijne beſcherming te nemen. Zoodanige twisten en verbitteringen ſtremden bij de *Arabieren* den voortgang der geleerdheid niet minder, dan de Godgeleerde verſchillen zulks bij de Christenen deeden. Geene partij echter ſtichtte in het *Chalifaat* erger opſchuddingen, dan de *Karmathiers*, die in de laatſte tijden der IXde eeuw opkwamen. Derzelver ſtichter KARMATH ſchijnt zich tot een' Hervormer van MOHAMMEDS Godsdienst opgeworpen te hebben. Toen hun getal tot vele duizenden was aangegroeid, begonnen zij eenen openbaren oorlog, en de eene ſoort van Dweepers beſtreed de andere op eene woeste en geweldige wijze. Maar een geleerde Arabier, AHMED BEN JAHIA, die in het jaar 905 of wat vroeger overleden is, deed in verſcheidene ſchriften een' aanval van eene andere en betere natuur op den Godsdienst van MOHAMMED, en leide zich toe, om door redenen het Goddelijk gezag van den *Alkoran* te vernietigen, maar zijne

IV BOEK II Afdeel. 1 Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1037.

vertoogen maakten geenen indruk op eene Godsdienstgezindte, die enkel verpligt was, om te gelooven; men wederleide hem, door hem te verfoeijen. Voorts duurde in dit geheele Tijdperk het verſchil der *Sonniten* en *Schiïten*, wier onderlinge haat niet weinig toebragt tot verzwakking van het *Chalifaat*. Ook hielden de *Chalifen* lieverlede op, voorbeelden te geven van geleerde oefeningen. AL RADI, die in het jaar 940 overleed, was de laatſte van hen, die gedichten geſchreven heeft, welke bewaard zijn geworden; ook hield hij meermalen openlijke redevoeringen, en wijdde zijne ledige uren aan de verkeering met geleerde en bekwame mannen. Echter bleven de Scholen der *Arabieren* in geheel *Azië*, tot *Bokhara* toe, in aanzien, en buiten *Azië* te *Alkahira* of *Kairo* in *Egypte*, te *Marokko*, in het noordelijk *Afrika*, en te *Cordua* in *Spanje*. enz.

Onder de geleerde *Arabiſche* Schrijvers van dezen tijd verdienen inzonderheid genoemd te worden AL RENDI, of volledig ABU JUSSUF BEN ISHAK AL RENDI, dien men, bij uitnemendheid, den naam van *Wijsgeer* gegeven heeft. — Ten zelfden tijde leefden drie Zonen van MUSA, MOHAMMED, AHMED, en HOSAIN, aan welken de *Chalif* AL MAMUM opdroeg, om den waren omtrek der aarde af te meten. — Ook verwierf, omtrent het midden der IXde eeuw, AL FRAGAN, of eigenlijk AHMED of MOHAMMED EBN COTHAIR AL FARGANI, grooten roem in de Starrenkundige wetenſchap. — ABU-GAFAR MOHAMMED, die omtrent het jaar 922 te *Bagdad* overleed, ſchreef de meestgeachte uitlegging over den

Ko-

Koran, en eene vermaarde Chroniek der Wereldgeſchiedenis tot zijnen tijd toe. — Nog beroemder is RHASES of RHAZES, met zijnen vollen naam MOHAMMED BEN SECHARJA AL RASI, die de Geneeskunde en Wijsgeerte met zoo gelukkig gevolg beoefende, dat hij daar in de algemeene Leeraar der Oosterlingen werd. Hij was de eerſte *Chijmist* of ſtofſcheidkundige onder de *Arabieren*, die men kent, en de eerſte onder de Ouden, die over de ziekten der Kinderen gehandeld heeft. – Een zeer bekwaam Spraakkundige en Dichter, IBN DORAID, overleed in het jaar 931. Zijn *Arabisch* Woordenboek is onder de Handſchriften der *Leidſche* Bibliotheek te vinden. Gelijken roem behaalde MOTANABBI, die in het jaar 965 ter dood gebragt werd, wiens gedichten bij de *Arabieren* voor onverbeterlijk gehouden worden. Doch onder meer andere Dichters, Redenaars, Geſchiedſchrijvers, Spraakkundigen, en andere Schrijvers, was ook een ſoort van *Mohammedaanſchen* vrijgeest, de blinde Dichter ABU'L OLA AHMED, die in het jaar 1056 in eenen meer dan tachtigjarigen ouderdom uit de wereld ſcheidde. Bij ABULFEDA vindt men eene proeve van zijne gevoelens in eenige Dichtregelen, in de eerſte van welken hij zegt: „ Ik verwonder mij over KOSRU en zijne „ aanhangers, (hij bedoelt de *Magi* en *Perſianen* „ in het algemeen,) dat zij hun gezigt met koe„ haar waſſchen; ik verwonder mij over de *Chris*„ *tenen*, dat zij gelooven, dat God ſtraffeloos mis„ handeld, gemarteld en gedood is geworden. Ik „ verwonder mij over de *Joden*, dat zij beweeren,

IV BOEK II Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

„ dat God van het murmelend geruisch van het
„ uit de aderen ſtortende bloed, en den geur der
„ offeranden houdt; ik verwonder mij over ſommi-
„ gen, (deze zijn de *Mohammedanen*,) die van
„ de uiterſte einden der aarde zamenkomen, om
„ kleine ſteentjes, (in het dal *Mena*,) te werpen,
„ en eenen ſteen, (den zwarten ſteen aan de *Caa-*
„ *ba*,) te kuſſen. ô Zonderlinge voorſchriften en
„ bijgeloovige gevoelens der menſchen! Is dan het
„ ganſche menschdom zoo blind, dat het de waar-
„ heid niet kan inzien? "

Niemand echter onder de *Arabiſche* Geleerden van dit Tijdvak heeft meer aanzien en gezag verkregen, dan AVICENNA, gelijk men zijnen naam verkort heeft, eigenlijk heette hij ABU ALI, AL HOSAIN, IBN ABDALLAH, IBN SINA, AL SCHEIKH, AL REIS, zelfs de *Arabieren* noemen hem gemeenlijk enkel IBN SINA. Hij kwam in het jaar 980 te *Bokhara* ter wereld, en overleed in het jaar 1038 in de ſtad *Hamadan*. Hij was bijzonder vermaard door zijne kennis in de Geneeskunde, en zijn *Canon*, of zamenſtel der Geneeskunde, was langen tijd, zelfs tot in de XVIde eeuw, het hoofdboek in deze wetenſchap, terwijl zijne voorſchriften en geneesmiddelen bijna als onfeilbaar gehouden werden.

*

TWEE-

TWEEDE HOOFDSTUK.

Uitbreiding van den Christen-Godsdienst. Bekeering der Noordſche Volken; Deenen, Zweden, Noorwegers, Polen, Ruſſen enz.

Volgens het gene wij, in het vorige *Hoofdſtuk*, gezien hebben, aangaande de geſteldheid der geleerdheid onder de *Joden* en *Arabieren*, behoeft men zich niet te verwonderen, dat het Christendom onder hen geene voortgangen gemaakt heeft. De eene en anderen waren ingenomen met de voortreffelijkheid van hunnen Godsdienst, en waren over het geheel beter bekend met de bronnen van hunnen Godsdienst, dan de Christenen, die te onkundig waren in de *Arabiſche* taal, om de *Mohammedanen* uit hunnen *Koran* te kunnen beſtrijden, en in de *Hebreeuwſche* taal, om de *Joden* uit hunne Heilige Boeken te kunnen overtuigen; waar bij kwam de wederzijdſche haat en verachting, als ook de onderdrukkingen, welke deze volken van de Christenen afkeerig maakten.

Het Christendom breidt zich niet uit onder de Mohammedanen.

Allerminst konden proeven, om de *Arabieren* of *Saraceenen* te bekeeren, gelukkig ſlagen, daar deze in zoo vele gewesten den meester ſpeelden, en hunnen Godsdienst, als geestdrijvers, met het zwaard voorſtonden. In *Spanje*, en het hedendaagsch *Portugal*, kwamen wel, in dezen tijd, door den aanwas der Christen vorſtendommen, vele *Arabieren*

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

onder de heerſchappij der Christenen, ook begonnen de Vorsten wederzijds in Staatkundige verbindtenisſen te treden, maar zonder eenige gevolgen ten aanzien van den Godsdienst.

Vervolgingen der Christenen door de Mohammedanen.

Ook ontbreekt het niet aan voorbeelden, dat de Christenen veel meer vervolgingen van de *Arabieren* geleden hebben. Zoo werden in het jaar 851 vele Christenen te *Cordua* ter dood gebragt, omdat zij den Godsdienst van MOHAMMED openlijk tegenſprakken. EULOGIUS, een *Presbijter*, of Priester, deed vele moeite om hun ſtandvastigheid en moed in te boezemen, en als de Bisſchop RECCARED aan de *Arabieren* verklaard had, dat *Christenen*, die zonder dringende redenen het *Mohammedaansch* geloof ſmaadden, niet als Martelaars konden aangezien, maar veel meer als oproermakers mogten geſtraft worden, ſchreef EULOGIUS tot verdediging dezer Martelaren; hij zelf, kort te voren, tot Aartsbisſchop van *Toledo* verkoren, werd in het jaar 859 onthoofd, omdat hij eene *Mohammedaanſche* Juffer tot het Christendom gebragt had, ook werd kort daar na deze zijne leerlinge ter dood gebragt. Zijne ſchriften: *Memoriale ſanctorum*, *ſeu Libri III. de Martijribus Cordubenſibus*; *apologeticus pro martijribus adverſus calumniatores*; *exhortatio ad martijrium*, *ſive documentum martijriale ad Floram et Mariam*, *virgines Confeſſores*, met eenige Brieven, die in de *Bibliotheca PP. Coloniens. T.* XV. ſtaan, wijzen ondertuſſchen meer eenen welmeenend ijverenden, dan kundigen man aan.

Toeſtand

In andere landen onder het gebied der *Saraceenen* was

was de toeſtand der *Christenen* over het geheel dragelijk, hoewel wij aan geene uitbreiding van hunnen Godsdienst of aan eenen bloeiſtand denken mogen, en zij ook niet zelden aan verdrukkingen waren blootgeſteld. AL MAMUM was hun niet ongunſtig, ook kregen zij, onder zijne regering, de Kloosters weder, welke hun in *Egypte* ontnomen waren (*).

der Christenen onder het gebied der Saracenen.

Maar de *Chalif* AL MOTAWAKKEL gebood, dat zij, gelijk ook de Joden, lederen gordels en andere teekenen ter onderſcheiding van de *Mohammedanen* dragen, op geene paarden, maar enkel op ezels of muilezels rijden, en op de deuren hunner huizen de beelden van duivelen, apen, en zwijnen zouden laten ſchilderen (†). Hij had echter eenen Christelijken Geneesheer in zijnen dienst, HONAIN EBN ISAAK, van dezen begeerde hij, dat hij een vergift zou gereed maken, waar mede hij, op eene heimelijke wijze, zijnen vijand uit de wereld zou kunnen helpen. Dit weigerde deze Geneesheer, niettegenſtaande alle bedreigingen en eene gevangenis van een jaar. Eindelijk gevraagd wordende, waarom hij den Vorst weigerde te gehoorzamen? gaf hij ten antwoord: Zijn Godsdienst, die hem leerde, zelfs aan zijne vijanden wel te doen; en zijn beroep als Geneesheer, hetwelk hem verpligtte, alleenlijk heilzame geneesmiddelen te geven. Van toen af werd hij met eerbewijzen en weldaden overladen (§). Onder-

(*) ELMACIN. *Hist. Saracen. L.* II. *p.* 177.

(†) EUTYCH. *Chron. pag.* 448.

(§) ABULFAR. *Hist. Dijnast. pag.* 171-173.

Digitized by Google

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073

dertusschen schijnen de Christenen onder de *Arabieren* hunne meeste verdrukkingen van bijzondere bevelhebbers of van het gemeene volk geleden te hebben. Dus verbrandden de *Mohammedanen* in het jaar 921 te *Damaskus* in een oproer de groote Kerk der Christenen en een daar nevens staande Nonnen-Klooster (*). Eenige jaren daar na werd den Monniken, Bisschoppen, en armen der Christenen in *Egypte* een hoofdgeld opgelegd. Doch op voorstel van eenige Monniken aan den *Chalif* MOKTADER BILLA werden zij daar weder van bevrijd (†). In het jaar 936, gaven onderlinge twisten der Christenen in *Egypte* aanleiding, dat hunne Kerken, met alle derzelver kostbare gereedschappen, hun ontnomen werden (§). De schriften der Christenen tegen den *Mohammedaanschen* Godsdienst, hoedanigen, gelijk wij gezien hebben, zelfs de Keizer LEO *de wijze*, omtrent het begin der Xde eeuw, vervaardigd heeft, deeden ook weinig nut onder de *Arabieren*, en dienden op zijn hoogst, om de Christenen terug te houden, van tot de *Mohammedanen* af te vallen.

Gedrag der Christenen omtrent de Joden.

Het scheen wel gemakkelijker, de Joden tot het Christendom te brengen, maar de haat en verachting, waar mede men hen bejegende, schrikte hen af van het Christendom, en aan den anderen kant niet minder, wanneer zij vrijheid en welvaart genoten. In het *Frankische* Rijk waren zij door KAREL *den*

(*) ELMACIN. *l. c. pag.* 246.

(†) *Ibid. p.* 243. (§) *Ibid. p.* 261.

den Grooten niet ongunſtig behandeld. Zijn Zoon LODEWYK bewees hun zoo veel genegenheid, dat zijne Christen onderdanen gedeeltelijk daar over hun misnoegen betoonden. Deze Keizer had eenen Joodſchen Lijfarts ZEDEKIAS, van wiens tooverkunſten men vele belagchelijke bijzonderheden verteld heeft (*). Ook waren de *Joden* door den koophandel en geldwoekeren reeds zoo rijk geworden, dat zij van de voornaamſte Heeren van het Rijk allerhande voorregten konden bekomen.

Dit wekte den ijver op van AGOBARD, Aartsbiſchop van *Lyon*, die zich in het jaar 822 deswegens bij den Keizer in eenen Brief beklaagde (†). In eenen tweeden Brief verhaalde hij, hoe de Kerkvaders jegens hen gezind waren geweest, en ſchreef aan de *Joden* de ongerijmdſte gevoelens toe (§). Hij reisde zelf naar het Hof, om zijne voorſtellen aan te dringen, maar de Keizer gaf hem bevel, om naar huis te keeren; nu keerde hij zich, in eenen Brief, aan de voornaamſte Staatsdienaren (**), opdat zij een Keizerlijk bevel zouden te weeg brengen, hoe men zich te gedragen had omtrent *Joodſche* ſlaven. In eenen anderen Brief, eenigen tijd daar na (††), klaagt hij over een Keizerlijk bevel, waar

(*) TRITHEM *Chron. Hirſaug. ad ann.* 879.

(†) *De inſolentia Judæor. Opp. T.* I. *p.* 59-66.

(§) *Epist. de Judaicis ſuperſtitionibus ibid. p.* 66-88.

(**) *Conſultatio et Supplicatio ad Proceres Palatii de baptismo Judaicorum mancipiorum. l. c. p.* 98-102.

(††) *Epist. ad Proceres Palatii contra præceptum im-*

IV BOEK II Afdeel II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

waar op de *Joden* zich beriepen, volgens hetwelk geen *Joodſche* ſlaaf tegen den wil van zijnen Heer gedoopt mogt worden. Nog is 'er een Brief van hem aan eenen *Frankiſchen* Biſchop (*), bij wien hij zijne klagten uitſtort over de verleidingen en andere treurige gevolgen, welke uit de verkeering en gemeenſchap met de *Joden* voortvloeiden, en in der daad, hoewel 's mans ijver en Godsdiensthaat openlijk te ver gingen, kan men echter begrijpen, dat rijke en vermogende Joden op de Zeden en Godsdienstgevoelens van vele Christenen, die ten dezen tijde over het geheel ſlegt onderwezen waren, nadeeligen invloed kunnen gehad hebben; men leest zelfs van eenen Diaken, BODO, die zich in het jaar 839 liet beſnijden (†).

KAREL *de Kale*, die den Joodſchen Lijfarts van zijnen Vader bleef behouden, van welken een later gerucht wil, dat hij, in het jaar 877, zal vergeven zijn, hoewel de opſteller der *Fuldaſche* Jaarboeken (§) eenvoudiger verhaalt, dat deze Vorst aan eene ziekte geſtorven is, ſchijnt ook de *Joden* in zijn Rijk beſchermd te hebben, waar tegen echter zijne Geestelijken wakker in de weer waren, om de bekeering der *Joden* voort te zetten.

Ook

impium de Baptismo Judaicorum mancipiorum l. c, p. 192-197.

(*) *Epist. exhortatoria ad Nibridium, Episc. Narbon. de cavendo convictu et ſocietate Judaica ibid. p.* 102-190.

(†) *Annal. Bertin. ad a.* 839.

(§) *Ad h. a. ap.* FREHER. *T.* I. *p.* 50.

Ook werd de haat tegen de *Joden* onderhouden en aangevuurd, doordien men hen van verraderlijke zamenſpanningen met de *Arabieren* tegen de Chriſtenen beſchuldigde. Volgens eene oude vertelling hadden de Joden te *Toulouſe* kort na het jaar 805 den *Saraceenſchen* Vorst ABDERRAHMAN in *Spanje* opgehitst, om in *Frankryk* te vallen, en de Chriſtenen aldaar uit te roeijen, ook zou hij dadelijk een aanzienlijk gedeelte van hetzelve bemagtigd, de inwoners omgebragt, en alleen den *Joden*, ingevolge zijne heimelijke verbindtenis met hen, vergund hebben, te *Toulouſe* te wonen. Maar nadat KAREL hem naar *Spanje* terug gedreven, en *Toulouſe* weder ingenomen had, zal hij de *Joodſche* inwoners dezer ſtad alle ter dood verwezen, en niet dan op aanhoudend ſmeeken, alleen de meest ſchuldigen geſtraft, maar ten aanzien der overigen verordend hebben, dat jaarlijks één van hen, op de bepaalde Feestdagen, voor de kerkdeur, van een' ſterk man eene oorvijg zou ontvangen, en zij vooraf drie pond wasch als eene ſchatting zouden opbrengen. BASNAGE heeft reeds aangetoond, dat deze vertelling, ten grootſten deele, ongerijmd is, ondertusſchen is het zeker, dat deze behandeling der Joden te *Toulouſe* tot in de XIde eeuw geduurd heeft.

Eene Kerkvergadering te *Mets* verordende in het jaar 888 (*), dat niemand met de *Joden* eten en drinken, noch ſpijs en drank van hen aannemen zou. Men haatte zelfs de *Joden* zoo onverzoenlijk,

(*) HARD. *Act. Concill. T.* VI. *P.* I. *p.* 412.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

lijk, dat men genegen was, om hun leven als een offer aan God op te offeren. FERDINAND I, Koning van *Leon* en *Kastilië*, had bijna, toen hij in het jaar 1065 zijnen laatſten veldtogt tegen de *Arabiſche* Koningen van *Saragoſſa* en *Toledo* ondernam, vooraf, daar toe aangezet door zijne Gemalin, alle de *Joden* van zijn Rijk laten nederſabelen, om zich dus van de overwinning te verzekeren, indien zijne Biſchoppen dezen moord niet verhinderd hadden, waar over de Paus ALEXANDER II hen prees, en hunnen tegenſtand goedkeurde (*).

Met zoodanige hatelijke gezindheden konden de wederleggingen, welke men tegen de *Joden* ſchreef, geene werking doen. AMULO, of AMULARIUS, Aartsbiſchop van *Lyon*, ſchreef onder anderen een Boek tegen hen in het jaar 840. (*Contra Judæos Liber, ad Carolum regem, Lotharii Imp. fratrem.*) Maar voornamelijk de Kardinaal PETRUS DAMIANI, in de XIde eeuw, waar in hij de Joden van de waarheid van den Christelijken Godsdienst trachtte te overtuigen: *Antilogus contra Judæos, et Dialogus inter Judæum et Christianum* (†).

Lotgevallen der Joden in het Oosten.

De toeſtand der Joden in het *Griekſche* Keizerrijk, en onder de regering der *Chalifen*, was ook afwisſelend, even als in het Westen, doch over het geheel niet ongelukkig. In het Rijk der laatstgemelden hadden zij hunne *Vorsten der ballingſchap* en bloeijende Hooge Scholen. Evenwel zal men de

(*) *Epist.* XXXIV. *ap.* LABB. *Concil. T.* IX. *p.* 1183.
(†) *Opp. Tom.* III.

de vertelling ligtelijk voor *Joodſche* grootſpraak houden, dat alleen in de ſtad *Phiruz Schibbur*, niet ver van *Babylon*, alwaar eene nieuwe Hooge School was, 900,000 *Joden* zullen gewoond hebben. De Christenen beſchuldigden hen ſteeds, als hunne met de *Mohammedanen* verbondene vijanden; en als deze in het jaar 939 de Christen Kerken te *Askalon* plunderden en verwoestten, zullen de *Joden* hun daar in de hand geboden hebben. (*). Van bekeeringen der *Joden* in deze gewesten vindt men naauwelijks eenig ſpoor, maar wel, dat tegen het einde der Xde eeuw, de voornaamſte Staatsdienaar van den *Egyptiſchen* Sultan, JAKOB, Zoon van JOZEF, van een' Jood een Mohammedaan geworden is (†). Doch zelfs in de landen, waar Joden en Mohammedanen onder der Christenen heerſchappij leefden, moeten zulke voorbeelden plaats hebben gehad, dewijl nog in het jaar 1233 de Koning van *Arragonië* en *Majorka*, JAKOB, eene wet gaf, dat geen *Jood* een *Saraceen*, en geen *Saraceen* een *Jood* zou worden (§). In de laatſte honderd jaren van dit tijdvak namen de zaken der Joden in het Oosten eene ongunſtige wending, wanneer hunne vermaarde Scholen meerendeels te grond gingen; ook brak eene vervolging tegen hen uit, bij het vernietigen van het *Chalifaat*, in welke hunne *Vorsten der ballingſchap* omkwamen, zonder dat de natie weder nieuwe verko-

(*) ELMACIN. *Libr.* III. *pag.* 262.

(†) *Ibid. pag.* 315.

(§) PETR. DE MARCA *Marc. Hisp. pag.* 527.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

koren heeft. HAKEM, derde *Sultan* van *Egypte*, uit het geslacht der *Fatimiden*, sedert het jaar 996, onderdrukte zoo wel de *Christenen* als *Joden*, en ontnam hun hunne Kerken. Velen van dezen namen het *Mohammedaansch* geloof aan, aan welke hij echter naderhand vrijheid gaf, om tot hunnen ouden Godsdienst terug te keeren, en hunne Kerken weder op te bouwen (*).

In het *Griekſche* Keizerrijk noemt de Geschiedenis de Joden zeldzaam; maar altijd met afkeer tegen hen, waar toe veel kan bijgebragt hebben, de overeenkomst van hun gevoelen omtrent de Beelden met de Beeldstormers van dien tijd. De Keizer MICHAEL *de Stamelaar*, die sedert het jaar 820 regeerde, betoonde zich jegens hen zeer gunstig, hetwelk waarschijnlijk mede eene reden kan geweest zijn, waarom men hem zoo zwart heeft afgeschilderd (†). In de *Legenden* van den *Armeniſchen* Monnik en Wonderdoener NICON komt ook een tooneel voor, hetwelk, hoe min geloofwaardig het zijn moge, echter toont, welken algemeenen haat zelfs eerwaardige mannen onder de Christenen tegen de *Joden* gevoed hebben (§). Hij weigerde die van *Sparta*, zoo luid het verhaal, van de pest te bevrijden, ten zij zij de Joden uit hunne stad verdreven. Zekere JOANNES ARATUS noemde dit onregtvaardig, en bragt zelfs eenen Jood, onder voorwend-

(*) ELMACIN. *l. c. p.* 323.

(†) ZONARAS *Annal. L.* XV. *T.* II. *p.* 135.

(§) *In* BARON. *Ann. ad a.* 963.

wendſel, dat hij een kunſtig werkman was, weder in de ſtad, maar NICON dreef hem met ſlagen weg, en ARATUS werd kort daar na door eene ziekte weggerukt.

Ondertuſſchen hadden de Christenen, in dit Tijdvak, grooten voorſpoed in het bekeeren der Heidenen. In het Noorden van *Europa* werd het Christendom geplant onder de *Deenen*, *Zweeden* en *Noorwegers*; in *Duitschland* werden de *Bohemers*, *Moraviërs*, *Sorben* en andere *Slaviſche* volken; in de Oosterſche gewesten de *Polen* en *Ruſſen*; en in de meer Zuidelijke de *Bulgaren* en *Hongaren*, tot het aannemen van het *Christendom* gebragt.

Voortplanting van het Christendom onder de Heidenen

Een binnelandſche krijg over de opvolging ontſtaan in het Rijk van *Zuid-Jutland*, noodzaakte HERIOLD of HARALD in het jaar 814 zijnen toevlugt te nemen tot LODEWYK *den Godvruchtigen*, Zoon en opvolger van KAREL *den Grooten*, die deszelfs mededingers naar het Rijk met de wapenen dwong, hem deel te geven in het gebied; doch als HARALD zich in het jaar 822 met zijne medebeſtuurders weder tot dezen Keizer wendden, om de op nieuw gerezene geſchillen te beſlechten, beſloot deze twee Graven naar hun Rijk te zenden, en bij deze gelegenheid ook de kennis van den *Christelijken* Godsdienst derwaards te brengen, waar toe op eene Kerkvergadering te *Attigny*, EBBO, Aartsbiſſchop van *Rheims* verkoren, en HALITGAR hem als medehelper medegegeven werd; deze zending werd door Paus PASCHALIS I bevestigd, die hun in eene Bulle volmagt gaf, om het Euangelie in het Noor-

Onder de Deenen en Zweeden.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

den te prediken, mids dat, bij ontſtane twijfelingen, de Aartsbisſchop zich aan de *Roomſche* Kerk zou wenden, om uit deze zuiverſte bron onderrigt te halen. EBBO reisde dus met des Keizers gezantſchap naar *Jutland*, waar hij vele Heidenen doopte (*). HARALD zelf werd, door zijne voorſtellingen, het Christendom genegen, en begaf zich in het jaar 826 in perſoon te ſcheep naar *Mentz*, waar hij zich met zijne Gemalin en Zoon liet doopen, wordende daar in gevolgd door velen van zijne *Noormannen*, die allen met witte doopkleederen beſchonken, en met hunnen Vorst goed onthaald werden. Een oud Schrijver (†) verhaalt ons bij deze gelegenheid eene omſtandigheid, uit welke wij eenigzins over deze bekeeringen oordeelen kunnen. Naardien elke *Noorman*, die zich liet doopen, een wit kleed ontving, gaven 'er zich dagelijks meer tot den doop aan. Bij zekere gelegenheid kwamen 'er zoodanige witte kleederen te kort, waarom de Keizer zeker ander ſoort, die de Schrijver *camiſilia* noemt, liet uitdeelen. Eén der *Noormannen* vond dat, hetwelk hem aangetrokken werd, zoo ſlegt, dat hij heel onvergenoegd tegen den Keizer zeide: „ Ik ben hier „ al twintigmaal gedoopt geworden, en heb altijd „ heel knappe witte kleederen gekregen. Maar zulk „ een zak, als deze, past niet voor een' krijgs„ man, maar voor een' zwijnenhoeder. Als ik mij „ niet

(*) EGINHARD *Annal. ad a.* 840.

(†) *Monach. Sangall. ap.* CANIS. *Lectt. Ant. T.* II. *P.* III. *pag.* 83.

„ niet ſchaamde naakt te ſtaan, hebbende noch mijn „ eigen noch uw kleed aan, zou ik u terſtond het „ uwe met uwen CHRISTUS laten behouden."

Toen HARALD naar zijn Rijk terug keerde, verklaarde ANSCHAR, of ANSGAR, een Monnik in het Klooster *Corvey*, zich gereed, om hem te verzellen, en het Christendom in het Noorden te prediken. Hij was te voren in het Klooster *Corbie* in *Pikardië* een leermeester in het School aldaar geweest, en verbeeldde zich, nog een kind zijnde, eene verſchijning van de Maagd MARIA gehad te hebben, die hem tot godzaligheid aanſpoorde; naderhand geloofde hij, door den Apostel PETRUS en JOANNES *den Dooper* voor drie dagen in het vagevuur gebragt te zijn, waar na zij hem door de heerlijkſte gezigten weder verkwikt hadden; ja CHRISTUS zelf zou hem verſchenen zijn, en hem alle zijne zonden met uitdrukkelijke woorden vergeven hebben. Ook was hem, naar zijne verbeelding, de Marteldood voorzegd. Hij kwam vervolgens in het nieuw geſtichte Klooster *Corvey* aan de *Wezer*, alwaar hij het bovengemeld beſluit nam, waar in een andere Monnik van dat Klooster, AUTBERT genoemd, hem verzelde; maar deze laatſte, na twee jaren, ziek geworden zijnde, keerde naar *Corvey* terug, alwaar hij ſtierf.

Omtrent dezen tijd kreeg ANSCHAR ook gelegenheid, om in *Zweeden* het Euangelie te prediken. Reeds vroeger heeft men eenige berigten, hoewel duiſter en onzeker, dat het Christendom aldaar min of meer bekend was geworden; maar in het jaar 829 kwamen 'er *Zweedſche* Gezanten bij den Kei-

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

zer LODEWYK *den Godvruchtigen*, die hem onder anderen meldden, dat velen van hun volk het Christendom wenschten aan te nemen, en dat zelfs de Koning gereed was, Leeräars te ontvangen, indien de Keizer ze hem wilde zenden. Terſtond oordeelde LODEWYK ANSCHAR daar toe den geſchiktſten man; die zich ook daar toe gewillig liet vinden, en WITMAR, *Prior* van het Klooſter *Corbie*, dien men *Nonnius* of *Vader* noemde, vergezelde hem op deze reize, terwijl de Monnik GISLEMAR aan HARALD gezonden werd. De beide reizigers, hoewel zij onderweg van zeeroovers geplunderd werden, die hun, behalven andere dingen, wel veertig Boeken ontnamen, bereikten echter, na eene moeijelijke reis, *Birka* of *Sigtuna*, de Koninklijke Hofplaats, alwaar zij van den Koning gunſtig ontvangen werden. Zelfs nam HERIGAR, Bevelhebber van *Birka*, en Raad des Konings, het Christendom aan, en liet, op zijne kosten, eene Kerk bouwen. Na dit gelukkig begin keerde ANSCHAR en zijn reisgenoot in het jaar 830 met eenen Brief van den Koning tot den Keizer terug.

LODEWYK, wien deze berigten zeer aangenaam waren, ſtichtte, ten einde de noordelijke landen ſteeds van Biſchoppen en Priesters zouden kunnen voorzien worden, in de ſtad *Hammaburg*, (*Hamburg*,) in het jaar 831 een Aartsbisdom, waar van ANSCHAR de eerſte Aartsbiſchop was; EBBO, die thans ook weder te voorſchijn trad, bekeerde ook vele Heidenen en verſterkte de genen, die reeds gedoopt waren, in het geloof, ook verkoos hij met be-

Digitized by Google

bewilliging van den Keizer zijnen bloetverwant GAUZBERT tot zijnen medehelper, en hem tot Bisschop gewijd hebbende, met den naam SIMON, zond hij hem dieper in *Zweeden*, waar hij het Christendom, met goeden opgang, verkondigde.

Terwijl ANSCHAR zeer werkzaam en ijverig was, ten dienſte van den Godsdienst, trof zijne ſtad *Hammaburg* in het jaar 845 het ongeluk, dat zij door eenen hoop *Noormannen* overvallen, uitgeplunderd, en verbrand werd, terwijl ANSCHAR ſlechts eenige Heilige *Reliquien*, die EBBO daar gelaten had, bergen kon.

Te voren was een dergelijk onheil GAUZBERT in *Zweeden* bejegend; in een volksopſtand werd zijn Neef NITHARD omgebragt, en hij met zijne reisgenooten ten lande uitgejaagd, en *Zweeden* had zeven jaren lang geenen Leeraar van het Christendom, totdat ANSCHAR eenen Kluizenaar ARDGAR derwaards zond, die bij HERIGAR, den Bevelhebber van *Birka*, wel ontvangen werd, maar als deze kort daar na ſtierf, keerde ARDGAR naar zijn eenzaam verblijf terug.

Aan den anderen kant hielden de Staatsomwentelingen in *Jutland* nog niet op. HARALD, of HERIOLD, werd in het jaar 827 door de Zonen van GOTTFRIED uit de regering verdreven, en nam zijnen toevlugt weder tot den Keizer, wordende in het jaar 841 door Keizer LOTHARIUS beſchonken met het *Zeeuwſche* Eiland *Walcheren*, maar verdacht zijnde, dat hij zijne landgenooten opſtookte, om in des Keizers landen te vallen, werd hij in het jaar 852 door

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

de Keizerlijke Bevelhebbers omgebragt. Zijn Broeder RORICH, eerst ook een Leenman van Keizer LOTHARIUS, week vervolgens naar deszelfs Broeder den Duitſchen Koning LODEWYK, en deed met eene *Deenſche* Vloot eenen inval in des Keizers landen, die hij verwoestte; gelijk dan, na het midden dezer eeuw, de *Noormannen* lange jaren achter een vreeslijke verwoestingen aanrigtten; bijzonder zond de Koning van *Zuid-Jutland*, HORICH of ERICH, dikwijls vloten uit; hoewel men tevens veel weet te vertellen van wonderen, die de Heidenſche *Noormannen* in hunne ſtrooperijen beteugeld zouden hebben, bijzonder toen zij in het jaar 846 den mond der *Seine* ingevaren, tot aan *Parys* voortrukten, en de Kerk van den Heiligen GERMANUS, (*St. Germain*,) plunderen en verbranden wilden, alwaar zij zoodanig zouden geteisterd zijn door de wonderkracht van den Heiligen man, dat hun Opperbevelhebber RAGENAR, bij zijne thuiskomst, aan den Koning HORICH verklaarde, „ dat bij de Christenen de dooden meer magt hadden dan de levenden; dat hij niemand gevonden had, die hem wederſtand had geboden, behalve de oude doode GERMANUS (*)."

De Geſchiedenis van ANSCHAR verſpreidt nog eenig meer licht over het gedrag van den Koning HORICH.

AN-

(*) *Fragmentum de Normanorum gestis circa Pariſiacam urbem, et de divina in eos ultione, ex libris miraculorum S. Germani, Episc. Paris. quos tunc ſcriptis mandavit Aimoinus, in* DUCHESNE *SS. Hist. Franc. T.* II. *p.* 655. *Ann. Bertin. ad a.* 846.

Digitized by Google

ANSCHAR was ſedert den dood van Keizer LODEWYK *den Godvruchtigen* in ongelegenheid geraakt; waar uit hij echter door den *Duitſchen* Koning LODEWYK gered werd, die het Aartsbisdom *Bremen* met dat van *Hamburg* vereenigde, en aan ANSCHAR ſchonk, die uit het grootendeels verwoeste *Hamburg* zijnen zetel naar *Bremen* overbragt, en zich, gelijk zijn navolgers ook gedaan hebben, ſedert Aartsbisſchop van *Bremen* noemde.

LODEWYK zond hem meermalen in gezantſchap aan HORICH, over Staatsaangelegenheden, en hij wist zich bij dezen zoo aangenaam te maken, dat de Koning hem toeſtond te *Sleeswyk* eene Kerk te ſtichten, en aan zijne onderdanen vrijheid gaf, om Christenen te worden, zonder dat 'er echter voldoende blijk is, dat hij zelf het Christendom omhelsd hebbe.

Thans was ANSCHAR ook bedacht, op de *Zweden*, die ſedert GAUZBERT verjaagd was, geenen geloofsprediker gehad hadden; ook beſloot hij zelf in het jaar 858 of 861 derwaards te reizen, in gezelſchap met GAUZBERTS Neef ERIMBERT. Thans werd 'er juist te *Birka* of *Sigtuna*, een rijksdag gehouden, op welken een aanzienlijke *Zweed* te wege bragt, dat de Afgodsdienst bevestigd werd, en de overledene Koning ERICH eene plaats onder de Goden verkreeg. ANSCHAR liet zich hier door niet afſchrikken, maar vervoegde zich bij den Koning OLOF, die hem heusch ontving, maar te kennen gaf, dat hij hem niets ten aanzien van den Godsdienst kon vergunnen, voordat de Goden door het lot geraadpleegd waren; dit geſchiedde en het lot

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073

viel gelukkig uit, voor de invoering van het Christendom; waar op de zaak voor de volksvergadering gebragt werd; en op het voorstel van een aanzienlijk man, dat men bij ervaring zag, dat de God der Christenen in gevaren op zee en andere nooden de krachtdadigste hulp bewees, terwijl hunne Goden hen verlieten, besloten, aan de Christelijke Leeraars toe te laten, in *Zweeden* te blijven, en hunnen Godsdienst te oefenen. Thans werd 'er een Christelijke Kerk gebouwd; ANSCHAR kocht voor ERIMBERT eene woning, en liet hem, onder belofte van 's Konings bescherming, in *Zweeden* blijven.

Ondertusschen was HORICH in het jaar 854 in eenen veldslag omgekomen, en de jonge HORICH werd, inzonderheid door eenen HOVI, een Graaf te *Sleeswyk*, tegen de *Christenen* opgehitst, maar als deze bij den jongen Vorst in ongenade was gevallen, verkreeg ANSCHAR de vorige Godsdienstvrijheid voor de Christenen weder, zelfs vergunde de Koning hem, dat de Kerk te *Sleeswyk* een klok, (*clocca*,) mogt hebben, ook werd te *Ripa*, of *Ripen* in *Jutland*, den Christenen nog eene plaats tot eene Kerk ingeruimd.

Zoo ijverig werkzaam was ANSCHAR omtrent XL jaren lang, waarom men hem ook met groot regt den *Apostel van het Noorden* genoemd heeft. Waar in eigenlijk zijne leerwijze onder de Noordsche volken bestaan hebbe, weten wij niet; waarschijnlijk heeft zij zich bepaald tot de allereerste beginselen, eenige gebeden en geloofsbelijdenis, met eerplegtigheden. Hij zelf was een niet onbekwaam man, maar

maar die nooit den Monnik verzaakte, zelfs lang nadat hij hunnen ſtand verlaten had, en die dus een groot deel der Godzaligheid ſtelde in een moeijelijk treurig leven, en dweepachtig zich veel verbeeldde, van verſchijningen en openbaringen. Hij heeft ook het een en ander geſchreven; waar onder het merkwaardigſte is, zijne Levensbeſchrijving van den H. WILLIHAD, eerſten Biſchop van *Bremen*. ANSCHAR overleed te *Bremen* in het jaar 865, en is in het vervolg als een *Heilige* vereerd. Zijn leerling en opvolger in het Aartsbisdom, REMBERT, heeft zijn leven beſchreven, welke Levensbeſchrijving meermalen is uitgegeven (*).

Verdere berigten van het Christendom in Deenmarken.

Uit het bovenverhaalde blijkt genoeg, dat deze uitbreiding van het Christendom zich bepaalde tot een gedeelte van *Jutland*, hetwelk zijne eigene Koningen had, en ook *Sleeswyk* mede in zich bevatte; in het eigenlijk *Denemarken*, waar de opperſte Koningen in het eiland *Zeeland* te *Lethra* hun Hof hadden, was het *Euangelie* nog niet doorgedrongen. Een der vermaardſten van dezelven, GORM *de Oude*, in de laatſte helft der IXde en het begin der Xde eeuw, deed de *Jutlandſche* Koningen den oorlog aan, en ſtrekte zijne veroveringen uit tot aan den vloed *Stra*, thans de *Trave*. Overal waar hij kwam, zocht deze overwinnaar het Christendom uit te roeijen, verdrijvende deszelfs Leeraren, en niet weinigen ter dood brengende. Hij trouwde wel

(*) Onder anderen in MABILLON. *Act. SS. Ord. S. Bened. Sec.* IV. *P.* II. *p.* 79 85.

wel de dochter van eenen Christelijken Graaf in het *Holſteinſche*, of volgens SAXO, eene *Engelſche* Prinſes, THYRA, maar ook deze kon hem, met alle hare ſchranderheid, niet tot het Christengeloof bekeeren. Hier bij kwamen de verwoestende invallen der *Noormannen*. REMBERT, tot het jaar 888 Aartsbisſchop van *Bremen* en *Hamburg*, bezocht wel, onder veel gevaar, de nieuwgeſtichte Christelijke Gemeenten, en zal zelfs wonderen gedaan hebben; ook ontbrak het zijnen opvolgeren niet aan ijver voor den Godsdienst; doch met dit alles gingen de vruchten van ANSCHARS arbeid meer en meer verloren; tot dat GORM door den *Duitſchen* Koning HENDRIK in het jaar 931 overwonnen, en de grenzen van het *Duitſche* Rijk tot *Sleeswyk* toe werden uitgebreid. Nu reisde UNNI, dien de *Ysландſche* verhalen HUNO noemen, Aartsbisſchop van *Bremen* en *Hamburg* derwaards, om de herſtelde Gemeenten te verſterken, maar ook om, ware het mogelijk, den Koning GORM tot het Christendom te bekeeren; hetwelk hem echter niet gelukte, hoewel deszelfs Zoon KNUT, na eenen mislukten inval in *Friesland*, in het jaar 935 door HENDRIK genoodzaakt werd, hem eene ſchatting te betalen, en den doop aan te nemen (*).

GORM ſtierf in het jaar 939, en na zijne dood kon het Heidendom zich in *Denemarken* niet lang handhaven. Zijn Zoon KNUT, die kort voor hem overleed, had reeds een Feest, hetwelk om de negen

(*) ADAM BREM. *L.* I. *C.* 48 50. *enz.*

gen jaren te *Lethra* gevierd werd, en 99 menſchen, en even zoo vele paarden en hanen koſtte, afgeſchaft. GORMS tweede Zoon HARALD, met den bijnaam *Blaatand*, (of *Blaauwtand*,) die hem opvolgde, liet het Christendom zijnen vrijen loop in *Denemarken*, ſchoon hij zelf nog in lang geen Christen werd. Doch in oorlog geraakt met OTTO *den Eerſten*, Koning van *Duitschland*, die met zijn overwinnend leger in *Jutland* tot aan de zee doordrong, welke naar hem *Ottozund* of *Ottozond* genoemd is, werd hij door denzelven genoodzaakt, zich te onderwerpen, en te belooven, dat hij een Christen zou worden, gelijk hij dan met zijne Gemalin GUNHILD, en zijn Zoontje gedoopt werd, over hetwelk OTTO zelf als gevader ſtond, en het SUENOTTO noemde (*).

Zoodra HARALD een Christen geworden was, wilde hij dezen Godsdienst den heerſchenden in zijn Rijk maken; hij noodzaakte ook velen zijner onderdanen, om denzelven aan te nemen, en bouwde overal Christenkerken; maar zijne geweldige handelwijze maakte hem bij het gros zijner onderdanen gehaat; hetwelk een oproer, door zijnen Zoon SUEND aangeſtookt, te wege bragt, waar in HARALD in het jaar 985 of 986 het leven verloor. SUEND, die hem opvolgde, herſtelde het Heidendom weder, en vervolgde de Christenen; maar als SUEND door zijne vijanden genoodzaakt werd, zijn Rijk te ruimen, kwam hij tot andere gedachten, en

(*) ADAM BREM. *Libr.* II. *Hist. Eccles. C.* 2.

en door den *Zweedſchen* Koning OLAV weder op den troon geplaatst, vereenigde hij zich met dezen, om het Christendom te herſtellen en verder uit te breiden; hij ſtierf in het jaar 1014 in *Engeland*, hetwelk hij bemagtigd had.

KNUT, (gemeenlijk KANUT *de Groote* genoemd,) zijn tweede Zoon, Koning van *Engeland*, en kort daar na, door het overlijden van zijnen Broeder HARALD, ook Koning van *Denemarken*, vestigde eindelijk het Christendom in dit Rijk voor altijd. Hij ſtichtte in *Denemarken* drie nieuwe Bisdommen, bouwde overal Kerken, voorzag zijne landen van Prieſters, en zorgde zelfs voor de voortplanting van het Christendom in andere *Noordſche* landen. In het jaar 1027 reisde hij, in het kleed eens Pelgrims, naar *Rome*, alwaar hij de kroning van Keizer KOENRAAD *den Tweeden* bijwoonde, en van denzelven tolvrijheid verkreeg voor zijne *Deenſche* onderdanen, die naar *Rome* in bedevaard zouden gaan; ook bouwde hij daar een Gasthuis tot verblijf voor zoodanige bedevaartgangers; van den Paus verkreeg hij afſlag van het geld, hetwelk de *Engelſche* Bisſchoppen, bij het aanvaarden van hun ambt, moesten opbrengen; maar daartegen beloofde hij, dat de St. Pieterspenning, (of *Romescot*,) geregeld uit *Engeland* betaald zou worden (*).

Acht jaren na zijne dood, in het jaar 1044, verhief zich zijn Zusters Zoon SUEND of SUENO ESTRIT-

(*) ADAM BREM. *L.* II. *C.* 36, 38, 89. SAXO *L.* X. *pag.* 192.

TRITSON, op den *Deenſchen* troon, die even zoo veel deed voor de magt der Biſchoppen, als KNUT voor den Godsdienst gedaan had. Hij werd voor geleerd gehouden, zelfs in Godsdienstkundigheden, maar was, bij vele deugden, aan onmatigheid en onkuischheid, de gewone ondeugden der Noordſche volken, zegt ADAM VAN BREMEN, die vele berigten aangaande de *Deenſche* Geſchiedenisſen uit zijnen eigenen mond had (*), overgegeven, anders volgde hij alle vermaningen op, welke ALDEBERT, Aartsbisſchop van *Hamburg* en *Bremen*, hem voorhield. Deze behandelde den Koning vrij heerschzuchtig, en noodzaakte hem, zijne Gemalin GUDA, of GUNILD, eene *Zweedſche* Prinſes, te verſtoten, onder voorwendſel, dat zij hem te na in bloedverwantſchap beſtond; doch men heeft opgemerkt, dat het eigenlijk 's Konings bijwijven en zijne Hovelingen waren, die bij de Geestelijkheid aandrongen, om deze echtſcheiding te bewerken; ook was het gevolg van dezelve, dat de Koning nog meer aan zijne bijwijven gehecht was, en nooit weder eene Gemalin nam. In het jaar 1071 liet hij zich eene vernedering welgevallen, hem door Biſschop WILHELM te *Roskild* aangedaan. De Koning had daar eenige Grooten, die oneerbiedig van hem geſproken hadden, in de Kerk midden onder den Godsdienst laten om het leven brengen. Als hij in het vervolg zelf in de Kerk kwam, verbood de Biſschop hem den ingang, noemde hem eenen beul van menſchenbloed,

(*) *Libr.* IV. *Cap.* 16.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

bloed, zette hem den Bisſchoppelijken ſtaf op de borst, en kondigde hem den ban aan, dien hij enkel door berouw en boete zou kunnen afwenden. De Koninklijke lijfwacht wilde den Bisſchop met het zwaard te lijf, maar de Koning verbood hen, en keerde beſchaamd in zijn paleis terug, alwaar hij een verſleten kleed aantrok, zich toen met bloote voeten naar de Kerk begaf, en zich op den grond nederwierp, dien hij kuste. De Bisſchop, die even begonnen had, de Mis te zingen, dit hoorende, ging terſtond naar de deur, en van den Koning deszelfs belijdenis en belofte van genoegdoening verſtaan hebbende, ontſloeg hij hem van den ban, en liet hem door de Geestelijkheid, al zingende, tot het altaar leiden. De Bisſchop en de Koning waren ſedert zoo groote vrienden, dat zij wenschten, dat zij gelijktijdig ſterven mogten, welken wensch zij ook verkregen (*). Voorts zal SUENO bij het begeven van geestelijke bedieningen meer op deugdzame zeden, dan op geleerdheid, gezien hebben. Dus gaf hij aan eenen eerwaardigen *Noorweger*, ook SUENO genoemd, wel beſpraakt in de landstaal, maar onkundig in het Latijn, zulk een ambt. De benijdigers van dezen man ſchrapten, om hem belagchelijk ten toon te ſtellen in het gebed voor den Koning, hetwelk hij aflezen moest, van het woord *famulus*, (*knecht*,) de eerſte lettergreep *fa* uit, zoodat de goede Priester, voor den Koning biddende, dien *mulus*, (*muilezel*,) noemde, hetwelk onder

(*) SAXO *L.* XI. *p.* 209, 212. *cit.*

der de aanwezenden een algemeen gelach veroorzaakte; maar de Koning zich het gebedeboek hebbende laten brengen, ontdekte deze ſtreek, verweet die met verfoeijing aan de ſchuldigen, en zond den goeden SUENO op zijne kosten naar eene School, waar uit hij naderhand met zeer geoefende kennis in de Latijnſche taal terug kwam (*). SUENO overleed in het jaar 1076, een werkzaam en ſchrander Vorst, doch die zich naauwelijks uit dien onbeſchaafden ſtaat verhief, in welken nog bijna zijne geheele natie bedolven lag.

Men kon ook, in der daad, geene ſpoedige of merkelijke beſchaving van den Godsdienst verwachten, zoo als dezelve aan deze volken werd voorgedragen, en toch was het Christendom, hoe zeer dan onzuiver gepredikt, niet geheel daar toe nutteloos; de Godsdienst, welken men aan deze Heidenen verkondigde, was geheel zinnelijk, en vol plegtigheden; overtredingen tegen denzelven konden met geld en geringe boetedoeningen afgemaakt worden; het gezag der Geestelijkheid, en de uitbreiding van de magt der Biſſchoppen van *Rome* werd daar bij voornamelijk in het oog gehouden, terwijl ſlechts eenige hoofdwaarheden van buiten geleerd, en in korte voorſchriften en gebeden vervat werden, en toch ſtelde het een en ander eenen dam tegen grove ondeugden en woestheden, als ook tegen het willekeurig en wreed misbruik van de magt der Vorsten. Hoe het met de Scholen gelegen zij geweest, welke door

(*) *Ibid. pag.* 208.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

door de Bisschoppen en Monniken onder de Noordsche volken werden aangelegd, weten wij niet naauwkeurig. Van de wetenschappen, die zoo veel tot uitbreiding van beschaafdheid toebrengen, kan men zich ook bij deze bekeering der *Denen* niet veel beloven. De Geestelijkheid hield dezelve, zoo als zij dan ook waren, voor zich; *Deensche* Schrijvers waren 'er nog in dit Tijdvak niet.

Verdere voortplanting des Christendoms in Zweeden.

In het naburig *Zweeden* verkreeg het Christendom, genoegzaam ten zelfden tijde, de overhand. Na de dood van den arbeidzamen ANSCHAR verliep een geruime tijd, dat geene Leeraars van den Christen Godsdienst met vrucht in dat Rijk hadden kunnen werkzaam zijn, anderen waren door de gevaren afgeschrikt, totdat in het jaar 930 UNNI, Aartsbisschop van *Hamburg* en *Bremen*, eene reize derwaards ondernam, en te *Birka* een goed onthaal vond bij den Zweedschen Regent INGE OLOFSON, maar hij overleed reeds in het jaar 936. ADALGARD, zijn opvolger in het Aartsbisdom, zond toen eenige nieuwe Zendelingen, door wier ijver het getal der Christenen in *Zweeden* zeer vermeerderde; doch zoo, dat bij velen van dezen Heidensche en Christelijke plegtigheden ondereen gemengd werden. Men voert ten bewijze daar van een drinklied aan, in deze eeuw in den kersnacht onder de *Zweeden* gebruikelijk, ter eere van den Verlosser: „ De goede gezellen *drinken tot aandenken Gods*, en allen verheugen zich, die hier bijeen zijn; JAN heeft den *beker* op CHRISTUS *welzijn* in de hand, hem zegene God, Vader, Zoon, en Heilige Geest! God la-

Digitized by Google

late hem leven en gelukkig zijn, zonden en zorgen verdrijven, door den Heiligen Geest!" Dus gaf de *Deenſche* Koning SUENO een begrafenismaal in dezelfde eeuw, ter eere van zijnen Vader, bij hetwelk meestal Heidenen en halve Christenen tegenwoordig waren. Als de Koning op zijn vaders welzijn gedronken had, dronk alles uit groote hoornen de *gezondheid van* CHRISTUS, vervolgens van den Aartsengel MICHAEL; eindelijk deed men geloften op de Heidenſche wijze.

OLOF *Skoetkoning*, (*Schootkoning*, omdat hij in moeders ſchoot den titel van Koning reeds ontvangen had,) was eindelijk de eerſte Christen Koning in *Zweeden*. OLOF TRYGGWESON, Koning van *Noorwegen*, wiens Zuster INGEBORN met den *Westgothiſchen Jarl*, of Graaf, RAGWALD ULFSON trouwde, zond met haar verſcheidene Leeraars, van welken RAGWALD, en vele van zijne landgenooten, gedoopt werden. Met deze Leeraars kwam ook SIGURD, die bij de Monniken SIGFRID en ook JOANNES of JON SIGURD heet, Hofbisſchop van den gemelden *Noorweegſchen* Koning. Deze bekeerde en doopte den Zweedſchen Koning in het jaar 1001 bij de fontein te *Huſeby* bij *Skara*, hebbende hem overreed, door hem de hoop der Christenen na dit leven als zekerder en heerlijker voor te ſtellen, dan het geluk, hetwelk hem in het paleis van OTHIN verwachtte.

OLOF *Schootkoning*, die zich het eerst Koning van *Zweeden* noemde, beijverde zich nu, om zijnen aangenomenen Godsdienst voort te planten, en

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ſtichtte in de ſtad *Skara* in *Westgothland* een Bisdom, waar, door UNWAN, Aartsbisſchop van *Bremen*, een zijner Geestelijken, TURGOTH, tot Bisſchop gewijd werd. Ook kwamen uit *Engeland* SIGFRID, en andere Leeraars in *Zweeden* over, en terwijl deze SIGFRID in het Westelijk gedeelte des Rijks predikte, werd zulks onder anderen door drie van zijne Neeven in het Oostelijke gedaan. Doch dezen werden door de Heidenen vermoord. De Koning trok terſtond derwaards met Soldaten, om de ſchuldigen te ſtraffen, doch SIGFRID bad voor hen, onder voorwaarde, dat 'er eene Kerk te *Wekioe* zou geſticht worden, uit de goederen van den voornaamſten aanlegger van dezen moord. SIGFRID zelf was hier de eerſte Bisſchop; hij leefde tot het jaar 1067, en werd naderhand door de Paufen onder de Helligen geplaatst; hoewel 'er nog van tijd tot tijd Geloofspredikers, in ontſtane oproeren, vermoord werden.

Dus nam het Christendom onder OLOFS regering in *Zweeden* op eene aanmerkelijke wijze toe, en een gevolg hier van was, dat de zoogenoemde *Wikingsvaarten*, of zeeſchuimerijen, op welke voorheen de krijgslieden der Natie en zelfs de Koninklijke Prinſen in hunne jeugdige jaren zoo veelvuldig uitgingen, thans ophielden. Ten zelfden tijde begonnen ook de Latijnſche letters, waarſchijnlijk op voorſtelling der Geestelijken, allengs in gebruik te komen, hoewel het nog eenige eeuwen duurde, eer de *Runen*, het oudſte en zeer eenvoudig letterſchrift van het Noorden, in *Zweeden* grootendeels werden afgeſchaft,

ſchaft, want in ſommige oorden des lands zijn zij heden nog niet geheel in onbruik. De drift ondertusſchen, met welke OLOF SKOTKONING het Christendom voortplantte, maakte hem bij zijne Heidenſche onderdanen gehaat, en bragt niet weinig toe, om hem te noodzaken, zijnen Zoon AMUND JAKOB tot mederegent aan te nemen.

Deze ſchijnt, met gelijke gehechtheid aan zijn geloof, meer zachtheid en gematigdheid gepaard te hebben, waar aan men misſchien de aanzienelijke uitbreiding van hetzelve in *Zweeden* mag toeſchrijven, waar van ADAM van *Bremen* (*) gewaagt. Doch tevens zocht hij de zeden der natie te beſchaven, en voornamelijk het moord en brandſtichten uit te roeijen, hetwelk men zich tegen zijne vijanden veroorloofde. Zijn Stiefbroeder EMUND, met den bijnaam *de Oude*, die hem omtrent het jaar 1055 op den troon volgde, was een even zoo goed Christen en Koning, als hij. Evenwel noemde men hem *den ſlimmen*, of *den boozen*, omdat hij, zegt ADAM (†), alhoewel gedoopt, zich weinig om het Christendom bekommerde. Doch deze Schrijver ſchijnt hem ongenegen te zijn, omdat hij zich jegens den Paus, en den Aartsbisſchop van *Bremen*, niet zoo inſchikkelijk betoonde, als zijne voorzaten. Hij ontſloeg zich van alle afhankelijkheid aan den gemelden Aartsbisſchop, door zelf eenen Aartsbisſchop, OSMUND, in zijn Rijk aan te ſtellen, en te laten inwijden.

Maar

(*) *L.* II. *C.* 54. (†) *L.* III. *C.* 15.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Maar zoodra STENKIL, zijn Stiefzoon, op den troon gekomen was, in het jaar 1059 of 1060, liet deze den Aartsbisſchop van *Bremen* melden, dat hij van hem eenen voor *Zweeden* beſtemden Bisſchop zou ontvangen. Deze zond ADALWARD, wien de roem van wonderwerken naging, zoodat hij, op den wensch der *Zweeden*, regen en zonneſchijn ſchonk; een ander Bisſchop, ACELIN, werd insgelijks door den Aartsbisſchop gewijd, maar deze bleef, niettegenſtaande deze wijding, te *Keulen*, waar hij een vrolijk leven leidde. Maar STEMPHI, (of STEVEN,) onder den naam van SIMON, insgelijks als Bisſchop herwaards gezonden, maakte vele bekeerlingen. Dit alles bewoog den Aartsbisſchop ADELBERT nog eenen uit de Geeſtelijkheid van *Bremen*, den jongen ADALWARD, naar *Zweden* te zenden. Dezen benoemde de Koning in het jaar 1064 tot Bisſchop van *Nieuw Sigtuna*, eene dagreize van *Upſala*, zijnde het oude *Sigtuna* of *Birka* voor lang reeds verwoest. Hier ſtichtte hij eene Kerk en Klooster, en was zoo gelukkig, dat zijne reisgenooten verhaalden, dat hem voor eene enkele Miſſe 70 Marken zilver, welke naar de toenmalige waarde 560 Rijksdaalders bedroegen, zouden geofferd zijn, en het getal der Christen Kerken in *Zweden* groeide tot 1100 aan. Met dit alles handhaafde de Koning ook zijn aanzien over de Leeraren, en ſtelde de Bisſchoppen aan, dezelve door het overgeven van den Herderlijken Staf en eenen gouden ring tot hun ambt inhuldigende.

Na STENKILS dood, omtrent het jaar 1067, kon zijn

zijn opvolger HAKAN niet beletten, dat zijne Heidensche onderdanen eene vervolging tegen de Christenen ondernamen. Het Christendom bleef echter in *Zweden* ſtandhouden, maar het ontbrak aan Leeraren, en het Heidendom ſcheen weder de overhand te zullen krijgen. De *Zweden*, ſchrijft ADAM van *Bremen* (*), vereerden dien God, die hun op hun gebed in eenen veldſlag de overwinning verleende, en waren het over het geheel daar in eens, dat zij meer op den God der Christenen konden ſtaat maken, dan op alle andere Goden; dus zouden zij ligt bekeerd kunnen worden, indien de ſlechte Leeraars niet meer voor zich zelven, dan voor CHRISTUS, zorgden.

Christendom in Noorwegen.

Ondertuſſchen was ook in *Noorwegen* de grond voor het Christendom gelegd. Deze Godsdienst was daar reeds bekend geworden omtrent het jaar 830, toen ANSCHAR het geloof in *Zweden* predikte. Doch 'er verliep nog eene eeuw, eer hetzelve in *Noorwegen* kon ingevoerd worden. Omtrent het jaar 936 of 938 werd HAKON, dien ATHELSTAN, Koning van *Engeland* in het jaar 926, half gedwongen tot Zoon aangenomen, en had laten doopen, Koning van *Noorwegen*. Deze poogde ook zijne onderdanen te bekeeren, doch ondervond daar in veel tegenſtand; hij overleed in het jaar 950, ſedert kwamen 'er tot het einde dezer Xde eeuw geene gunſtige tijden voor het Christendom in *Noorwegen*. HAKONS opvolgers begunſtigden hetzelve wel,

(*) *De ſitu Daniæ C.* 229, 230.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073

wel, maar konden hetzelve weinig voordeel aanbrengen. In het jaar 962 maakte de *Deenſche* Koning HARALD *Blaauwtand* zich meester van dit Rijk, en ſtelde eenen Graaf tot Stadhouder en zijnen Leenman over hetzelve aan. Deze, een ijverig Heiden, herſtelde de Afgodstempels, en de meeste nieuwbekeerden werden van het Christendom afvallig. Als hij als Leenman, met de magt des rijks, in het jaar 975 HARALD ter hulpe was opgetrokken, dwong deze hem wel, zich met zijne benden te laten doopen, maar over dit geweld verbitterd toog hij naar huis, en ſtond tegen zijnen Leenheer op, zich van de Deenſche Heerſchappij onafhankelijk verklarende.

In dezen toeſtand bleef *Noorwegen*, tot OLAV TRYGGWESON hetzelve beheerschte. Deze had zich door zeeſchuimerijen berucht gemaakt; in het jaar 977 had een Christen Priester, THANGBRAND genaamd, dien hij in eene *Sakſiſche* haven vond, hem eenige genegenheid voor het Christendom ingeboezemd, eindelijk liet hij zich op de *Sorlings* of *Scilly*-eilanden door eenen Abt, die hem de Kroon van *Noorwegen* voorſpelde, doopen. Evenwel ging hij, in de jaren 993 en 994 voort, met zeerooven, en het plunderen der kusten van *Engeland*. Maar in het volgende jaar ging hij, met THANGBRAND, naar *Noorwegen*, alwaar hij voor Koning erkend werd, na het ſneuvelen van HAKON. Nu wendde OLAV alles aan, om de *Noorwegers* tot zijnen Godsdienst te bekeeren, geene middelen, zelfs van geweld, ten dien einde ontziende, terwijl vele *Noorwegers* liever hun leven dan het Heidendom verlieten.

Digitized by Google

ten. Op het eiland *Mostur* liet de Koning de eerſte Christen Kerk bouwen, welke hij aan zijnen leermeester THANGBRAND toewees. Op een ander eiland vond men een hoofd, hetwelk, gelijk men zeide, eenen glans verſpreidde, en het gave lijk eener vrouwe, welke THANGBRAND voor het lijk verklaarde van eene *Ierſche* Christelijke Princes SUNNEPA, dit met andere liet de Koning naar *Noorwegen* brengen in eene Kapel, waar zij als overblijffelen van Heiligen vereerd werden. Tevens benoemde hij den Heiligen MARTINUS van *Tours* tot Beſchermheilig van zijn Rijk, en wilde, dat de beker van den Afgod THOR ter zijner eere zou gedronken worden. In het jaar 997 ſtichtte hij, in het landſchap *Thrand*, de ſtad *Nitharos*, of *Drontheim*, onder welken naam dezelve nog eene bloeijende ſtad is. Voorts zette hij het Christendom voort met geweld van wapenen, en gruwzame wreedheid. In *Helgoland*, in hetwelk hij met een leger ingerukt was, om de inwoners te bekeeren, werden onder anderen twee aanzienlijke lieden tot den Doop gedwongen, waar toe de een zich door groote belofte liet bewegen, maar de ander verkoos veeleer den dood, door middel van gloeijende kolen, die hem op het naakte lijf gebonden werden; eenen anderen Grooten liet de Koning, omdat hij CHRISTUS bleef lasteren, eene levende ſlang in de maag ſteken. Hoorende, dat de gedoopte *Thranders* een oud houten beeld van hunnen God FREYR nog bleven vereeren, ſpoedde hij zich in perſoon derwaards, en hieuw het in ſtukken, waar op 'er eene menigte vleder-

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

muizen, ſlangen en padden uit hetzelve te voorſchijn kwam. Nu erkende het volk de nietigheid van zijnen Afgod, en verzaakte het Heidendom geheel. Dus bragt OLAV bijkans geheel *Noorwegen* tot het Christendom, of liever tot deszelfs uiterlijke Godsdienstplegtigheden. Trouwens zijne wreedheid, als ook dat hij zijne eigene Stiefmoeder trouwde, doen dezen bekeerder der Heidenen weinig eer aan. Ook beſchuldigen hem de *Deenen*, dat hij veel ophad met vogelwigchelarijen, waarom zij hem *Krakabeen*, (of *Kraaijenbeen*,) noemden. Zijn driftige Godsdienſtijver gaf eindelijk gelegenheid tot zijn' dood. SIGRID, te voren Koningin van *Zweeden*, even zoo fier als ſchoon en rijk, wenschte zijne Gemalin te worden, en gaf hem ten dien einde in perſoon een bezoek. Hij was 'er ook niet ongenegen toe, maar vergde, dat zij Christen zou worden; als zij dit weigerde, noemde hij haar eene Heidenſche teef, ſmeet haar zijne handſchoen in het gezigt, en liet haar, toen zij weder aan boord ging, in het water dompelen. Vol wraakzucht keerde zij naar *Zweden* terug; zij trouwde vervolgens met den *Deenſchen* Koning SUENO, en rustte niet voor zij haren Gemaal en haren Zoon uit het eerſte huwelijk OLAV SKOTKONING, Koning van *Zweden*, tot eenen oorlog tegen *Noorwegen* vereenigd had, in welken de *Noorweegſche* Koning in het jaar 1000 het leven verloor. Evenwel was hij bij zijne natie zoo bemind, dat ſommigen van droefheid over zijn' dood ſtierven, en velen hem als een' Heiligen en wonderdoener vereeren. Zelfs hield zich onder hen nog wel

Digitized by Google

OLAV wees hen op de zon.enz...

XIII. D. bladz. 143.

Digitized by Google

wel vijftig jaren het gerucht ſtaande, dat hij met de vlugt ontkomen, en Abt van een Klooster in het Oosten geworden was (*).

Noorwegen werd onder de overwinnaars verdeeld, die zich weinig om den toeſtand van het Christendom aldaar bekommerden. Maar na het jaar 1017 maakte OLAV *de Dikke*, een Zoon van HARALD GRANSKES, een klein *Noorweegsch* Koningje, zich allengs meester van het Rijk. In het jaar 1019 ingehuldigd zijnde, en *Drontheim*, hetwelk verbrand was, herbouwd hebbende, trok hij twee jaren daar na, van vele ſoldaten verzeld, zijn Rijk door, en voerde het *Kristenrett* of *Kerkeregt* in, hetwelk door zijnen Hofbisſchop GRIMKIL, (een' geboren *Engelschman*,) en anderen opgeſteld was. In het jaar 1025 vervolgde hij zijne togten door het land. GUDBRAND, een Graaf van *Dalen*, zocht vergeefs hem den ingang in dat gewest te beletten, en moest dulden, dat in eene openbare vergadering de magt van zijnen Afgod THOR, en van den God der Christenen zamen vergeleken werd. De Hofbisſchop ſprak hier twee dagen achtereen van de voorregten van den waren God; maar de *Daliers* verklaarden hunnen God meer eere waardig, omdat hij zigtbaar was. Om den Koning des te beter te overtuigen, bragten zij zijn verbazend groot beeld op den derden dag in de vergaderplaats. OLAV wees hen op de Zon, als het werk van zijnen God; en terwijl zij hunne oogen daar heen wendden, verbrijzelde een van zijne

(*) ADAM. *Brem. Hist. Eccles. L. II. C.* 27.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ne krijgslieden, met eenen slag van zijne knods, het beeld, waar uit thans rotten, muizen, hagedissen en slangen kropen, die zich met de spijs en drank gevoed hadden, welke men dagelijks gewoon was, in dit beeld te storten. Zoodanig bewijs van THOR's onmagt werkte zoo veel uit, dat alles zich liet doopen. Bij slot werd de tegenstand van alle Heidensche *Noorwegers* met de wapenen overwonnen. Maar dit gedrag des Konings en zijne strengheid stichtte veel misnoegen in het Rijk, waar van de Koning van *Denemarken* en *Engeland*, KNUT *de Groote*, zich bediende, en in het jaar 1031 aanspraak op *Noorwegen* maakte. OLAV moest uit zijn Rijk vlugten, terwijl KNUT zich voor Koning liet uitroepen, en te *Munkholm* bij *Drontheim* het eerste *Benedictiner* Klooster stichtte. OLAV, voornemens zijnde, om in bedevaard naar *Jeruzalem* te gaan, en daar als Monnik te leven, geloofde in eenen droom een Goddelijk bevel te vernemen, om eene proeve tot zijne herstelling te ondernemen, gelijk hij deed, maar in welke hij in het jaar 1033 in eenen veldslag doodelijk gewond werd. Een jaar daar na hadden de *Noorwegers* berouw over hun gedrag jegens hem, en zijn lijk opgegraven hebbende, waar aan zij eenen groei van de haren en nagels bespeurden, en daarom niet twijfelden, of hij was een Heilige, niettegenstaande de Moeder van hunnen nieuwen *Deensche* Koning dit uit natuurlijke oorzaken afleidde, bragten zij hem, prachtig gekleed, op het hoofdaltaar van eene Kerk. Hier sloot hem zijn Zoon MAGNUS, die kort daar na aan de regering kwam,

kwam, in eene zilveren kist. Sedert werd de Heilige OLAV, zoo als hij nu heette, niet alleen in geheel *Noorwegen*, waar de Koning MAGNUS *de zesde* hem in de volgende eeuw tot Beschermheilig van het Rijk, en opperſten Leenheer des Konings benoemde, maar ook 50 jaren later, in *Zweden*, *Denemarken*, *Wendland*, *Engeland*, de *Nederlanden*, zelfs in *Rusland*, en tot in *Konſtantinopolen* toe, in Kerken, aan hem gewijd, als een Heilige en Wonderdoener aangeroepen. *Noorwegen* en *Zweden* werden hem zelfs cijnsbaar; van elk ſtuk vee betaalde men uit deze twee Rijken een' penning hoofdgeld, waar van drie vierden naar zijn graf gezonden werden, tot dat in *Zweden* een Aartsbisſchoppelijk bevel in het jaar 1313, en in *Noorwegen* de Kerkhervorming hier van een einde maakten (*).

HARALD, met den bijnaam *Haardraade*, (of *de Geſtrenge*,) een Stiefbroeder van den Heiligen OLAV, die ſedert het jaar 1046, gemeenſchappelijk met zijn Broeders Zoon, MAGNUS, en na deszelfs dood in het jaar 1047, alleen over *Noorwegen* regeerde, tot hij in het jaar 1067 in eenen oorlog in *Engeland* in eenen veldſlag het leven verloor, wilde voor zijne Kerk niet van het Aartsbisdom van *Bremen* afhankelijk zijn. Geen wonder, dat ADAM van *Bremen* (†) zijn karakter met donkere verwen ſchetst, en hem zelfs van tooverij beſchuldigt. Als de

(*) ADAM *Brem. Hist. Eccles. L.* II. *C.* 40, 43. *de ſitu Daniæ C.* 241.

(†) *H. E. L.* III. *C.* 13. *C.* 18, 19. *L.* IV. *C.* 14.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

de Aartsbisschop ADELBERT hem door Afgevaardigden onder het oog liet brengen, dat hij alleen, volgens des Pausen last, regt had, om Bisschoppen voor zijn Rijk te wijden, zeide HARALD, dat hij niet wist, wie in zijn Rijk, behalve hij zelf, Aartsbisschop was; of iet te gebieden had.

Volgens den bovengemelden Geschiedschrijver (*), waren voorts de *Noormannen* toen eene matige, vergenoegde, en aan alle moeijelijkheden gewende Natie; doch jegens Priesters en Kerken ging hun eerbied zoo ver, dat die geen naauwelijks voor een Christen gehouden werd, die niet dagelijks tot het hooren van de Mis een geschenk bragt. Bij hen en de *Deenen* werden Doop, vormsel, inwijding van Altaren en Priesters, duur betaald. „ Want," zegt hij, „ nademaal zij nog geene tienden kenden, of betalen wilden, liet de geldgierigheid der Priesteren zich des te meer voor het overige geven, wat om niet had behooren uitgedeeld te worden. Zieken bezoeken en begravenissen, alles is daar te koop. Hunne zoo goede zeden worden, zoo veel ik vernomen heb, enkel door de geldzucht der Priesteren bedorven."

HetChristendom in Ysland.

Uit *Noorwegen* ging het Christendom over naar *Ysland* en *Groenland*. *Ysland*, een eiland, hetwelk naar het menigvuldig drijfijs zijnen naam heeft, en van sommigen voor het *Thule* der ouden gehouden wordt, werd in het jaar 861 door den *Noormanschen* zeeroover NADOD ontdekt, en eenige jaren daar

(*) *De situ Daniæ C.* 238.

daar na bevolkt. De inwoners ſchikten zich naar eene gemeenebest-regering, waar bij alle huisvaders jaarlijks op eenen heuvel zamenkwamen, om te raadplegen, en verkozen een hoofd, onder den naam van LAGMAN, of *Opziener der Wetten*, om de algemeene belangen uit te voeren. Bij deze inrigting bleef het Eiland tot in het midden der XIIIde eeuw. Reeds in de eerſte tijden der bevolking bragten eenigen van hare leden, die als kooplieden of vrijbuiters in Christen landen geweest waren, eenige kennis van het Christendom over; maar in het jaar 981 geleidde de *Yslander* THORWALD RODRANSON eenen *Sakſiſchen* Biſchop FREDERIK bij hen in, met andere Christen Leeraars, terwijl hij in het jaar 984 de eerſte Christen Kerk op zijn landgoed *Aſe* ſtichtte. In het jaar 996 zond OLAV TRYGGWESON, toen Koning van *Noorwegen*, eenen *Yslander* STEFNER, die in zijn Rijk gekomen was, naar zijn Eiland terug, om zijne landslieden te bekeeren. ADELBERT, Aartsbiſchop van *Bremen*, gaf hun, in het jaar 1057, den eerſten Biſchop ISLEIF, en het geen merkwaardig is; deze zoo laat opgekomene, zoo ruwe, op eenen zoo ellendigen grond geplante, en van de overige wereld zoo ver afgeſcheidene Gemeente, had reeds in het midden der XIde eeuw Geleerden, Schrijvers, en de eerſte Jaarboekſchrijvers in het Noorden van *Europa*. ISLEIF zelf zal reeds eene Geſchiedenis geſchreven hebben, ten minſten hij begon reeds uitlandſche Boeken in de *Yslandſche* taal te doen overzetten. Dit was het gevolg van hunnen ſcheepvaart en koophandel, als ook

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ook dat hunne Bisschoppen en Geestelijken in *Duitschland*, *Engeland*, *Frankryk* en *Italië* zich geoefend hadden, uit welke landen zij kundigheden en smaak overbragten, en met het eigendommelijke van het *Noorden* vereenigden.

In Groenland.

Van *Ysland* werd verders *Groenland* bevolkt, en tot het Christendom gebragt. De *Yslander* EIRIK of ERICH RAUDE, of ROODHOOFD, die zijn vaderland om een moord had moeten verlaten, volgde het spoor, kort te voren door GUNBIORN gehouden, en ontmoette in het jaar 982 een aangenaam Eiland, en vervolgens een vast land, hetwelk hij, naar deszelfs vette weiden, bosschen en visscherijen, *Greenland* of *Groenland* noemde. Door deze ontdekking wekte hij bij zijne wederkomst in *Ysland*, in het jaar 986, eene menigte van deszelfs inwoners op, om zich daar neder te slaan. Zijn Zoon LEIF voerde ook een aantal *Noorwegers* derwaards, en ontdekte twee andere landen, welke hij *Helloland* en *Markaland* noemde, en eindelijk eene kust, rijk van visch en vruchten, onder eene zachte luchtstreek, waar zijn reisgenoot TYRKER ook in het wild wassende wijnstokken vond, waarom LEIF het land *Winland* of *Wijnland* noemde (*). LEIF kwam hier op in het jaar 999 weder in *Noorwegen* terug, bij den Koning OLAV TRYGGWESOHN, van wien hij zich liet bewegen, om, met

(*) Men meent uit deze omstandigheden, dat deze landen tot *Noord-Amerika* behoorden, van hetwelk dus de *Noormannen* de eerste ontdekkers zullen geweest zijn.

niet zijn ſcheepsvolk, den Doop aan te nemen. Op zijne terugreize naar *Groenland* in het jaar 1000 nam hij eenen Geestelijken mede, en overreedde zijnen Vader en vele *Groenlanders*, dat zij ook zijn geloof omhelsden. Omtrent 100 jaren daar na was het Christendom onder hen in eenen vrij bloeijenden ſtaat; in het jaar 1120 verzochten zij van den *Noorweegſchen* Koning SIGURD eenen Biſchop, en de Priester ARNOLD was hun eerſte Biſchop, die zijne opvolgers had tot het begin der XVde eeuw; wanneer alle verbindtenis van *Groenland* met *Noorwegen* en *Denemarken* ophield, waar van men de reden opgeeft in de zoogenoemde zwarte dood, of de pest, welke ontallijke *Groenlanders* wegſleepte, en de vermeerdering van het ijs, waar door zelfs de overtogt uit *Ysland* derwaards ondoenlijk gemaakt werd. *Groenland* ſcheen ſedert voor de *Europeanen* verloren te zijn, alleen kwamen in de XVIde en XVIIde eeuw eenige *Engelſchen* en *Deenen* weder in dat land, eindelijk werd in het begin der XVIIIde eeuw weder een voorſpoedig begin gemaakt ter wederontdekking, bevolking, en gebruikmaking van *Groenland* door *Noorwegers* en *Deenen*; maar zoo dit wezenlijk het oude *Groenland* is, kan het alleen deszelfs westelijke gedeelte zijn, hetwelk men veel ruwer, onvruchtbaarder, en minder bebouwd gevonden heeft, dan het oude *Groenland* beſchreven wordt (*). Ook is de oude Christelijke Noormaniſche volkplanting daar geheel te niet geraakt. Tegen

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

(*) D. CRANZ *Hist. van Groenland enz.*

gen het begin der XIde eeuw werden ook verſcheidene Eilanden, die toen van *Noorwegen* afhankelijk waren, bij voorbeeld, de *Faro* en *Orkneys*-eilanden deels met overreding, deels met geweld, tot het Christendom gebragt.

Kort nadat alle deze bekeeringen der *Noordſche* volken omtrent het midden der IXde eeuw een begin genomen hadden, werd het Christendom ook onder de *Slaviſche* of *Wendiſche* volken geplant, en tegen het einde van het tegenwoordig Tijdperk hadden reeds de magtigſte volken van dezen ſtam den Chriſtelijken Godsdienst aangenomen.

Bekeering der Slaviſche volken.

Der Bulgaren.

Eigenlijk geſproken zijn de *Bulgaren* wel geen *Slaviſch* volk, maar van *Hongaarſchen* of *Turkſchen* Stam; hun eerſte bekende vaderland is aan de *Aziatiſche* zijde van de zwarte zee, maar toen zij omtrent het jaar 680 hunnen Staat vestigden in het oude *Moeſië*, begonnen zij zich met de *Slaviers* te vermengen, en hunne taal aan te nemen, en de inwoners van het hedendaagsch *Bulgarië* zijn daarom werkelijk *Slaven* of *Slaviers*. Sedert waren de *Bulgaren* geducht geworden voor de Griekſche Keizers te *Konſtantinopolen*. Omtrent het jaar 820 gelukte het den gevangenen Christenen onder hen, bijzonder den Biſchop MANUEL, niet weinige *Bulgaren* te bekeeren. KRYTAGON, derzelver Koning, daar door vergramd, zocht dezen Biſchop en deszelfs landgenooten tot afval te bewegen, en als hem dit niet gelukte, liet hij hen door verſcheidene martelingen ter dood brengen (*). Eer

(*) CEDREN. *Comp. Hist. p.* 558.

Eer nog de bekeering der *Bulgaren* haar verder beſlag kreeg, deed zich eene gelegenheid op, om het Euangelie te vestigen onder de met hen verwandte Natie der *Chazaren*, die toen het Halfeiland, thans de *Krim* genoemd, bewoonden. Wanneer men twee Levensbeſchrijvingen der Heilige CYRILLUS en METHODIUS, de twee beroemde Apostelen der *Slariſche* volken (*), zal gelooven, zal dit volk gezanten gezonden hebben, aan den *Griekſchen* Keizer MICHAEL, die van het jaar 842 geregeerd heeft, verzoekende, om eenen geſchikten man, ten einde hen in de Christelijke leere te onderwijzen, waar op hij hun den Priester KONSTANTINUS zond, die wegens zijne ſcherpzinnigheid den naam van den *Wijsgeer* had, en die naderhand dien van CYRILLUS heeft aangenomen.

Der Chazaren.

Terſtond daar op laat eene dezer Levensbeſchrijvingen de bekeering der *Bulgaren* volgen. De Vorst van *Moravië* gehoord hebbende, wat bij de *Chazaren* gebeurd was, zou hij den Keizer insgelijks om eenen waardigen Leeraar van het ware geloof aangehouden hebben, waar op CYRILLUS en METHODIUS dezen last gereedelijk op zich namen. CYRILLUS had, op deze reize, vooraf de *Bulgaren* bezocht, en die geheel bekeerd. Maar de *Griekſche* Schrijvers (†) weten hier van meer omſtandigheden op te geven, en plaatſen deze bekeering der *Bulgariërs* ook later, zoodat zij eerst omtrent het jaar 864

Vervolg van de bekeering der Bulgaren.

(*) *In Actis SS. Antverp. Menſ. Mart. T.* II. *p.* 19-22.

(†) *Conſtant. Porphyrogen. Continuator L.* IV. *C.* 13.

864 zou volbragt zijn. Volgens hen was BOGORIS de Koning der *Bulgaren*, die het eerst het Christendom omhelsde, zijnde daar toe bewogen, door zijne Zuster, die eenigen tijd bij de *Grieken* gevangen geweest was; bij gelegenheid van eenen hongersnood, riep hij den God der Christenen, door zijne Zuster hem aangeprezen, om hulp aan, met een gelukkig gevolg, waar op hij zich liet doopen, en den naam des *Griekſchen* Keizers MANUEL aannam. Volgens anderen had deze Koning, die een groot liefhebber van de jagt was, den Griekſchen Monnik METHODIUS, die een bekwaam ſchilder was, willen verzoeken, om hem een ſchilderſtuk, daar toe betrekkelijk, te vervaardigen; maar door Goddelijke aandrift, gebood hij hem, iet te ſchilderen, hetwelk vreeslijk ware, om te aanſchouwen. METHODIUS ſchilderde toen het laatſte oordeel, hetwelk den Koning zoo trof, dat hij zich liet onderwijzen in het Christendom, en nog dien zelven nacht gedoopt werd. Zoodra zijn volk dit vernam, ontſtond 'er een oproer, hetwelk hij, ſlechts met eene geringe magt, beteugelde, hebbende het teeken des kruis in zijnen boezem, waar na hij alle zijne onderdanen tot Christenen maakte, en met den *Griekſchen* Keizer een verbond van vriendſchap ſloot. Kort daar na kregen de *Patriarchen* van *Oud-* en *Nieuw-Rome* verſchil over het Geeſtelijke Regtsgebied, over deze nieuwbekeerde natie, waar van wij nader zullen ſpreken, bij gelegenheid van de ſcheuring tusſchen de Oosterſche en Weſterſche Kerken.

Van

Van de *Bulgaren* reisden CYRILLUS en METHODIUS voort naar de *Moraviërs* en *Bohemers*. Onder de eerſten waren reeds in de tijden van KAREL *den Grooten* velen tot het Christendom bekeerd, waar toe zijne overwinningen veel gedaan hadden; maar hoe veel 'er ook verhaald worde van de uitbreiding van het Christen geloof in *Moravië*, daar in komt men vrij eenparig overeen, dat de bekeering van dit volk eerst door CYRILLUS en METHODIUS, ten tijde van RADISLAV, dien de *Frankiſche* Jaarboeken ook RASTICES of RESTITIUS noemen, haar beſlag gekregen hebbe. De gezegde Broeders verſtonden het *Slavisch* of *Slavonisch* genoeg, om onder deze natie te kunnen leeren; zoo zelfs dat CYRILLUS, op eene in het Westen geheel ongewone wijze, voor de *Moraviërs* een nieuw *Alphabet* hebbende uitgevonden, den geheelen Bijbel, behalven meer ſchriften uit het Grieksch en Latijn, in het *Slavisch* vertaalde, en bovendien de *Misſen* en andere Kerkelijke Gezangen in deze taal zingen liet, waar over echter CYRILLUS en METHODIUS in het jaar 567 of het volgende eene reize naar *Rome* tot den Paus NICOLAAS I, en deze intuſſchen overleden zijnde, tot zijnen opvolger HADRIAAN II hebben moeten ondernemen, en zich verantwoorden, over dit gebruik der *Slaviſche* taal in den openbaren Godsdienst; hetwelk CYRILLUS ook zoo voortreffelijk deed, dat de Paus, met zijne Geeſtelijkheid hebbende geraadpleegd, verordende, dat de ſchikkingen door CYRILLUS gemaakt, bevestigd zouden worden. CYRILLUS ſtierf tuſſchen het jaar 869

Bekeering der Moraviers.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

en 870 te *Rome*; terwijl METHODIUS voortvoer in *Moravië* onder den Koning SWATAPULK, ook ZWENTIBOLD genoemd, die in het jaar 870 zijnen Oom was opgevolgd, het Christendom uit te breiden. De Aartsbisschop van *Saltsburg* en de Bisschop van *Passau*, die zich een Geestelijk Regtsgebied over *Moravië* aanmatigden, beschuldigden weder METHODIUS te *Rome*, dat hij dwalingen leerde, en in plaats der Latijnsche taal de *Slavische* in den Godsdienst had ingevoerd. Paus JOANNES VIII ontbood hem daar op in het jaar 879 naar *Rome*, om zich te verantwoorden. Hier in het jaar 880 aangekomen, verdedigde hij zijne zaak zoo wel, dat de Paus hem volkomen gelijk gaf, ja in eenen Brief, die nog voor handen is (*), prijst de Paus het door den Wijsgeer KONSTANTINUS, dat is CYRILLUS, uitgevonden Alphabet, en beveelt, in de *Slavische* taal, den roem en daden van CHRISTUS te prijzen; alzoo de woorden: *Looft den Heere, alle gij Volken!* bewezen, dat men hem niet alleen in drie talen, (de Hebreeuwsche, Griekse, en Latijnsche,) maar in alle prijzen mogt, dit hadden ook de Apostelen gedaan, en daar toe aangemaand. Het benadeelde niets aan het geloof, als men in de *Slavische* taal de Mis las, of dat in dezelve wel vertaalde Bijbelsche afdeelingen voorgelezen, en Liederen gezongen werden, dewijl één God alle talen tot zijne eer geschapen heeft. Evenwel bepaalt hij, dat, ten teeken van grooter eerbiedigheid,

(*) *Ep.* 247. *in Tom.* IX. *Concill.* LABBEI.

heid, het Euangelie in alle *Moraviſche* Kerken eerst in het Latijn, en vervolgens in eene *Slaviſche* vertaling, zou worden voorgelezen; ja indien de Koning en zijne Grooten de Mis liever in het Latijn wilden hooren, mogten zij die in deze taal laten houden. Dus ondersteund, kwam METHODIUS met een nieuw aanzien in *Moravië* terug, hoewel hij door de afgunst der *Beyerſche* Bisſchoppen nog veel verdriet te dulden had. Hij beleefde nog den ondergang van het *Moraviſche* Rijk, in het jaar 908, door de *Duitſchers*, *Hongaren* en *Polen*, en overleed in het jaar 910, in eenen meer dan 90 jarigen ouderdom.

Bekeering der Bohemers.

METHODIUS had ook zich verdiend gemaakt door de bekeering der *Bohemers*, waar toe de eerste aanleiding zakelijk dus verhaald wordt (*). BORZIWOI, of BORZIWOG, een der *Heidenſche* Hertogen van *Bohemen*, een ongemeen ſchoon man in den bloei der jeugd, kwam eens bij zijnen Opperheer, den Hertog van *Moravië*, ZWATOPLUK. Deze onthaalde hem gunſtig; maar wees hem en zijn gevolg bij het gastmaal, waar op hij genoodigd was, zijne plaats aan, niet onder de Christenen aan tafel, maar, op de Heidenſche wijze, voor de tafel, op den grond. METHODIUS, die ook aan tafel zat, beklaagde hem, dat hij, een zoo aanzienlijk Vorst, zich niet ſchaamde, van de vorſtelijke ta-

(*) CHRISTANUS *de Vita S. Ludmillæ pag.* 43. *Vita poster. S. Cyrilli et Methodii in Act. SS. Menſ. Mart. T.* II. *p.* 23. *n.* 14.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G Jaar 814 tot 1073.

tafel verstoten te worden, en liever als een Afgoddienaar met de zwijnenhoeders op den grond te liggen. Wat schaadt mij dat, vraagde BORZIWOI; en wat voor goeds zou mij het Christendom dan bezorgen? Indien gij, antwoordde hem de Bisschop, de Afgoden, en de Duivelen, die in hen wonen, verzaakt, zult gij een Heer van uwe Heeren wezen; alle uwe vijanden zullen aan uwe gehoorzaamheid onderworpen worden, en uwe nakomelingschap zal zich, gelijk de groote rivier, vermeerderen, in welke vele kleine riviertjes zamenloopen. Nu, als de zaak zoo is, hernam BORZIWOI, wat verhindert mij dan gedoopt te worden? Niets, gaf hem de Bisschop ten antwoord: wees slechts bereid, om aan God den almagtigen Vader; aan zijnen eeniggeborenen Zoon, onzen Heer JEZUS CHRISTUS, en aan den Geest, den Trooster en Verlichter van alle geloovigen, niet enkel om der aardsche goederen wil, maar tot heil van uwe ziel, tot verkrijging van eene eeuwige en heerlijke zege, en om in het gezelschap der geloovigen onuitsprekelijke vreugde te genieten, te gelooven! Deze en dergelijke vermaningen hadden zoo veel invloed op den jongen Vorst, dat hij en zijn gevolg voor den Bisschop nedervielen, en hem verzochten, terstond gedoopt te worden. Het duurde ook slechts tot den volgenden dag, toen METHODIUS den Hertog en zijn gezelschap wat breeder onderwees, hen het gewone vasten liet houden, en doopte. Dit geval was de grondlegging van het Christendom in *Bohemen*, schoon men het omtrent het eigenlijke jaar niet

niet eens is, waar in het gebeurd zij; het jaar 882 of 890. BORZIWOI nam, op zijne terugreize, eenen *Moraviſchen* Priester RAICH mede naar *Bohemen*, die te *Hradez*, (thans *Koningsgratz*,) zijn verblijf nam en eene Kerk bouwde. Maar toen de Hertog zijne onderdanen tot het Christendom wilde brengen, ontſtond 'er een oproer, zoodat hij naar *Moravië* moest vlugten, doch hij werd eerlang terug geroepen, en ſtichtte toen eene Kerk te *Praag*, ter eere van de Maagd MARIA. Zijne Gemalin LUDMILLA nam thans het Christendom aan, en de *Bohemers* verlieten lieverlede het Heidendom. BORZIWOI ſchijnt omtrent het jaar 900 of wat later geſtorven te zijn.

METHODIUS wordt van de *Bohemers* METHUD, en in hunne taal STRACHOTA genoemd; als men overweegt, dat hij en zijn Broeder CYRILLUS Geestelijken van de *Griekſche* Kerk waren, gezonden door den Keizer MICHAEL, zoo is de gedachte natuurlijk, dat deze beide Broeders de door hen geſtichte *Moraviſche* en *Boheemſche* Kerken naar de grondregelen en gebruiken der *Griekſche* Kerk hebben ingerigt; hoewel het den Pauſen al ſpoedig gelukte, ook deze nieuwe Gemeenten onder hunne Geestelijke heerſchappij te brengen.

Nadat het groote *Moraviſche* Rijk in het jaar 908 verdeeld was geworden, veranderden ook de betrekkingen tuſſchen de *Moraviërs* en *Bohemers*. In dat gedeelte van *Moravië*, hetwelk de nog Heidenſche *Polen* en *Hongaren* veroverden, moest het Christendom noodwendig achteruit gaan. Het naast

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

aan *Bohemen* gelegen deel tot aan de *Morawa* of *March* werd met *Bohemen* vereenigd; kort daar na werden de *Moraviërs*, in naam der *Duitſche* Koningen of Keizers, door Markgraven geregeerd, omtrent het jaar 1029 werd *Moravië* door de *Bohemers* veroverd, en is ſedert met *Bohemen* vereenigd gebleven.

In *Bohemen* werd de vaſtſtelling van het Chriſtendom een' tijd lang ook zeer verhinderd. Toen de Hertog WRATISLAW in het jaar 925 ſtierf, gaven de *Boheemſche* Grooten zijne nog zeer jonge Zonen WENZESLAV en BOLESLAV ter opvoeding aan derzelver Grootmoeder LUDMILLA, omdat hunne Moeder DRAHOMIRA, eene ijverige Heidin was. LUDMILLA had zich, als weduwe, reeds den naam van eene heilige Non verworven, zoo ſtreng en menigvuldig waren hare Godsdienſtige oefeningen; ook betoonde zij zich ongemeen milddadig jegens de armen, en even zoo mild jegens Kerken en Geeſtelijken. Als de Moeder haar beſchuldigde, dat zij het geheele bewind van regeering aan zich zocht te trekken, bood zij haar hare Zonen aan, om dit vermoeden te keer te gaan, en begaf zich uit de hoofdſtad naar het afgelegene ſlot *Tetin*. DRAHOMIRA zond toen, in het jaar 927, twee van hare Grooten derwaards, die haar deeden worgen, terwijl zij voor het laatst nog bad, dat men haar, als de oude Martelaren, wilde onthoofden, om haar bloed voor CHRISTUS te vergieten. Men voegt hier bij, dat de Goddelijke ſtraffen, welke kort daar na hare moordenaren troffen, als ook de wonderwerken,

Digitized by Google

ken, bij haar graf gebeurd, nieuwe bevestigingen van hare heiligheid geweest zijn. Haar Kleinzoon WENZESLAV had, door hare beſchikking, zoo ijverige gezindheden voor het Christendom opgevat, dat hij de Christelijke Geestelijken, niettegenſtaande de bedreigingen zijner Moeder, bij nacht heimelijk bij zich deed komen, om van hen onderwezen te worden, terwijl hij even heimelijk, wanneer en waar hij kon, in een hem medegedeeld boek las. Eindelijk opgegroeid zijnde, verklaarde hij zich openlijk voor zijne Moeder en het ganſche Hof van deze afhankelijkheid vrij. Hier uit ontſtonden wel twee partijen, maar de zijne, ſchoon de kleinſte, behield de overhand. Vervolgens noodzaakte hij zijne Moeder het land te verlaten, en toen hij haar weder terug liet komen, ſloot hij haar echter van allen invloed uit op de regering. Het lijk van zijne Grootmoeder liet hij naar *Praag* brengen; hetzelve was nog niet vergaan, maar als men het in eene Kerk aldaar ten grave wilde beſtellen, werd het graf onverziens met water vervuld; waar op de Hertog den Biſſchop van *Regensburg*, onder wiens geestelijk gebied de *Boheemſche* Kerk behoorde, naar *Praag* liet komen; en deze aan de Kerk de Biſſchoplijke wijding gegeven hebbende, kon men ook het ligchaam der Heilige, zonder moeite, begraven. Dit alles verhaalt de Monnik CHRISTAN (*), die niet lang na deze tijden geſchreven heeft.

Dezelve heeft ook een verhaal van het leven van den

(*) *Vita S. Ludmillæ p.* 48-53.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

den Hertog WENZESLAV, die zijn Oom was, nagelaten (*), waar uit blijkt, dat deze Vorst door zijne Grootmoeder volkomen tot eenen Monnik was opgevoed, zoodat hij, zelfs volgens dezen Schrijver, de mate der Christelijke Godzaligheid te buiten ging, door alle gevangenisſen en galgen te laten omverhalen, en de misdadigers eer te bergen dan te ſtraffen, omdat 'er geſchreven ſtaat: *Oordeelt niet, dan zult gij niet geoordeeld worden* enz. Evenwel ſloeg hij zelf, met alle zijne zachtheid, dronkaards en onregtzinnigen duchtig af, na hen te voren aan zijne tafel onthaald te hebben. Als het hem zelven ſomwijlen gebeurde, dat hij onder zijne woeste Hovelingen wat te veel gedronken had, dan ſpoedde hij zich met den vroegen morgen naar de Kerk, trok den eerſten Geestelijken, dien hij daar vond, zijn beste kleed aan, wierp zich voor hem neder, en verzocht hem, God te bidden, dat hij hem de zonde van den vorigen nacht vergeven wilde. Jegens allerhande behoeftigen en noodlijdenden betoonde hij zich buitengemeen weldadig; de Geestelijken vereerde hij, als God zelven, waarom zij ook uit de naburige oorden van *Duitschland* in menigte tot hem kwamen. Zoo veel hield hij van Bedevaarten, dat hij zelfs midden in den winter met bloote voeten over de met ijs bedekte wegen van de ééne ſtad naar de andere ging, om derzelver Kerken te bezoeken. Gewoonlijk droeg hij een harde haren pij op het lijf, en onder zijn Vorſtelijk

(*) *De S. Wenceslao.*

lijk gewaad een wollen kleed, op de wijze der Monniken. Hij ging in den oogsttijd 'snachts in het veld, met een' zijner getrouwſte dienaren, waar hij graan affneed, hetwelk hij zelf maalde en bakte, om het te offeren brood, (*oblata*,) te bereiden, zoo als hij ook met den wijn deed, dien hij ter dagelijkſche viering van de Mis ſchonk. Als de plegtige tijd van Doopen op Paſchen en Pinkſteren naderde, en 'er geene kleine kinderen waren, om te doopen, kocht hij jongens op de ſlavenmarkt, ten einde 'er geene Doopelingen zouden ontbreken. Hij ſtond nu op het punt, om naar *Rome* te reizen, waar hij den Paus wilde verzoeken, hem het Monnikenkleed te ſchenken, en tot Geestelijken te laten ſcheeren, toen hij te *Oud-Boleslav*, door zijnen Broeder BOLESLAV, die een Heiden was, juist als hij in de Kerk wilde gaan, vermoord werd. Nu zullen weder vele wonderen zoo wel te *Boleslav*, als toen zijn lijk in de Kerk van den Biſſchop PETRUS te *Praag* bijgezet werd, zijne heiligheid bevestigd hebben, gelijk hij dan ook in het Westen algemeen als een Heilige erkend en in *Bohemen* als de voornaamſte Beſchermheilige des lands vereerd is, wiens beeld bijna alle de *Boheemſche* Hertogen en Koningen tot in later tijden op hunne munten hebben laten ſlaan. De Broedermoorder had ook dra berouw over zijne misdaad, waar toe hem zijne Heidenſche Moeder zal aangeſpoord hebben. Tot verzoening van denzelven wijdde hij zijnen Zoon, nog in deszelfs kindsheid, tot Monnik in het Klooster der *Benedictynen* bij *St. Emmeram*

te

Digitized by Google

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

te *Regensburg*; hetwelk diezelfde CHRISTIAAN of CHRISTAN zal zijn, die het leven van zijne Grootmoeder en Broeder beſchreven heeft.

Door den moord van WENZESLAV werd het Christendom in *Bohemen* blootgeſteld voor eene geheele uitdelging; maar BOLESLAV in het jaar 950 overwonnen zijnde door Keizer OTHO, ſchreef deze Vorst hem als eene vredesvoorwaarde voor, de Kerken weder te herſtellen, de verdrevene Christenen, en bijzonder de Priesters, weder in te roepen, en hun hunne goederen weder in te ruimen. Hij volbragt niet alleen dit alles, en gaf aan het Christendom deszelfs verloren aanzien weder; maar ook bekeerde hij zich zoo merkelijk, dat hij een zeer loffelijk Vorst werd (*). Van zijne Heidenſche Moeder daartegen verhaalden de Christenen, dat zij, in het voorbijrijden van eene Kerk te *Praag*, CHRISTUS overluid gelasterd hebbende, met rijtuig en paarden in de aarde verzonken zij (†).

Maar eigenlijk was het BOLESLAV *de Godvruchtige*, of *de Zachtmoedige*, ſedert het jaar 967, Zoon en Opvolger van BOLESLAV *den Wreeden*, die den Afgodsdienst in *Bohemen* geheel uitroeide, en de Christen Kerk aldaar in uiterlijken bloei bragt, maar tevens aan de *Roomſche* Kerk onderworpen maakte. Onder hem werd het Bisdom van *Praag* geſticht, in het jaar 973, zijnde DITMAR, een Monnik uit het

(*) WITICHINDI *Annall. L.* II. *p.* 643, 652. DITMARI *Chron. L.* II. *p.* 331. BALBINI *Epit. rer. Bohem. Libr.* II. *C.* 1. *ſq.* (†) BALB. *l. c. p.* 110.

het Klooster van de Heilige PETRUS en MAURITIUS te *Maagdenburg* de eerſte Biſchop, die door Keizer OTTO I bevestigd werd, en van hem de beleening met den Herdersſtaf en ring ontving, zoo als ook de volgende Biſchoppen van *Praag*, even als de Duitſchers (*). Hij werd in het jaar 980 in het Bisdom opgevolgd door ADALBERT, te voren WOYTIECH genoemd. Maar als deze te ſtreng het Pauslijk regt invoeren, de Geestelijkheid tot onthouding van het huwelijk en ijver in hunne ambtsbediening noodzaken, en het volk van verſcheidene buitenſporigheden en overblijfſelen van het Heidensch Bijgeloof aftrekken wilde, zonder daar in te ſlagen, wilde hij zijn ambt nederleggen, en deed in het jaar 988 eene Bedevaart naar *Rome* en *Jeruzalem*. Hij keerde een en andermaal terug, maar kon de genegenheid der *Bohemers* niet winnen, en toog naar *Polen*, waar hij in het jaar 997 zijne dood onder de ongeloovige Pruiſen vond, waar door hij eene plaats onder de Martelaren en Heiligen verkregen heeft.

Nog lang bleven dus onder de *Boheemſche* Christenen vele Heidenſche gebruiken en de ruwſte zeden overig. Eindelijk gelukte het eenen der volgende Biſchoppen van *Praag*, SEVERUS, in het een en ander verbetering te brengen. BRZETISLAV *de eerſte*, Hertog van *Bohemen*, viel in het jaar 1038 in *Polen*, alles met de uitgezochtſte wreedheid verwoestende. *Gneſen* ingenomen hebbende, wilden zij-

(*) COSMAS *Prag. Chron. Bohem. L. I.*

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

zijne krijgsknechten, in plaats van allen buit, het lijk van hunne voormaligen Bisſchop van *Praag*, den Heiligen ADALBERT, hetwelk daar begraven, en door wonderen berucht was, medenemen en naar *Praag* overbrengen. Reeds ſtonden zij gereed, met geweld in de Kerk te vallen, het Altaar om te werpen, om dus zijn gebeente meester te worden, toen SEVERUS hen waarſchuwde, dat zij, dus doende, zich de Goddelijke ſtraffe op den hals zouden halen. Dat het noodig was, vooraf drie dagen te vasten, en berouw van zonden te bewijzen, met voornemen, om die nooit weder te pleegen, dan konden zij van de barmhartigheid van God, en hunnen Beſchermheilig hopen, dat hun wensch zou voldaan worden. Als ſommigen niet naar hem luisterden, verloren zij, zegt men, drie uren lang hunne ſpraak en het vermogen, van hunne zinnen. Nu volgden zij den raad des Bisſchops, aan wien de Heilige in den derden nacht verſcheen, en hem gebood, den Hertog en zijne Grooten aan te zeggen, dat God hunnen wensch zou vervullen, indien zij zich van hunne zonden bekeerden. Deze deeden toen hun gebed voor het graf van den Heiligen, en de Hertog vraagde vervolgens zijne ſoldaten, of zij zich wilden verbeteren? Als deze zulks met tranen beloofden, bijzonder wat zij en hunne Vaders tegen ADALBERT misdaan hadden, maakte hij hun zijne ſchikkingen bekend, welke de Bisſchop aandrong met de bedreiging van den Kerkelijken Ban. Zij zouden, vooreerst en alles, hunne huwelijken niet, zoo als tot hier, op de wijze der die-

dieren aangaan, maar naar de Kerkelijke wetten, geheel onſcheidbaar, en niet door veelwijverij bezoedeld, in eere houden. Verders verordende de Hertog, wanneer eene vrouw over mishandelingen van den man klaagde, zou het *Gods oordeel* beſliſſen, wie van beiden ſchuldig was; insgelijks zou ook, wanneer iemand van eenen moord beſchuldigd werd, en dien ontkende, door eene dergelijke proeve der onſchuld, door een gloeijend ijzer, hetwelk hij moest aanraken, of door water, hetwelk men vooraf bezworen had, en hem op het hoofd gedompeld werd, beſlist worden, of de beſchuldiging grond had? Moordenaars van Ouders, Broeders of Prieſters, zouden met ketenen gebonden uit het land gejaagd worden, opdat zij als honden in de wereld mogten omzwerven. Herbergen zouden, om de ondeugden, welke daar in gepleegd worden, niet geduld worden. Ook verbood hij de jaarmarkten op Zon- en Feestdagen en meer andere. Na het vaſtſtellen dezer ſchikkingen werd het graf door den Biſſchop geopend, en het lijk van ADALBERT nog geheel friſch gevonden, gevende een zoo heerlijken reuk van zich, dat alle aanwezenden drie dagen lang verzadigd waren, als of zij de voedzaamſte ſpijzen gebruikt hadden, behalve nog dat vele zieken op denzelven dag wonderdadig genezen werden. De Hertog en de Biſſchop droegen het lijk zelve naar *Praag*, ook nam men nog andere lijken mede, en den geheelen kerkeſchat van *Gneſen*. De Hertog en Biſſchop werden wel wegens dezen Kerkroof bij den Paus beſchuldigd, maar hun berouw daar over be-

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

tuigende, kregen zij vergiffenis, alleen werd den Hertog opgelegd, een Klooster tot boete te ſtichten. Met dit al beweerden de *Polen* naderhand, dat de *Bohemers* een verkeerd ligchaam hebben medegevoerd, in plaats van hunnen ADALBERT (*). Dus ging het in *Bohemen* even als bij andere Chriſtelijk geworden Natien in het Westen. De Biſſchop deelde met den Vorst in de regering; over beiden heerschte de Paus; Kerken, Kloosters, Heiligen, Wondergeſchiedenisſen en alle overige bijgeloovigheden volgden in de gewone orde op malkander. — SPITIGNER II, Hertog van *Bohemen*, na de dood van zijnen Vader, in het jaar 1055, verbond zich tot eene ſchatting van 100 ponden zilvers aan de Pauſelijke kamer, waar voor Paus NIKOLAAS II hem vrijheid ſchonk, om bij den Godsdienst onder de Koorheeren te zitten met den Biſſchoppelijken Mijter, (*Mitra*,) op het hoofd, vermoedelijk als een bewijs van zijne bijzondere Godvruchtigheid (†). — Zijn Broeder WRATISLAV, die hem in het jaar 1061 opvolgde, werd door Keizer HENDRIK IV, in het jaar 1086, met de Koninklijke waardigheid beſchonken. —

Christendom onder de Sorben. Stichting van verſcheidene

Toen het Christendom zich omtrenr het midden der Xde eeuw dus in *Bohemen* reeds merkelijk had uitgebreid, kwam het ook onder de *Sorben*, hunne naburen, die met hen vermaagſchapt waren. Deze magtige *Slaviſche* Stam woonde tusſchen de *Sale*, *Elbe*,

(*) COSM. *Prag. L.* II. BALBIN. *l. c. p.* 164.
(†) COSMAS *Pragenſis.*

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

be, de *Poolsch-Sileſiſche* en *Boheemſche* grenzen. Van de tijden van KAREL *den Grooten* af, die een gedeelte van de volksſtammen, waar uit dit volk beſtond, aan zich cijnsbaar maakte, hernieuwden zij telkens hunne pogingen, om hunne vrijheid tegen de *Franken* en *Duitſchers* te handhaven, waar toe zij zich ook vervolgens met de *Hongaren* vereenigden, tot dat Keizer HENDRIK I, na het jaar 926, geheel *Sorbenland* tuſſchen de *Elbe* en *Sale* veroverde; ook bedacht zijnde, om het Christendom onder hen te vestigen, toen hij in het jaar 936 overleed, eer hij dit zijn ontwerp had kunnen volvoeren. Zijn Zoon OTTO, 's Vaders oogmerk voortzettende, rigtte in het voormalige *Sorbenland*, thans *Meiſſen*, drie Bisdommen op, te *Meiſſen* aan de *Elbe*, te *Merſeburg*, aan de *Sale*, en te *Zeiz* aan den *Elſter*. De ſtichtingbrief van het eerſte is van het jaar 948, hoewel aan deszelfs echtheid getwijfeld en de oprigting van dit Bisdom later en in het jaar 968 geſteld wordt. Het Bisdom te *Merſeburg* aan de *Sale*, werd door Keizer OTTO geſticht, om eene gelofte te vervullen, welke hij gedaan had, bij gelegenheid van eenen veldſlag tegen de *Hongaren*, die hij overwon. De eerſte Biſſchop aldaar was BOSO, voorheen Monnik in het Klooster van den Heiligen EMMERAM te *Regensburg*. Deze verſtond de taal der *Slaviers*, en maakte zich verdiend, door een groot getal van hen te onderwijzen, welk onderwijs waarſchijnlijk in het eerst beſtond, in hun gebeden, gezangen enz. te leeren, ten minſten wij

Bisdommen.

lezen (*), dat hij hun het *Kijrie Eleiſon* trachtte in te prenten, doch dat de *Sorben* deze woorden, die zij toch niet verſtonden, al ſpottende veranderden in *Kijrkujolſa*, hetwelk in het *Wendisch* beteekent: *de elzenboom ſtaat in het bosch*; en zeker de Bisſchop zou beter gedaan hebben, als hij hen in hunne moedertaal had leeren bidden: *Heere! ontferm u onzer!* evenwel is hij, in de Xde eeuw misſchien beter te verſchoonen, dan die genen, welke nog in onzen tijd het gemeen de voor hetzelve onverſtaanbare *Griekſche* woorden zingen laten. — Bij deze beide Bisdommen voegde OTTO nog het Bisdom van *Zeiz*, hetwelk naderhand naar *Naumburg* verplaatst is geworden.

Nog vroeger dan de drie gemelde *Meisſiſche* Bisdommen, ſtichtte dezelfde Keizer nog twee anderen in de *Slaviſche* landen tusſchen de Oostzee, *Elbe* en *Oder*, welke hij aan zich onderworpen had. Het eerſte was het Bisdom van *Halberſtad*, in het jaar 946, het andere van *Brandenburg*, in het jaar 949. Maar de *Slaviers* verwekten meermalen eenen opſtand, en keerden even ſchielijk en geweldig tot het Heidendom weder, als zij overhaast en met geweld tot het Christendom genoodzaakt waren geworden; welke gedurige afvallen en oorlogen, waar in de Christenen en Geestelijken onder hen veel te lijden hadden, duurden tot over het midden der *elfde* eeuw.

Voor zoo vele Bisdommen, als door hem geſticht wer-

(*) DITMAR *in Chron. L.* II.

werden, oordeelde Keizer OTTO een Aartsbisdom of *Metropolitaankerk* te behoeven, waar toe hij de ſtad *Maagdeburg* beſtemde. Hier had hij reeds in het jaar 937 een Klooster geſticht met eene Kerk aan den Heiligen MAURITIUS en andere Martelaren toegewijd, hetwelk hij met vele goederen begiftigde; deze zoo rijke Abdij verhief hij in het jaar 967 tot een Aartsbisdom, benoemende tot eerſten Aartsbisſchop ADELBERT, voorheen Monnik in het Klooster van den Heiligen MAXIMINUS bij *Trier*. Deze ontving in het jaar 968 te *Rome* van den Paus den Aartsbisſchoppelijken Mantel, benevens eene ſchriftelijke aanwijzing, bij welke plegtige gelegenheden hij van denzelven moest gebruik maken. — Het Klooster van den Heil. MAURITIUS werd verplaatst op eenen berg voor *Maagdeburg*, waar uit het vermaarde Klooster *Bergen* ontſtaan is (*).

Vestiging van het Christendom in Polen.

Alle deze volken, die wij tot hier toe gemeld hebben, behoorden tot *Duitschland*; buiten dit Rijk werd in dit Tijdvak het Christendom ook gevestigd in *Polen* en *Rusland*, welke beide volken ook tot de *Slaviſche* volken gerekend worden. Het ſchijnt geloofbaar, dat reeds met het midden der IXde eeuw, als CYRILLUS en METHODIUS in *Moravië* predikten, het Christendom ook in *Polen* bekend is geworden. Toen *Moravië* vervolgens door de *Hongaren* overſtroomd werd, namen vele ingezetenen de vlugt naar naburige landen, onder anderen naar *Po-*

(*) HENR. MEIBOOM *Chron. Bergenſe in Rer. German. T.* III. *p.* 287.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Polen. De omkeering van het *Moraviſche* Rijk, in het jaar 908, bragt *Opper-Sileſië*, en dus ook waarſchijnlijk vele Christen onderdanen onder *Polen*; toen ZEMYSLAV van het jaar 913 in *Polen* regeerde, ſchijnen 'er reeds duizende Christenen in *Silezië* en *Polen* geweest te zijn; en dat het Christendom uit *Moravië* derwaards overgebragt zij, ſchijnt te blijken, uit het gebruik van de *Slaviſche* taal bij den Godsdienst, en uit vele Oosterſche Kerkplegtigheden, welke aldaar lang in gebruik geweest zijn.

MIECISLAV, die ook MJESKO genoemd wordt, Zoon van ZEMYSLAV, volgde zijnen Vader, in het jaar 963 of 964, als Hertog van *Polen*, op. Deze had verſcheidene vrouwen, maar bij geene derzelven kinderen. Eenige Christenen, die toegang tot hem hadden, gaven hem den raad, om, in plaats van dezelve, eene eenige Christen Gemalin te nemen. Hij trouwde de *Boheemſche* Prinſes DAMBROWKA, Dochter van den *Boheemſchen* Hertog, BOLESLAV *den Wreeden*, in het jaar 965, en ſcheidde zich van zijne overige Gemalinnen. Zij arbeidde met allen ijver aan zijne bekeering, tot het haar eindelijk gelukte, dat hij zich in het jaar 966 liet doopen (*). Vervolgens gebood hij zijnen onderdanen, dat zij zich insgelijks zouden laten doopen, en ten teeken van zijne bereidwilligheid, om het Christendom zelfs met de wapenen te verdedigen, moesten zijne Edellieden, op zijn bevel, onder het voorlezen van het Eu-

(*) DITMAR *Chron. L.* IV.

Euangelie in de Kerken, hunne zwaarden half ontbloten, en eerst bij het begin van het gezang weder opsteken. De Godsdienstige gebruiken, welke deze nieuwe Christelijke Gemeente aannam, waren van de Oosterſche Kerk ontleend, gelijk men van derzelver ſtichters, *Boheemſche* en *Moraviſche* Leeraars, verwachten kon. Toen DAMBROWKA in het jaar 977 geſtorven was, en MIECISLAV weder hertrouwde met ODA, Dochter van den Markgraaf DIETRICH, werden ook de gebruiken der Westerſche of *Roomſche* Kerk in *Polen* ingebragt. Maar dat 'er ten dezen tijde een Kardinaal ÆGIDIUS van den Paus naar *Polen* zou gezonden zijn, om daar Kerkelijke ſchikkingen te maken, is, in later tijd, met regt verworpen.

MIECISLAV heeft naar alle waarſchijnlijkheid nog geen Bisdommen in *Polen* geſticht, hoewel ſommigen ſchrijven, dat het Bisdom van *Poſen* in het jaar 968 door hem geſticht zou zijn, terwijl anderen deszelfs oprigting liever toekennen aan Keizer OTTO *den eerſten*. Omtrent dertig jaren lang was de Bisſchop van *Poſen* de eenigſte geweest in *Polen*, toen in het jaar 1000 Keizer OTTO III eene bedevaart deed naar het graf van den H. ADALBERT te *Gneſen*. Deze voormalige Bisſchop van *Praag*, met zijne *Bohemers* niet overweg kunnende, had beſloten, het Euangelie aan eene Heidenſche Natie te prediken; hij begaf zich dan in het jaar 996 bij den Hertog van *Polen*, BOLESLAV, om deszelfs naburen, de *Pruiſen*, te bekeeren, en het is in zijne Levensbeſchrij-

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073

ving (*), dat deze naam *Prusſi* het eerst voorkomt. BOLESLAV had met deze natie van tijd tot tijd moeijelijkheden, dus kon de reize van ADALBERT bij haar verdacht voorkomen, voornamelijk, omdat de Hertog hem een geleide van dertig soldaten medegaf. In het jaar 997 den *Weixel* afgevaren, predikte hij te *Gedanie* of *Dantzig*, en doopte niet weinige ingezetenen; maar dieper in *Pruiſen* gekomen, werd hij door de Heidenen omgebragt. BOLESLAV, dit vernomen hebbende, kocht den *Pruiſen* zijn ligchaam af, hetwelk hij naar *Gneſen* brengen, en in eene aan hem gewijde Kerk begraven liet, alwaar hij vele wonderen wërkte, tot dat de *Bohemers*, gelijk wij boven verhaald hebben, zijn ligchaam naar *Praag* hebben gevoerd. Men heeft bij deze verhalen naderhand nog veel wonderbaars verhaald, bij boorbeeld, als de *Pruiſen* niet wilden hooren naar de prediking van het Euangelie, predikte ADALBERT voor de oſen, ezels, en andere dieren, die hem door het hoofd te knikken hunne toeſtemming te kennen gaven, als ook dat, toen de *Pruiſen* zijn lijk voor zoo veel goud verkochten, als hetzelve zwaar zou zijn, dit ligchaam ongemeen ligt bevonden werd enz.

Om dan zijn gebed bij het graf van dezen Heilig te verrigten, doch buiten twijfel om nog andere meer gewigtige redenen, reisde OTTO III, in het jaar

(*) *Vita vel Paſſio S. Adalbert. Episcopi et Martyris Christi in* CANIS. *Lectt. Ant. T.* III. *P.* I. *p.* 56.

jaar 1000, naar *Gneſen*, alwaar hij van BOLESLAV, met onbedenkelijke pracht, onthaald werd (*). Bij deze gelegenheid verhief de Keizer deze ſtad tot een Aartsbisdom, waar van hij tot eerſten Aartsbisſchop aanſtelde den Broeder van den Martelaar, RADEM of GAUDENTIUS.

Weldra werd het Christendom der *Polen*, hetwelk niets zuiverder was dan dat, hetwelk de andere *Slaviſche* natien ontvingen, eene onderwerping aan de Pauſen, en aan de Geestelijkheid in het gemeen. MICISLAV gaf reeds zijn land in de beſcherming van den Apostel PETRUS; of van den Paus JOANNES XV. Zijn Zoon BOLESLAV, waarſchijnlijk de eerſte Koning van *Polen*, welken tijtel hij van OTTO III zal ontvangen hebben, vereerde de Geestelijkheid zoo zeer, dat hij zelfs, in de tegenwoordigheid zijner Hofgeestelijken, niet ging zitten, en zich aan de boetedoeningen, welke zij hem opleiden, gewillig onderwierp. Ook betaalde hij aan den Paus eene ſchatting (†). Maar, toen zijn Zoon MIECISLAV II, in het jaar 1034 geſtorven was, geraakte *Polen*, naar het gemeen verhaal, nog dieper in de Pauſelijke ſlavernij. Zijn eenige nog in leven zijnde Zoon, CASIMIR, was toen, reeds ſedert zeven jaren, Monnik in het Klooster *Clugny*, in *Frankryk*, en tot Diaken gewijd; maar zijne Moeder RICHENZA leefde als Non in een Klooster te *Keulen*. *Polen* eenige jaren zonder Koning geweest zijn-

(*) DITMAR *Libr.* IV.

(†) DITMAR *Chron. Libr.* VI.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

zijnde, was in groote verwarring geraakt; van deze gelegenheid bedienden zich de *Bohemers* in het jaar 1038, gelijk boven gezegd is, om een groot deel van *Polen* te plunderen. Eindelijk zochten de *Polen* hunnen CASIMIR op, om hem de regering over te geven. Maar de Abt van *Clugny* weigerde hem te ontſlaan, ten zij de Paus daar verlof toe gaf, en BENEDICTUS IX gaf op aanhoudend verzoek der *Polen* zijne toeſtemming, onder voorwaarde, dat de *Polen*, tot gedachtenis van den Geeſtelijken Staat des Konings, zich het hoofd tot aan de ooren zouden ſcheeren, en elk, de Edellieden en Geeſtelijken uitgezonderd, jaarlijks eenen penning tot den bouw der Pieterskerk te *Rome*, en tot onderhoud der lichten in dezelve, betalen zoude. Later Geleerden echter hebben beweerd, dat deze geheele Geſchiedenis vol onwaarheden is, dat CASIMIR nooit in het Klooster *Clugny* is geweest, en dat het ſcheeren van het hoofd, als eene *Hongaarſche* gewoonte, misſchien al veel vroeger, met andere gebruiken, van de *Hongaren* tot de *Polen* gekomen is, en dat de St. Pieters penning bij eene andere gelegenheid is ingevoerd.

Prediking van het Euangelie onder de Pruiſen

Het ongelukkig uiteinde van ADALBERT ſchrikte echter andere ijveraars niet af, om het Euangelie onder de *Pruiſen* te verkondigen, waar toe de Koning BOLESLAV den weg zal gebaand hebben, door dit volk te noodzaken, ſchatting aan hem te betalen. BRUNO, dien men voor een' Heer VAN QUERFURT houdt, beſloot een bekeerder der Heidenen te worden. Hij had bij de vorming den naam van

BO-

BONIFACIUS ontvangen, en was Hofgeestelijke van den Keizer OTTO III geworden, toen hij met denzelven te *Rome* zijnde eene schilderij aldaar zag van den Marteldood van den Heiligen BONIFACIUS onder de *Friezen*, en terstond opgewekt werd, om denzelven na te volgen. Nadat hij zijn ambt nedergelegd had, en in de orde der *Benedictynen* was overgegaan, ontdekte hij den Paus zijn voornemen, die hetzelve goedkeurde, en hem tot Aartsbisschop liet inwijden. Daar op reisde hij naar *Polen*, waar hem BOLESLAV en andere voorname Heeren rijkelijke geschenken gaven, doch welke hij alle aan Kerken, onder vrienden en armen, verdeelde. Twaalf jaren lang onder de *Hongaren* en *Walachers* het strengste leven geleid hebbende, ging hij eindelijk naar de *Pruisen*, welken hij op de *Russische* grenzen predikte. Zij verboden hem dit, maar dewijl hij daar evenwel mede voortging, beroofden zij hem met achttien van zijne reisgenooten in het jaar 1008 van het leven. Eenigen tijd daar na kocht BOLESLAV zijn lijk van hen, om daar aan eenen troost voor zijn huis te hebben (*).

Lotgevallen van het Christendom in Rusland.

Bij eene andere *Slavische* natie, de *Russen*, scheen de Christelijke Godsdienst, veel vroeger dan bij de *Polen*, de heerschende te zullen zijn, evenwel werd zij als de Godsdienst van den Staat onder hen eerst tegen het einde der Xde eeuw ingevoerd. De *Fransche* Jaarboeken (†) verhalen ons van Gezanten der na-

(*) DITMAR *Chron. Libr.* VI.

(†) *Annal. Bertin. ad a.* 893.

Digitized by Google

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

natie *Rhos*, aan den *Griekſchen* Keizer THEOFILUS, die hen aan den *Weſterſchen* Keizer LODEWYK *den Godvruchtigen* aanbeval, met verzoek, om hen door zijn Rijk weder naar hun land te laten keeren. Dit houdt men vrij waarſchijnlijk voor de eerſte melding van de *Ruſſen*. Omtrent twintig jaren later ſtichtte RURIK, gelijk wij verhaald hebben, hunnen nieuwen Staat; en van toen af begonnen hunne aanvallen op het *Griekſche* Keizerrijk, maar tevens de eerſte aanleidingen, om eene genegenheid voor het Christendom te krijgen, zoo zelfs, dat PHOTIUS in zijnen rondgaanden Brief aan de Oosterſche Patriarchen (*) zeggen kon, dat zelfs de *Ruſſen*, die alle volken in wreedheid en bloeddorst overtroffen, thans het zuiver Christelijk geloof hadden aangenomen, en voor hetzelve zoo ijverig waren geworden, dat zij eenen Bisſchop en Herder verlangden. Dit was omtrent het jaar 867. Hier mede komt vrij wel overeen, het gene KONSTANTINUS PORPHYROGENITUS van het Heidendom der *Ruſſen* en hunne bekeering ten tijde van zijnen Grootvader den Keizer BASILIUS MACEDO, of tusſchen de jaren 867 en 886 meldt (†). BASILIUS, ſchrijft hij, had de *Ruſſiſche* natie door rijke geſchenken tot een verbond bewogen, en den vrede met haar getroffen hebbende, haar ook overreed, den doop en eenen Aartsbisſchop, wien de *Patriarch* IGNATIUS haar ge-

(*) *In* PHOT. *Epiſtt. n. 2. p. 47.*

(†) CONSTANT. *Porphyr. in Baſil. Maced. p. 157. in Hiſt. Byzant. SS. post Theophan.*

Digitized by Google

gewijd had, aan te nemen. Toen deze kwam, hield de Koning eene volksvergadering, om over den Godsdienst te raadplegen. Men riep vervolgens den Aartsbisſchop, en vraagde hem, wat hij hun dan eigenlijk leeren wilde? Hij opende toen het Euangelieboek, en verhaalde hun eenige wonderwerken van CHRISTUS, als ook uit het Oude Testament. Terſtond zeiden hem de *Ruſſen*, dat zij bereid waren hem geloof te geven, als zij ook dergelijke wonderen zagen, bijzonder zoo als dat van de drie jongelingen in den vurigen oven. De Aartsbisſchop antwoordde, dat het wel niet geoorloofd was, God te verzoeken, maar indien zij opregt gezind waren om tot God te genaken, mogten zij bidden, wat zij wilden, God zou het aan hun geloof niet weigeren. Zij ſtelden toen voor, dat hij het Euangelieboek op eenen door hen opgerigten brandſtapel zou leggen; als het ongeſchonden aan het vuur ontkwam, zouden zij tot zijnen Godsdienst overgaan. De Biſchop, vooraf CHRISTUS aangeroepen hebbende, dat hij zijnen naam voor deze Heidenen wilde verheerlijken, deed het gene zij geëischt hadden: en eenige uren daar na haalde men het Boek ongeſchonden uit de aſche. De *Ruſſen* ſtonden verbaasd, en lieten zich terſtond allen doopen. — Zulke wondervolle gebeurtenisſen lieten zich, na verloop van een of twee menſchengeſlachten, heel goed vertellen: Het Hof en de Geestelijkheid, die met de *Ruſſen* te doen hadden, ſtrooiden ze gemeenſchappelijk uit; aan de overige lieden werd geen keus gelaten, of zij ze gelooven, of eerst onder-

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

derzoeken wilden. Een ongenoemd Schrijver (*) verhaalt hetzelve, maar ook bovendien nog andere bijzonderheden van de bekeering der *Rusſen*. Volgens hem waren vier Afgevaardigden naar *Rome* gezonden, om den eerendienst te onderzoeken, op hun berigt desaangaande, gebood hun de Vorst der *Rusſen*, eer hij denzelven aannam, om tot hetzelfde einde ook naar *Konſtantinopolen* te reizen. Hier woonden zij den Godsdienst bij in de heerlijke *Sofie-Kerk*, en bijzonder het Avondmaalsfeest; en gelijk zij naderhand beleden, zagen zij, toen de Gemeente op de knieën viel, en riep: Heer! ontferm u onzer! eenige gevleugelde jongelingen in de Kerk omzweven, die zij het driemaal Heilig hoorden zingen. Wedergekeerd, en aan hunnen Vorst berigt gedaan hebbende, verzocht deze van den Keizer eenen Biſſchop, om zijne onderdanen te onderwijzen en te doopen, en hij ontving twee geleerden, CYRILLUS en ATHANASIUS, die hun niet alleen het Euangelie predikten, maar ook voor hen letterſchrift uitvonden. In welk verhaal men de ſporen ontdekt van den arbeid van CYRILLUS, waar van wij boven geſproken hebben; zonder dat men daarom voor de echtheid van dit berigt van eenen ongenoemden Schrijver, wiens leeftijd wij niet kennen, kan inſtaan, alzoo de *Rusſen* ligtelijk het *Alphabet* van CYRILLUS, niet onmiddelijk van hem zelven, maar van eenen zijner leerlingen kunnen ontvangen hebben.

Tegen het midden der Xde eeuw, onder de re-

ge-

(*) *Ap.* BANDURI *Imper. Orient. T.* II. *p.* 62.

gering van KONSTANTYN zelven, is 'er geen ſpoor meer voorhanden, van eene zoo algemeene bekeering der *Ruſſen*, onder zijnen Grootvader BASILIUS. Integendeel geeft hij zelf, in een ander geſchrift, duidelijk te verſtaan, dat de *Ruſſen* toen Heidenen en vijanden van zijn Rijk geweest zijn; en dit wordt bevestigd door een verhaal, dat zij, bij eenen nieuwen inval in het *Griekſche* Rijk, de Geestelijken met wreede martelingen hebben omgebragt (*). Allengskens echter ontſtond 'er eene betere verſtandhouding tuſſchen de *Ruſſen* en *Grieken*. IGOR, Grootvorst der *Ruſſen*, ſloot in het jaar 945 met den Keizer KONSTANTYN, na eene groote nederlage geleden te hebben, een verbond, en verloor in het volgende jaar zijn leven. Zijne weduwe OLGA, welke de *Grieken* gemeenlijk ELGA noemen, kwam zelfs omtrent het jaar 955 te *Konſtantinopolen*, alwaar zij zich ook liet doopen, en bij den Doop den naam HELENA ontving, zij heeft naderhand eene plaats bekomen onder de Heiligen der *Ruſſiſche* Kerk.

Hoe dit ook zij, de Grootvorst WLADIMIR, (of WOLODIMIR,) vestigde het eerst het Christendom blijvend onder zijn volk. Deze had, ſedert het jaar 980, door gelukkige oorlogen en veroveringen den grond tot de nieuwe grootheid van zijn Rijk gelegd, toen omtrent het jaar 986 verſcheidene volken pogingen deeden, om hem hunnen Godsdienst aanne-

me-

(*) SIMEON *Magister et Logotheta in Annall. inter SS. Hist. Byzant. post Theophan. p.* 367.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

melijk te maken. De *Bulgaren*, zoo verre zij nog niet tot het Christendom waren overgetreden, en nog in hunne aloude woonplaatsen waren, prezen hem, door een gezantschap, de leere van MUHAMMED aan, in welke de Grootvorst wel behagen vond, omdat zij zijne onverzadelijke drift voor het vrouwelijk geslacht begunstigde, maar de besnijdenis en het verbod van zwijnenvleesch, en voornamelijk van wijn, mishaagden hem. Gezanten uit *Duitschland*, in naam van den Paus, prezen hem den *Christelijken* Godsdienst aan, naar de grondstellingen der *Latijnsche* Kerk; maar omdat deze reeds aan zijne voorvaderen vergeefs was aangeboden, verwierp hij dien insgelijks. Thans hoopten de *Joden* hem des te eer te zullen winnen, door hem voor te houden, dat de door de *Muhammedanen* vereerde en door de Christenen als God aangebedene CHRISTUS van hen gekruist was geworden. Maar ook bij hen vond WLADIMIR de besnijdenis en het verbod van zwijnenvleesch ergerlijk. En toen hij verstond, dat zij hunne hoofdstad *Jeruzalem* reeds voor lang om hunne zonden verloren hadden, en van God onder alle volken verstrooid waren, besloot hij, daar uit, dat God geen welgevallen in hunnen Godsdienst kon hebben. Daartegen onthaalde hij eenen *Griekschen* Geestelijken, hem door de Keizers BASILIUS en KONSLANTINUS toegezonden, des te beter; deze Leeraar zal de *Wijsgeer* KONSTANTINUS geweest zijn, dat is de meergemelde CYRILLUS. Daar op vervolgt het verhaal, met bijzonderheden, hoedanige ons in de bekeering der *Bul-*

Bulgaren enz. ook zijn voorgekomen, waar uit men bijkans mág beſluiten, dat alle deze verhalen in later tijden opgeſchikt zijn geworden. Verders verhaalt men, dat de Grootvorst en zijne Raden in het jaar 987 tien verſtandige mannen uitzond, naar de *Bulgaren*, *Duitſchers*, en *Grieken*, om derzelver Godsdienſten van nabij te beſchouwen. Deze wedergekeerd zijnde, bragten berigt, dat de *Muhammedanen* zich bij hunnen Godsdienst als krankzinnigen gedroegen; de *Duitſchers* hadden daar in niets aandoenlijks; maar de pracht, ſchoonheid, en goede orde van den Godsdienst in de *Sofie-Kerk* te *Konſtantinopolen* had hen zoo ingenomen, dat zij dachten Gods heerlijkheid te zien, en dat zij beſloten hadden, indien dit geloof in hun vaderland niet werd ingevoerd, zich in het *Griekſche* Rijk neder te zetten.

WLADIMIR en zijne Grooten waren thans gereed, om den Christelijken Godsdienst aan te nemen, zoo als die van de *Griekſche* Kerk geoefend werd; maar dit moest op eene wijze geſchieden, welke aan den Keizer de meerderheid der *Ruſſen* tastbaar moest maken. Hij had in het jaar 988, volgens de *Ruſſiſche* Jaarboeken, of in het jaar 987, de ſtad *Korzum*, in het halfeiland de *Krim* veroverd, en bij die gelegenheid eene gelofte gedaan, van een Christen te zullen worden. Daar op begeerde hij van de beide Keizers hunne Zuster ANNA ter Gemalin, met belofte, van met hen in eene vriendſchappelijke verbindtenis te treden, indien zij hem zijne nieuwe verovering als eene bruidsgave wilden afſtaan; maar

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ook met bedreiging, van anders hun Rijk terſtond vijandelijk te zullen behandelen. Zij antwoordden hem, dat hun Godsdienst niet veroorloofde, der Prinſes eenen Heidenſchen Gemaal te geven; hij moest zich dus eerst laten doopen, en ook beloven, hun tegen eenen geduchten muiteling te hulp te komen. Hij verklaarde zich tot het een en ander gewillig; maar hunne Zuster moesten zij hem terſtond uitleveren. Deze ging daar op met grooten tegenzin naar hem toe, omdat zij nu genoodzaakt kon worden, eenen Heiden te trouwen. Gelukkig voor haar, dat pijn in de oogen hem van het gezigt beroofde. Hij vreesde reeds, dat de Goden hem hier mede, wegens zijnen aanſtaanden afval, ſtraften; maar ANNA verzekerde hem, dat hij genezen zoû, zoodra hij zich doopen liet. WLADIMIR geloofde haar; en ontving in den Doop in het jaar 988 den naam BASILIUS, (bij de *Ruſſen Waſilii*,) en kreeg terſtond daar op gelukkig zijn gezigt weder; en voltrok toen zijn huwelijk (*).

Op deze Staatkundige Godsdienstverandering van den Grootvorst, volgde ſpoedig de algemeene uitroeijing van het Heidendom in zijn Rijk. Zoodra hij weder in zijne hoofdſtad *Kiew* was aangekomen, moesten alle Afgodsbeelden vernield worden. Het beeld van den voornaamſten Afgod der *Ruſſen*, PERUN, liet hij in den *Dnieper* werpen. Vervolgens werden alle ingezetenen der ſtad bevolen, zich, om gedoopt te worden, bij de rivier *Potſchaina* te la-

(*) CEDRENUS, ZONARAS, NESTOR.

laten vinden. Duizenden verſcheenen hier, die allen zeiden: Het moest toch goed zijn, want anders zoude hun Vorst en zijne *Bojaren*, of Grooten, die hen toch in kennis overtroffen, het niet beveelen. Een der Geestelijken, die zijne Gemalin had medegebragt, MICHAEL, werd *Metropolitaan* van *Kiew*, en overal werden Kerken gebouwd. Zelfs zond hij, om de *Muhammedaanſche Bulgaren* te bekeeren, hun eenen Leeraar toe. Met het Christendom kregen de *Ruſſen* ook de eerſte beginſelen der Kunſten en Wetenſchappen, en WLADIMIR leide Scholen onder hen aan; waar bij de Ouders, bijzonder de Moeders, in het eerst, de kinderen, die zij daar heen moesten zenden, beweenden, als of zij in den dood gingen (*).

Merkwaardiger, dan de gewone gevolgen van eene ſoortgelijke bekeering, is de verbetering der zeden, welke men in WLADIMIR zigtbaar opmerkte. Hij, die te voren vijf echte vrouwen, en 800 bijwijven had, bleef nu zijne *Grieksche* Gemalin alleen getrouw. Zijn krijgsgeest verloor wel door het Christendom niets van zijne ſterkte; maar hij overtuigde zich zelven zoo vast, dat volgens de voorſchriften van dezen Godsdienst geen mensch, buiten den krijg, aan het leven mogt geſtraft worden, waar toe hij zich ook door eene gelofte verbond, dat de rooversbenden, omdat zij geene doodſtraf te vreezen hadden, dagelijks vermeerderden; tot hem zijne Geestelijkheid betere denkbeelden inboezemde. Ook was

(*) NESTOR.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

was zijne milddadigheid jegens de armen buitengemeen groot. Door het een en ander, maar hoofdzakelijk wel door zijne inſchikkelijkheid jegens de Geeſtelijkheid, en zijn' milden ijver ter bevordering van de uitwendige Godsdienſtplegtigheden en Kerkelijk beſtuur, verwierf hij zich den bijnaam van den *Heiligen*, met welken de *Ruſſiſche* Kerk hem vereert. DITMAR (*) echter, die zijn tijdgenoot was, zegt van hem, dat hij het Christendom door zijne daden niet verſierd hebbe; dat hij ſteeds onkuisch, (*immenſus fornicator*,) en wreed geweest is.

Ondertuſſchen maakte WLADIMIR zich alszins door de verlichting van zijn volk, en door de vestiging van zijn Rijk wel verdiend; hij breidde zijn Rijk, door zijne veroveringen in *Zuid-Polen*, naar de zwarte zee, in *Lithauwen*, en tot in *Lyfland*, zoo zeer uit, dat hem deswegens de naam van *den Grooten* ſcheen toe te komen. Maar hij vernietigde bijna zijn eigen werk, toen hij bij zijn dood, in het jaar 1015, het Rijk onder zijne twaalf Zonen verdeelde. Ontallijke twisten, oorlogen, en moorden tusſchen deze Broederen, verzwakten het Rijk, en de *Ruſſen* bleven in de beſchaving zoo achterlijk, dat het Christendom hun van dezen kant weinig dienst kon doen. Slechts een van WLADIMIR's Zonen, JAROSLAW, die na het jaar 1036 het ganſche Rijk onder zijne gehoorzaamheid bragt, en tot het jaar 1054 regeerde, maakte hier eene roemwaardige uitzondering. Deze op den grond, door zijnen

(*) *Chron. Libr.* VIII.

nen Vader gelegd, voortbouwende, maakte het Christendom algemeen onder de *Rusſen*. JAROSLAW zelf ſtelde Kerkenordeningen op, en bragt zelfs nachten door met boekoefeningen; hij liet eene menigte boeken uit het *Grieksch* in het *Slavisch* of *Rusſisch* overzetten; waar van de oorſpronkelijke, met goud en zilver verſierd, in eene Kerk bewaard werden. Hij ſtichtte vele Kerken en Kloosters, betoonde zich weldadig jegens de Geestelijkheid, en vereerde de Monniken bijzonder; al hetwelk, in die tijden, als kenmerken van Godsvrucht geacht werd. Voorts zullen zijne Godsdienſtige kundigheden waarſchijnlijk ſlechts zeer middelmatig geweest zijn, alzoo hij in het jaar 1044 de beenderen van twee der Broederen van zijnen Vader, die als Heidenen geſtorven waren, beval te doopen, en ze vervolgens in eene Kerk te begraven. Bij de *Rusſiſche* Geestelijken van dezen tijd moet men bovendien niet meer kundigheid of geleerdheid zoeken, dan wat zij, als het ware, uit de tweede hand van de *Grieken*, als bijgeloovige navolgers, bekwamen. Maar ten minſte wordt de ſtichting van het zoo vermaard geworden *Petſchersкiſche* Klooster te *Kiew*, (of *Kiow*,) de hofplaats der Grootvorsten, als eene gewigtige gebeurtenis, in de *Rusſiſche* Kerkgeſchiedenis aangevoerd. Reeds ten tijde van JAROSLAW kroop een Monnik, HILARION, in een door hem bij *Kiow* in eenen berg gegraven hol, (in het *Rusſiſch Petſchera*,) om daar in als Kluizenaar te leven; maar de Grootvorst haalde hem 'er uit, en benoemde hem tot *Metropolitaan* van *Kiow*. Een andere *Rus*, die op den

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

berg *Athos* in *Macedonië*, welke toen reeds sterk met Kloosters bezet was, en nog heden, wegens den roem zijner heiligheid, de Heilige Berg, (*Monte Santo*,) genoemd wordt, onder den naam van ANTONIUS het Monniksgewaad had aangetrokken, leidde in dit zelfde hol een zeer streng leven; vele godvruchtige lieden verzorgden hem met zijne geringe behoeften, waar voor hij hun zijnen zegen mededeelde. Eens ging ook ISJASLAW, de Zoon en Opvolger van JAROSLAW, met zijn gansche Hof bij hem, en verzocht om zijnen zegen. Dewijl hij een Klooster wilde stichten, verzamelden zich spoedig twaalf Broeders bij hem, die het hol tot zoo vele Cellen verwijdden. Maar ten laatsten leefde hij in een nieuw hol alleen, en de Monniken bouwden buiten hunne holen een Klooster met eene Kerk. Ja de Grootvorst schonk hun eindelijk dien gansehen oord om den berg, waar op het groote Klooster benevens eene prachtige steenen Kerk gebouwd werd, dat in het kort honderd Broeders had, en in schoonheid, rijkdom, ook in roem van Godsvrucht en Geleerdheid van zijne Monniken, altijd in het *Russische* Rijk heeft uitgemunt. Het voert nog den naam naar de holen *Petschera*. In deszelfs onderaardsche gewelven, welke als een doolhof door vele kapellen en vertrekken loopen, vindt men nog vele lijken van Heiligen onvergaan, hetwelk, hoewel het uit natuurlijke oorzaken ook in andere Kerk- en Klooster-gewelven wordt aangetroffen, echter hier tot het aanzien van Heiligheid veel heeft bijgedragen. In dit Klooster heeft sedert het jaar

1073

1073 de eerſte *Ruſſiſche* Jaarboekſchrijver, de Mönnik NESTOR, wiens gewigtige Jaarboeken eerst in het laatst der voorgaande eeuw zijn bekend geworden, geleefd.

Omtrent ten zelfden tijde, als WLADIMIR de *Ruſſen*, door voorbeeld, leer en bevelen, tot het Christendom bragt, bekeerde ook de Koning STEVEN zijne *Hongaren* op gelijke wijze. Toen deze Natie voor *Duitschland*, ſedert het begin der Xde eeuw, nadat zij *Pannonië* ingenomen, en naar haren naam genoemd had, geducht begon te worden, toen men ook in het *Griekſche* Rijk blootſtond voor hare invallen, nam men te *Konſtantinopolen* in het jaar 636 eene proeve, om hen tot het Christendom te brengen, en daar door tot vrienden en bondgenooten te maken. BULOSUDES of BULOGUDES, een Vorst der *Hongaren*, die bij de *Grieken* ook *Turken* heeten, omdat men ze voor eenen Stam derzelven hield, hetwelk ook in de voorgaande eeuw door DEGUIGNES en anderen beweerd is, kwam in de gemelde hoofdſtad, veinzende, den Doop te willen ontvangen. Dezen ontving hij ook, en tevens van den Keizer KONSTANTINUS PORPHYROGENITUS de waardigheid van *Patricius*, met aanzienlijke geſchenken, met welke hij naar zijn vaderland terug keerde. Maar ſpoedig viel hij weder af tot het Heidendom, en beoorloogde het Griekſche Rijk op nieuw. — Niet lang daar na verſcheen een ander *Hongaarsch* Vorst, of Bevelhebber der *Hongaren*, GYLAS, te *Konſtantinopolen*; die insgelijks op zijn verzoek gedoopt, en op gelijke wijze beſchon-

Bekering der Hongaren door hunnen Koning STEVEN.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

ken werd. Deze nam den Monnik HIEROTHEUS met zich, wien de Patriarch THEOPHYLACTUS tot Biſchop van *Hongaryen* beſtemd had; die ook aldaar vele Heidenen bekeerde. GYLAS zelf bleef het Christendom getrouw, kocht niet weinig gevangene Christenen vrij, en leefde vreedzaam met de *Grieken*. Dit verhaal (*), hoewel het veel ſchijn van waarheid heeft, is in later tijd door zulke Schrijvers in twijfel getrokken, die bevreesd waren, dat des Pauſen aanzien zou lijden, indien men den eerſten oorſprong der *Hongaarſche* Kerk van de Oosterſche Kerk zou willen afleiden.

Twintig jaren later wordt de geſchiedenis der uitbreiding van het Christendom onder de *Hongaren* wat zekerder en meer zamenhangender. Sedert het jaar 972 regeerde over hen de Hertog GEISA, wiens Gemalin gezegd wordt, eene *Christinne* geweest te zijn; in zijn tijd zond Keizer OTTO I zekeren Biſchop BRUNO aan hem, met wien PILIGRIN, (of PILGRIM,) Biſchop van *Paſſau*, eenige Monniken en andere Geeſtelijken medegaf, die vele duizenden *Hongaren* doopten, ook werd eindelijk GEISA zelf gedoopt, waarſchijnlijk door den gemelden Biſchop BRUNO; hij begon ook Kloosters en Kerken te bouwen, maar offerde toch te gelijk aan den hoogſten God, en aan de Afgoden, en als zijn Biſchop hem daar over beſtrafte, gaf hij ten antwoord: dat hij rijk èn magtig genoeg was, om zulks te doen.

(*) *Van* CEDRENUS *Hiſt. Comp. en* ZONARAS *Annal. Libr.* XVI.

doen. (*) Omtrent het jaar 983 kwam ADELBERT, die te *Verona* tot Biſchop gewijd was, in *Hongaryen*, alwaar hij het Zoontje van GEISA, WAIC, waar van deszelfs Gemalin SAROLTA bevallen was, doopte, en het den naam van STEVEN, (STEFANUS,) gaf; de Duitſche Jaarboeken verhalen deze zaak echter eenigzins anders, en geven de eer aan GISELA, eene Zuster van Keizer HENDRIK II, die haren Man STEVEN en de *Hongaren* zou bewogen hebben, om zich te laten doopen.

STEVEN, of gelijk zijn oorſpronkelijke naam was, WAIC, die zijnen Vader GEISA, in het jaar 997 in de regering opvolgde, was een Vorst van uitſtekende bekwaamheden, die toenmaals zeldzame kundigheden, met kloekheid, moed, ſtandvastigheid, liefde tot geregtigheid, grootmoedigheid en dapperheid paarde. Volgens de *Duitſche* Schrijvers ontving hij, bij gelegenheid van zijn huwelijk met des Keizers Zuster, van denzelven den Koninklijken tijtel en waardigheid; hetwelk echter *Hongaarſche* Geſchiedſchrijvers niet willen toeſtaan, beweerende, dat STEVEN alleen door de Stenden van *Hongaryen* tot de Koninklijke waardigheid verheven is. Maar de gewone overlevering geeft een geheel ander berigt, volgens deze zond STEVEN, in het vierde jaar zijner regering, op Goddelijke aandrift, ASTRICH, Abt van het *St. Maartens* Klooster in *Hongaryen*, naar *Rome*, om den opvolger van den Apostel PETRUS te verzoeken, dat hij aan de nieuw-

be-

(*) DITMAR *Chron. Libr.* VIII.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

bekeerde *Pannoniërs* zijnen overvloedigen zegen mededeelen; de Kerk te *Gran* tot eene Aartsbisschoppelijke verheffen; en den Hertog zelven de *Koninklijke kroon* schenken wilde, opdat hij, daar door ondersteund, het aangevangene werk der bekeering van zijn volk zou kunnen bevestigen. Men voegt 'er bij, dat tenzelfden tijde MIESCA, Hertog van *Polen*, die den Christelijken Godsdienst aangenomen had, den Paus, door Gezanten, om zijnen zegen, en om de Koninklijke kroon had laten verzoeken. Ook had de Paus werkelijk voor dezen Hertog reeds eene fraaije kroon laten gereed maken, toen hij des nachts, voordat hij die wilde afzenden, de verschijning van eenen Engel had, die hem te kennen gaf, dat 'er in het volgende jaar Gezanten van een onbekend volk zouden komen, om voor hunnen Hertog eene Koninklijke kroon en zijnen zegen te verzoeken, voor wien hij deze kroon bewaren moest. Toen nu dit dadelijk gebeurde, en de Paus verstond, hoe vele ongeloovigen STEVEN reeds door zijne magt bekeerd had, stond hij niet alleen deszelfs verzoek toe, maar beval ook, dat het kruis, als het teeken van het *Apostelschap*, voor dezen Koning zou vooruit gedragen worden. Want, zeide hij, ik ben wel de *Apostolische* Bisschop; maar hij heêt met regt de *Apostel van* CHRISTUS, door wien CHRISTUS zich een zoo groot volk verkregen heeft. STEVEN, deszelfs Bisschoppen en Grooten, en het volk ontvingen dit geschenk met uitgelatene blijdschap; en nu eerst werd hij tot Koning gezalfd, en hem deze kroon op-

opgezet. — Schoon 'er, zeer waarſchijnlijk, van dit alles niets waar is, dan misſchien, dat de Paus verzocht is geworden, zijnen zegen te geven over de door den Keizer aan STEVEN opgedragene waardigheid, heeft men echter in *Hongaryen* deze overlevering tot in de jongſte tijden bewaard, en uit kracht derzelve, deze kroon de *Heilige*, *Apostoliſche*, en *Engelen kroon* genoemd, en ze voor een gedenkſtuk van meer dan menſchelijke kunst gehouden, en zelfs beweerd, dat niemand, dien deze kroon niet was opgezet, voor eenen regtmatigen Koning van *Hongaryen* kon erkend worden; maar eindelijk heeft men deze kroon nader beſchouwd, en toen bevonden, dat op de voorzijde derzelve de Zaligmaker is afgebeeld met zijnen naam met de *Griekſche* letteren IC en XC, nevens hem de Aartsengelen MICHAEL en GABRIEL; op den gouden hoep de Martelaren COSMAS, GEORGIUS, DEMETRIUS, en DAMIANUS; eindelijk aan de achterzijde, behalve den Keizer KONSTANTINUS PORPHYROGENITUS, nog twee andere hoofden met opſchriften. Het eene verbeeldt waarſchijnlijk GEISA, den Vader van STEVEN, die met een Slaviſch woord KPAAHC, (waar uit de *Hongaren* hun *Kiruli*, of Koning, gemaakt hebben,) TOTPKIAC, *Koning van Hongaryen*, genoemd, en als een van het Grieksch-Keizerlijke Hof afhankelijk Vorst voorgeſteld wordt. In het tweede opſchrift heet MICHAEL DUKAS, Broeder van den *Bulgariſchen* Koning, ook Roomsch Keizer, waarſchijnlijk, omdat KONSTANTYN hem tot deelgenootſchap in de regering had

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073

had aangenomen. Gelijk dit alles Grieksch is, zoo vindt men daartegen op den schedel der kroon de beelden van CHRISTUS en *acht Apostelen* met *Latijnsch Langobardische* of Monniksletteren geteekend. Uit dit alles blijkt genoeg, dat deze kroon zeer waarschijnlijk een geschenk van eenen Griekschen Keizer is, en daar mede vervalt de geheele overlevering, gelijk men thans ook zeker weet, dat de Brief of *Breve* van Paus SYLVESTER II, dien hij, bij het overzenden dezer kroon, aan den Koning zou geschreven hebben, een onecht stuk, en eerst in de XVIIde eeuw verdicht is.

Hoe het zij, STEVEN maakte het Christendom volkomen tot den heerschenden Godsdienst van zijn Rijk. Hij deed zulks, door zijn voorbeeld, zijne wetten, gedeeltelijk ook door scherpe plakaten met bedreigingen van straffen tegen de Afgodsdienaars verzeld; door Priesters en Monniken, die hij uit het *Griekſche* Keizerrijk, uit *Bohemen*, *Oostenryk*, *Beyeren*, *Sakſen* en *Venetië* liet komen, somtijds ook door deel te nemen aan het onderwijs van zijne onderdanen. Ondertusschen weten wij niet, hoe en wat van het Christendom, en op welke wijze hetzelve aan de *Hongaren* geleerd is. De Schrijvers van dezen tijd, die ons de bekeering van dit en andere volken verhalen, laten zich daar niet bijzonder over uit, maar onderstellen het als gemakkelijk te begrijpen, dat men overal met het overtuigen der Heidenen zeer schielijk klaar geraakt is; maar van Kerken, Kloosters, en Bisdommen, welke STEVEN gesticht heeft, verhaalt men des te meer. Ja hij

liet

liet zelfs op zijne kosten prachtige Kerken te *Konſtantinopolen* en *Rome* ſtichten, ook bouwde hij in de eerstgemelde plaats en te *Jeruzalem*, herbergen, hospitalen, en Kloosters voor *Hongaren*, die derwaards in bedevaart gingen; vreemde bedevaartgangers, die door zijn Rijk trokken, ontving hij zoo gastvrij, dat de *Italianen* en *Franken*, die ter zee de reize naar *Jeruzalem* plagten te doen, dezelve ſedert liever door *Hongaryen* namen, waar door ook deze heilige reizen allengs vermeerderden, en zoo tot de kort daar op gevolgde kruistogten voorbereidden. Ook verzamelde deze Koning vele overblijſſelen der Heiligen, en wijdde zich zelven en zijn Rijk aan de beſcherming der Maagd MARIA bijzonder toe. Hij vereerde de Monniken ongemeen, en toen hij van eenen beroemden Monnik GUNTHER hoorde, dat deszelfs heiligheid in *Bohemen* zeer geprezen werd, verzocht hij denzelven op het dringendſte, om hem in *Hongaryen* te bezoeken. GUNTHER kwam, en moest met den Koning ſpijzen; 'er werd eene gebraden Paauw opgedischt; en de Koning drong zoo veel ſterker aan, dat GUNTHER daar van gebruiken zou, hoe meer deze weigerde, tegen zijnen Monnikenregel te misdoen. Eindelijk bad GUNTHER God met tranen, hem uit deze verlegenheid te helpen; gelijk ook door het zonderlingſte van alle wonderen gebeurde; de gebraden Paauw vloog levende weg; dit verhaalt WOLFER, een tijdgenoot van GUNTHER (*).

STEVEN breidde het Christendom nog verder uit, door

(*) *In* MABILLON. *Act. SS. Ord. Ben. Sec.* IV. *P.* I. *p.* 482.

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

door zijne overwinningen; een zijner nabeſtaanden, GYLA of GYULA, regeerde in het hedendaagſche *Zevenbergen*, en een gedeelte van *Walachië*; hetwelk men toen het *Zwarte Hongaryen* noemde. Deze Vorst was niet alleen het Christendom zeer ongenegen, maar bevorderde ook de onrusten, die wegens het opdringen van den Christelijken Godsdienst ontſtaan en in een volſlagen oproer waren uitgebor-ſten. STEVEN tastte hem daarom in het jaar 1000 aan, nam hem met zijne Zonen gevangen, en vereenigde zijn land met zijn eigen Koningrijk. Een zijner Zonen, die gevlugt was, behandelde hij zoo grootmoedig, dat deze zich geheel aan hem onderwierp, en deszelfs voorbeeld, maar ook de vrees voor des Konings wapenen maakte, dat de inwoners van *Zwart Hongaryen* allen belijders werden van het Christendom.

Wat den tijtel van *Apoſtoliſchen* Koning betreft, welken de Koningen van *Hongaryen* voeren, dezen hebben zij misſchien aangenomen, in de beteekenis van *Regtzinnig*, gelijk in vroeger tijd RECCARED, Koning der *Gothen*, zich *Apoſtolisch* noemde, of ter gedachtenis van den *Apoſtoliſchen* ijver van Koning STEVEN, ten behoeve van het Christendom. Men weet, dat in het jaar 1758, Paus CLEMENS XIII, in een bijzonder *Breve*, den tijtel van *Apoſtoliſche Majeſteit* aan de Keizerin Koningin MARIA THEREZIA, voor haar en hare opvolgers op den *Hongaarſchen* troon, geſchonken heeft.

STEVEN voerde ook eene nieuwe Staatsinrigting en een Wetboek in zijn Rijk in, welke insgelijks on-

ondergeſchikt waren aan de bevestiging van het Christendom in hetzelve. Na alle welke verrigtingen deze Koning in het jaar 1038 overleed, niet zonder den roem van heiligheid, en van wonderwerken, welke bij zijn graf zullen gebeurd zijn. Hij had zijne hoop, op de duurzaamheid zijner nieuwe ſchikkingen, na zijne dood voornamelijk op zijnen Zoon EMMERICH, (of HENDRIK,) gevestigd, voor welken hij een voorſchrift van regering en gedrag heeft opgeſteld, hetwelk nog overig is, volgens hetwelk hij inzonderheid aan het waar geloof getrouw blijven, en voor de vastigheid der nog nieuwe *Hongaarſche* Kerk zorgen moest, welke over het geheel op CHRISTUS, als op den rotsſteen gebouwd was; verders moest hij vlijtig bidden; vreemdelingen in zijn Rijk ten beste onthalen, de Biſchoppen voornamelijk vereeren; ook aan de overige Stenden de behoorlijke achting bewijzen, en naar wijzen raad regeren. Doch deze Prins ſtierf in het jaar 1032; en na eenigen tijd werd hij, even als zijn Vader, als een Heilige en Wonderdoener vereerd (*). Thans beſtemde de Koning, wiens overige bloedverwanten nog Heidenen waren, PETRUS, Zoon van zijne Zuster, die met den *Venetiaanſchen* Hertog DANDULO getrouwd was, tot zijnen opvolger. Doch deze nieuwe Koning maakte zich door geweldige en buitenſporige handelingen zoo gehaat, dat de *Hongaren* hem ſpoedig afzetten. Hier uit ontſtond een burgerkrijg, en 'er werd een ander Ko-

(*) *Vita S. Emmerici.*

Koning verkoren; evenwel kwam PETRUS nogmaal op den troon, doch welken hij wederom inruimen moest voor ANDREAS, in het jaar 1045. Deze, in het eerst te zwak en te bepaald in zijn gezag, moest eene menigte *Hongaren*, die eenen Grooten aan het hoofd hadden, toelaten, op de aanhangers van PETRUS, en inzonderheid op de Christelijke Geestelijkheid aan te vallen. Velen van dezelve martelden zij ter dood; vernielden de Kerken, behalve zulken, die verſterkt waren, of dapper verdedigd werden; ook beſchoren zij hunne hoofden, uitgezonderd drie nederhangende vlechten; waar aan men de oude tot het Heidendom wedergekeerde *Hongaren* herkennen moest. Zelfs was LEVENTA, een Broeder des Konings, een van hunne aanvoerders; maar na deszelfs dood, als de Koning zich meer vrij voelde, gebood hij terſtond, dat ieder *Hongaar*, die niet wederom het Chriſtendom wilde belijden, leven en goederen verliezen zou. Toen vervolgens in het jaar 1060 ANDREAS door zijnen Broeder BELA van den troon beroofd werd, deeden ook in het jaar 1061 de tegenwoordig zijnde boeren den onſtuimigen eisch, dat zij hunnen ouden Godsdienst weder hebben, dat de Biſſchoppen omgebragt, en de Kerken nedergeworpen moesten worden, indien *Hongaryen* zijn voormalig geluk weder verkrijgen zou. De Koning begeerde ſlechts drie dagen tijd van bedenken, om met de overige Stenden te kunnen raadplegen. Als dit geſchied was, en zij hunne begeerte met bedreigingen gepaard, herhaalden, vielen de ſoldaten, die men heimelijk bij de hand had, hen

hen van alle kanten op het lijf; velen van hen verloren het leven; anderen werden gegeefeld; en het oproer zoo wel als het Heidendom op nieuw onderdrukt.

In dit Tijdperk heet dus elke Godsdienstverwisfeling der Heidenen Bekeering; het zij die te wege gebragt werd door fchielijke overreding, zinnelijke beelden, uitlokking tot navolging, beloofde voordeelen, fchijnbare wonderwerken, en dadelijk onderwijs; of door bevelen, bedreigingen, dwangmiddelen, lijffraffen en oorlogen. Ook plaatfte elke van deze bekeeringen den geest van hem, die ze aannam, niet in die vrije en edele werkzaamheid, welke zoo zeer tot de eigene voorregten van het Chriftendom behoort; maar in eene nieuwe, grootendeels flaaffche afhankelijkheid van menfchelijke voorfchriften, en van eenen onveranderlijken Kerkplegtigen dienst, welke reeds lang de plaats van den Godsdienst zelven vervangen had. Ondertusfchen ziet men met genoegen, dat zelfs de weinige overgeblevene en gebrekkig voorgedragene zuivere kundigheden en echte zedelesfen van dezen Godsdienst den geest bijna altijd verhieven, tot het hart indrongen, en eenen befchavenden en verbeterenden invloed hadden. Wij hebben daar van reeds verfcheidene voorbeelden gezien, tot dezelven behoort ook ROLLO, aanvoerder van eenen grooten hoop van die *Noormannen*; die bijkans eene eeuw lang het Westelijk *Europa* verwoest en uitgeplunderd hebben. Deze geduchte krijgsheld, die, van het jaar 876 af, de wreedfte

Algemeene befchouwing van deze bekeeringen

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

verwoestingen met duurzame veroveringen, in het Noorden van *Frankryk*, tot in het hart van dat Rijk had voortgezet, liet zich eindelijk in het jaar 912 bewegen, een Christen te worden, indien hem GISELA, de Dochter van den *Westfrankiſchen* Koning KAREL *den Eenvoudigen*, tot Gemalin, en alle de aan zee gelegene landen, welke reeds genoegzaam in zijne handen waren, naderhand *Normandië* en *Bretagne* genoemd, als *Frankiſche* Leenen, werden afgeſtaan. Men moest in dit alles bewilligen; hij werd gedoopt; voerde nu den naam van ROBERT, eerſten Hertog van *Normandië*, en werd de Stamvader van een der beroemdſte Koninklijke huizen, aan hetwelk ook de herſtelling van het Christendom in later tijden veel te danken heeft. Alhoewel deze nu ſlechts een gekocht Christendom beleed, veradelden echter zijne denkwijze en zeden ongemeen; zijne *Noormannen*, die zich lieten doopen, omdat hij het begeerde, zelfs de *Franken*, zijne nieuwe onderdanen, wonnen 'er niet weinig bij. In de overige twintig jaren van zijn leven was hij een voorbeeld van een zacht, wijs en billijk Vorst. Hij ſchafte alle ſporen der roofzucht bij zijne *Noormannen* af; de openbare veiligheid was in zijn gebied zoo groot, dat gouden armbanden drie jaren lang aan een' eikenboom bij den openbaren weg hingen, zonder van iemand aangeraakt te worden. Het ſcheelde veel, dat Christen volken, die dit ſedert eeuwen waren, eene zoo gelukkige ſtaatsinrigting hadden, als de onderdanen van dezen nieuwe be-

bekeerden Vorst (*). Zeker, daar een zoo verbasterde Godsdienst, als de Christelijke toen was, zoo weldadige en duurzame uitwerkingen, zelfs door zeer onvolkomene begrippen van deszelfs eigene leerſtukken, heeft kunnen voortbrengen, zou zij in eene eeuw, in welke men gelooft, dat dezelve meer dan ooit gezuiverd, eenvoudig gemaakt en verfijnd is, de heerlijkſte gevolgen moeten voortbrengen, indien deszelfs algemeen erkende zedelijke waarde niet onmerkbaar in een weeffel van menigvuldige beſpiegelingen veranderd was.

DERDE HOOFDSTUK.

Klimmend gezag der Roomſche Pauſen; hunne Geſchiedenis in dit Tijdvak. Toeſtand der Geestelijkheid.

Het beſtuur der Christen Kerk had, ſedert de toenemende magt en aanzien der Biſſchoppen in dezelve, de gedaante van eene *Ariſtokratie* vertoond; hebbende de Biſſchoppen hunne regten, en de meeste gewestelijke Kerken in *Frankryk*, *Spanje* enz. hunne onafhankelijkheid gehandhaafd, ſchoon allen onderling als één ligchaam verbonden; maar van tijd tot tijd, en voornamelijk nadat drie van de vijf *Patri-*

Het Kerkelijk be-

(*) *Fragment. Hist. Franc. ap.* DUCHESNE *Tom.* III. *pag.* 338. *etc.*

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

triarchen, namelijk die van *Alexandrië*, *Antiöchie*, en *Jeruzalem*, onder de overheerſching der ongeloovigen geraakt waren, vereenigden in het Oosten de *Griekſche* Kerken zich nader met den *Patriarch* van *Konſtantinopolen*, terwijl die van *Rome*, welke al meer en meer, met uitſluiting van andere Biſchoppen, den naam *Papa* of *Paus* zich aanmatigden, ook van tijd tot tijd grootere ſtappen deeden, tot eene *Monarchie*, in de Kerk; hier toe dienden hun ongemeen de nieuw opgerigte Kerken onder de Heidenſche volken, welke zij aan hun Kerkelijk Regtsgebied onderworpen maakten, onder het voorwendſel van het gezag van den Apostel PETRUS, wiens Stoel zij bekleedden; door deze nieuwe Gemeenten breidden zij weder hun gezag over de oudere Gemeenten uit; en de zwakheid van geest van vele Vorsten kwam hun te ſtade, om deze insgelijks van zich afhankelijk te maken.

ſtuur verandertvan Ariſtocratie in Monarchie.

Het gezag der Roomſche Pauſen bevorderd door de Decretalen, onder den naam van ISIDORUS uitgegeven.

Evenwel was de voortgang van hun gezag voor deze Biſchoppen niet ſpoedig genoeg, toen eene der onbeſchaamdſte bedriegerijen hen in eens veel nader tot hun doel bragt, dan het hun in eeuwen zou gelukt zijn. Daar verſcheen in dit Tijdvak *eene verzameling van Brieven van Roomſche Biſchoppen, van de tijden der Apostelen, tot het begin der zevende eeuw*, welke beſluiten of verordeningen, wetten, behelsden omtrent allerhande Kerkelijke onderwerpen, daarom *Epistolæ Decretales* genoemd. Derzelver hoofdinhoud was de leer, dat de Roomſche Biſchop de opperſte heer, wetgever en rigter der ganſche Kerk zij, zonder wiens toeſtem-

ſtemming geene *Metropolitanen* of *Kerkvergaderingen* iet gewigtigs konden verordenen of beſluiten. Dit ſtuk werd voor den dag gebragt, als een werk van den beroemden Biſſchop van *Sevilla*, in de zevende eeuw. ISIDORUS, onder wiens naam reeds eene verzameling van Kerkwetten, het zij echt of ondergeſchoven, beſtond, met den zonderlingen bijnaam MERCATOR, in plaats van *Peccator*, zoo als het eene oude gewoonte der Biſſchoppen was, zich, met eenen gemaakten ootmoed, te onderteekenen, het zij men die verandering van *peccator*, (*zondaar*,) in *mercator*, (koopman,) hebbe toe te ſchrijven aan de onkunde, of aan de overhaasting van eenen afſchrijver.

Wie de uitvinder en openbaarmaker van dit valſche ſtuk, waar door het oude Kerkeregt geheel vernietigd werd, geweest zij, kan met geene zekerheid bepaald worden. Men had reeds in de VIIIſte eeuw dergelijke onechte Brieven en Oorkonden in het licht gebragt, maar in de IXde kreeg dit werk zijn vol beſlag. Niet zonder reden beweert men ook, dat een der Roomſche Biſſchoppen dit bedrog beſteld of 'er ten minſten van geweten hebbe. In hunne *Archieven* werden toch reeds in de VIIIſte eeuw zulke onechte Brieven, behelzende de voorregten van den *Roomſchen* Stoel, en geſchenken van landen en gewesten aan denzelven gedaan, gevonden en vertoond. Ook hebben zij zich dra, waar het gelegenheid gaf, van deze *decretalen* bediend, om hun gezag te onderſchragen. Evenwel werden deze Brieven als onecht, genoegzaam in elke eeuw, door

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

kundige mannen tegengeſproken, onder welken HINCMAR van *Rheims* één der eerſten was, maar daar tegen beweerde Paus NICOLAUS I, in het jaar 865, derzelver echtheid met nadruk, in eenen Brief aan alle de Biſſchoppen van *Frankryk*, waar na niemand ligtelijk dezelve meer in het openbaar durfde tegenſpreken, zoodat, alhoewel de ſcherpzinnige GERBERT, die naderhand zelf Paus werd, zulks nog omtrent het einde der Xde eeuw deed, evenwel de *Franſche* Kerk, zoo als in eene Kerkvergadering te *Rheims*, in het jaar 992, 'er gebruik van maakte, als van ontwijfelbaar echte ſtukken. Men heeft ze ook naderhand in alle volgende verzamelingen van Kerkelijke wetten en beſluiten aangenomen, en voornamelijk is zulks geſchied door GRATIANUS, die door zoodanige verzameling in de XIIde eeuw eene algemeene toejuiching behaalde. In later tijden verklaarde ERASMUS zich het eerst tegen deze *decretalen*, en de Schrijvers der *Centuriæ Magdeburgenſes* waren de eerſten, die de bewijzen der onechtheid ontwikkelden, hetwelk, wanneer de Jeſuit FRANC. TURRIANUS allerhande ſoort van uitvlugten tegen deze Schrijvers ter verdediging van de *Decretalen* had aangevoerd, BLONDEL opzettelijk heeft voltooid (*).

Geſchiedenis der Pauſen.

Met hoe veel goed gevolg de Pauſen ondertuſſchen zich van deze valſche Brieven bediend hebben,

(*) In zijn werk *Pſeudo-Iſidorus et Turrianus vapulantes Genev.* 1628. 4to. Men vergel. JUST. FEBRON. *of* HONTHEIM *Libr. de Statu Eccles.* 1765. 4to.

ben, tot ſtaving van hunne magt, zal uit hunne Geſchiedenis gedurende dit Tijdvak blijken, gedurende hetwelk zij de zwakheid der *Karolingiſche* Vorſten, wonderwel tot hun doel wisten aan te wenden, en tegen andere meer werkzame Vorſten hunne aangematigde regten te handhaven, niettegenſtaande velen van hen zich door ſchandelijk gedrag en buitenſporigheden verachtelijk maakten; tegen het einde van dit Tijdvak durfden zij zich ſtout tegen hunne Oppervorsten verzetten, kregen zelfs Vorſten tot hunne Leenmannen, en verdubbelden hunne krachten, om volkomen Heeren in de Kerk, en als zoodanigen ook Opperbewindslieden van den Staat te worden.

LEO III zat nog op den Stoel te *Rome*, toen KAREL *de Groote*, in het jaar 814, overleed. KARELS Zoon en Opvolger, LODEWYK *de Godvruchtige*, of ook *Goedhartige* bijgenaamd, bezat bij zijn goed hart te weinig ſtandvastigheid van geest, terwijl zijne Godsvrucht te veel tot Bijgeloof overhelde. In het begin van zijne regering maakten eenige aanzienlijke *Romeinen* eene zamenzwering tegen LEO III, die de zamengezworenen op zijn eigen gezag ter dood liet brengen. LODEWYK nam dezen ſtap zeer kwalijk, als zijnde daar door zijn Rijksgebied geſchonden, en zond in het jaar 815 zijnen Neef BERNHARD naar *Rome*, om de zaak te onderzoeken, maar als LEO zich, door Afgevaardigden, verdedigde, liet de Keizer zich ſpoedig te vrede ſtellen, en LEO overleed in het jaar 816 (*). Tien

LEO III.

(*) EGINHARD. *ann. ad a.* 815.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

Tien dagen na zijne dood, verkoren de *Romeinen* STEVEN V tot zijnen opvolger, dien zij ook terſtond lieten inwijden, zonder des Keizers goedkeuring of bevestiging af te wachten (*); om dit verzuim goed te maken, gaf deze Paus den Keizer een bezoek te *Rheims*, waar mede LODEWYK zoo in zijn ſchik was, dat hij den Paus buiten de ſtad ontmoette, en zich driemaal voor deszelfs voeten wierp, zeggende: „ Gezegend zij, die komt in den naam des Heeren!" waar op de Paus antwoordde: „ Gezegend zij de Heere onze God, die onze oogen den *tweeden Koning* DAVID laat zien!" In de Kerk gegaan, kroonde de Paus den Keizer met eene kostbare kroon, welke hij medegebragt had, even of het niet genoeg ware, dat KAREL *de Groote* dezen zijnen Zoon zelf de kroon in eene plegtige vergadering had opgezet (†).

STEVEN IV.

PASCHALIS I.

Na het overlijden van STEVEN V, in het jaar 817, werd PASCHALIS I weder verkoren en ingewijd, zonder des Keizers bevestiging af te wachten, waar over deze Paus zich echter bij den Vorst ontſchuldigde, dat hem deze waardigheid door de *Romeinen* tegen wil en dank was opgedrongen, gelijk dan ook LODEWYK den *Romeinen* te kennen gaf, dat zij zich in het vervolg hier voor te wachten en de regten van hunnen Vorst te eerbiedigen hadden (§). LODEWYK, die zich door Pauſen zoo ligt

(*) ANAST. *Vit. Pontif. p.* 314. (†) EGINH. *ann. ad a.* 816. (§) EGINHART. *ann. ad a.* 817. PLATINA *Vit. Pontif. in Paſchali* I.

ligt te vrede liet ſtellen, zal zijnen Zoon LOTHARIUS, dien hij in het jaar 817 tot mederegent aannam, bevolen hebben, in het jaar 823 zich te *Rome* te laten kronen, hoewel de *Frankiſche* Jaarboeken zeggen, dat PASCHALIS hem daar toe uitgenoodigd hebbe; zoo veel ziet men ondertusſchen, hoe veel gewigt de Pauſen daar in ſtelden, dat de Vorsten door hen gekroond werden; waar uit dra voortvloeide, dat zij het als een hoofdvereischte van eenen regtmatigen Keizer van het Westen aanmerkten, dat dezelve de kroon uit hunne handen ontving, welk vooroordeel ook eeuwen lang heeft ſtand gehouden. Dat echter PASCHALIS, bij die gelegenheid, noodig zou gehad hebben, om aan LOTHARIUS die magt over het *Romeinſche* volk te ſchenken, welke de voormalige Keizers der *Romeinen* hadden gehad, blijkt daarom te meer ongerijmd te zijn, omdat in het jaar 823 Keizer LODEWYK, duidelijk, als *Opperheer van Rome* handelde. Twee Geestelijken of Kerkelijken der *Roomſche* Kerk waren daar onthoofd, nadat hun de oogen uitgeſtoken waren, enkel omdat zij zich jegens den Keizer LOTHARIUS getrouw getoond hadden, en wel, zoo ſommigen zeiden, op bevel of raad van den Paus. Zoodra de Keizer dit vernam, zond hij derwaards den Abt ADALUNG van *St. Wedast*, en den Graaf HUNFRID, met last, om de zaak te onderzoeken, ſchoon de Vorst al te ſlap zijnde berustte in eenen eed, welken PASCHALIS, benevens vele Biſchoppen, zwoer, dat hij geen deel in deze zaak had, ſchoon hij ten zelfden tijde de moordenaars beſchermde;

maar toen de Paus gezworen had, durfde de goede Keizer niet verder gaan, hoe gaarn hij ook deze gewelddadigheid geſtraft zou hebben (*). Dus was dit weder tot krenking van 's Keizers gezag, dat hij den dood van lieden, die hem en den zijnen getrouw waren, niet durfde wreeken.

Men heeft hem voorts eenen Giftbrief toegeſchreven, welken GRATIAAN in zijne verzameling van *Decreten* heeft ingevoegd, in welken hij, aan den Paus PASCHALIS het *bezit* van *Rome* met vele andere landen en ſteden zou bevestigd en geſchonken hebben. Doch de valschheid van dezen Giftbrief is met voldoende blijken aangetoond.

EUGENIUS II.

Toen PASCHALIS I in het jaar 824 overleden was, wilden de *Romeinen* zijn lijk niet in de St. Pieterskerk laten begraven, voordat zijn opvolger dit belast had. Twee partijen, die thans te *Rome* waren, verkoren elk eenen Paus uit hun midden; de eene den *Aartspriester* EUGENIUS, dien ook de Adel, als de ſterkſte partij, onder den naam van EUGENIUS II liet wijden; de andere eenen die door de Schrijvers niet genoemd wordt (†). De Keizer hier van berigt krijgende, zond zijnen Zoon LOTHARIUS, om de voorgevallene buitenſporigheden te beſtraffen, en door behoorlijke inrigtingen te verbeteren, gelijk ook geſchiedde (§). Ook ſchreef hij het

(*) *Astronomi Vita Ludov. Pii.* EGINH. *ann. ad a.* 823.

(†) EGINH. *ann. ad a.* 824. *Astronomi Vita Ludov. Pii.*

(§) *Hlotharii Imper. Capitulare Rom. in* BALUZ. *Capitt. regg. Franc. T.* I. *p.* 317. *et* 319.

Digitized by Google

het formulier van den eed voor, met welken de Romeinen toen de beide Keizers moesten huldigen (*). Zij beloofden, met dezen eed, bij God, den Almagtigen, bij de Heilige Euangelien, bij het kruis van CHRISTUS, en bij het ligchaam van den Heil. PETRUS, dat zij aan deze Keizers, naar hun vermogen en kennis, hun ganſche leven door, getrouw zouden blijven, onbenadeeld de trouw, welke zij aan den Paus beloofd hadden; ook zouden zij niet dulden, dat een nieuwe Paus anders dan naar Kerkelijk regt en wettig zou gekoren worden: en *de nieuwe Paus zou niet eer gewijd worden, voordat hij, in tegenwoordigheid van den Keizerlijken Afgevaardigden en van het volk, den zelfden eed had afgelegd*, zoo als EUGENIUS vrijwillig deed. De twist over de vereering der Beelden gaf thans ook gelegenheid tot eene merkwaardige Kerkvergadering te *Parys*, aan welke EUGENIUS ook verpligt was eenig deel te nemen. Hij zelf hield in het jaar 826 eene talrijke Kerkvergadering te *Rome*, wier beſluiten meestal de Geestelijkheid en de Monniken, als ook de heiliging van den Zondag en de oprigting van Scholen betreffen (†).

Bij den nieuwen Paus VALENTINUS, in het jaar 827, wachtten de *Romeinen* evenwel de Keizerlijke VALENTINUS, en be-

(*) *Sacramentale promiſſionis, quod Clerus et Populus Rom. fecerunt Ludovico Pio Imp. et filio ejus, a.* 824. *præſente Lothario, ex Paulo Diac. de Episcopp. Metens. ap.* BALUZ. *T.* I. *p.* 647.

(†) *Ap.* HOLSTEN. *Collect. Rom. P.* II. *p.* 11.

Digitized by Google

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

bevestiging niet af, maar deze overleed, na ſlechts ééne maand geregeerd te hebben, in datzelfde jaar. Doch met de inwijding van zijnen opvolger GREGORIUS IV durfde men niet voortgaan, voordat zijne verkiezing door eenen Keizerlijken Afgevaardigden onderzocht was (*). Ondertusſchen vervreemde de Keizer LODEWYK, door verſcheidene overhaaste

GREGORIUS IV.

haudelingen, den eerbied en liefde zijns volks van zich, voornamelijk ſtrooide hij de treurige zaden van zijne volgende ongelukken, toen hij in het jaar 817 zijne landen onder zijne drie Zonen verdeelde, door welke verdeeling BERNHARD, Zoon van zijnen overledenen Broeder PIPYN, Koning van *Italië*, zich beledigd vond, en zich, met behulp van vele misnoegden, en onder anderen van THEODULF, Biſchop van *Orleans*, tegen zijnen Oom verzette; LODEWYK kreeg hem in zijne magt, en liet hem de oogen uitſteken, waar aan hij ſtierf, in het jaar 818. Eenigen tijd daar na had hij berouw, en beweende de dood van BERNHARD, ja in het jaar 822 beleed hij, in eene vergadering van zijne Stenden te *Attigny*, zijnen beganen misſlag, waar voor hij gewillig de Kerkelijke Boete op zich nam, hij verzoende zich met zijne Broederen, en allen, die hij ſcheen beledigd te hebben, gaf rijke aalmoezen, en beval zich in het gebed der Biſchoppen (†). Het voorkomen van eenen boeteling vernederde Keizer LODEWYK al te zeer onder de Geestelijkheid, dan

(*) EGINH. *Ann. ad. a.* 827. *Astron. Vit. Ludov. Pii ad h. a.*
(†) EGINHART *enz.*

dan dat hij geen gevaar zou geloopen hebben, bij eenen volgenden misstap nog dieper vernederd te worden. Deze bleef niet lang achter. In het jaar 829 maakte hij, op eenen rijksdag te *Worms*, eene nieuwe verdeeling van zijne landen, ten behoeve van zijnen Zoon KAREL, uit het tweede bed, waar over zijne drie Zonen ten hoogsten misnoegd waren; voornamelijk was WALA, Abt van *Corbie*, een bloedverwant des Keizers, een Broeders Zoon van PIPYN *den Kleinen*, gevaarlijk voor hem. Hij had eerst als Graaf WALA het bestuur van *Italië* waargenomen, maar met zijnen Broeder ADELHARD, toen Abt van *Corbie*, viel hij in 's Keizers ongenade, en werd Monnik in dat Klooster, waar uit zijn Broeder gebannen werd, en vervolgens Abt aldaar. Na zijn dood in het jaar 836 heeft PASCHASIUS RADBERTUS, door zijnen twist over de leer van het H. Avondmaal bekend, één zijner kwekelingen, en zijn opvolger, zijn leven beschreven, doch voorzigtigheidshalve onder verdichte namen, WALA heet bij hem ARSENIUS, Keizer LODEWYK JUSTINIANUS enz. (*). Deze Abt WALA droeg in eene aanspraak op den rijksdag te *Worms* verscheidene gebreken en wanorden voor, die verbeterd behoorden te worden, dat Keizer LODEWYK vele goederen der Kerk tot zijn en der zijnen gebruik verspild had; dat vele Kloosters in het bezit der Leeken waren; dat de verkiezingen der Bis-

(*) PASCHASII RATBERTI *Epitaph. Arsenii, s. Vita Vener. Walæ, in* MABILLON. *Act. SS. Ord. S. Bened. Sec.* IV. *P.* I. *L.* II. *p.* 455. *sqq.*

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Bisschoppen niet naar de Kerkelijke wetten geschieden, en dat inzonderheid de Hofgeestelijken onordenlijk leefden. De Keizer zocht eenen steun in BERNHARD, Hertog van *Septimanië*, en Graaf van *Barcellona*, dien hij tot zijnen Opperkamerheer benoemde, maar de afgunst tegen dezen nieuwen Staatsdienaar, die met de Keizerin JUDITH alle magt der regering in handen had, hielp het getal der misnoegden merkelijk vergrooten, onder welke vele Geestelijke en wereldlijke Grooten, tot eindelijk in het jaar 830 het oproer uitberstte, hetwelk door LODEWYKS tweeden Zoon, PIPYN, met de wapenen ondersteund werd. BERNHARD werd gedwongen de vlugt te nemen, en de Keizerin JUDITH, in een Klooster te gaan, en den sluijer aan te nemen; LOTHARIUS trok het gezag aan zich, en de oude Keizer kreeg den raad, om zich insgelijks in een Klooster te begeven; maar als vele Monniken, en onder dezen GUNTBALD, zich in het jaar 830 des Keizers zaak aantrokken, en ook zijn Zoon LODEWYK zich voor den Vader verklaarde, vond LOTHARIUS goed, zijnen Vader te herstellen, en zich aan denzelven te onderwerpen. Niemand der oproermakers werd echter gestraft, alleen JESSE, Bisschop van *Amiens*, werd van zijn Bisdom ontzet, en WALA, de strafbaarste van allen, in een slot op eene rots bij het meer van *Geneve* opgesloten. De Keizerin JUDITH, door GREGORIUS en de *Frankische* Bisschoppen ontslagen van hare gelofte, kwam weder ten Hove.

Aan deze gebeurtenis schijnt GREGORIUS IV weinig

nig deel genomen te hebben, of hij moet zeer geheim zijn te werk gegaan, maar bij de tweede *Frankische* Staatsomwenteling, die kort daar na volgde, ſpeelde hij eene aanzienelijker rol. Keizer LODEWYK had zijn gezag wedergekregen, maar het misnoegen duurde nog ſteeds voort; de Keizerin maakte zich op nieuw meester van het bewind, en aan 's Keizers Zoon LOTHARIUS werd de Keizerlijke waardigheid ontnomen, waar over de Aartsbisſchop AGOBARD van *Lyon* den Keizer in het jaar 831 nadrukkelijke voorſtellen in eenen Brief deed, dien wij in zijne werken lezen (*). In het volgende jaar maakte zijn Zoon LODEWYK eenen opſtand, maar onderwierp zich weldra. PIPYN rustte zich insgelijks tegen zijnen Vader, waarom deze hem het Koningrijk *Aquitanië* ontnam, hetwelk hij aan zijnen Zoon KAREL gaf; maar deze verdiende ſtraf maakte het oproer algemeen. De drie Broeders vereenigden zich zamen, en trokken in den *Elzas* tegen hunnen Vader.

Onder deze omſtandigheden reisde Paus GREGORIUS IV in het jaar 833 naar *Duitschland*, met voorgeven, dat hij de Broederen met hunnen Vader wilde verzoenen, maar in der daad in verſtandhouding met hen, inzonderheid met LOTHARIUS, zoodat het gerucht hem vooruitliep, dat hij kwam, om den Keizer en de hem getrouwe Bisſchoppen in den ban te doen. Doch deze verklaarden openlijk:

„ *Zoo*

(*) *De diviſione Imperii Francorum inter filios Ludovici Pii flebilis epistola. Opp. T.* II. *p.* 42-47.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

„ *Zoo hij kwam, om te excommuniceren, zou hij zelf geëxcommuniceerd terug keeren* (*)." De Brief, in welken zij hem dit, met nog andere duchtige waarheden, zeiden, is niet bewaard gebleven, maar wel zijn trotsch en hoogmoedig antwoord op denzelven (†). LODEWYK zelf betoonde den Paus, die zich in het leger van zijne Zonen onthield, zijn ongenoegen. Toen de legers gereed ſtonden, om elkanderen ſlag te leveren, kwam hij bij den Keizer, maar bleef beweeren, dat hij zijne reis ondernomen had, om vrede te ſtichten. De Keizer had aan AGOBARD bevolen, zich bij hem te voegen, maar in plaats van te gehoorzamen, zond de Aartsbisſchop hem een opſtel toe met geheel andere oogmerken, den Keizer vermanende, den Paus gehoor te geven, en te herſtellen, het gene verkeerd gedaan was, enz. (§).

Dit alles gaf genoeg te kennen, dat LODEWYK het onderſpit zou delven. Naauwelijks was de Paus ook wedergekeerd in het leger van 's Keizers Zonen, of 's Keizers Soldaten liepen bijna allen tot hen over, en de oude Keizer was genoodzaakt zich aan zijne Zonen als gevangen over te geven. Nu werd LOTHARIUS als Keizer erkend, die met zijne Broe-

(*) *Astronom. Vit. Ludov. Pii ad a.* 833.

(†) *Epist. Gregor.* IV. *Papæ ad Episcopp. Regni Francor. in* AGOBARDI *Opp. T.* II. *p.* 53-60.

(§) *De comparatione utriusque regiminis, eccleſiaſtici et politici, et in quibus Eccleſiæ dignitas præfulgeat Imperiorum Majestati. In* AGOBARDI *Opp. T.* II. *p.* 48-53.

Digitized by Google

Broederen het Rijk op nieuw verdeelde. Waar mede echter WALA en zijn vriend PASCHASIUS, die in het leger van LODEWYK den Zoon gekomen waren, zich niet te vrede toonden, waarſchijnlijk, omdat de verdeeling geſchied was, zonder eene Rijksvergadering, en voornamelijk, zonder de Geestelijken raad te plegen. WALA deed zelf eenige niet ongelukkige pogingen, om den ouden Keizer te verlosſen, en den burgerkrijg te verhoeden. Evenwel wilde hij niet bij den ouden Keizer blijven, hoe zeer die om zijn gezelſchap verzocht had, noch ook bij den nieuwen, maar begaf zich in het Klooster *Bobbio*, waar hij Abt van was, en overleed aldaar in het jaar 836.

LOTHARIUS voerde zijnen Vader in het Klooster van den Heiligen MEDARDUS te *Soisſons*, en hield vervolgens in het jaar 833 te *Compiegne*, eenen Rijksdag, alwaar beſloten werd, den ouden Keizer door de Geestelijkheid zoo te vernederen, dat hij alle hoop zou opgeven, om ooit weder den troon te bekleeden. EBBO, Aartsbisſchop van *Rheims*, die alles aan LODEWYK te danken had, beſtuurde voornamelijk de openlijke mishandeling van denzelven. Maar AGOBARD, en vele andere tegenwoordig zijnde Bisſchoppen, hadden 'er ook een groot deel aan. Men hield hem zijne misdaden voor, en deed hem dezelven bekennen, en vergeving vragen, waar na men hem in de Kerk van den Heiligen MEDARDUS bragt, in eene groote vergadering, in welke ook zijn Zoon LOTHARIUS met zijn Hof en eene talrijke Geestelijkheid tegenwoordig was. Hier wierp

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

zich de Vorst op een haren kleed neder, en beleed, dat hij God op velerlei wijze beledigd, de Kerk van CHRISTUS geërgerd, en het volk in menigvuldige verwarringen gebragt had. Hij verzocht vervolgens tot de openlijke Kerkeboete toegelaten te worden, opdat hij van zoo groote overtredingen door den dienst der genen kon vrijgesproken worden, aan wien God de magt om te binden en te ontbinden geschonken had. Hier op gaf men hem een opstel van belijdenis over, hetwelk hij openlijk moest voorlezen, en hetwelk eene lange lijst van overtredingen behelsde. Na deze belijdenis met tranen te hebben afgelegd, werd dit opstel ter gedachtenis op het Altaar gelegd, en de Keizer leide zijnen krijgsband af en trok de Keizerlijke kleederen uit, waar tegen de Bisschoppen, onder oplegging der handen, gebeden en gezangen, hem het zwarte kleed van eenen boeteling aantrokken. Van dit tooneel stelde elk der tegenwoordig zijnde Bisschoppen eene beschrijving op, welke hij, met zijnen naam onderteekend, aan Keizer LOTHARIUS ter hand stelde. Het opstel van AGOBARD is nog overig in deszelfs schriften (*). Uit deze bijzondere berigten werd door de Bisschoppen een algemeen zamengesteld, hetwelk men insgelijks nog lezen kan (†), ook schreef AGOBARD eene verdediging voor het oproer

(*) *Cartula porrecta Lothario Augusto in Synodo Compendiensi a.* 833. *Opp. T.* II. *p.* 73-75.

(†) *Acta impiæ ac nefandæ exauctorationis Ludovici Pii Imp. ap.* DUCHESNE *T.* II. *p.* 331-334.

Digitized by Google

roer der Zonen van LODEWYK (*). Doch hoe wijdlopig dezelve was ingerigt, en met vele bijbeltekſten en voorbeelden opgevuld, zij kon toch dit oproer en de mishandeling, den ouden Keizer aangedaan, niet regtvaardigen. Ook openbaarde zich ſpoedig een algemeen medelijden met den ouden Vorst; zelfs werkte dit bij zijnen Zoon LODEWYK zoo ſterk, dat hij, met zijnen Broeder PIPYN vereenigd, den Vader in het jaar 834 weder in het volle bezit des Rijks herſtelde. Deze maakte echter zwarigheid, de regering weder te aanvaarden, voordat hem de Biſſchoppen in de Kerk te *St. Denys* plegtig vrijgeſproken, en hem de Keizerlijke kleeding aangetrokken hadden. In het volgende jaar liet hij op den Rijksdag te *Thionville* of *Diedenhoven* in eene vergadering van XL Biſſchoppen het bovengemelde vonnis vernietigen en de ſchuldigſten ſtraffen. Zij verklaarden allen gemelde vonnis voor onregtvaardig; welke verklaringen te *Metz* werden afgelezen; de Aartsbiſſchop EBBO moest ze mondelijk doen, en zijn ambt nederleggen; gelijk ook anderen, en onder dezen ook AGOBARD, die echter na twee jaren zijn ambt wederkreeg, en zelfs in des Keizers gunst herſteld werd (†).

Ondertusſchen was GREGORIUS IV vrij misnoegd naar *Rome* gekeerd; evenwel werd vervolgens de goe-

(*) *Liber Apologeticus pro filiis Ludov. Pii Imp. adverſus Patrem l. c. p.* 61-72.

(†) *Aſtronom. Vit. Ludov. Pii a.* 834. *Concil. ap. Theodonis villam in* HARD. *Act. Concil. T.* III. *p.* 1385.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

goede verſtandhouding tusſchen hem en den Keizer herſteld; en LODEWYK beſtrafte zelfs in het jaar 835 zijnen Zoon LOTHARIUS, omdat deszelfs Bevelhebbers eenige landerijen der *Roomſche* Kerk geplunderd hadden. Maar tevens oefende de Keizer dadelijk het hoogſte regtsgebied uit te *Rome*. Zijne Afgevaardigden velden een vonnis tusſchen INGOALD, Abt van het Klooster *Farfa*, en den Paus, waar bij de Paus veroordeeld werd, maar deze beriep zich op den Keizer zelven (*). Voorts zorgde de Paus voor de veiligheid van *Rome*, tegen de *Saracenen* of *Arabieren*, door het ſtichten eener nieuwe ſtad bij *Ostia*, welke hij beval *Gregoriopolis* te noemen.

SERGIUS II.

Nadat GREGORIUS in het jaar 844 overleden was, werd SERGIUS II tot zijnen opvolger gewijd. In de XIIIde eeuw ſchreef MARTINUS POLONUS (†), dat deze Paus te voren *Os Porci*, (*verkensſnuit*,) geheten hebbe, en dat hij daarom zijnen naam hebbe veranderd, gelijk de volgende Pauſen na hem gedaan hebben. Doch, men ſchijnt uit ANASTASIUS (§) te moeten beſluiten, dat hij altijd SERGIUS geheten heeft, of dat hij enkel zijn' familienaam *verkensſnuit* afgelegd, en SERGIUS behouden hebbe; ook is ten minſten JOANNES XII, omtrent

100

(*) *Excerpt. Chron. Farfarien. Monaſter. ap.* DUCHESNE *Tom.* III. *pag.* 656.

(†) *Chronolog. Romanor. Pontif. in SS. rer. German. cum. præfat. Schilteri pag.* 363.

(§) *De Vita Pontif.*

100 jaren later, de eerſte Paus geweest, die eenen anderen naam heeft aangenomen. Bovendien heeft PAGI (*) waarſchijnlijk gemaakt, dat deze SERGIUS met SERGIUS den IVden, die in het jaar 1009 Paus geworden is, en die wezenlijk *Os Porci* of *Bucca Porci* heette, verward is geworden. Keizer LODEWYK *de Godvruchtige* was reeds in het jaar 840 dezer wereld overleden, wiens Zonen terſtond in oorlog geraakten, doch vervolgens het Rijk op nieuw verdeelden, bij welke verdeeling LOTHARIUS het Keizerrijk en het Koningrijk van *Italië* behield. Door deze oorlogen verzwakte het gezag des Rijks, hetwelk ook den *Romeinen* moed gaf, om dezen Paus weder in te wijden, zonder des Keizers bevestiging af te wachten, waar op LOTHARIUS zijnen Zoon LODEWYK naar *Rome* zond, met een leger, doch de twist bijgelegd zijnde, werd LODEWYK door den Paus gezalfd en gekroond tot Koning der *Langobarden*.

Onder dezen Paus liepen de *Arabieren*, die zich reeds in *Calabrië* en *Sicilië* genesteld hadden, den *Tiber* op, tot bij *Rome*, alwaar zij de *Pieterskerk*, die toen buiten de ſtad was, in het jaar 846 plunderden. In het volgende jaar deeden zij eenen inval van den kant van *Beneventum*, en in het begin des volgenden jaars overleed de Paus SERGIUS.

Terſtond na zijne dood, verkoren de *Romeinen* LEO IV. LEO IV in zijne plaats, dien zij weder inwijdden, zonder de goedkeuring des Keizers af te wachten, maar

(*) *Breviar. Pontif. Rom. gesta complectens Tom. I. pag.* 488.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

maar zich deswegens bij den Keizer, wegens het gevaar voor de *Arabieren*, zoo verſchoonden, dat de Vorst 'er in berustte. LEO IV maakte ook terſtond ſchikkingen tot beveiliging der ſtad; door het opbouwen en bevestigen van derzelver muren en torens; ook trok hij de *St. Pieterskerk* binnen de ſtad, en beſloot ze binnen de muren, welke nieuwe ſtad naar hem *Civitas Leoniana* genoemd werd. Nog liet hij de ſtad *Centumcellæ* herbouwen, en daar bij eene nieuwe ſtichten, naar hem *Leopolis* genoemd, van welke echter geene overblijffelen meer zijn; maar uit *Centumcellæ* ſchijnt de tegenwoordige ſtad *Civita Vecchia* ontſtaan te zijn.

LODEWYK, Koning van *Italië*, was om dezen tijd door zijnen Vader LOTHARIUS tot Keizer en Mederegent verklaard, en werd door hem in het jaar 850 naar *Rome* gezonden, waar hem LEO de Keizerlijke kroon opzette (*). Maar in het jaar 855 kwam de jonge Keizer, om eene gewigtiger zaak, weder in die hoofdſtad, te weten, om de onderneming van eenen Bevelhebber GRATIANUS te keer te gaan, die bedacht was, om de ſtad weder aan de gehoorzaamheid des *Griekſchen* Keizers te onderwerpen, en PLATINA verhaalt (†), dat ſommigen den Paus LEO IV bij den Keizer hadden beſchuldigd, van daar in mede deel genomen te hebben, waar omtrent deze zich echter volkomen regtvaardigde. LEO overleed nog in datzelfde jaar 855, en

(*) *Ann. Bertin. ad a.* 850.

(†) *In Leone* IV.

en is naderhand onder de Heiligen van zijne Kerk geplaatst, waar toe eenige wonderen, die door hem verrigt zullen zijn, niet weinig hebben toegebragt.

De opvolger van LEO IV zal de beruchte Pauſin JOANNA, of gelijk zij bij de oude Nederduitſche Schrijvers plagt genoemd te worden, *Paus* JUT, geweest zijn, volgens een verhaal, hetwelk zelfs in de *Roomſche* Kerk, lang voor de Kerkhervorming, is geloofd geworden.

Geſchiedenis van de Pauſin JOANNA, gemeenlijk Paus JUT.

Het verhaal luidt dus: Omtrent het midden der IXde eeuw werd een meisje, uit *Maintz* geboortig, door haren minnaar in mans kleeding naar *Atheenen* gevoerd, alwaar zij in verſcheidene wetenſchappen eenen verwonderenswaardigen voortgang maakte. Vervolgens was zij in dezelfde kleeding en met hetzelfde gezelſchap te *Rome* gekomen, alwaar zij onderwijs gevende in eenige wetenſchappen, (*Trivium*,) groote Leeraars onder hare Toehoorders had, en onder den naam van JOANNES van *Engeland*, (JOANNES ANGLICUS,) eenen ongemeenen roem van wetenſchap en deugd behaalde. Om die reden werd zij in het jaar 855 eenparig tot Paus verkoren. Maar bij haren minnaar zwanger geworden, en den tijd van hare bevalling niet wetende, was zij, bij gelegenheid van eenen plegtigen omgang van den Heil. PETRUS, (of uit het *Vatikaansch* paleis,) naar de Kerk en Paleis van den Heiligen JOANNES van *Lateraan*, tuſſchen het *Coliſeo* en de Kerk van den Heil. CLEMENS, door barensnood overvallen. Zij bragt daar een kind ter wereld, maar ſtierf terſtond daar op. Sedert hebben de Pau-

ſen bij dergelijke omgangen die ſtraat gemijd. Ook is deze vrouwelijke Paus niet op de lijst der Pauſen geplaatst.

Wat is 'er van dit verhaal? bevat het waarheid, of is het eene fabel? Eene vraag, die tot geleerd onderzoek aanleiding heeft gegeven, met des te meer ijver behandeld, om den gewigtigen invloed, dien dezelve op de achtbaarheid van den *Roomſchen* Stoel kon geoordeeld worden te hebben.

Om diezelfde reden heeft men, naar alle blijken, meermalen den eerlijken weg verlaten, om de kracht der bewijsredenen te ontzenuwen, of aan zijne partij het een of ander bewijs te ontnemen; waar door het, in der daad, moeijelijk is geworden, uitſpraak over dezen twist te doen, hoe ligt het ook ſchijne, te zeggen: Het is eene fabel! het is een verdichtſel!

Indien men het verhaal van eene vrouwelijke Paus las bij ANASTASIUS, die de Levens der Pauſen beſchreven heeft, die *Bibliothecarius* der *Roomſche* Kerk was, en in zijne Levensbeſchrijvingen der Pauſen zich zeer bezorgd toont, over derzelver roem, zou men het getuigenis van eenen tijdgenoot hebben, hetwelk, wegens zijne gezindheid voor de Pauſen, boven alle tegenſpraak zou zijn (*). Toen de

Jo-

(*) Het is zoo, dat hij niet de Schrijver is van alle de *Levensbeſchrijvingen der Pauſen*, die onder zijn' naam gaan, maar behalven dat die *levens*, welke tot dezen tijd behooren, hoogstwaarſchijnlijk van hem zijn, zijn zij ten minſte van iemand, die als een ooggetuige kan aangemerkt worden.

Digitized by Google

Jeſuit JO. BUSÆUS de eerſte uitgave van dit werk van ANASTASIUS te *Mentz* in het jaar 1602 liet drukken; zond MARQUARD FREHER te *Heidelberg* hem, op zijn verzoek, twee Handſchriften van hetzelve uit de Keurvorſtelijke Bibliotheek, in welke de Geſchiedenis der Pauſin JOANNA, op de boven verhaalde wijze, verhaald werd. BUSÆUS zond hem dezelven terug, met eenige exemplaren van zijne gedrukte uitgave, en in dezen was dit verhaal ook werkelijk gedrukt. Maar bij nader onderzoek bleek, dat het verhaal in de overige afdrukken was weggelaten. Dit wordt berigt uit den mond van SALMASIUS, die zich toen te *Heidelberg* onthield. — Hoe het daar mede zij, het verhaal ſtaat in verſcheidene Handſchriften van ANASTASIUS, maar in anderen niet, en men beweert, dat het in die, welke hetzelve hebben, naderhand is ingelascht, en niet van ANASTASIUS kan zijn, omdat 'er in gezegd wordt, dat de Pauſen toen reeds in het *Vatikaan* zouden gewoond hebben, welk Paleis echter toen bewoond werd door den Keizerlijken Stadhouder, ook wordt het verhaal voorgedragen, met een: *men zegt*, enz. hetwelk men van ANASTASIUS niet zou kunnen verwachten. Hier komt bij, hetwelk zeker van belang is, dat ANASTASIUS in het leven van BENEDICTUS III verhaalt, dat deze terſtond na het overlijden van LEO IV in het jaar 855 door de *Romeinen* tot Paus verkoren, en daar van kennis gegeven is aan de beide Keizers LOTHARIUS en LODEWYK.

Eene vertelling van HERCHEMPERT, Monnik te

Monte Caſſino (*), dat aan den Vorst te *Beneventum*, ARICHIS, eenen Tijdgenoot van KAREL *den Grooten*, in een' droom bij nacht van eenen boozen geest geopenbaard was, dat de toenmalige *Patriarch* van *Konſtantinopolen* een verkleed vrouwsperſoon was; hetwelk ook waar bevonden zal zijn; deze vertelling zal weinig tot de waarheid of onwaarheid van het verhaal der Pauſin doen, dan alleen, dat men 'er uit ziet, hoe genegen men was, om den *Patriarch* van *Konſtantinopolen* zwart te maken.

De Monnik RADULF, die naar zijn Klooster van den H. GERMER te *Flaix*, in het Kerspel van *Beauvais*, *Flaviacenſis* heet, kan ook niet als tijdgenoot tot getuige geroepen worden, ſedert het bewezen is, dat hij niet in het begin der Xde, maar eerst in de XIIde eeuw geleefd heeft.

Eerst in de XIde eeuw komt het verhaal voor bij MARIANUS SCOTUS, die (†) ſchrijft, dat na het jaar 854 op den Paus LEO eene vrouw gevolgd is, die twee jaren, vijf maanden, en vier dagen, (juist den tijd, welke aan BENEDICTUS III wordt toegeſchreven,) geregeerd heeft. Maar ook al wederom ontbreekt dit verhaal in verſcheidene afſchriften van MARIANUS. Ja ook bovendien is deze de man niet, om een getuige te zijn van iet, dat twee eeu-

(*) *In Anonymi Salernitani Chron. C.* 14. *ap.* MURATOR. *Tom.* II. *P.* II. *SS. rer. Ital. p.* 183.

(†) *Chron. Libr.* III. *ap.* PISTOR. *Tom.* I. *SS. rer. German. pag.* 639.

eeuwen voor zijn tijd zou gebeurd wezen; hij zou alleen als iemand kunnen aangemerkt worden, die een algemeen gerucht bewaard heeft. Even gelijk in de XIIde eeuw SIGEBERT van *Gemblours* (*), en OTTO van *Freyſingen*, die in zijne lijst der Pauſen op JOANNES VI, in het begin der VIIIſte eeuw JOANNES VII, met het bijvoegſel *foemina* volgen laat (†); van weinig belang zijn ook op zich zelven de woorden van GOTTFRIED van *Viterbo*, omtrent het jaar 1190, in zijne Chroniek (§): *Papiſſa Johanna non nominatur.*

Eindelijk leest men, in de laatſte jaren der XIIIde eeuw, de Geſchiedenis, zoo als zij hier voor verhaald is, bij den *Sileſiſchen Dominikaner*, en Biechtvader aan het Pauſelijke Hof, MARTINUS POLONUS; bij wien ook wel ſommige Handſchriften dezelve niet hebben, en de anderen min of meer verſchillen; maar waar van men niet kan beweeren, dat het verhaal ingeſchoven is, dewijl de *Dominikaner* PTOLEMEUS DE LUCCA, die terſtond na MARTINUS leefde, in een werk, kort na het jaar 1312 geſchreven (**), uitdrukkelijk zegt: „ alle Schrijvers, die hij gelezen had, ſtelden onmiddelijk na LEO IV den Paus BENEDICTUS III; alleen MARTINUS POLONUS had, tuſschen deze beiden, JOANNES ANGLICUS VIII ingevoegd." De verſchillende lezingen in de Handſchriften van MARTINUS zijn duidelijke blijken, dat de

(*) *Chron. ad. a.* 854. (†) *Chron. L.* VII.
(§) *Chron. f. Panthei P.* XX.
(**) *Histor. Eccles. L.* XVI. *C.* 8.

Digitized by Google

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

de Affchrijvers, verlegen met deze Geſchiedenis, gepoogd hebben, dezelve, daar zij ze niet geheel durfden weglaten, ten minſten te verzachten. Evenwel moet men tevens erkennen, dat deze Pauſelijke Biechtvader het geval verhaalt met een *ut aſſeritur*, *ut dicitur*, *creditur a multis*. Bij het bovenſtaande moet men nog voegen, dat nog een Tijd- en Naamgenoot van MARTINUS, POLONUS, die omtrent het jaar 1290 eene Chroniek (*) geſchreven heeft, in welke het werk van MARTINUS POLONUS is gebruikt, het geval der Pauſen op gelijke wijze als hij verhaald heeft. Alleen nog met dit belagchelijk bijvoegſel, dat, als de zwangere Pauſin den Duivel uit eenen Bezetenen had willen verdrijven, en dien vraagde, wanneer hij den lijder zou verlaten, de booze Geest in verzen zou geantwoord hebben: dit te zullen zeggen, zoo dra zij haar kind ter wereld zou brengen:

Papa, Pater Patrum, Papisfæ pandito partum,
Et tibi tunc edam, de corpore quando recedam.

Van dezen tijd af, vermenigvuldigen de Schrijvers, die, als het ware, aangemoedigd door zijn voorbeeld, dit geval in hunne ſchriften verhalen, zoodat men tot het jaar 1600 toe honderd en vijftig Schrijvers uit de *Roomſche* Kerk heeft aangehaald, en daar onder Schrijvers van naam en aanzien, die deze Geſchiedenis in hunne ſchriften gemeld hebben. Zoo algemeen was dit verhaal geworden, dat zelfs

(*) MARTINI *Minoritæ Flores Temporum ad a.* 854.

zelfs de Paus JOANNES, die in het jaar 1276 verkoren werd, zich den XXIſten liet noemen, ofſchoon hij de XXſte was, wanneer men JOANNA niet mederekende.

Maar men heeft nog eene andere ſoort van bewijzen voor de waarheid dezer Geſchiedenis aangevoerd, te weten, *openbare gedenkteekenen*. Daar zijn ſtandbeelden ter gedachtenis van dezelve opgerigt. DIEDERIK VAN NIEM, die met het begin der XVde eeuw Pauſelijke Geheimſchrijver was, heeft zulk een ſtandbeeld te *Rome* gezien, hetwelk eerst tegen het einde der XVIde eeuw op Pauſelijk bevel zal vernietigd zijn. In de Hoofdkerk te *Siena* was weleer, onder andere ſtandbeelden van Pauſen, ook eene van JOANNA, hetwelk LAUNOI verzekert in het jaar 1634 zelf gezien te hebben. MABILLON verhaalt, dat hij het in het jaar 1686 niet zag, doch dat men hem verzekerde, dat, op bevel van Paus CLEMENS VIII, aan hetzelve de vrouwelijke wezenstrekken in mannelijke veranderd waren, en dat men den naam van ZACHARIAS 'er op gehouwen had. Aan PAGI werd nog de plaats getoond in die Kerk, waar dit Beeld geſtaan had, totdat ALEXANDER VII, die uit *Siena* geboortig was, het had laten wegnemen. Nog meende Biſchop BURNET een ſtandbeeld der Pauſin op eene openbare plaats der ſtad *Bologne* gezien te hebben, tegen over de groote Kerk, onder andere Beelden van Pauſen; maar hetwelk, volgens anderen, den Paus NICOLAUS IV verbeelden zal.

Doch een veel zeldzamer gedenkteeken van deze Ge-

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

Geſchiedenis zal voor dezen geweest zijn, de met eene opening doorboorde Stoel, op welken men den nieuwen Paus, bij zijne inwijding, plaatſte; waar bij dan de jongſte Diaken der *Roomſche* Kerk onderzoek deed, om zich te overtuigen, dat de Paus een man zij, gelijk hij dan ook uitriep: Wij hebben eenen man tot Heer! Dit verhaalt niet alleen een *Grieksch* Schrijver, LAONICUS CHALCOCONDYLAS (*), maar ook PLATINA, een Pauſelijke Kanſelerijbediende (†), wel uit andere Schrijvers, doch zonder echter te ontkennen, dat de Paus op zoodanigen ſtoel geplaatst werd; ſchoon hij 'er bijvoegt, dat hij geloofde, dat deze ſtoel eigenlijk beſtemd was, om den nieuwen Paus te herinneren, dat hij geen God, maar mensch ware, aan alle natuurbehoeften onderhevig, gelijk andere menſchen, waarom ook deze ſtoel den naam van *nachtſtoel*, (*ſtercoraria ſedes*,) zal gedragen hebben. In der daad, dit is veel ſchijnbaarder, dan dat men, op eene zoo ſchaamtelooze wijze, zich zou verzekerd hebbende aangaande het geſlacht van den nieuwen Paus. Het berigt van MABILLON geeft hier verdere opheldering (§). Deze zag, in het jaar 1685, in een vertrek aan de *Lateraanſche* Kerk te *Rome*, onder ander huisraad, drie ſtoelen. De eerſte, van wit marmer, ſtond voor dezen in den Voorhof dezer Kerk, door welken de nieuwe Paus ingeleid werd,

(*) *De Reb. Turcic. Libr.* VI. *pag.* 160.
(†) *In Joann.* VIII.
(§) *Iter Ital. p.* 57. *in Muſ. Ital. T.* I. *P.* I.

werd, om 'er bezit van te nemen, opdat hij eerst op den Pauſelijken troon onder het hoofdverwulfſel der Kerk, alle Kardinalen en Biſchoppen ter kus toeliet; en vervolgens op den gemelden Stoel geplaatst werd, terwijl dit vers uit den *Pſalm* gezongen werd: *Suscitat de pulvere egenum, et de ſtercore erigit pauperem.* Naar deze herinnering voor den Paus tot zijne verootmoediging heeft deze ſtoel den naam van *ſedes ſtercoraria*, (*drekſtoel*,) gekregen. Vervolgens leidde men den Paus in de Kapel van den H. SILVESTER, bij het *Lateraansch* Paleis, waar zich de beide andere purperkleurige ſtoelen bevonden. Op den eenen aan de regterhand zittende, ontving hij de ſleutels der eerstgenoemde Kerk, op den anderen aan de linkerhand gaf hij dezelven terug. Van alle deze gebruiken vond MABILLON geene ſpoor voor de XIIde eeuw. Zij duurden tot in de eerſte tijden der XVIde eeuw; maar werden, nadat de toen algemeen geloofde Geſchiedenis der Pauſin 'er een beſpottelijk voorkomen aan gegeven had, waarſchijnlijk kort na LEO X afgeſchaft. Dat deze beide ſtoelen doorboord waren, was naar allen ſchijn alleen daar aan toe te ſchrijven, dat zij in Baden der oude Romeinen gevonden, en wegens hunne kostbaarheid tot deze plegtige gebruiken beſtemd waren.

Dus zagen wij tot hier toe, welke en hoedanige bewijzen *voor* de waarheid dezer Geſchiedenis worden bijgebragt, waar bij men voegen kan, hoe *mogelijk*, ja bij de verwarring en het ſlecht gedrag van verſcheidene Pauſen ten dien tijde, hoe *waarſchijn-*

ſchijnlijk zelfs een zoodanig geval moete geacht worden, te meer, daar men niet in ſtaat is, de bron aan te wijzen, waar uit eene fabel, zoo het eene fabel ware, welke zoo algemeen geloof verworven heeft, haren oorſprong zou genomen hebben. Doch hier tegen kan worden aangemerkt, dat misſchien wel de bedoelde verwarringen, en het verwijfde leven van ſommige Pauſen gelegenheid tot het verzinnen van deze gebeurtenis hebben kunnen geven, en dat 'er zeer vele onwaarſchijnlijkheden in gelegen zijn, dat eene vrouw te *Atheenen*, als man geſtudeerd zou hebben, en te *Rome* tot Paus verkoren zou zijn, zonder ontdekt te worden, om niet van het geheel onwaarſchijnlijke te ſpreken der omſtandigheden van hare bevalling, en wel juist bij gelegenheid van eenen openbaren omgang enz. enz.

Doch behalven zoodanige bedenkingen, die weinig ter wederzijde uitdoen, bij de vraag: of iet gebeurd zij? beroepen die genen, die de waarheid van dit verhaal ontkennen, zich in de eerſte plaats op het *ſtilzwijgen der Tijdgenooten*, zelfs gedurende omtrent twee eeuwen, hetwelk te opmerkelijker is, omdat zelfs geene *Griekſche* Schrijvers daar van gewagen, terwijl Paus LEO IX in het jaar 1053 aan eenen *Patriarch* van *Konſtantinopolen* (*) verwijt, dat men zeide, dat onder de *Patriarchen* dier ſtad ook *geſnedenen* geweest waren; hetwelk hij niet zou beſtaan hebben, indien deze hem de Geſchiedenis van

(*) *Ep.* I. *ad Michaelem Patriarch. etc. C.* 23. *in* LABB. *Concill. T.* IX. *p.* 963.

van eene Pauſin had kunnen te gemoet voeren.

Ook merkt men aan, dat men *geenen* enkelen getuige heeft van dit geval, gelijk wij hier voor gezien hebben, maar dat integendeel *Tijdgenooten* zoodanige bijzonderheden melden, waar mede deze gebeurtenis volſtrekt onbeſtaanbaar is. Behalven dat in het gemeen de Schrijvers van dien tijd BENEDICTUS III op LEO IV laten volgen, zoo ſchrijft de Abt LUPUS van *Ferrieres*, aan Paus BENEDICTUS III (*), dat hij Gezant geweest was bij zijnen voorzaat LEO, en dat hij hoorde, hoe hij denzelven in godvruchtigheid evenare. ADO, die ſedert het jaar 899 Aartsbiſſchop van *Vienne* was, verhaalt (†), dat na de dood van LEO IV BENEDICTUS III op den Apostoliſchen Stoel geplaatst is. Doch, beſlisſend is de plaats van HINCMAR, Aartsbiſſchop van *Rheims*, in eenen Brief, welken hij, in het jaar 866, aan den Paus NICOLAAS I afzond (§), en in welken hij hem meldt, dat hij, met de Keizerlijke Gezanten, te gelijk ook zijne Afgevaardigden met eenen Brief naar *Rome* gezonden hebbe; die onder weg vernomen hadden, dat LEO IV geſtorven was, maar toen zij in die hoofdſtad waren aangekomen, had hun de nieuwe Paus BENEDICTUS III eenen Vrijheidsbrief voor hem ter hand geſteld, waar uit ten duidelijkſten ſchijnt te blij-

(*) *Ep.* 103. *p.* 154. *Antverp. S. Lipſ.* 1710. 8vo.

(†) *Breviar. Chronicor. de ſex mundi ætatibus in Bibliotheca PP. Lugdun. T.* XVI. *p.* 768.

(§) *Opusc. et Epist. T.* II. *Opp. p.* 1307.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Pauſelijken Stoel geplaatst had. In de XVIde eeuw hebben ſommige geleerden der *Roomſche* Kerk dezelve beſtreden, doch met weinig voordeel. Maar in de XVIIde eeuw werd zij ſcherper onderzocht en getoetst; inzonderheid door BLONDEL, tegen wien SAMUEL MARESIUS, maar voornamelijk FREDERIK SPANHEIM de Jongere, de waarheid derzelve met veel geleerdheid en ſchranderheid verdedigd hebben. Behalven deze is 'er eene menigte andere ſchriften, ook in de onlangs verlopene eeuw voor en tegen over deze gebeurtenis uitgekomen, waar toe wij onze Lezers verzenden (*). Wij vervolgen onze Geſchiedenis.

BENEDICTUS III volgde dan in het jaar 855 LEO IV op. Ondertusſchen lieten zich de Afgevaardigden der *Romeinen*, die aan de Keizers LOTHARIUS en LODEWYK gezonden waren, om de bevestiging dezer verkiezing te bekomen, door ARSENIUS, Biſſchop van *Gubbio*, (of *Eugibium*,) overhalen, dat zij beloofden, ANASTASIUS, Priester bij eene der Hoofdkerken te *Rome*, (*Presbijter Cardinalis*,) die door LEO IV afgezet en in den Ban gedaan was, tot de Pauſelijke waardigheid behulpzaam te zullen wezen. Ook wisten zij de Keizerlijke Gezanten, toen die nabij de Hoofdſtad gekomen waren, voor hem te winnen. Deze lieten de Afgevaardigden van BENEDICTUS gevangen nemen; geboden de Geestelijkheid, den Senaat, en alle Burgers van *Rome*, hun te gemoet te komen, en tegen

(*) Verg. WALCH *Bibl. Theolog. Select. T.* III.

gen in derzelver geleide en die van ANASTASIUS de ſtad in. Hier liet deze de Beelden van CHRISTUS, der Maagd MARIA, en anderen, die in de Pieterskerk ſtonden, vernietigen; en nam bezit van het *Lateraansch* paleis; maar BENEDICTUS werd op zijn bevel geſlagen en gevangen gezet. Doch thans berstte het misnoegen en de tegenſtand der aanwezende Biſchoppen, der Geestelijkheid en des volks tegen ANASTASIUS zoo hevig uit, dat de Keizerlijke Gezanten hem door bedreigingen of vermaningen niet langer ondersteunen konden. Dus werd BENEDICTUS in tegenwoordigheid der Keizerlijke Gezanten ingewijd (*). In zijnen tijd kwam ETHELWOLF, Koning van *Engeland*, als een Bedevaartganger, te *Rome*; deze ſchonk aan den Heil. PETRUS eene gouden kroon, vier ponden zwaar, en dergelijke kostbaarheden meer; ook deed hij áan de Geestelijkheid, de Grooten, en het volk, aanzienlijke geſchenken; hij ſtichtte eene jaarlijkſche vermaking voor de Pauſen, en herbouwde de *Engelſche* School te *Rome*, die voor eenigen tijd afgebrand was.

BENEDICTUS overleed in het jaar 858; zijn opvolger, NICOLAUS I, was de eerſte Paus, die plegtig gekroond is geworden, een nieuwe ſtap, welke den Paus ook in uiterlijken luiſter met de overige Vorſten gelijk ſtelde, boven welken hij zich als Biſchop waande verheven te zijn. De Vorſten zelve bragten, van hunne zijde, niet weinig toe, om de- NICOLAUS I.

(*) ANAST. *in Bened.* III.

deze Bisschoppen steeds trotscher te maken. Keizer LODEWYK II op eenigen afstand van *Rome* gelegerd zijnde, reed den Paus, die hem een bezoek kwam geven, te gemoet, steeg voor hem van het paard, en leidde zelf des Pausen paard, een boogschoot ver, bij den teugel.

NICOLAUS had echter geene aansporingen noodig, alzoo hij uit den aard ijverig genoeg was, om zijn gezag uit te breiden, gelijk gebleken is in zijne verschillen met PHOTIUS, den *Patriarch* van *Konstantinopolen*, welke door eene scheuring van de Oosterssche en Westersche Kerk gevolgd zijn, gelijk wij op zijne plaats zien zullen.

De echtscheiding van den *Frankischen* Koning LOTHARIUS was eene andere gelegenheid, van welke de Paus gebruik maakte, tot uitbreiding van zijne magt. Deze LOTHARIUS had, sedert het jaar 856, eene Zuster van den *Burgundischen* Hertog HUCBERT, THIETBERGA of THEUTBERGA, of zoo als zij zich zelve onderteekent, THIETBRICH, ter Gemalin. Maar ingenomen met de liefde voor eene *Frankische* Juffer, WALDRADA of WALDERALDA genoemd, beschuldigde hij in het jaar 859 zijne Gemalin van grove misstappen, voor haar trouwen begaan. Zij ontkende alles voor eene vergadering van Wereldlijke Grooten; maar ondertusschen had de Koning den Aartsbisschop van *Keulen*, GUNTHARIUS of GUNTHERN, gewonnen, die weder THIETGAUD, Aartsbisschop van *Trier*, en andere Bisschoppen, op zijne zijde bragt. Deze Bisschoppen hielden, in het jaar 859, een nieuw onderzoek te *Metz*, alwaar de Koningin de *Water-*

proe-

en leide zelf des Pauſen paard, een boogſchoot ver, bij den teugel.

XIII. D. bladz. 214.

Digitized by Google

proeve doorſtond; hier in beſtaande, dat de beſchuldigde, het zij zelf, of een ander in zijn' naam, uit een ketel kookend water met de bloote hand een ſteen of ring moest nemen; waar na de hand met gewijde wasch verzegeld werd; deze vervolgens onbezeerd bevonden zijnde, werd de beſchuldigde vrijgeſproken, maar anders veroordeeld. De Koning vergenoegde zich hier niet mede, maar vernieuwde zijne beſchuldigingen, en bragt te wege, dat de Koningin, op het dreigend toeſpreken der Biſchoppen, op eene vergadering te *Aken*, in het jaar 860, aan den Aartsbiſſchop van *Keulen* alles bekende, waar men haar van beſchuldigde, met verzoek, dat zij in een Klooster mogt gaan. Op eene volgende Kerkvergadering leverde zij deze bekentenis aan haren Gemaal ſchriftelijk over, waar op haar vonnis werd uitgeſproken, om voor haar leven in een Klooster opgeſloten te worden. Eene derde Kerkvergadering te *Aken*, in het jaar 861, ſcheidde den Koning dadelijk van THEUTBERGE, en gaf hem vrijheid, om weder te trouwen, waar op WALDRADA Koningin werd (*).

THEUTBERGA verliet echter het Klooster, eer zij volkomen Non was geworden, en vluchtte naar KAREL *den Kalen*, Koning der *Weſtfranken*, die haar zijne beſcherming beloofde. Hier door aangemoe-

(*) HINCM. *Rhem. de divortio Lotharii Regis et Tetbergæ Reginæ Opp. T.* I. *p.* 568-573. *Concil. Aquisgran* III. *in* LABB. *Concil. Tom.* VIII. *pag.* 739. *Annal. Bertin. ad a.* 860.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

moedigd, beklaagde zij zich over vervolging bij Paus NICOLAUS I. (*) Ook waren alle Bisschoppen en Grooten van het *Frankische* Rijk niet te vreden met de veroordeeling der Koningin. Velen van hen zonden aan HINCMAR, Aartsbisschop van *Rheims*, toen een' der aanzienlijkste Geestelijken aldaar, eerst drie en twintig en daar na nog zeven vragen over, betreffende dit onderwerp, welke hij in het jaar 863 in een schriftelijk opstel beantwoordde, meestal ten voordeele der Koningin.

ADO, die eerst onlangs Aartsbisschop van *Vienne* was geworden, wendde zich in deze netelige omstandigheid aan den Paus zelven, die hem onderrigtte (†), dat een man, die zijne vrouw na het trouwen van voorgaande grove misdrijven beschuldigt, evenwel geene andere trouwen, noch in hare plaats eene bijzit nemen mag; insgelijks, dat hij, vernemende, dat zijne vrouw, nog als verloofde bruid, met een' ander onkuisch geleefd heeft, daarom niet geregtigd is, zich van haar te laten scheiden. Geen wonder, dat de *Lotharingsche* Bisschoppen, die aan den Paus geschreven, en twee uit hun midden afgevaardigd hadden, geen' ingang bij hem konden vinden. Hij beschreef eene nieuwe vergadering te *Mets*, om aldaar alles van voren af te behandelen en te onderzoeken (§).

Zij-

(*) NICOLAI I. *Epist.* XXII. *ad Episcop. Gall. et Germ. ap.* HARDUIN. *T.* V. *p.* 236.

(†) NICOL. I. *Epist.* 59. *ad Adon. ap.* HARD. *l. c. p.* 295.

(§) *Ejusd. Ep.* XVIII. XXII. XXIII.

Digitized by Google

Zijne Afgevaardigden echter hielden zijne Pauſelijke Brieven aan de Biſchoppen terug, en lieten zich, gelijk men zeide, door LOTHARIUS omkoopen; dus kwamen 'er in het jaar 863 enkel *Lotharingſche* Biſchoppen bijeen, die de beſluiten van *Aken* bevestigden. De beide Aartsbiſchoppen van *Trier* en *Keulen*, THIETGAUD en GUNTHER, reisden zelve naar *Rome*, om 's Pauſen goedkeuring hier op te verkrijgen; maar zij werden ſlecht onthaald, NICOLAUS verklaarde al het verrigtte voor nietig, en zette zelfs de beide Aartsbiſchoppen af.

Aan dezen overhaasten ſtap, die tegen alle Kerkelijke wetten ſtreed, en een der eerſte gevolgen van de valſche en onechte *Decretalen* was, weigerden de Aartsbiſchoppen zich te onderwerpen; maar beklaagden zich deswegens bij LODEWYK II, Keizer en Koning van *Italië*, LOTHARIUS Broeder, die zich te *Beneventum* ophield. LODEWYK trok terſtond, in het jaar 864, vergezeld van de beide Aartsbiſchoppen, met eenig krijgsvolk naar *Rome*, ten einde den Paus met geweld te noodzaken, om zijn vonnis tegen hen te herroepen. NICOLAUS hier van tijding bekomende, verordende openbare gebeden en een algemeen vasten, opdat den Keizer goede gezindheid en eerbied voor den Godsdienst en het gezag des Apoſtoliſchen Stoels mogten worden ingeboezemd. De Keizer ſtond met zijne Soldaten bij de Pieterskerk; de Geeſtelijkheid, en het volk kwamen met hunne kruiſen derwaards al zingende, om 'er hun gebed te doen; maar werden van de Soldaten overvallen, die hen braaf afſloegen, krui-

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ſen en vanen verbraken, en hen verder uiteenjoegen. Toen zal ook het kunſtig gewerkte kruis, hetwelk HELENA met een daar in beſloten ſtukje van het echte kruishout naar *Rome* ten geſchenk gezonden had, verbroken; maar nog door eenige *Engelſchen* gered zijn. De Paus, die zich in het Paleis van *Lateraan* bevond, begaf zich ſcheep, en voer den *Tiber* langs naar de *Pieterskerk*, waar hij twee dagen en nachten zonder eten bleef. Ondertusſchen ſtierf de Soldaat, die het kruis gebroken had, en de Keizer kreeg de koorts. De Keizer, dit als eene Goddelijke waarſchuwing aanziende, zond zijne Gemalin aan den Paus, die daar op in zijn Paleis terugkeerde, maar de Keizer trok met zijn geheele gevolg van *Rome* af, en zond ook de beide Aartsbisſchoppen naar *Frankryk* terug (*).

Van deze twee was GUNTHER de moedigſte. Deze had, te *Rome* gekomen, zijne bezwaren ſchriftelijk aan den Paus toegezonden, en dit opſtel aan de *Lotharingſche* Bisſchoppen medegedeeld, waar in hij hen vermaande, den Koning getrouw bij te ſtaan. Onder anderen zeide hij daar in: NICOLAUS, die Paus genoemd werd, en zichzelven met de Apostelen gelijk ſtelde, en tot Keizer der geheele wereld maakte, had hen wel willen verdoemen; maar had den nadrukkelijkſten tegenſtand tegen zijne razernij gevonden. — GUNTHER had dus, zijne zaak moge dan goed of kwaad geweest zijn, nog geheel de hooge denkbeelden der later tijden aangaande de magt van den Paus niet.

Maar

(*) *Ann. Bertin. ad a.* 864. *Ann. Metens. ad a.* 865.

Maar de overige Bisschoppen onderwierpen zich des te gewilliger aan de uitspraken van den Paus. Men leest nog den kruipenden Brief van ADVENTIUS, Bisschop van *Mets*, aan den Paus (*), waar in hij geen titels genoeg weet te vinden, (*excellentissimus Apostolatus vester*, *dignitas Majestates vestræ*, *incomparabilis clementia vestræ Magnitudinis*, *verus Apostolus* enz.) om hem te verzekeren, dat, zoo hij niet ziekelijk ware, hij hem in persoon zijne gehoorzaamheid zou verklaard hebben, en hij belooft, de voorschriften van den Paus, als van God, te zullen volgen. – In zijn antwoord vergelijkt NICOLAUS (†) dezen ouden ziekelijken Bisschop bij den boetvaardigen moordenaar aan het kruis; en zegt hem, dat het wel goed is, dat hij zijnen Koning, naar de les van PAULUS, onderdanig was; maar hij moest degelijk toezien, of zulk een Vorst ook waarlijk Vorst, en geen tijran was, welken men behoort te wederstaan, maar niet deszelfs ondeugden te begunstigen. Een merkwaardige grondregel, die aan den Paus en de Bisschoppen de beslissing overlaat, of een Vorst met regt, dan of hij als een dwingeland regere enz.

LOTHARIUS betoonde ondertusschen de grootste zwakheid; hij verliet terstond de afgezette Aartsbisschoppen, en droeg het Aartsbisdom van *Keulen* aan eenen nabestaanden van zijn huis op, die niet meer dan

(*) *In* BARON. *Ann. ad a.* 863. *n.* 51. *p.* 256. *et in* SIRMOND. *Concil. Gall. T.* III. *p.* 241.

(†) *Epist. ad Advent. l. c. n.* 59.

Digitized by Google

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

dan *Onderdiaken* was, en geheel geene zeden had, die eenen Geestelijken pasten. GUNTHER hier door vertoornd, pakte den Kerkenschat van *Keulen* bijeen, en begaf zich daar mede naar *Rome*, waar hij den Paus alle streeken ontdekte, die bij de echtscheiding van zijnen Koning gespeeld waren. Maar dit baatte hem niet, alzoo de Paus zijn uitgesproken vonnis bevestigde op eene nieuwe Sijnode in het *Lateraan*. LOTHARIUS schreef hier op zeer demoedig aan den Paus, waar toe hij, door vrees voor zijne Oomen, gedwongen was. De Paus, die zijne overwinning wilde vervolgen, schreef aan de Oomen van LOTHARIUS op eenen dreigenden toon, maar aan LOTHARIUS gaf hij te gelijk te kennen, dat hij WALDRADA van het Hof verzenden, en THEUTBERGE weder aannemen zou, op straffe van den ban. Ook gaf de Pausselijke Gezant en Bisschop ARSENIUS THEUTBERGE werkelijk weder aan haren Gemaal in het jaar 865 te *Attigny*, met bedreiging der eeuwige straffen, indien hij haar niet als zijne regtmatige Gemalin behandelde. LOTHARIUS, van allen verlaten, beloofde dit met eenen eed, en gebood WALDRADA, naar *Rome* te gaan, om zich aldaar te verantwoorden. WALDRADA ging met des Pausen afgezant op reis, maar hield hem zoo lang op, tot zij van LOTHARIUS verlof ontving, om in zijn Rijk terug te keeren; waar op de Paus haar dadelijk in den ban deed (*).

LO-

(*) *Ann. Bertin. ad a.* 865. *Ann. Metens. a.* 866. NICOL. I. *Ep.* LV. *ap.* HARD. *l. c. p.* 281.

Digitized by Google

LOTHARIUS vervolgde zijne verkeering met WALDRADE, en de klagt van overſpel werd op nieuw tegen THEUTBERGE ingebragt, die ook weder de vlugt nam tot Koning KAREL, ſchrijvende tevens aan den Paus, dat zij wenschte de Koninklijke waardigheid af te ſtaan, en zich naar *Rome* te mogen begeven. Maar de Paus zag dit aan als eenen door bedreigingen en verdriet afgepersten wensch, en vermaande haar in eenen Brief (*), ſtandvastig te blijven, hij zou toch in allen gevalle nimmer dulden, dat LOTHARIUS de overſpelige WALDRADE zou trouwen. Ook ſchreef hij aan de Biſchoppen van *Lotharingen*, dat zij hunnen Koning den ban van WALDRADE zouden bekend maken (†). Aan Koning KAREL ſchreef hij (§), gehoord te hebben, dat LOTHARIUS de zaak door een kampgevecht wilde beſliſſen, maar dat, na de Paufelijke beſliſſingen, geen wereldlijk gerigt over dezelve moest gehouden worden; hier voegde hij een' Brief bij aan LOTHARIUS (**), waar in hij hem vermaande, van WALDRADE af te zien, hem dreigende, dat hij anders, door de uitſpraak der Kerk, tot een' Heiden en Tollenaar gemaakt kon worden. LOTHARIUS liet den Paus door ADVENTIUS, Biſchop van *Metz*, antwoorden, dat hij geheel in geene verbindtenis ſtond met WALDRADE, maar dat THEUTBERGA in alle betrekkingen zijne Gemalin was; ook ſchreef hij hem zelf, dat hij hem altijd gehoorzaam geweest was,

(*) *Ep.* XLVIII. *ap.* HARD. *p.* 266. (†) *Ep.* XLIX.
(§) *Ep.* L. (**) *Ep.* LI.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

was, en altijd zijn zoude, maar dat hij hem ootmoedig verzocht, zijne beſchuldigers niet te hooren, zonder onderzoek, ook niemand zijns gelijken boven hem te verheffen of over zijne landen magt te geven, opdat hij niet genoodzaakt zou zijn, gewelddige middelen ter hand te nemen tot zijne verdediging; dat hij aan niemand onderworpen wilde zijn, dan aan God en den H. PETRUS, aan de overige Heiligen, en aan hem, zijnen vader en heer enz.

Maar de Paus, ligt bemerkende, dat deze nederigheid uit vrees voortkwam, bleef onbuigzaam, en ſchreef aan den *Duitſchen* Koning LODEWYK (*), dat hij aan LOTHARIUS volſtrekt niet zou vergunnen, te *Rome* te komen, voor dat deze alle zijne bevelen vervuld had; in een' volgenden Brief (†) nam hij het LODEWYK zeer kwalijk, dat hij voor de afgezette Biſchoppen geſproken had, hetwelk hij ook aan de *Oostfrankiſche* Biſchoppen verweet (§). Door dit alles werd de verzoening met LOTHARIUS moeijelijker. Ook kwamen hier nog de verdeeldheden onder de *Frankiſche* Vorsten bij. KAREL verwoestte een gedeelte van LOTHARIUS gebied, in het jaar 866, terwijl deze te *Trier* met zijne Biſchoppen raadpleegden, hoe THEUTBERGA door eene valſche belijdenis in het Klooster gebragt kon worden. Dus overleed NICOLAUS, eer deze zaak ten einde kon gebragt worden.

Maar behalven deze zaak had deze Paus nog andere twisten, in welke hij zijn gezag handhaafde, of

(*) *Ep.* LV. (†) *Ep.* LVI. (§) *Ep.* LVIII.

of zelfs wel vergrootte. Hij vond echter aan HINCMAR, Aartsbisschop van *Rheims*, een' man, die zich op zijne waardigheid even zoo veel liet voorstaan, als de Paus op de zijne. HINCMAR was wel, daar hij een onderdaan van KAREL *den Kalen* was, tegen de echtscheiding van LOTHARIUS met THEUTBERGA, maar ten gelijken tijde was hij in meer dan éénen twist ingewikkeld, waar bij hij des Pausen goedkeuring niet verkreeg. EBBO, zijn voorzaat in het Aartsbisdom, die in het jaar 835 was afgezet, wegens zijne deelneming in het oproer der Zonen van Keizer LODEWYK tegen hunnen Vader, had na zijne afzetting te *Rheims* nog eenige Priesters gewijd. Aan deze verbood HINCMAR alle Priesterlijke bedieningen, hetwelk door eene Kerkvergadering te *Soissons* in het jaar 853 bevestigd werd, hoewel hun op voorbede van Koning KAREL vergund werd, het Avondmaal met de Leeken, (*communio laica*,) te genieten (*).

Dewijl dit vonnis HINCMAR zoo nabij betrof, verzocht hij Paus LEO IV hetzelve te bekrachtigen, maar dit kon hij niet verkrijgen. BENEDICTUS III betoonde zich rekkelijker, en keurde de besluiten dezer Kerkvergadering in het jaar 855 goed, doch behoudens het regt van den Apostolischen Stoel, in gevalle van beroep (†). Ook vernieuwde NICOLAUS I deze bevestiging in het jaar 863, alleen onder

(*) SIRMONDI *Concil. Gall. Tom.* III. *pag.* 80. HARD. *Concil. Tom.* V. *pag.* 41.

(†) BENED. III. *Epist. in* LABB. *Concil. T.* VIII. *p.* 232.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. NA C. G. Jaar 814. tot 1073.

der voorwaarde, dat hij den Apostolischen Stoel nooit ongehoorzaam zou zijn (*). Maar eenige jaren daar na veranderde hij zijn gevoelen, misschien om den tegenstand, dien hij van HINCMAR in eenen anderen twist ondervond. Hij schreef dus aan HERARD, Aartsbisschop van *Tours* (†), dat hij HINCMAR vermaand had, om de afgezette Geestelijken vrijwillig te herstellen, en vermaande hem eene nieuwe vergadering te *Soisfons* te houden, op welke ook die Geestelijken, onder welken WULFAD bijzonder genoemd wordt, zouden geroepen worden. Koning KAREL kreeg tevens in den zin, om WULFAD, die te voren leermeester van zijnen Zoon KAROLOMAN geweest was, tot het ledig staande Aartsbisdom van *Bourges* te benoemen; maar de Paus weigerde daar toe het verlof, omdat zijne zaak eerst op de Kerkvergadering beslist moest worden (§).

HINCMAR leverde op deze Kerkvergadering in het jaar 866 vier opstellen tot zijne verdediging in (**), waar op de vergadering een besluit nam, dat deze Geestelijken, die naar het strenge regt waren afgezet, uit de nog verhevener inzigten van zachtmoedigheid en liefde, weder hersteld konden worden; welke uitspraak zij verzeld deed gaan met eene soort van verdediging (††). Te gelijk schreef de Kerk-

ver-

(*) *Ap.* BARON. *ad a.* 863. *n.* 64.
(†) *In Act. Conc. Suessfion.* III. *ap.* HARD. *T.* V. *p.* 636.
(§) HARD. *l. c. pag.* 601-605.
(**) HINCMAR. *Opp. Tom.* II, *pag.* 26.
(††) *Ap.* HARD. *l. c.*

Digitized by Google

vergadering aan den Paus, gelijk ook HINCMAR, en KAREL *de Kale* zelf, die hem tevens verzocht, de benoeming van WALFAD tot het Aartsbisdom van *Bourges* goed te keuren, alle welke Brieven EGILO, Aartsbisschop van *Sens*, naar *Rome* medenam.

Met deze berigten was NICOLAUS niet wel te vrede; naar zijne gedachten had de Kerkvergadering alles, wat op de voorgaande verhandeld was, voor nietig moeten verklaren. Hij schreef dan terug (*), dat hij in het gedrag der voorgaande Sijnode en bijzonder van HINCMAR veel onregtvaardigheid, partijdigheid en geweld gevonden had. Op dezelve wijze schreef hij aan HINCMAR zelven; evenwel beval hij aan WALFAD en de overige Geestelijken, terwijl hij hun hunne herstelling bekend maakte, die hij goedgekeurd had, eerbied en gehoorzaamheid jegens HINCMAR.

NICOLAUS had den Bisschoppen der laatstgehoudene Sijnode belast, hem een volledig berigt te zenden wegens het afzetten van EBBO, en het aanstellen van HINCMAR in deszelfs plaats. KAREL *de Kale* beriep daarom eene nieuwe vergadering in het jaar 867 te *Troyes*; deze vergadering zond een uitvoerig berigt aan den Paus, aangaande EBBO en deszelfs gedrag, ten bewijze, dat HINCMAR in het jaar 845 regtmatig tot Aartsbisschop van *Rheims* verkoren was (†). Dit berigt der vergadering liet KAREL zich brengen, en hetzelve voor HINCMAR gun-

(*) *Ap.* HARD. *l. c. pag.* 633.

(†) *Ap.* HARD. *l. c. pag.* 681-686.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

gunſtig vindende, liet hij een berigt in zijn naam opſtellen, waar in alles verzameld werd, wat ſtrekken kon, om EBBO te verdedigen (*). HINCMAR, die thans in de gunst des Konings wankelde, terwijl WALFAD zich daar in vestigde, verzuimde ook niet, zich tegen de beſtraffingen van den Paus te verdedigen (†), die hij, gelijk hij ſchreef, wel verdiende, om zijne zonden; gelijk hij zich ook voor zijne opzieners verootmoedigde: maar in den grond beweerde hij, had de Paus zich van anderen te zeer laten innemen en ophitſen enz. De dood van den Paus in het jaar 867 bragt eindelijk veel toe om dezen twist te doen eindigen. Zijn opvolger ADRIAAN II keurde het verrigte der Kerkvergadering te *Troyes* goed, bewilligde het *Pallium* aan WALFAD, en betuigde eene uitnemende liefde jegens HINCMAR (§). Uit de geſchiedenis van dezen in zichzelven nietigen twist blijkt, hoe veel de Pauſen zich aanmatigden, maar hoe ook de *Frankiſche* Biſſchoppen, naar hun vermogen, hun best deeden, om hunne regten ten minſten eenigzins te handhaven.

Een later verſchil met HINCMAR werd nog heviger gedreven, tot dat deze zich genoodzaakt zag toe te geven, doch niet dan na zijne Biſſchoppelijke regten wakker verdedigd te hebben. ROTHAD, Biſſchop van *Soiſſons*, ſedert omtrent dertig jaren, had reeds eene poos in misverſtand geleefd met zijnen

Me-

(*) *l. c. pag.* 986.

(†) *l. c. p.* 687. *et in* HINCMARI *Opp. T.* II. *p.* 298.

(§) *Ep. ap.* HARD. *l. c. p.* 691, 694, 696.

Metropolitaan HINCMAR, die jonger was dan hij. Eindelijk had hij eenen Priester van zijn Kerspel, die op heeter daad in ontucht betrapt en tot ſtraf verminkt geworden was, met bewilliging van drie en dertig vergaderde Biſchoppen afgezet, en een' ander in deszelfs plaats ingewijd. Deze Priester beklaagde zich deswegens bij HINCMAR, die hem, na verloop van drie jaren, weder herſtelde, deszelfs opvolger in den ban deed, en in de gevangenis zette. Als ROTHAD zich daar over beklaagde, ſloot HINCMAR hem in eene in het jaar 861 bij *Soiſſons* gehoudene vergadering zoo lang van de Biſchoppelijke gemeenſchap uit, tot hij gehoorzaamheid zou bewezen hebben. ROTHAD beriep zich op den Paus; maar als hij gereed ſtond, om naar *Rome* op reis te gaan, onderſchepte HINCMAR eenen Brief, welken ROTHAD aan eenen Biſchop van zijne vrienden zond, en waar in hij aan de hem genegene Biſchoppen meldde, wat zij tot zijne verdediging zeggen konden. HINCMAR droeg dit den Koning voor, als of ROTHAD van zijn beroep afgezien, en zich aan het oordeel der door hem zelven verkozene Biſchoppen onderworpen had. Terſtond liet hem de Koning verbieden op reize te gaan, en als hij dit desniettegenſtaande ondernam, werd hij te *Soiſſons* tegengehouden, en vervolgens in eene nieuwe vergadering in het jaar 864 afgezet, in den ban gedaan, en in een Klooster opgeſloten. Een ander bekwam zijn ambt; aan hem gaf men eene Abdij (*).

De

(*) *Libellus proclamationis Rothadi Episcopi, quem*

De *Lotharingſche* Biſchoppen namen openlijk de partij van ROTHAD, en ſchreven deswegens aan de *Oostfrankiſche* Biſchoppen, aan welke zij verſcheidene vragen voorſtelden, die tot deze zaak betrekking hadden, ſchoon zij in den twist zelven niets beſliſſen wilden (*). Maar van den anderen kant zonden ook de Biſchoppen der vergadering, op welke ROTHAD was afgezet, een berigt van hunne handelingen aan den Paus, hem te verſtaan gevende, dat de Keizerlijke wetten zoodanig beroep niet toelieten, en dat de zaak van ROTHAD over het geheel ſlecht was (†).

Zoodra NICOLAUS deze berigten ontvangen had, zond hij aan HINCMAR eene ſcherper beſtraffing, dat hij zich onderſtaan had het beroep van ROTHAD tegen te houden, met bevel, om daar van af te laten, te meer, dewijl, ook zonder beroep, het oordeel van den Apoſtoliſchen Stoel had behooren afgewacht te worden. Hij herhaalde dit bevel, in een' tweeden Brief, met bedreiging, dat hij anders over HINCMAR, als een verachter der Kerkelijke wetten, een beſliſſend vonnis zou vellen. Evenwel moest hij nog eens aan hem ſchrijven, met bijvoeging, dat ROTHAD volkomen herſteld moest worden, en dat dan zijne beſchuldigers met hem en den door hem afgezetten Priester naar *Rome* zouden ko-

Nicolao Papæ obtulit. in HARD. *Act. Concil. T.* V. *p.* 579. HINCMARI *Epist.* XVII. *ad Nicol. Papam T.* II. *p.* 246.

(*) *Ap.* HARD. *l. c. pag.* 558.

(†) *Nicol.* I. *Epist.* XXXII. *ap.* HARD. *l. c. p.* 255.

komen, dat, indien HINCMAR binnen dertig dagen hier aan niet voldeed, hem en den Bisschoppen van zijne partij verboden zou zijn, het Avondmaal, (*Misfarum Solemnia*,) te vieren, tot hij in alles zou gehoorzaamd hebben. Op denzelfden toon schreef hij aan KAREL en aan de Bisschoppen, die ROTHAD veroordeeld hadden; en van dit alles gaf hij ook aan ROTHAD kennis, doch met waarschuwing, zoo hij zich schuldig vond, niet te *Rome* te komen, om zijn beroep te achtervolgen (*).

ROTHAD werd daar op werkelijk in het jaar 864 door den Koning KAREL naar *Rome* gezonden; doch 'er verscheenen geene Afgevaardigden van de Bisschoppen, die zijne Rigters geweest waren; alleen verantwoordde HINCMAR zich in eenen langen en merkwaardigen Brief aan den Paus (†), waar in hij hem, doch op eene zeer eerbiedige wijze, verscheidene herinneringen en aanmerkingen mededeelde over het regt der *Metropolitanen* en Bisschoppen.

ROTHAD bevond zich reeds omtrent negen maanden te *Rome*, zonder dat 'er iemand als beschuldiger tegen hem was opgekomen, schoon hij een verweerschrift aan den Paus had overgeleverd, waar in hij sterk klaagde over de mishandelingen, hem door HINCMAR en zijne vrienden aangedaan (§). Eindelijk

(*) Alle deze Brieven staan bij HARD. *l. c.*

(†) HINCMARI *Opp. T.* II. *p.* 244.

(§) *Libellus proclamationis Rothadi Episc. ap.* HARD. *l. c. pag.* 579.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

lijk beklom NICOLAUS daags voor Kersmis in het jaar 864 den Kanſel, en hield eene redevoering, in welke hij ROTHAD onſchuldig verklaarde, die *op een algemeen Synode*, (waarſchijnlijk van een geheel gewest,) *hetwelk echter, zonder bevel van den Apoſtoliſchen Stoel, niet mogt gehouden worden*, onregtmatig was afgezet (*). Vervolgens gaf hij daar van kennis aan de Geestelijkheid en alle inwoners van *Rome*, en aan KAREL *den Kalen*. Aan HINCMAR ſchreef hij gebiedend, hem enkel, na vele verwijtingen, de keuze latende, om terſtond hem te gehoorzamen, in het herſtellen van den Biſchop, of te *Rome* te komen, om zijnen twist met denzelven te vervolgen, evenwel na hem bij voorraad herſteld te hebben. Zoo hij geen van beiden deed, zou hij zelf, naar het Goddelijk oordeel, door den Paus afgezet, en van de Kerkelijke gemeenſchap, zonder hoop van wederaanneming, uitgeſloten worden.

In eenen Brief, welken hij aan de Weſtfrankiſche Biſchoppen tenzelfden tijde afzond, ontvouwt deze Paus breedvoerig de gronden van het gezag van zijnen Stoel, vooreerst in de opvolging, van PETRUS af voortgaande, maar ook op het gezag der *Decretalen*; van deze onechte ſtukken (†), dus ten zijnen

(*) *Sermo Nicolai Papæ* I. *ap.* HARD. *l. c. p.* 583.

(†) BARON. *Ann. a.* 865. *n.* 7. wil tegen allen ſchijn aan, zijne lezers beduiden, dat de Paus zich niet op deze onechte ſtukken, maar op algemeen erkende *decreten* beroepen hebbe.

Digitized by Google

nen voordeele gebruik makende, van welke hij echter aan de Biſchoppen ſchrijft: „ Sommigen van ulieden hebben wel geſchreven, dat die *Decretalen* der oude Biſchoppen in de geheele verzameling van Kerkelijke wetten, (*Codicis canonum corpore*,) niet te vinden zijn; ondertuſſchen, wanneer zij zien, dat dezelven met hunne oogmerken inſtemmen, bedienen zij zich van dezelven zonder onderſcheid; " zijnde dit dus de eerſte melding van twist over de echtheid der *Decretalen* van den valſchelijk genoemden ISIDORUS, doch welken de *Frankiſche* Biſchoppen, zelfs HINCMAR, ſpoedig opgaven, zich ſchikkende naar de tijdsomſtandigheden. Voor het overige vond ROTHAD, toen hij, in het jaar 866, in zijn vaderland terug kwam, geene verdere zwarigheden, om zijn Bisdom weder te bekomen; waar omtrent een Tijdgenoot (*) zich dus uitdrukt: De Paus herſtelde hem niet naar de regelen, maar met geweld. (*non regulariter, ſed potentialiter.*)

Tegen dezen hoogmoedigen, overal doordringenden Paus, waagde het echter de Aartsbiſchop van *Ravenna*, JOANNES, zich een tijd lang te verzetten. Indien men ANASTASIUS, den vriend der Pauſen, mag gelooven, klaagden vele inwoners dier ſtad bij den Paus over het ſtreng en drukkend gedrag van dezen Aartsbiſchop. De Paus daagde hem driewerf voor eene Roomſche Kerkvergadering, om zich te verantwoorden, waar na hij hem in den ban deed. JOANNES verkreeg wel van Keizer LODE-

(*) *Ann. Bertin. ad a.* 865.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

DEWYK, dat dezelve eenige Afgevaardigden naar *Rome* zond, met welke hij zelf zijne intrede deed; maar de Paus beſtrafte de Gezanten, dat zij met eenen geëxcommuniceerden gemeenſchap hielden, en daagde den Aartsbisſchop nogmaals voor eene Sijnode, die waarſchijnlijk in het jaar 861 te *Rome* gehouden zou worden. Eindelijk zag de Aartsbisſchop zich genoodzaakt voor den Paus te buigen, en werd daar op van denzelven weder aangenomen. Van dezen tijd af hebben de Aartsbisſchoppen van *Ravenna* hunne onafhankelijkheid van den Paus niet meer durven beweeren.

Men vindt nog meer blijken van de werkzaamheid van dezen Paus in zijne Brieven, die door LABBE en HARDUIN verzameld zijn. Een oud Schrijver (*) teekent zijn karakter dus: „ Sedert GREGORIUS *den Grooten* tot hier toe ſchijnt geen Paus met hem vergeleken te kunnen worden. Hij gebood Prinſen en Tijrannen met zoo veel gezag, als of hij Heer van de wereld geweest was. Tegen vromen en godvreezenden was hij nederig, beſcheiden, en zacht; maar tegen anderen des te geduchter en ſcherper." Hij overleed den 13den November van het jaar 867.

ADRIAAN II.

ADRIAAN II werd tot zijn opvolger ingewijd; hij was een man van LXXV jaren, die reeds tweemalen deze waardigheid geweigerd had aan te nemen. De Keizerlijke Gezanten toonden zich ongenoegd, dat zij niet tot de verkiezing genoodigd waren, even-

(*) *Ann. Met.*

evenwel bevestigde de Keizer de gedane verkiezing, waar op eerst de inwijding volgde. Ten dezen tijde viel, zonder dat men de reden weet, waarom, LAMBERT, Zoon van GUIDO, Hertog van *Spoleto*, met eene bende krijgsvolk op *Rome* aan; latende vele oorden der ſtad, zelfs Kerken en Kloosters, plunderen, en vele vrouwen wegvoeren. De Keizer, bij wien men zich beklaagde, ontnam hem zijn Hertogdom, en de Paus deed alle zijne medehelpers in den ban, tot dat zij den roof herſteld hadden (*). Kort daar na bejegende den Paus een perſonelijk ongeluk. Hij was te voren getrouwd geweest, en zijne vrouw en dochter leefden nog; wanneer hij van zijne vrouw geſcheiden was, is onbekend. Een voornaam *Romein*, ELEUTHERIUS, ſchaakte zijne dochter en trouwde haar. Toen de Paus het bij den Keizer daar toe bragt, dat de ſchaker, voor eene Keizerlijke Commisſie naar de *Romeinſche* wetten zou gevonnisd worden, vermoordde hij 's Pauſen Gemalin en Dochter, waar op die Commisſie hem ook ter dood liet brengen (†).

In het eerst twijfelde men te *Rome*, of deze Paus wel den vurigen ijver van zijnen voorzaat zou bezitten, omtrent de belangen van de Kerk. ANASTASIUS, de beroemde Bibliothecarius der Roomſche Kerk, Schrijver van de Levens der Pauſen, gaf deswegens zijne bekommering te kennen aan ADO, Aarts-

(*) *Guilielmi Bibliothecarii Vita Adriani* II. *poſt Anaſtaſii vitas Pontiff. Rom.*

(†) *Ann. Bertin. ad a.* 868.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Aartsbisschop van *Vienne*, en vermaande hem, met de overige Bisschoppen toch zorg te dragen, dat de Paus niets voor de nagedachtenis van zijnen voorzaat nadeeligs verrigten mogt. Het bleek echter schielijk, dat van dezen kant niets te vrezen was. ADRIAAN gedroeg zich in het begin wel zoo nederig, dat hij eenige *Griekſche* en andere Geestelijken, die hij ter maaltijd gehad had, zelf bediende en hen verzocht voor de Katholijke Kerke den Keizer en hem te bidden, opdat CHRISTUS hem, een' zeer zwak man, de noodige krachten verleenen mogt, om alle zijne verlosten, die hij aan PETRUS te besturen opgedragen had, insgelijks te kunnen regeren. Evenwel verzocht hij hen te gelijk, in hun gebed zijnen voorganger te gedenken, dien God met het schild van JOSUA en het zwaard der Geestelijke magt gewapend had; hij noemde hem vervolgens eenen anderen ELIAS en PINEHAS; maar werd daarom ook van de tegenpartijders van NICOLAUS een *Nicolaïet* genoemd. Met één woord, een zelfde geest en ontwerp bezielde reeds bijkans vijf eeuwen de Pausen; alleen met dat onderscheid, hetwelk verschillende gaven, krachten, hartstochten, hulpmiddelen, gelegenheden en andere toevalligheden medebragten.

LOTHARIUS schepte nieuwe hoop ten aanzien van zijne echtscheiding, toen ADRIAAN op den troon gekomen was. Hij schreef hem terstond, in zeer eerbiedige bewoordingen, dat hij wenschte een gesprek met den Paus en deszelfs zegen te genieten, dewijl zijn voorzaat te veel gehoor had gegeven aan zij-

zijne beſchuldigers (*). De Paus ſchreef hem wederom, dat de Stoel van den Heil. PETRUS altijd bereid was, eene waardige genoegdoening aan te nemen, en nooit onwettig gehandeld hebbe. Indien hij zich dus vrij kende van overtreding, mogt hij met alle vertrouwen te *Rome* komen, om den zegen te ontvangen; maar kende hij zich ſchuldig, mogt hij zich derwaards ſpoeden, om de behoorlijke Kerkeboete te ondergaan.

Ondertusſchen ontſloeg ADRIAAN WALDRADE van den Kerkeban, in welken NICOLAUS haar gedaan had (†), en ſchreef haar dit zelf, ook gaf hij daar van berigt aan de *Oostfrankiſche* Bisſchoppen. Doch aan den anderen kant werd bezorgd, dat THEUTBERGA naar *Rome* reizen, en den Paus verzoeken moest, om haar huwelijk geheel te ſcheiden, wegens hare ziekelijkheid. Maar de Paus nam dit op als eene gedwongene handeling, en ſprak daarom even als zijn voorzaat, ſchrijvende aan LOTHARIUS (§), dat hij dit verzoek niet kon toeſtaan, maar dat de Vorst THEUTBERGA als zijne wettige Gemalin moest erkennen, tot dat de Paus de geheele zaak op eene *Synode* onderzocht had; alles onder bedreiging van den ban.

LOTHARIUS hoopte nog, door zijne tegenwoordigheid te *Rome*, de echtſcheiding te zullen verwerven, waarom hij in het jaar 869 naar *Italië* reis-

(*) *Ap.* REGIN. *Chron. ad a.* 868. *Ann. Met. ad eund. ann.*

(†) ADRIANI II. *Epist.* XIV. *ap.* LABB.

(§) *Epist.* XIV.

Digitized by Google

reisde, en ook THEUTBERGA beval, te *Rome* te komen. Te *Benevento* bij den Keizer gekomen, die tegen de *Saraceuen* thans in oorlog was, verwierf hij, door deszelfs Gemalin INGELBERGA, die hij rijkelijk beſchonk, zoo veel, dat de Paus, op Keizerlijk bevel, zich in het Klooster *Monte Caſſino* moest begeven, alwaar LOTHARIUS met de Keizerin zich insgelijks liet vinden. Door hare bemiddeling beloofde de Paus, dat hij aan LOTHARIUS bij eene plegtige *Mis* het Avondmaal zou toereiken, opdat hij ten minſten niet als geëxcommuniceerd zou aangezien worden. Toen ADRIAAN dit doen zou, ſprak hij den Koning op de volgende wijze aan. „Indien gij u aan de u door NICOLAUS verbodene misdaad van overſpel onſchuldig kent, en vast beſloten hebt, nooit weder met uwe van u reeds lang geſcheiden bijzit ontuchtige verkeering te oefenen, zoo treed vol vertrouwen toe, en ontvang het Sacrament des eeuwigen heils tot vergeving van uwe zonden! Maar indien uw geweten u beſchuldigt, dat gij doodelijk gewond zijt; of als gij gezind zijt, u weder met echtbreuk te bevlekken, zoo neem het niet, opdat het u niet tot oordeel en verdoemenis ſtrekke!" LOTHARIUS gebruikte, zonder bedenken, het Avondmaal. Op dezelfde wijze ſprak de Paus de Heeren van LOTHARIUS gevolg aan; en enkelen van dezen durfden zich niet verſtouten, het Avondmaal op deze voorwaarde te gebruiken. Men verhaalt verders, dat de gedreigde gevolgen die genen ſpoedig troffen, welke valſche verzekeringen gegeven hadden. Zij ſtierven nog in hetzelfde jaar, ge-

Digitized by Google

gelijk velen van LOTHARIUS onderdanen. De Vorst zelf overleed op zijne terugreis te *Placenſe*, in Augustus van het jaar 869, nadat de Paus reeds ſchikkingen gemaakt had, dat de *Frankiſche* en *Lotharingſche* Biſchoppen zijne belangen nogmaals onderzoeken zouden, welke hij in eene *Roomſche* Synode vervolgens beſlisſen wilde (*).

Door LOTHARIUS dood kreeg de Paus nieuwe gelegenheid, om zijn hoog gezag over Vorsten te toonen. Keizer LODEWYK was eigenlijk de regtmatige erfgenaam van zijnen Broeder in het *Lotharingſche* Rijk, maar hij had de handen zoo vol met de *Arabieren* in *Neder-Italië*, gelijk zijn oudſte Oom de *Oostfrankiſche* Koning LODEWYK met de *Slaviſche* volken, dat het zijnen jongſten Oom, KAREL *den Kalen*, in *Westfranken*, onder de Vorsten van zijnen tijd het meest gezet op het uitbreiden zijner landen, des te gemakkelijker viel, om gezegde Rijk aan zich te trekken. Hij rukte ſpoedig hetzelve in, en een aantal *Lotharingſche* Biſchoppen was gereed, hem als hunnen Koning te erkennen, en HINCMAR, Aartsbisſchop van *Rheims*, kroonde hem in hunne vergadering te *Metz*. LODEWYK *de Duitſcher* eischte de helft van het *Lotharingſche* Rijk, maar de Keizer LODEWYK maakte aanſpraak op het geheel, en werd door den Paus, wien hij als Opperheer het naast was, en wien hij ook beſchermde tegen de *Arabieren*, nadrukkelijk ondersteund. De Paus

(*) REGINON. *Chron. ad a.* 869. *Annal. Met. Ann. Bertin. ad eund. a.*

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Paus ſchreef aan de Grooten in KAREL'S Rijk (*), dat zij hunnen Koning zouden terug houden van zich onregtvaardig de bezittingen van een ander aan te matigen, waar bij hij tevens met den ban dreigde. In denzelfden zin ſchreef de Paus aan de *Weſtfrankiſche* Biſſchoppen, en bijzonder aan HINCMAR van *Rheims*, en aan den Koning KAREL zelven. Deze had de Pauſelijke Gezanten met algemeene verzekeringen afgevaardigd, terwijl hij zich nog vaster poogde te vestigen in het *Lotharingſche* Rijk. Zijn Broeder, LODEWYK *de Duitſcher*, noodzaakte hem wel in het jaar 870 dit Rijk met hem te deelen, maar dit gaf hem zoo veel meer moed, om zijn gedeelte tegen alle pogingen van den Paus te behouden; die te vergeefs nog ſcherper ſchreef aan de Biſſchoppen en Grooten van KAREL'S Rijk, en HINCMAR bittere verwijtingen deed, dat hij ondankbaar was jegens den Apoſtoliſchen Stoel; dat hij liefde Gods, noch vrees voor de hel had, omdat hij niet, volgens zijn ambt, den Koning deszelfs ongeregtigheid onder het oog gebragt, maar zich veel meer als een' huurling gedragen had. Hij gebood hem nogmaals zijnen Koning tot bekeering te vermanen, en als die niet gehoorzaamde, alle gemeenſchap met hem af te breken, ten zij hij des Pauſen gemeenſchap verliezen wilde. Hij, de Paus, zou dra zelf verſchijnen, en naar de leidende genade des Heiligen Geestes, tegen zulke verachters van

(*) *Epist.* XVI. *ad proceres regni Caroli Calvi ap.* HARD. *T.* V. *p.* 708.

van God de verdiende ſtraffe uitoefenen. In het eerst prees de Paus Koning LODEWYK zeer, maar deze deelde desniettemin het Rijk met zijn' Broeder, hoewel hij twee jaren daar na zijn aandeel edelmoedig aan den regtmatigen erfgenaam afſtond (*).

Maar bij KAREL rigtte de Paus met alle deze onſtuimigheid zoo weinig uit, dat veeleer HINCMAR hem een' zeer duchtigen Brief toezond, welken hij waarſchijnlijk op bevel des Konings had opgeſteld (†); hij meldt daar in aan *zijne Excellentie* de gevoelens der beide Koningen en hunne Rijksſtenden, die hem onder anderen te kennen hadden gegeven, dat *de Paus geen Biſchop en Koning te gelijk zijn kon*, en zich dus met de belangen der Koningen niet behoorde in te laten; vervolgens in zijn' eigen naam ſprekende, verzoekt hij den Paus, hem met zoodanige lastgevingen aan Koningen niet te bezwaren, door welken het Biſchoppelijk aanzien met de Koninklijke magt overhoop kon raken.

Niet gelukkiger waren de Gezanten, door den Paus aan KAREL gezonden, die hen zeer kwalijk ontving, toen zij, in het jaar 870, in het Klooster *St. Denys*, hem midden onder den Godsdienst, in trotſche bewoordingen, verboden, het Rijk van zijnen Neef te bemagtigen. Evenwel riep hij, op voor-

(*) *Ann. Bertin. ad a.* 872.

(†) *Domino ſanctiſſimo et reverentiſſimo Patrum Patri Adriano, primariæ ſedis Apoſtolicæ et univerſalis Eccleſiæ Papæ Tom.* II. *Opp. Hincmari pag.* 699-761.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

voorbede van den Paus, zijnen oproerigen Zoon KAROLOMAN uit de gevangenis weder ten Hove, doch als deze op nieuw ontvlugtte, en met eenige roovers verwoestingen in het Rijk aanrigtte, liet de vader het vonnis van den ban door de Bisſchoppen over hem uitſpreken. De Prins beriep zich op den Paus, die zich zijner aannam, en hevige Brieven aan de Bisſchoppen en den Koning zelven liet afgaan; desniettegenſtaande liet KAREL zijnen Zoon in het jaar 873 de oogen uitſteeken, en hem in het Klooster *Corbie* brengen (*).

Middelerwijl was ADRIAAN in nog eenen anderen twist geraakt met KAREL en den Aartsbisſchop HINCMAR, in welken hij even min gelukkig ſlaagde. HINCMAR had een' Zusters Zoon van denzelfden naam, wien hij in het jaar 859 het Bisdom *Laon* in zijn Kerspel bezorgd had. Maar deze gaf ſpoedig aan zijnen Oom ongenoegen, en verloor ook des Konings gunst, door zijn trotsch gedrag, waarom de Koning hem de inkomſten van zijn Bisdom ontnam, als ook eene hem te voren geſchonkene Abdij en bediening aan het Hof. Zijn Oom zocht hem echter te behouden, en ſchreef ten zijnen behoeve aan den Koning, beweerende, dat geene Bisſchoppen voor eene wereldlijke regtbank te regt konden ſtaan; in eene vergadering der Stenden door KAREL in het jaar 868 te *Pitres* aan de *Seine* gehouden, leverde de jonge HINCMAR zijne bezwaren ſchriftelijk in, dat hij, ſtrijdig met de Ker-

(*) *Ann. Bertin. ad a.* 873.

Kerkelijke wetten, door eene Wereldlijke Regtbank veroordeeld was geworden (*), eindelijk echter zond de Bisschop van *Laon* den Koning eene schriftelijke voldoening, doch op zijne wijze opgesteld, waar op hij zijne inkomsten wederkreeg; maar als hij weder op nieuw gewelddadigheden pleegde, zond de Koning, die hem ten Hove gedaagd had, op zijne weigering om te verschijnen, soldaten, waar op hij met zijne Geestelijkheid tot den Altaar van zijne Kerk den toevlugt nam; om hem de maat vol te meten, werd 'er in het jaar 869 eene Sijnode gehouden te *Verberie*, (aan de *Oise*,) alwaar hij verscheen, maar merkende, dat de vergadering hem stond af te zetten, beriep hij zich op den Paus, doch het werd hem niet vergund, naar den Paus te reizen, integendeel, de Koning gebood hem, zich te *Sylvac* in het gebied van *Laon* te laten vinden. Vreezende, dat hij hier gevangen zou worden, verbood hij aan zijne Geestelijkheid het uitrigten van alle Godsdienstoefeningen, welke zulks bedenkelijk vindende, deswegens raadpleegde met zijnen Oom den Aartsbisschop van *Rheims*, die het gedrag van zijnen Neef ten sterksten afkeurde, en aan de Geestelijkheid volstrekt verbood, hem te gehoorzamen. Echter werd de Bisschop van *Laon* ontslagen, voorbehoudens, dat men hem op eene nieuwe *Synode* zou beoordeelen.

Ondertusschen

(*) *Hincm. Laudunens. Episc. Scedula, Episcopis et per eos Regi porrecta in* LABB. *Concil. Tom.* VIII. *pag.* 1760. *et* HARD. *Tom.* V. *p.* 1352.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073

Ondertusschen brak het misnoegen tusschen den Oom en Neef HINCMAR volkomen uit. De jonge HINCMAR schreef niet zonder hevigheid tegen zijnen Oom, en beweerde uit de *onechte Decretalen*, dat de twistzaken der Bisschoppen van eerſten af tot den Paus moesten gebragt worden. De Aartsbisschop HINCMAR beantwoordde dit geschrift zeer wijdloopig, de regten der *Metropolitanen* handhavende, en de *Decretalen* verwerpende, en zijnen Neef vermanende en bestraffende.

Op de Kerkvergadering te *Attigny* in het jaar 870 werd HINCMAR van *Laon* nog meer in het naauw gebragt. De Koning beschuldigde hem, als een' oproermaker; zijn Oom beschuldigde hem van ongehoorzaamheid, en anderen hadden andere klagten. Ziende, dat hij zou moeten onderliggen, bood hij eene plegtige schriftelijke onderwerping aan, waar in hij den Koning en zijnen Oom als zijnen *Metropolitaan* alle gehoorzaamheid beloofde; maar als 'er nu over de klagten der genen, aan wien hij hunne goederen ontroofd had, geoordeeld zou worden, vertrok hij heimelijk, en verzocht verlof, om naar *Rome* te reizen, hetwelk hem weder geweigerd werd; maar nu veranderde hij geheel van gevoelen, en verzocht van den Koning, ten aanzien der betwiste goederen, wereldlijke rigters, die ook gunstig voor hem spraken. Hier door verbitterde hij zijnen Oom en de overige Bisschoppen op nieuw, omdat hij de gewaande Bisschoppelijke regten verzaakte (*). Ook

(*) HINCM. *T.* II. *Conc. ap. Attin. in Hard. T.* V. *p.* 1217.

Ook was zijn Koning nog al over hem te onvrede, waar toe hij ook nieuwe redenen gaf. Men zag dit op de Kerkvergadering te *Douzi*, bij *Mouſon*, in het gebied der Aartsbisſchoppelijke Kerk van *Rheims*, in het jaar 871. Hier beſchuldigde de Koning hem op nieuw ſchriftelijk, gelijk ook zijn Oom HINCMAR van *Rheims* deed. HINCMAR van *Laon* weigerde in het eerst, op deze klagten te antwoorden, omdat hij door den Koning van zijne goederen beroofd was geworden. De Vorst zelf tegenwoordig zijnde, bewees terſtond, dat dit laster was; de Biſſchop wilde zijnen Oom niet voor zijnen rigter erkennen, voorwendende, dat deze ſchuld gehad had aan zijn gevangennemen, waar op de Koning, verſcheidene Biſſchoppen en Grooten zwoeren, dat dit een leugen was. Evenwel wilde hij zich in geene verantwoording inlaten, waarom de ſtemmen werden opgenomen, en overeenkomſtig dezelven ſprak zijn Oom, *in den naam van* CHRISTUS, *en door den Heiligen Geest*, het vonnis uit, dat hij van zijne Biſſchoppelijke waardigheid vervallen was, behoudens het regt van den Paus, volgens de beſluiten van *Sardica*.

Dus ver had deze Kerkvergadering haar regt, om in Biſſchoppelijke twistzaken te oordeelen, vrij wel verzekerd, zelfs met het gemelde bijvoegſel; want dit regt van den Paus was alleen de vrijheid, om des noods de zaak nogmaal door andere *Frankiſche* Biſſchoppen te laten onderzoeken. Maar nu deed zij eenen gewaagden ſtap, door den Paus kennis te geven, van het gene zij in dezen verrigt had, gelijk ook de Aartsbisſchop van *Rheims* voor

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

zich zelven aan den Paus schreef, om reden te geven van zijn gedrag jegens zijnen Neef.

Dit gaf den Paus gelegenheid, om zich met deze zaak te moeijen. Hij schreef aan de Bisschoppen, en keurde af, dat zij HINCMAR, die toch zich op hem had beroepen, hadden afgezet, en gebood hun, denzelven naar *Rome* te zenden, met eenen bekwamen beschuldiger, opdat zijne zaak daar op eene *Synode* onderzocht en beslist kon worden. Op dezen Brief antwoordden de Bisschoppen, die te *Douzi* nog bijeen waren, op eene deftige wijze; zij betuigden den Paus hunne bevreemding over zijne verklaring, en meenden, dat de menigvuldige bezigheden van den *Apostolischen* Stoel belet mogten hebben, hunnen Brief en de overgezondene Handelingen behoorlijk door te lezen; vervolgens begonnen zij dezelven te verdedigen, maar het grootste ste gedeelte van hunnen Brief schijnt verloren te zijn (*).

De Paus had ook op gelijken toon, als aan de Bisschoppen, aan Koning KAREL geschreven, die hem daarom in zijn antwoord, hetwelk HINCMAR van *Rheims* opstellen moest (†), gevoelig doorhaalde, en zijn onbetamelijk gedrag tegen de Koninklijke waardigheid en de Bisschoppelijke bescheidenheid voor oogen stelt. „ Welke hel," roept de Koning uit, „ heeft die wet uitgespogen, welke de steller van

(*) Men heeft dezen Brief, gelijk ook die van den Paus en de anderen bovengemeld bij HARDUIN.

(†) HINCMARI *Opp. T.* II. *p.* 701-716.

van den Brief, in naam van den Paus geſchreven, mij opleggen wil, dat ik eenen man, die wegens zoo vele misdaden wettig veroordeeld is geworden, eerst naar *Rome* zal zenden! De wetten der Keizers en Koningen, met betrekking tot de Geestelijkheid, moeten van den Apostoliſchen Stoel zoo wel als van alle andere Biſschoppen waargenomen worden. De voorregten van PETRUS blijven alleen daar gelden, waar naar zijne billijkheid geoordeeld wordt: en dit is hier niet geſchied. Ten laatſten verzocht de Koning aan den Paus, hem, den Biſschoppen en andere Grooten, geene zulke onteerende Brieven meer toe te zenden, en hem niet te noodzaken, dat hij dezelven verachte en zijne Afgevaardigden met ſchimp onthale. Hij wenscht den Paus, als *Vicaris* van den Apostel PETRUS, in alles te kunnen gehoorzamen, maar deze zal hem zulks doenelijk maken, als hij zich ſlechts houdt aan de Heilige Schrift, de leere der Vaderen, en de Kerkelijke wetten.

Thans voelde de Paus, dat het tijd was om toe te geven. Hij ſchreef aan den Koning op eenen veel zachteren toon, en ontdekte hem in het geheimſte vertrouwen, en onbenadeeld zijne trouw jegens den Keizer, dat hij, indien KAREL en hij denzelven overleven mogten, niemand anders voor deszelfs opvolger in het Roomſche Rijk erkennen wilde, dan hem. Omtrent den jongen HINCMAR vertrouwt hij zich niet, een vonnis te vellen, ook wil hij de regten der *Metropolitanen* niet te na komen; echter verlangt hij, dat HINCMAR, ter ver-

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

antwoording, te *Rome* zal komen. Daar tegen belooft hij ook hem niet weder te zullen herſtellen, voordat zijne zaak zal beſlist zijn. ADRIAAN overleed nog in hetzelfde jaar 872, na dat hij dit geſchreven had. Dus bleef de afzetting van HINCMAR van *Laon* in haar geheel; hoewel zijn Bisdom eerst met een' ander vervuld werd, nadat de volgende Paus JOAN VIII zijne afzetting in het jaar 876 bekrachtigd had (*). HINCMAR van *Laon* werd een tijd lang gevangen gehouden, en uit zijne Provintie gebannen; eindelijk liet KAREL *de Kale* hem de oogen uitſteken, als deel hebbende aan eenen opſtand, welke bijna tot rijpheid gekomen was door den inval van LODEWYK *den Duitſcher* in het *Weſtfrankiſche* Rijk. Maar toen JOAN VIII in het jaar 878 in *Frankryk* kwam, leverde HINCMAR, die toen ontſlagen was, hem een ſmeekſchrift over (†), waar op de Paus hem vergunde, dat hij de misſe lezen mogt, en eenige inkomſten uit het Bisdom *Laon* genieten. Hij overleed niet lang daar na, nog vóór zijnen Oom.

JOANNES VIII.

De nieuwe Paus JOANNES VIII werd nog op het einde des jaars 872 gewijd, waarſchijnlijk, omdat de Keizer, in *Italië* bij de hand zijnde, de verkiezing terſtond had goedgekeurd, en zijne Gezanten de inwijding konden bijwonen (§). De Keizer was, in

(*) JOANN. VIII. *Epist.* CCCXIV. *ad Hincmar. Rhem. in* LABBEI *Concil. T.* IX. *p.* 221.

(†) *Ibid. pag.* 320.

(§) *Annal. Bertin. ad a.* 872.

Digitized by Google

in het verleden jaar, met zijne Gemalin en Dochter, en overigen Hofftoet te *Benevent*, door den Vorst ADELGIS overvallen, en vervolgens gedwongen, op de *reliquien* te zweeren, dat hij dezen hoon nooit zou wreeken. Thans verzocht hij den Paus hem van de verpligting van dezen eed te ontheffen, hetwelk ook geſchiedde, onder voorwendſel, dat deze eed gedwongen, en tot nadeel van het algemeen welzijn was. Een ſlecht voorbeeld voor het vervolg, toen de Geestelijkheid zich aanmatigde, de menſchen van den eed te ontſlaan.

De Keizer en Koning van *Italië*, LODEWYK II, ſtierf in het jaar 875, zonder mannelijke erven na te laten. Zijne beide Oomen, LODEWYK *de Duitſcher*, en KAREL *de Kale*, maakten aanſpraak, elk voor zich alleen, op zijne nalatenſchap; maar KAREL was in de voorbaat, en met een leger in *Italië* gerukt, nam hij te *Pavia* bezit van het Rijk van *Italië*. Door den Paus genoodigd, kwam hij vervolgens te *Rome*, alwaar hij op Kersmis des jaars 875 door den Paus gekroond werd. Dit had hij voornamelijk te danken aan de aanzienlijke geſchenken, welke hij aan den Paus, de *Romeinen*, en de Pieterskerk deed. Een Schrijver, die omtrent het jaar 900, of volgens anderen eerst na het jaar 1019 in *Italië* leefde, EUTROPIUS, *Presbijter*, verzekert (*), dat KAREL aan den Paus de volkomene heerſchappij over *Rome* toegeſtaan, en hem bovendien *Spoleto*, *Benevent*, *Samnium* en *Calabrië* geſchonken hebbe.

Maar

(*) *ap.* GOLDAST. *de Monarchia Imperii T.* I. *p.* 8.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G Jaar 814. tot 1073.

Maar uit de eigene Brieven van Paus JOAN VIII blijkt het tegendeel. Deze noemt daar in *Rome* des Keizers eigendom, hij verzoekt den Keizer, door zijne Zaakgelastigden, de Roovers, die *Rome* ontrusten, te ſtraffen, en dat hij voor hem geregtigheid en regt late herſtellen.

De wijze, op welke KAREL tot den Keizerlijken troon kwam, had evenwel gewigtige gevolgen ter uitbreiding van des Pauſen gezag, dewijl de Pauſen ſpoedig zich een regt aanmatigden, om te beoordeelen, wien de Keizerlijke kroon toebehoorde. Thans was bij den Paus de vraag niet, wie der beide Broederen het Keizerrijk met regt kon vorderen, maar wie hem het meest onderworpen zou zijn, en van wien hij de meeste voordeelen te wachten had. LODEWYK *de Duitſcher* deed eenige pogingen, om zijn regt met de wapenen te handhaven; de Paus ſchreef daar op aan de Biſchoppen in LODEWYKS Rijk, om hen te beſtraffen, dat zij den Koning daar van niet terug hadden gehouden, naardien KAREL het Keizerrijk verkregen had, als eene Goddelijke weldaad, alhoewel *door den dienst van den Paus*; en dus *door een voorregt van den Apoſtoliſchen Stoel*, van God *tot de Keizerlijke waardigheid verheven was*. Op gelijken zin ſchreef hij aan de Graven in het Rijk van LODEWYK (*).

Hoe openlijk toen in *Italië* gezegd en van ieder geloofd werd, dat de Paus aan KAREL de Keizerlijke waardigheid geſchonken had, ziet men uit de oor-

(*) Zie zijne Brieven bij LABBE *l. c.*

oorkonde, opgeſteld door de Geestelijke en Wereldlijke Stenden van het Koningrijk van *Italië*, die deze Vorst in het jaar 876 te *Pavia* bijeen deed komen (*). Zij verkregen ook bij deze gelegenheid, dewijl KAREL hen niet min dan den Paus moest ontzien, het regt van verkiezing, hetwelk zij tot hier toe niet uitgeoefend hadden. Deze vergadering, welke, behalve den Aartsbisſchop van *Milanen*, door nog zeventien Bisſchoppen werd bijgewoond, wordt ook eene *Synode* genoemd, en heeft, als zoodanig, verſcheidene beſluiten genomen, de Geestelijkheid en de Kerk betreffende, onder welken de drie eerſte den ſchuldigen eerbied jegens de *Roomſche* Kerk, den Paus, en de landerijen der Apostelen PETRUS en PAULUS; maar de vierde de vereering van den Geestelijken ſtand, in naam van den tegenwoordig zijnde Keizer, inſcherpen; waar op eerst in de vijfde de hem toekomende gehoorzaamheid aanbevolen wordt.

KAREL, die kort te voren den Paus zoo moedig had voorgeſchreven, hem den behoorlijken eerbied te bewijzen, deed thans moeite, om zijne afhankelijkheid van denzelven te kennen te geven. Onder het gezag van den Paus beriep hij, in *Frankryk* teruggekomen, in het jaar 876 eene Kerkvergadering te *Pontion* in *Champagne*, op welke hij zelf tegenwoordig was, met twee *Italiaanſche* Bisſchoppen, als Gezanten van den Paus, benevens ANSEGIS, Aartsbisſchop van *Sens* in *Frankryk*. In dezelve liet

(*) *Ap.* HARD. *T.* VI. *P.* I. *p.* 167.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

liet hij eenen Brief van den Paus voorlezen, volgens welke ANSEGIS tot *Primaat* en *Apostolischen Vicarius* in *Gallië* en *Germanië* werd aangesteld, ten einde Kerkvergaderingen uit te schrijven, de Pausselijke bevelen aan de overige Bisschoppen bekend te maken, en van alle Kerkelijke zaken naar *Rome* berigten te zenden. De Keizer vorderde, dat de vergadering hier aan gaaf voldeed, maar deze verklaarde, den toenmaligen Paus te willen gehoorzamen, voorbehoudens de regten van elken *Metropolitaan*, volgens de Kerkelijke wetten en Decreten der Pausen. Alleen de Aartsbisschop van *Bourdeaux*, die op het Aartsbisdom van *Bourges* vlamde, betoonde zich inschikkelijker. De Koning werd toornig, en zeide: de Paus had hem tot zijnen plaatsvervanger op deze vergadering benoemd, en hij zou hem wel gehoorzaamheid weten te bezorgen. Ook werd ANSEGIS, door den Keizer en Paus ondersteund, doorgedrongen, en HINCMAR van *Rheims* moest eenen nieuwen eed van trouwe afleggen, hoewel deze echter bleef volharden in het verdedigen van de regten der *Metropolitanen*, waar over hij een bijzonder geschrift in het licht gaf (*).

JOANNES VIII had dus in KAREL eenen grooten vereerder, ook zochten zij beiden elkander alle mogelijke hulp te bewijzen. Niet alle *Romeinsche* Grooten waren met de verkiezing van KAREL tot Keizer in hunnen schik. Onder dezen was naar allen schijn ook FORMOSUS, Bisschop van *Porto*. Aan dezen en

(*) *ad Episcop. de jure Metropolit. T.* II. *Opp. p.* 719.

en zijne aanhangers gaf de Paus de ſchuld, dat zij tegen hem en den Keizer eene zamenzweering hadden gemaakt. Toen zij zich met de vlugt bergden, en de poorten der ſtad open gelaten hadden, ten einde den *Arabieren*, gelijk men vermoedde, den ingang in dezelve gemakkelijk te maken, deed de Paus hen voor altijd in den ban (*).

Ondertusſchen overleed LODEWYK, de Broeder van KAREL *den Kalen*, in het jaar 876, te *Frankfort aan den Main*, bijna de eenigſte onder de nakomelingen van KAREL *den Grooten*, die zijn' naam verdiende te voeren. KAREL was terſtond bedacht, om zich meester te maken van dat gedeelte van het *Lotharingſche* Rijk, hetwelk hij voorheen aan zijnen Broeder had moeten overlaten. LODEWYK liet drie Zonen na, die zijn Rijk verdeelden, KAROLOMAN, LODEWYK *den Jongeren*, en KAREL. Den middelſten van dezen zocht KAREL van een gedeelte van zijne landen te berooven, maar deze *Duitſche* Vorst trok den Keizer over den *Rhyn* te gemoet, en bragt hem eene zoo groote nederlaag toe, dat hij ſchandelijk de vlugt naar *Westfranken* moest nemen (†). Ook deeden de *Noormannen* onder ROLLO, met een groot getal ſchepen, eene ſtroop diep in *Frankryk*, en maakte zich meester van bijna geheel *Neustrië*, waar in *Rothomagum* of *Rouen* de aanzienlijkſte ſtad was.

Aan den anderen kant werd het gevaar voor *Rome*

(*) JOANN. VIII. *Ep.* 319. *ap.* LABB. *l. c. p.* 232.

(†) *Ann. Fuld. ad a.* 876. REGINO. *Ann. Bertin. etc.*

Digitized by Google

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073

me van de *Arabieren* ſteeds grooter, zoodat zij tot aan de zeekusten van *Rome* ſtroopten, ja eindelijk tot voor de poorten der ſtad. JOANNES VIII, vergeefs de hulp des Keizers verzocht hebbende, zag zich ten laatſten genoodzaakt, den *Arabieren* jaarlijks 25,000 mark zilvers te belooven, om hunne plunderingen af te koopen. Hij reisde zelf naar *Napels*, welks Hertog SERGIUS met de *Arabieren* in verbond ſtond, en deed dezen Hertog, dien hij vergeefs van dit verbond zocht af te trekken, in den ban. Kort daar na nam ATHANASIUS, Bisſchop van *Napels*, en Broeder des Hertogs, den Hertog gevangen, liet hem de oogen uitſteken, en zond hem naar *Rome*, welke daad de Paus ten hoogſten prees, alhoewel de Bisſchop zelf met de *Arabieren* vervolgens in verbindtenis trad, en hun eene ſtreek lands bij *Napels* inruimde. Over dezen toeſtand, en dat de Keizer geene hulp zond, morde men te *Rome* openlijk, en liet zich verluiden, dat men naar eenen anderen Keizer wilde omzien, waarom de Keizer eindelijk in het jaar 877 met eenig krijgsvolk in *Italië* kwam. Doch de tijding, dat KAROLOMAN, Koning van *Beyeren*, de oudſte Zoon van LODEWYK *den Duitſcher*, met een leger in aantogt was, om zijn regt op *Rome* en *Italië* te handhaven, deed den Keizer ſpoedig de wijk naar *Frankryk* nemen. Doch onder weg overleed hij den zesden October des gemelden jaars in een Dorpje van *Savoye*.

Door KARELS dood werd de toeſtand van den Paus nog benarder. Van LODEWYK *den Stamelaar*, 's Kei-

's Keizers Zoon en opvolger in het *Westfrankiſche* Rijk, een' nog zwakker Vorst, dan zijn Vader, had hij geene ondersteuning te wachten; en op de *Duitſche* Vorsten had hij geen goed oog; ondertusschen bevond KAROLOMAN zich reeds te *Pavia*, alwaar hij algemeen als Koning erkend werd; ook ſchreef hij aan den Paus, dat hij naar *Rome* dacht voort te trekken. De Paus antwoordde beleefd, maar te gelijk met een gevoel van zijne hoogheid; hij zou hem Gezanten zenden, met eene lijst, wat hij de *Roomſche* Kerk, en derzelver Beſchermheilig PETRUS moest inruimen, dan zou hij hem eerbiedig laten inhalen, opdat zij zamen over den Staat en de Kerk konden raadpleegen. Ook verzocht hij hem geene beſcherming aan 's Pauſen vijanden te verleenen; en bewilligde het *Pallium* te zenden aan den Aartsbisſchop van *Saltzburg*, mids dat hij zorgen zou, dat de inkomſten van den Heil. PETRUS uit *Beyeren* jaarlijks overgemaakt werden (*).

De vijanden door den Paus bedoeld, waren LAMBERT, Hertog van *Spoleto*, en ADELBERT, Markgraaf van *Toscana*; die den Paus zoo naauw gadeſloegen, dat hij beſloot naar *Frankryk* te wijken; doch dit lieten deze Vorsten niet toe; integendeel, terwijl KAROLOMAN in het jaar 877 naar *Duitſchland* gekeerd was, vielen zij beiden in het jaar 878 in *Rome*, namen den Paus gevangen, en dwongen de Grooten aldaar, den eed aan KAROLOMAN af te leggen. Toen zij aftrokken, liet de Paus alle ſchatten

(*) *Ann. Fuld. ad a.* 877. JOANN. VIII. *Ep.* LXIII.

ten van de *Pieterskerk* in die van het *Lateraan* brengen, het hoofdaltaar der eerstgemelde met een haren kleed behangen, en de deuren sluiten, dat 'er eenige dagen geen dienst in verrigt kon worden. Hij klaagt ook in zijne Brieven, dat zijne vijanden hem van *alle magt* beroofd hadden, welke de godvruchtige Keizers aan den Apostel PETRUS en deszelfs plaatsvervanger geschonken hadden.

Hij scheepte vervolgens naar *Frankryk* over, alwaar hij eene verbindtenis trof met den Hertog BOSO, een' Broeder der Gemalin van KAREL *den Kalen*, die de Dochter van den overledenen Keizer LODEWYK II geschaakt, en ter Gemalin genomen had, en thans Stadhouder was van *Provence*, een eerzuchtig man. De Paus vormde het ontwerp, om dezen tot de Koninklijke waardigheid te verheffen, en gelijk hij eene Kerkvergadering te *Ravenna* had gehouden in het jaar 877 van 130 Bisschoppen, op welke ten voordeele van zijn gezag en van de *Roomsche* Kerk verscheidene besluiten waren gemaakt, zoo hield hij 'er in het jaar 878 eene te *Troyes*, op welke de ban, door hem tegen LAMBERT, ADELBERT en derzelver aanhangers uitgesproken, bevestigd werd. Ook werd FORMOSUS met zijnen aanhang op nieuw geëxcommuniceerd. Tegen het einde der *Synode* kwam LODEWYK *de Stamelaar* te *Troyes*, alwaar hij nogmaals door den Paus tot Koning van *Frankryk* gekroond werd, schoon de Paus die eer aan deszelfs Gemalin weigerde, om den Hertog BOSO te believen; vervolgens bragt hij eenen Giftbrief te voorschijn van den laatsten Keizer, waar bij deze de

de Abdij van *St. Denys* aan de *Roomſche* Kerk ſchonk; welke Giftbrief echter door de Biſſchoppen verworpen werd (*).

Hier op keerde JOANNES VIII naar *Italië* terug, waar alles in verwarring was, alzoo KAROLOMAN, die als Koning van *Italië* erkend was, door ziekte in *Duitschland* werd opgehouden. Eene gewenschte gelegenheid voor den Paus, om zijnen vriend BOSO het Koningrijk van *Italië* en zelfs het Keizerrijk te bezorgen. Hij beſchreef ook met dit oogmerk eene *Synode* te *Pavia*; maar de Aartsbiſſchop van *Milaan*, en andere Biſſchoppen en Grooten van het *Langobardiſche* Rijk, weigerden daar te verſchijnen; gelijk ook op eene volgende *Synode* te *Rome* in het jaar 879, dewijl zij begrepen, dat eene verkiezing tot Koning van *Italië*, niet aan den Paus, maar aan hen toekwam; ook gelukten de kuiperijen van den Paus niet, om BOSO eenen aanhang in *Italië* te bezorgen.

Doch in de beide *Frankiſche* Rijken vielen eerlang merkelijke veranderingen voor. LODEWYK *de Stamelaar* ſtierf in het jaar 879. Zijn oudſte Zoon LODEWYK volgde hem op, maar was genoodzaakt het Rijk te deelen met zijnen Broeder KAROLOMAN, Schoonzoon van BOSO, terwijl BOSO zelf zich in *Provence* in het jaar 879 door de Biſſchoppen en andere Grooten tot Koning liet verkiezen, en te *Lions* gekroond werd. Dus matigde zich de Geeſtelijkheid het regt aan, om landen en ſtaten aan der-

(*) *Concil. Tricaſſin.* III. *ap.* HARD. *l. c. p.* 191-204.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

derzelver Vorsten te onttrekken, en de Staatsbelangen tot de Kerk over te brengen. Dit nieuwe Rijk, hetwelk BOSO op deze wijze stichtte, werd naderhand het Rijk van *Burgondië aan deze zijde de Jura*, ook het *Arelatische* naar de stad *Arelate* of *Arles*, genoemd.

In *Duitschland* vond de Paus nieuwe bekommering. Daar naderde de dood van KAROLOMAN zoo zigtbaar, dat zijne beide Broeders, LODEWYK en KAREL, naderhand *Crasfus*, of *de Dikke*, bijgenaamd, reeds handelden zelfs met zijne bewilliging over zijne nalatenschap. KAREL trok nog in het jaar 879 met krijgsvolk naar *Italië*, om zich van het Rijk aldaar meester te maken. De Paus schreef aan de Broeders, dan den een' dan den anderen uitnoodigende, om te *Rome* te komen, terwijl hij ondertusschen den Aartsbisschop van *Milaan* in den ban deed, en hem met alle de van hem afhangende Bisschoppen verbood, om met geen *Frankischen* Vorst, die in *Italië* komen mogt, eenige openlijke vergadering of bijeenkomst, zonder zijne bewilliging, te beleggen.

Maar KAREL stelde zich, zonder de toestemming van den Paus te vragen, in het bezit van het Rijk van *Italië*, waar op de Paus, zich naar den tijd schikkende, hem door eenen afgezant noodigde, om ten spoedigste te *Rome* te komen; ook verzoende hij zich met den Aartsbisschop van *Milaan*, en kroonde eindelijk KAREL tot Roomsch Keizer in het jaar 880 of 881. De Keizer keerde spoedig naar *Duitschland* terug, om het indringen der *Noormannen*

nen te keer te gaan; de Keizerin weduwe ENGELBERGA, Schoonmoeder van BOSO gevangen met zich nemende, waar over de Paus zeer gevoelig was; en niet minder, dat de Keizer eenen twist van den Aartsbisschop van *Ravenna* met eenige voorname Heeren, zonder den Paus daar in te kennen, beliste. Ook deed de Paus den Aartsbisschop als een' meineedigen in den ban (*).

Na eene voor het gezag van zijnen Stoel zoo werkzame regering, kwam JOANNES VIII op eene ongelukkige wijze om het leven. Een van zijne bloedverwanten gaf hem vergif in, en toen de Paus hem, en zijne eedgenooten, nog te lang leefde, om zich van zijnen schat meester te kunnen maken, vermoordden zij hem tegen het einde van het jaar 882 (†). Twee jaren te voren was de *Duitsche* Vorst KAROLOMAN gestorven, en in het jaar 882 overleden ook LODEWYK *de Jongere*, zijn Broeder, en de *Westfrankische* Koning LODEWYK. Geen dezer Vorsten liet wettige erfgenamen na; de *Westfrankische* KAROLOMAN, die zijne dagen in het jaar 884 sloot, had wel een Zoontje van vier jaren; maar de Grooten van zijn Rijk kozen liever Keizer KAREL *den Dikken* in plaats van dit kind, zoodat zich in dezen Keizer de geheele *Frankische Monarchie* en het Rijk van *Italië* weder vereenigde, zonder dat hij voor dien last genoegzaam opgewassen was.

Bij de verkiezing en inwijding van den nieuwen MARINUS I Paus

(*) JOANNES VIII. *Ep.* CCLXXI. CCLXXVIII.

(†) *Ann. Fuld. ad a.* 883.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 314. tot 1073.

Paus MARINUS I, dien later Schrijvers MARTINUS II noemen, ſchijnt op de goedkeuring des Keizers geen acht geſlagen te zijn. Deze Paus deed verſcheidene handelingen van zijnen voorzaat te niet. Inzonderheid ſprak hij FORMOSUS, Biſchop van *Porto*, dien JOANNES VIII in den ban gedaan had, van den ban vrij, en ontſloeg hem zelfs van zijnen eed, dat hij nooit te *Rome* zou komen; ook gaf hij hem zijn Bisdom weder; zonder dat wij iet naders van de redenen dezer goede gezindheid weten, dan dat 'er toen twee partijen te *Rome* geweest zijn. Deze Paus ſtierf reeds in de eerſte maanden van het jaar 884.

ADRIAAN III.

ADRIAAN III werd in zijne plaats verkoren. Men verhaalt, doch zonder grond, dat de *Italiaanſche* Vorsten met dezen Paus zouden beſloten hebben, voortaan eenen *Italiaan* tot het Koningrijk van *Italië* en tot Keizer te zullen verkiezen; even weinig grond heeft een ander berigt, dat deze Paus eene wet zou gegeven hebben, dat voortaan geen Keizer zich met de verkiezing van eenen Paus zou bemoeijen, en dat de Paus, zonder de bekrachtiging des Keizers af te wachten, zou ingewijd worden. KAREL *de Dikke* was toenmaals bedacht, om eenige Biſchoppen af te zetten, en zijnen Bastaardzoon BERNHARD tot zijnen opvolger te laten benoemen; hij ontbood ten dien einde den Paus naar *Duitschland*, maar deze ſtierf onder weg in het jaar 885.

STEVEN V.

Men ſpoedde te *Rome* zoo veel meer met de keuze van den nieuwen Paus STEVEN V, bij anderen den VIden, omdat men van hem verligting hoopte van

van de algemeene ellende, veroorzaakt door ſprinkhanen en daar op gevolgden hongersnood. Hij vond, bij de aanvaarding van zijn ambt, de Pauſelijke ſchatkist ledig, en beſteedde zijne vaderlijke bezittingen om de armen van den drukkenden nood te bevrijden, hetwelk, in der daad, ligter te geloven is, dan dat hij, door wijwater, de ſprinkhanen zou verdreven hebben.

Kort daar na in het jaar 887 viel eene groote Staatsomwenteling voor. KAREL *de Dikke* verloor, door eenen algemeenen afval zijner onderdanen, alle zijne Rijken en Landen, en ſtierf in het volgende jaar. ARNULF, Hertog van *Karinthië*, een onechte Zoon van den *Duitſchen* KAROLOMAN werd *Duitsch* Koning, en Graaf ODO of EUDES kreeg het *Weſtfrankiſche* Rijk. Maar in *Italië* ontſtond grooter verwarring. BERENGAR, Hertog van *Friaul*, en WIDO, of GUIDO, Hertog van *Spoleto*, ſtonden beiden naar het Rijk van *Italië*. Zij kwamen wel overeen, dat BERENGAR dit Rijk bezitten, en WIDO het *Weſtfrankiſche* zou trachten te onderwerpen; maar als de laatstgemelde in zijn oogmerk miste, tastte hij BERENGAR aan, die reeds in het jaar 888 de kroning en hulde in het Rijk van *Italië* ontvangen had. WIDO had de overhand en werd in het jaar 890 algemeen als Koning van *Italië* erkend (*). En toen hij in het jaar 891 te *Rome* kwam, kroonde

(*) LUITPRAND *de Rebus. Impp. et Regg. Libr.* I. *Cap. 6. pag.* 13. REGINO *Chronograph. ad a.* 887, 888. *etc.*

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

de de Paus hem tot Keizer (*), maar ſtierf in hetzelfde jaar; zijne verordening, dat alles, wat de Roomſche Kerk beveelt, van allen zonder tegenſpraak moet gehoorzaamd worden (†), is een der ontelbare gedenkſtukkan, dat de geest van algemeene heerschzucht zich bij alle Pauſen voortplantte.

FORMOSUS

Hij werd opgevolgd door dienzelfden FORMOSUS, Biſchop van *Porto*, dien JOANNES VIII geëxcommuniceerd, maar MARINUS weder herſteld had. Hij wordt van LUITPRAND (§) wegens zijn echt geloof, zijne kennis der Heilige Schrift, en andere wetenſchappen zeer geroemd. WIDO, die toen Keizer en Heer van *Rome* was, verkreeg ligtelijk van hem, dat hij ook zijnen Zoon LAMBERT, die nog zeer jong was, kroonde. Doch niet alleen wendde BERENGAR zich aan den Koning ARNULF om hulp, maar ook FORMOSUS zond in het jaar 893 eenige *Italiaanſche* Grooten aan dezen Vorst, met verzoek, om het Rijk van *Italië*, en de goederen van den Heiligen PETRUS tegen de dwingelandij van WIDO te beſchermen (**). Misſchien had deze Keizer zijne regten op ſommige Pauſelijke bezittingen willen doen gelden. ARNULF trok in het begin des jaars 894 met een ſterk leger in *Italië*, en liet zich tot Koning van hetzelve verklaren, maar keerde in hetzelfde jaar naar *Duitschland* terug. WIDO ſtierf om

(*) FLODOARD. *Hist. Eccl. Rhem. L.* IV. *C.* 1. *p.* 310.
(†) *In* GRATIANI *decret. Diſtinct.* XIX. *C.* 4. *p.* 49.
(§) *l. c. Cap.* 8. *pag.* 17.
(**) *Ann. Fuld. ad a.* 893.

om dezen tijd, maar LAMBERT handhaafde zich in de Keizerlijke waardigheid. Op verzoek van den Paus kwam derhalven ARNULF in het jaar 895 weder in *Italië*, en maakte zich meester van *Rome*, alwaar hij door den Paus tot Keizer gekroond werd.

FORMOSUS ſtierf in het jaar 896, en BONIFACIUS VI, zijn opvolger, regeerde ſlechts vijftien dagen. BARONIUS wil dezen niet eens onder de Pauſen rekenen, omdat hij tweemaal, als Diaken, en als *Presbijter* of Priester, afgezet zijnde, zich wederregtelijk op den Pauſelijken Stoel had ingedrongen; maar de Schrijvers van dezen tijd erkennen hem, en veel onwaardiger Pauſen dan deze hebben dien zetel bekleed.

BONIFACIUS VI.

STEVEN VI, van anderen de VIIde genoemd, behoort zeker onder de laatſten. Daar hij van de tegenpartij van FORMOSUS was, vergat hij zich zoo ver, dat hij een ongehoord ſchandelijk ſchouwtooneel met deszelfs lijk aanrigtte. Hij liet hem uit het graf halen; hem de Bisſchoppelijke kleeding aantrekken, en op den Pauſelijken Stoel zetten. Dus hield hij eene ſoort van Kerkvergadering over hem, en ſprak hem met deze woorden aan: „Daar gij Bisſchop van *Porto* waart: waarom hebt gij u door eerzucht laten verleiden, om den algemeenen *Roomſchen* Stoel aan u te ſcheuren?" Een Diaken was hem wel tot een zaaksverdediger gegeven; maar hij werd ſpoedig als overtuigd aangemerkt. Hier op liet hem STEVEN de kleederen weder uittrekken, en de drie vingers, met welke hij den zegen geſproken had, afſnijden; maar zijn ligchaam in den *Tiber*

STEVEN VI.

werpen. Tevens verklaarde hij alle inwijdingen van FORMOSUS voor nietig, en wijdde op nieuw de genen, die door hem gewijd waren (*). Het is zeldzaam, dat PANVINI (†) dit verhaal voor eene fabel verklaart; veel eer beroemt zich BARONIUS, dat niettegenſtaande deze onmenſchelijke daad van STEVEN heel ſchielijk bekend was geworden, niemand der Biſſchoppen hem evenwel de gehoorzaamheid heeft opgezegd, als wetende, dat de Biſſchop van den eerſten Stoel door lager Biſſchoppen niet geoordeeld mag worden; en dat men PETRUS, en in PETRUS CHRISTUS, ook in zijne onwaardige opvolgers vereeren moet. Doch de ware reden van dezen overmoed der Pauſen was de verwarde ſtaat van zaken in het burgerlijke. ARNULF, die onlangs te *Rome* als Keizer erkend was, bleef thans in *Duitschland*, en LAMBERT kreeg weder de overhand; gelijk ook STEVEN zich voor hem verklaarde (§). Kort daar na had STEVEN een treurig einde. De *Romeinen* overvielen hem in het jaar 897, wierpen hem in de gevangenis, en worgden hem met een' ſtrop (**).

ROMANUS en THEODORUS II.

De volgende Paus, ROMANUS, leefde, na zijne verkiezing, niet ten vollen vier maanden; en deszelfs op-

(*) AUXILIUS *de ordin. a Formoſo factis*, *ap.* BARON. LUITPRAND. *l. c. C.* 8. *p.* 18.

(†) *Annott. ad* PLATIN. *Vitt. Pontiff. in Formoſo.*

(§) HERMAN. *Contract. a.* 897.

(**) FLODOARD. *ſive* FRODOARD *Fragm. de Vitt. Pont. in* MABILLON. *act. SS. Ord. S. Ben. Sec.* III. *P.* II. *p.* 606.

Digitized by Google

opvolger THEODORUS II regeerde ſlechts twintig dagen. Deze herſtelde echter, in dien korten tijd, de genen, die door FORMOSUS tot Biſſchoppen en Prieſters gewijd, maar door STEVEN niet erkend waren, en liet ook het lijk van FORMOSUS met eere begraven. Het gerucht voegde 'er bij, ten teeken der onſchuld van FORMOSUS, dat de *Tiber* hetzelve meermalen aan land geworpen had, en dat eenige Beelden van Heiligen het lijk eerbiedig gegroet hebben, toen het in de Pieterskerk gebragt werd (*).

De volkomene herſtelling der eer van FORMOSUS gebeurde eerst onder den volgenden Paus JOANNES IX, die in het jaar 898 den Pauſelijken troon beklom. Eerst was echter SERGIUS verkozen, een nabeſtaande van den vermogenden Markgraaf van *Toscana*, ADELBERT, maar door de tegenpartij, eer hij gewijd kon worden, uit *Rome* verdreven. JOANNES IX hield, om zich te vestigen, drie Kerkvergaderingen, waar na nieuwe Staatsveranderingen hem nieuw werk veroorzaakten. Keizer LAMBERT ſtierf in het jaar 898, en de *Duitſche* Keizer ARNULF in het volgende jaar. Thans maakte BERENGARIUS, Markgraaf van *Friaul*, zich op nieuw meester van het *Italiaanſche* Rijk, en noodzaakte den *Burgundiſchen* Koning LODEWYK daar van plegtig afſtand te doen. Doch de Markgraaf ADELBERT en andere *Italiaanſche* Grooten overreedden hem, om in het jaar 900 andermaal in *Italië* te vallen.

JOANNES IX.

In

(*) AUXIL. *l. c. Libr.* II. *Cap.* 2. FEODOARD. *l. c.* LUITPRAND *L.* I. C. 8.

In dit jaar ſtierf JOANNES IX. Zijn opvolger BENEDICTUS IV kroonde LODEWYK terſtond tot Keizer, die BERENGARIUS genoodzaakt had, naar *Duitschland* te wijken. Doch deze regering duurde ſlechts tot het jaar 905, wanneer BERENGARIUS door ADELBERT en anderen terug geroepen Keizer LODEWYK overviel, en hem van zijn gezigt beroofd, naar *Provence* zond. Ondertusſchen was de Paus BENEDICTUS IV reeds in het jaar 903 overleden. LEO V, die hem opvolgde, regeerde nog niet ten vollen twee maanden. Want zijn Priester of Kapellaan CHRISTOPHORUS nam hem nog in het jaar 903 gevangen, en plaatſte zich zelven op den Pauſelijken troon.

BENEDICTUS IV. LEO V. CHRISTOPHORUS.

SERGIUS III.

Eindelijk geraakte in het jaar 904 SERGIUS III, op dezelfde wijze, doordien hij zijnen voorzaat in de gevangenis werpen, en daar ſterven liet, tot de Pauſelijke waardigheid, waar hij zoo lang naar getracht had. Met dezen SERGIUS ſtegen de wanorden op den Pauſelijken Stoel hooger en hooger, niet omdat de wereldlijke Vorsten zich met de verkiezing der Pauſen bemoeiden, gelijk BARONIUS wil, maar juist, omdat 'er thans geen Keizer was, die gezag genoeg had, om de partijſchappen in *Rome* te beteugelen; onder deze had thans de *Toskaanſche* partij de overhand, door welke SERGIUS gedragen werd; en tevens begon de regering der beruchte THEODORA. Men kent den Gemaal van deze vermogende *Roomſche* vrouw niet; maar dit weet men, dat zij in gelijke mate ſchoon, ſchrander, en onkuisch was, en dat zij, weduwe zijnde, zoo wel door

door deze hoedanigheden, als door hare verbindtenis met de aanzienlijkſte *Romeinſche* Heeren, en met den Markgraaf van *Toskanen*, ADELBERT II, de heerſchappij van *Rome* aan zich getrokken had. Zij had twee Dochters, THEODORA en MAROZIA, van welken inzonderheid de laatſte haar gelijk was in begaafdheden en zeden, en ook hare magt even zoo in deze hoofdſtad handhaafde. Bijkans vijftig jaren lang vertoonde zich de invloed dezer drie vrouwen op den Pauſelijken Stoel. Hare vrienden, minnaars, Zonen en Kleinzonen, werden Pauſen, en ook, wanneer zij haar niet voldeeden, weder afgezet. LUITPRAND, die zijne Geſchiedenis kort na het midden der Xde eeuw geſchreven heeft, die zich zelven te *Rome* onthield, en van hem bekende perſonen en tijden ſpreekt, is hier een eigenlijk getuige, die wel zijne misſlagen heeft, maar wiens geloofwaardigheid echter MURATORI en anderen vergeefs in twijfel getrokken en aangevochten hebben.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

SERGIUS III en de *Romeinen* erkenden thans geen' Keizer meer, ſedert LODEWYK III in het jaar 905 genoodzaakt was, *Italië* te verlaten, alhoewel hij nog ſteeds den tijtel van Keizer bleef voeren; waartegen BERENGARIUS over het Rijk van *Italië* heerschte. Van dezen SERGIUS verhaalt LUITPRAND (*), dat hij met MAROZIA, (eigenlijk MARIA,) de Dochter van THEODORA, in ontucht geleefd, en bij haar denen Zoon JOANNES verwekt heeft, die naderhand Paus is geworden; welk verhaal met MURATORI niet

(*) *L.* II. *C.* 13. *p.* 40.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

niet voor laster kan verklaard worden, omdat volgende Schrijvers het overgenomen, en niemand het tegengeſproken heeft. Nog in de XIIIde eeuw haalt de Monnik ALBERICH de woorden van LUITPRAND aan, met deze bijvoeging: dat men daar uit kan zien, hoe goddeloos de Pauſen toen ter tijd geweest zijn.

ANASTASIUS III. LANDO. JOANNES X.

Na SERGIUS, die in het jaar 911 overleed, volgde ANASTASIUS III tot het jaar 913, zonder iet merkwaardigs verrigt te hebben; na dezen LANDO, die ook reeds in het jaar 914 ſtierf; maar des te merkwaardiger is JOANNES X. PETRUS, Aartsbiſſchop van *Ravenna*, had hem, in zijne jonger jaren, om eenige zaken uit te voeren, meermalen naar *Rome* gezonden, alwaar THEODORA alles te zeggen had; deze verliefde op hem, en verleidde hem tot onkuiſche verkeering. Als kort daar na het Biſdom van *Bologna* openkwam, bezorgde zij hem hetzelve; maar eer hij nog gewijd was, ſtierf ook de Aartsbiſſchop van *Ravenna*; zoodat hij zich, met hare hulp, in deszelfs ambt indrong. Ongeduldig, dat zij zijnen omgang zoo lang moest miſſen, vond zij eindelijk middel, om hem tot de Pauſelijke waardigheid te verheffen (*). Voor het overige ontbrak het JOANNES X noch aan ſchranderheid, noch aan moed, en hij was voor *Rome* een zeer nuttige Paus. *Rome* had toen geen Keizer, en de *Arabieren*, die zich aan de *Garigliano*, de oude rivier *Liris*, en een' Berg van denzelfden naam op de *Napelſche* Gren-

(*) LUITPRAND *L.* II. *C.* 13. *p.* 40.

Grenzen, hadden genesteld, ſtroopten tot in de nabuurſchap van *Rome*. De Paus verzocht daar op BERENGARIUS, die nog Koning van *Italeë* was, om hulp, en deze trok in het jaar 915 met een leger naar *Rome*, alwaar hij in het jaar 916 door den Paus tot Keizer gekroond werd. De Paus ging verder; op raad van LANDULF, Vorst van *Benevent* en *Kapua*, verzocht hij den *Griekſchen* Keizer om hulp tegen de *Arabieren*; met deze hulp liet hij in het jaar 916 de *Arabieren* bij *Garigliano* aantasten, die allen gedood of gevangen genomen werden; en wel zoo men vertelde, met bijſtand van de Apostelen PETRUS en PAULUS, die den Christenen te hulp kwamen (*).

BERENGARIUS, hoewel Keizer, had te *Rome* echter geen groot gezag; in het jaar 921 maakten eenige *Italiaanſche* Grooten eene zamenzweering met RUDOLF, Koning van *Burgundië*, die ook terſtond daar na als Koning van *Italië* erkend werd. BERENGARIUS, uit wanhoop de *Hongaren*, die *Opper-Italië* reeds lang verwoesteden, willende te hulp roepen, werd in het jaar 924 vermoord. RUDOLF verloor ook ſchielijk het Rijk van *Italië* weder door HUGO, Markgraaf en Hertog van *Provence*, die in het jaar 926 als Koning erkend werd. Middelerwijl was MAROZIA des te gemakkelijker meesteresſe van *Rome*. Na de dood van haren eerſten man, den Markgraaf ALBERICH, waarſchijnlijk van *Camerino*, trouwde zij in het jaar 925 met

(*) LUITPRAND *L.* II. *C.* 14.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

met WIDO, Markgraaf van *Toskana*; na zich meester gemaakt te hebben van *Engelenburg*, hetwelk toen reeds als de ſterkte van *Rome* werd aangemerkt. Een Keizer was 'er niet, maar de Paus had ook weinig te zeggen. Bijzonder waren MAROZIA en haar Gemaal naarijverig op des Pauſen Broeder PETRUS, die veel invloed op den Paus had. Eindelijk drongen in het jaar 928 hunne ſoldaten in het Paleis van *Lateraan*, vermoordden PETRUS voor zijn Broeders oogen, en ſleepten den Paus zelven in eene gevangenis, waar men hem kort daar na met een hoofdkusſen ſmoorde (*).

LEO IV. STEVEN VII. JOANNES XI

Van de volgende Pauſen regeerde LEO VI maar zeven maanden, en STEVEN VII niet veel over de twee jaren; beiden hebben, zoo veel men weet, voor de Geſchiedenis niets gedaan. Maar in het jaar 931 kwam de Zoon van Paus SERGIUS III en MAROZIA, onder den naam van JOANNES XI op den Pauſelijken troon; ſchoon MURATORI vergeefs zijn best doet, om te bewijzen, dat hij veel meer een Zoon van haren eerſten Gemaal ALBERICH geweest zal zijn, maar uit Schrijvers, die later geleefd hebben, en van minder gezag zijn dan LUITPRAND. Zijne Moeder bleef hare magt te *Rome* behouden, en verſterkte nog dezelve, toen zij, na de dood van haren tweeden Gemaal WIDO, weder hertrouwde met HUGO, Koning van *Italië*, in het jaar 932. Deze Vorst, Stiefbroeder van haren vorigen Gemaal,

(*) LUITPRAND *L.* III. *C.* 12. FLODOARD. *de Pontif. Rom. et in Chron. ad a.* 929.

maal, kwam te gereeder tot deze verbindtenis, dewijl hij daar door zijn gezag in *Italië* bevestigde, en zelfs meester van *Rome* werd (*). HUGO bleef niet lang meester van *Rome*, hetwelk hem schijnt belet te hebben, om zich de Keizerlijke kroon te laten opzetten. Hij behandelde zijnen Stiefzoon, den jongen ALBERICH, dien MAROZIA bij haren eersten Gemaal had, zoo verachtelijk, dat deze de *Romeinen* tot oproer aanhitste, en HUGO 's nachts over de muren van *Engelenburg* moest ontvluchten. Thans werd ALBERICH beheerscher van *Rome*, die, om zich vast te zetten, zoo wel zijne Moeder, als zijnen Stiefbroeder, den Paus, gevangen liet nemen, vergunnende aan den laatsten alleenlijk, zijne Godsdienstige verrigtingen waar te nemen. Dus verhaalt FLODOARD, die toen in *Frankryk* als Kanunnik leefde (†); maar LUITPRAND, die in *Italië* zelf leefde, en edelknaap was aan het Hof van den Koning HUGO, laat ALBERICH te gelijk met zijne Moeder het bewind te *Rome* voeren, en den Paus zijn ambt met alle aanzien bekleeden.

LEO VII, die in het jaar 936 den Pauselijken Stoel beklom, moest spoedig in de Staatsgebeurtenissen van zijnen tijd deel nemen. De Koning HUGO deed in dat jaar eene nieuwe maar vruchtelooze poging, om *Rome* aan zich te onderwerpen. Om den vrede tusschen hem en ALBERICH te bevorderen, ontbood de Paus den vermaarden Abt ODO van *Clug-*

LEO VII.

(*) LUITPRAND *Libr.* III. *Cap.* 12.

(†) *Chron. ad a.* 933.

Clugny in *Frankryk*, die een vriend van den Koning HUGO was, naar *Italië*. Maar LEO zelf gaf aanleiding tot een verſchil, door in een en hetzelve gewest, waar reeds de Aartsbisſchop van *Saltsburg* het *Pallium* van de Paufen ontvangen had, het ook aan den Aartsbisſchop van *Lork* te ſchenken. Hij ſchijnt een *Benedictyner* geweest te zijn van eerwaardige zeden, wien men zijne hooge waardigheid opgedrongen had (*).

STEVEN VIII.

Hij werd in het jaar 939 door STEVEN VIII opgevolgd, die voor een *Duitſcher* gehouden wordt, hoewel onzeker. Zekerder is het, dat hij de *Franſche* Grooten met den Kerkenban gedreigd heeft, indien zij hunnen Koning LODEWYK IV niet erkennen wilden (†). Hij overleed in het jaar 942.

MARINUS II.

Zijn opvolger MARINUS II, die ook reeds in het jaar 946 overleed, gaf zich geheel aan het Kerkelijk beſtuur over, zonder zich in de Burgerlijke onlusten van zijnen tijd te mengen.

AGAPETUS II.

Maar de regering van AGAPETUS II is langer en merkwaardiger. Terſtond in het begin derzelve keerde HUGO, die zich langer dan XX jaren in het Rijk van *Italië* gehandhaafd, maar ook door ſtreeken en kuiperijen gehaat gemaakt had, naar *Provence* terug, alwaar hij als Monnik ſtierf. Zijn Zoon LOTHARIUS, reeds in het jaar 931 tot zijn mederegent aangenomen, bleef in *Italië*, als Koning. Maar BERENGARIUS, Markgraaf van *Ivrea*, een Klein-

(*) FLODOARD. *de Pontiff. Roman.*

(†) FLODOARD. *Chron. ad a.* 942.

Kleinzoon van den Keizer van dien naam, liet hem in het jaar 950 door vergif ombrengen, en werd nog in hetzelfde jaar, te gelijk met zijn Zoon ADALBERT, tot Koning gekroond. LOTHARIUS weduwe, ADELHEID, werd op zijn bevel gevangen, waarſchijnlijk, omdat zij weigerde ADALBERT tot Gemaal aan te nemen. Doch zij ontvlugtte de gevangenis, en trad heimelijk in verbindtenis met den Koning OTTO, die haar in het jaar 951 trouwde. Deze Vorst was met een leger in *Italië* gedrongen, en BERENGARIUS moest wel te vrede zijn, dat OTTO hem hetzelve in het jaar 952 als een leen liet behouden. In dit alles was de Paus AGAPETUS niet verder gemoeid, dan dat hij mede OTTO tegen BERENGARIUS te hulp had geroepen.

Máar een Kerkelijke twist in *Frankryk* gaf hem meer werk. In het jaar 925 was HUGO, Zoon van den Graaf HERBERT van *Vermandois*, een kind van nog geene vijf jaren, met geweld tot Aartsbisſchop van *Rheims* gemaakt, waar bij twee Geestelijken door de Soldaten het leven verloren. Paus JOANNES X keurde echter deze aanſtelling goed, en droeg het waarnemen van het Aartsbisdom aan den Bisſchop van *Soisſons* op. Maar de Graaf gaf dit aan een' anderen Bisſchop, en beſloeg de inkomſten der Kerk van *Rheims* voor zich. Zes jaren daar na, veroverde Koning RUDOLF *Rheims*, alwaar hij ARTOLD of ARTAUD tot Aartsbisſchop liet verkiezen; ook deze werd door JOANNES XI erkend, die hem het *Pallium* toezond, alhoewel HUGO nog leefde. Onder eene volgende regering be-

belegerde HERBERT in het jaar 940 *Rheims*, en noodzaakte ARTOLD, afſtand te doen, daartegen zijnen Zoon HUGO door eene Sijnode te *Soisſons* latende herſtellen. De beide Aartsbisſchoppen voerden vervolgens eenen openbaren oorlog, wordende HUGO door zijnen vader, gelijk ARTOLD door Koning LODEWYK V beſchermd. Na de dood van zijnen Vader HERBERT, in het jaar 943, moest HUGO wel *Rheims* overlaten aan ARTOLD, maar bleef zich te *Mouſon*, eene ſterke plaats in het Aartsbisdom, handhaven. Eindelijk dacht men aan eene Kerkvergadering, om dezen oorlog te eindigen. Zij werd te *Verdun* gehouden, in het jaar 947, en dewijl HUGO voor haar weigerde te verſchijnen, wees zij het Aartsbisdom aan ARTOLD toe. Dewijl HUGO zich hier aan niet ſtoorde, werd eene andere Kerkvergadering in het jaar 948 te *Mouſon* belegd. In plaats van voor dezelve te verſchijnen, zond HUGO haar eenen Brief van den Paus, waar bij hij weder werd aangeſteld. Doch, de Biſſchoppen oordeelden, dat de Aartsbisſchop van *Trier* zich daar door niet moest laten verhinderen, om den last, dien hem de Aartsbisſchop van *Ments*, door den Koning OTTO ten dien einde naar *Rome* gezonden, van den Paus gebragt had, ten uitvoer te brengen. Men beſloot dus, ARTOLD bij zijn Aartsbisdom te handhaven; en dat HUGO zich op een Nationaal Sijnode zou hebben te verantwoorden. ARTOLD, den Paus daar om verzocht hebbende, kwam de Biſſchop MARINUS ſpoedig als Gezant van den Paus aan, en de vergadering werd te *Ingelheim* aan den

Rhyn

Rhyn beſchreven. Hier waren de Koningen OTTO en LODEWYK tegenwoordig, van welken de laatſte zijne klagten voordroeg, onder anderen, dat hij van den Hertog HUGO aangevallen, en een jaar lang gevangen gehouden was, vervolgens bepleitte ARTOLD zijne zaak, tot dat een door HUGO afgezonden Geestelijke eenen Brief van den Paus ten voordeele van HUGO te voorſchijn bragt; doch naardien men ontdekte, dat HUGO verdichte Brieven, als het ware van Biſchoppen, aan den Paus gezonden had, vielde uitſpraak der Sijnode ten voordeele van ARTOLD, en HUGO werd in den ban gedaan, tot hij de ſchuldige Kerkenboete zou voldaan hebben; ook bedreigde men den Hertog HUGO met den ban, indien hij wegens de door den Koning tegen hem ingebragte klagten geene voldoening gaf. Eindelijk deed eene nieuwe Kerkvergadering te *Trier* in het jaar 948 dezen magtigen Vorst HUGO, dien men *den Grooten* noemde, in den ban; hij was vele jaren lang, in der daad, Koning van *Frankryk*, alleen dat hij den tijtel niet voerde. Met zijnen Zoon HUGO CAPET begon die lange reeks van Koningen, die tot op onzen tijd in *Frankryk* geregeerd hebben. AGAPETUS bevestigde alle deze beſluiten op eene Sijnode te *Rome* in het jaar 949. Eindelijk verzoende zich de Hertog met zijnen Koning; ARTOLD behield het Aartsbisdom, en als HUGO het na deszelfs dood in het jaar 961 weder aan zich zocht te brengen, werd zijne begeerte door den Paus van de hand gewezen (*).

Ge-

(*) FLODOARD. *Hist. Eccles. Rhem. Libr.* IV. *Cap.* XIII.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Gemakkelijker werd de twist tusſchen de Aartsbisſchoppen van *Lorch* in *Oostenryk*, en *Saltsburg*, die beiden het *Pallium* als *Metropolitaan* in hetzelfde gewest van den Paus ontvangen hadden, door AGAPETUS bijgelegd in eenen Brief aan GERHARD of GEBHARD, Aartsbisſchop van *Lorch*, in het jaar 950 (*), door eene verdeeling van Kerkelijk gebied tusſchen de beide Aartsbisſchoppen te maken, welke tot het jaar 972 ſtand hield. Toen herſtelde BENEDICTUS VI den Aartsbisſchop FREDERIK van *Saltsburg* weder als eenigen *Metropolitaan* in alle die landen (†). Doch korte jaren daar na in het jaar 975 verzocht en verkreeg PILIGRIN, Aartsbisſchop van *Lorch*, op nieuw het *Pallium* van Paus BENEDICTUS VII, op dezelfde wijze als AGAPETUS verordend had (§).

OCTAVIANUS of JOANNES XII

Ondertusſchen was de *Patricius* ALBERICH, die zich zoo lang in de heerſchappij over *Rome* gehandhaafd had, in het jaar 954 overleden, en werd door zijnen Zoon OCTAVIANUS, eenen knaap van zestien jaren, opgevolgd, die, wanneer AGAPETUS in het jaar 956 overleden was, zich door zijne vrienden liet overhalen, om zich ook van het Pausſchap meester te maken; dewijl hij toch reeds in den Geestelijken ſtaat getreden was (**). BARONIUS noemt

20. *ſqq. Ejusd. Chron. Concilia ap.* HARD. *T.* VI. *P.* I. *p.* 603. *ſqq.* (*) *Ap.* HARD. *l. c. p.* 599.

(†) BENED. VI. *Ep. ap.* HARD. *l. c. p.* 689.

(§) BENED. VII. *Ep. ap.* HARD. *l. c. p.* 699.

(**) FLODOARD. *Chron. ad a.* 954.

Digitized by Google

noemt dezen achttienjarigen jongeling eene ontijdige geboorte, en beſchouwt hem als een' Tooneelſpeler, die enkel de rol van Paus geſpeeld heeft; maar vertroost zich echter daar mede, dat de Kerk hem evenwel als eenen regtmatigen Paus erkend heeft, en zegt, dat het waarlijk beter is, in eenen ondeugenden knaap den Paus te vereeren, dan eene ſcheuring in de Kerk te maken (*). OCTAVIANUS was de eerſte Paus, zoo veel men weet, die zijnen doopnaam veranderde, en zich JOANNES XII noemde; omdat zijn eigen naam geen Kerkelijk gezag had, of omdat zijn Vaders Broeder JOANNES XI geheeten had.

BERENGARIUS II was toen nog gemeenſchappelijk met zijnen Zoon ADELBERT, Koning van *Italië*. Maar in het jaar 960 verzocht de Paus den Koning OTTO door een' Gezant, om hem en de *Roomſche* Kerk uit de kaken der beide *Italiaanſche* Koningen te redden. Ook nam WALBERT, Aartsbisſchop van *Milaan*, tot OTTO den toevlugt, met andere Bisſchoppen en Grooten, die zich over het geweld en de wreedheid, welke zij ondergaan moesten, beklaagden. In hoe verre deze klagten gegrond waren, kan men niet zeggen, dewijl 'er geene bijzondere voorbeelden van worden bijgebragt, waarom men zou mogen twijfelen, of niet de grond dezer klagten meest daar in gelegen zij geweest, dat BERENGARIUS en zijn Zoon hunne regten tegen den Paus en Geestelijken hebben willen doen gelden.

OT-

(*) *Annal. Eccles. ad a.* 955.

OTTO, van zoo vele kanten genoodigd, trok in het jaar 961 met een leger in *Italië*, en werd door den Aartsbisschop WALBERT te *Milaan*, met de zoogenoemde ijzeren kroon tot Koning van *Italië* of *Lombardyë* gekroond. Deze kroon had den naam van de ijzeren naar eenen ijzeren hoep in dezelve; naderhand zeide men, dat 'er een nagel of spijker van het kruis van CHRISTUS ingevlochten was, die uit het hoofdsieraad van KONSTANTYN *den Grooten* in deze kroon gekomen was. In het jaar 962 werd OTTO te *Rome* door den Paus gekroond, nadat hij vooraf bij plegtigen eede beloofd had, de Kerk en den Paus naar zijn vermogen te zullen verhoogen, en wat hij van de bezittingen van den H. PETRUS zou bemagtigen, aan dezelve te zullen inruimen. De Paus daartegen deed met de *Roomsche* Grooten aan den nieuwen Keizer den eed, dat zij nooit ADELBERT of deszelfs Zoon zouden bijstaan. OTTO gaf ook niet alleen den Paus zijne verlorene bezittingen weder, maar deed hem ook kostbare geschenken (*).

Maar naauwelijks had OTTO zich, op zijnen terugtogt naar *Duitschland*, in het jaar 993 naar *Pavia* begeven, of hij hoorde, dat JOANNES XII, zijnen eed vergetende, ADELBERT, den Zoon van BERENGARIUS, die naar *Frasinetto* bij de *Arabieren* gevlugt was, eene belofte onder eede gedaan had, dat hij hem tegen den Keizer wilde beschermen, indien hij zich bij hem wilde laten vinden. OTTO, die dit niet

(*) LUITPRAND. *L.* VI. *C.* 6. *enz.*

niet gelooven kon, zond eenige vertrouwde lieden naar *Rome*, om daar onderzoek naar te doen; waar op hij van alle de *Romeinen*, volgens LUITPRAND, die vervolgens in deze zaak zelf den Keizer te *Rome* diende, het volgende antwoord ontving: „ Het „ ſchijnt," zeiden zij: „ dat de Paus JOANNES „ den geheiligden Keizer, die hem uit ADELBERTS „ geweld bevrijd heeft, om dezelfde oorzaak haat, „ om welke de Duivel den Schepper haat. De „ Keizer heeft Godebehagelijke gezindheden; zijne „ handelingen en neigingen zijn van dezelfde na„ tuur; hij beſchermt de Kerkelijke en Wereldlijke „ bezigheden met de wapenen; verſiert ze door zij„ ne zeden, en verbetert ze door wetten;" (eene bekende plaats uit HORATIUS;) „ maar Paus JO„ ANNES wederſtreeft dit alles. Het geen wij hier „ belijden, is niet iet geheims. REINERA, de we„ duwe van eenen zijner Vaſallen, (*miles*,) draagt „ daar getuigenis van, aan welke hij, uit blinde „ liefde, de regering van vele ſteden toevertrouwd, „ en het hoogheilige gouden kruis en kelk van den „ Heiligen PETRUS geſchonken heeft. Eene andere „ getuige is zijne beminde STEFANA, die onlangs, „ nadat zij, bij hem zwanger, te vroegtijdig be„ vallen was, geſtorven is. Alſchoon alles zweeg, „ zoude echter het Paleis van *Lateraan*, te voren „ een verblijf der Heiligen, thans een Bordeel, niet „ verzwijgen, dat hij met de Zuster van STEFANA, „ de bijzit van zijnen Vader, in ontucht leeft. Ook „ kan de afwezendheid van vrouwen van alle vol„ ken, behalve *Roomſche*, dit getuigen; zij ſchroo-

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073

„ men, om naar de graven der Apostelen in Bede-
„ vaart te gaan, dewijl zij gehoord hebben, dat
„ hij, nog voor weinige dagen, getrouwde vrouwen,
„ weduwen en jonkvrouwen geſchonden heeft." Zij voegden 'er bij, dat zij zelve, wegens zoo groote ergernis, verhinderd werden in de Kerken te bidden; dat den Paus de ſchoonſte en leelijkſte, de aanzienlijkſte en geringſte van het vrouwelijk geſlacht even welkom waren; en dat hij juist om ongeſtraft in deze levenswijze te kunnen voortgaan, ADELBERT tot zijne beſchermer verkoren had.

Toen de Keizer dit berigt ontving, zeide hij; „ Hij is een jong mensch; (*puer est*;) hij zal zich misſchien door het voorbeeld van brave mannen laten veranderen." Ondertusſchen wilde hij eerst BERENGARIUS bedwingen, dien hij in de veſting *Monte Feltro* belegerde. Hier zond de Paus hem twee Gezanten, door welken hij erkende, dat het geen wonder was, dat hij tot hier toe, door het vuur der jeugd overweldigd, iet jeugdigs, (*puerile quid*,) bedreven had, maar de tijd was nu gekomen, dat hij anders wilde leven. Tevens beklaagde hij zich, dat de Keizer twee hem ongetrouwe Geestelijken in beſcherming genomen, en zich, tegen zijne beloften, had laten huldigen. OTTO antwoordde, dat de verbetering hem aangenaam was, die de Paus beloofde, en dat hij BERENGARIUS juist daarom belegerde, om aan den Heiligen PETRUS zijn gebied te kunnen herſtellen; maar wat die Geestelijken betrof, dat hij daar niets van wist, dan dat de Paus hen met voor den Keizer nadeelige oog-

oogmerken naar *Konſtantinopolen* gezonden had, en dat zij, met twee ſlechte vrienden van den Paus, te *Kapua* gevangen waren gezet. De Paus, zonder hier acht op te ſlaan, zond, om den Keizer op den tuil te houden, nieuwe Gezanten aan denzelven; terwijl ADELBERT inmiddels te *Rome* kwam, en met eerbied van hem ontvangen werd.

Thans rukte OTTO, op uitnoodiging van zeer vele *Romeinen*, met het grootſte deel van zijn leger, op *Rome* aan. Op zijne aannadering namen de Paus en ADELBERT de vlugt, hebbende de eerſte een zwaard op zijde, en eene geheele wapenrusting van ſchild, helm en wapenrok aangetrokken (*). De Keizer te *Rome* gekomen, nam de inwoners eenen eed af, dat zij zonder zijne en zijns Zoons bewilliging en bepaling geen' Paus verkiezen zouden of laten inwijden. Vervolgens werd in de Pieterskerk in het jaar 963 eene Kerkvergadering gehouden. Als de Keizer zijne verwondering te kennen gaf, dat de Paus niet in de vergadering verſcheenen was, antwoordde hem de Geestelijkheid, dat het niet noodig was, hen te vragen, naar het gene *Iberiërs*, *Babyloniërs* en *Indiërs* wisten; de Paus was niet een van die genen, die in ſchaapskleederen kwamen, en van binnen verſcheurende wolven waren; zijne handelingen waren openbaar wreed en duivelsch. De Keizer oordeelde het echter billijk, dat de beſchuldigingen bij name werden ingebragt, waar op de voornaamſte Priester, (*Cardinalis Presbij-*

(*) *Continuat. Reginon. p.* 109. LUITPRAND *L.* VI.

bijter,) eener Kerk te *Rome*, getuigde, dat hij den Paus de Misse had zien vieren, zonder daar bij te communiceeren. Een Bisschop en een der aanzienlijkste Kerkedienaren, (*Cardinalis Diaconus*,) verzekerden, gezien te hebben, dat hij eenen Diaken in een paardenstal gewijd had. Andere Geestelijken voegden 'er bij: dat zij zeker wisten, dat hij Bisschoppen voor geld gewijd had, onder welken een knaap van tien jaren geweest was. Insgelijks traden velen van de Geestelijkheid als getuigen op, dat de Paus Kerkroof begaan, en met verscheidenen zelfs bloedschande gepleegd had! hij had zijnen Geestelijken vader BENEDICTUS de oogen laten uitsteecken, die daar door gestorven was; hij had den dood van eenen Onderdiaken veroorzaakt, door hem te laten ontmannen; hij had brand gesticht; zich als een Ridder toegerust; op de gezondheid van den Duivel, (*in amoren diaboli*,) gedronken; onder het dobbelspel JUPITER en andere Afgoden om hulp aangeroepen; de kanonieke uren niet gevierd, noch zich met het kruis geteekend (*).

Keizer OTTO stelde der vergadering, bij monde van LUITPRAND, voor: dat men zich behoorde te wachten, van tegen den Paus te schelden en te lasteren, maar dat de ingebragte beschuldigingen wel en behoorlijk dienden bewezen te worden, waar op de Geestelijkheid en tegenwoordig zijnde *Romeinen* ten antwoord gaven: Indien de Paus niet al wat voor-

(*) Dit alles uit het verhaal van LUITPRAND, die hier tegenwoordig was.

voorgelezen was, en nog erger ſnoodheden begaan had, dan mogt de Heilige PETRUS, die met één woord voor den onwaardigen den hemel ſluit, en voor den regtvaardigen opent, hen nooit van hunne zonden vrijſpreken; zij wilden in den ban blijven, en ten jongſten dage het oordeel der verdoemden over zich laten gaan. Doch tevens verzochten zij den Keizer, den Paus voor hunne vergadering te ontbieden, opdat hij zich zou mogen verantwoorden.

'Er werd dan aan den Paus geſchreven, in naam des Keizers en der vreemde Biſſchoppen, dat men zulke ſchandelijke dingen van hem gehoord had, dat het zich ſchaamde; hem daar van opgave gedaan hebbende, verzochten zij hem te *Rome* te komen, en zich deswegens te regtvaardigen, onder toezegging met eede van veiligheid.

De Paus antwoordde hun zeer kort: dat hij gehoord had, hoe zij eenen anderen Paus wilden maken; indien zij dat deeden, excommuniceerde hij hen, in den naam van den almagtigen God; zoodat zij geenen Biſſchop zouden mogen wijden, of eene Miſſe houden. Daartegen ſchreef de Keizer en de vergadering hem terug: dat zijn antwoord onbedachtzaam was; als hij zelf op de vergadering niet kon komen, had hij zich door Afgevaardigden behooren te ontſchuldigen. Zijn bedreiging met den ban was eene kinderachtige malligheid. (*Puerilis ineptia.*) enz. Na dit over en wederſchrijven, verklaarde de vergadering, dat de Paus behoorde afgezet te worden, waar mede de Keizer inſtemde. In zij-

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

ne plaats verkoor men den *Protoscriniarius* der Roomsche Kerk, die den naam van LEO VIII aannam. De Kardinaal BARONIUS, schoon erkennende, dat JOANNES XII de grootste booswicht was, die ooit op den Stoel te *Rome* gezeten heeft, vaart echter hevig tegen deze Kerkvergadering uit, beweerende, dat geen Paus door den Keizer, of door de Bisschoppen, mogt gevonnisd worden, maar dat zulk een deugniet evenwel eene gelijke magt met de Apostelen bleef behouden (*).

LEO VIII.

De Keizer had, om de *Romeinen* te verligten, zijne meeste soldaten terug getrokken; JOANNES XII hier van gebruik makende, verwekte een oproer, waar door de Keizer in het begin des jaars 964 onvoorziens overvallen werd. Doch de Keizer behield de overhand, zoodat eene menigte *Romeinen* sneuvelde. Vervolgens verliet hij zelf de stad, nadat de *Romeinen* den eed van trouwe jegens hem vernieuwd hadden, maar zoodra hij vertrokken was, kwam de afgezette Paus weder in de stad, en LEO ontvlugtte niet dan met moeite (†). Thans hield JOANNES XII eene Kerkvergadering, door welke de voorgemelde Kerkvergadering verworpen, en LEO als een onregtmatig indringer veroordeeld werd. Ook oefende hij tegen deszelfs aanhangers alle soorten van wreedheid, latende sommigen de regterhand, anderen twee vingers afkappen, anderen de tong en ooren afsnijden. Op de eerste berigten hier van

(*) *Ann. Eccles. ad a.* 963. *n.* 31. *sq.*

(†) LUITPRAND *l. c. C.* 11. *Contin. Regin. ad a.* 964.

Digitized by Google

van trok de Keizer zijn krijgsvolk weder bijeen, om *Rome* te bezetten, doch eer dit geſchieden kon, werd JOANNES, terwijl hij zich digt bij *Rome* met eene getrouwde vrouw vermaakte, door den Duivel, zoo als LUITPRAND uit een toen loopend gerucht ons verhaalt, waarſchijnlijk door den beledigden man, zoo zwaar aan het hoofd gewond, dat hij acht dagen daar na den geest gaf, zonder het Avondmaal genoten te hebben.

Zijn aanhang te *Rome* verkoos onmiddelijk eenen uit de Geestelijkheid tot zijnen opvolger, die den naam van BENEDICTUS V aannam. OTTO dwong echter de ſtad ſpoedig, om zich te onderwerpen; waar op hij eene Kerkvergadering aldaar hield, in het jaar 964, op welke hij weder met den Paus LEO tegenwoordig was. BENEDICTUS werd, in zijne Pauſelijke kleederen, voor deze vergadering gebragt, en ſmeekte om vergiffenis, gevende zijnen Mantel en Biſchopsſtaf aan Paus LEO over, die hem verder liet ontkleeden, en hem vonnisde, dat hij, op 's Keizers voorbede, Diaken blijven, maar uit *Rome* gebannen zou zijn. OTTO zond hem naar *Bamberg*, waar heen ook de Koning BERENGAR, die zich insgelijks in het jaar 964 had onderworpen, gebragt werd. BENEDICTUS en LEO ſtierven beiden in het jaar 965.

Thans zonden de *Romeinen* Afgevaardigden aan den Keizer, met verzoek, dat hij hun eenen Paus wilde geven; maar de Keizer zond ſlechts twee gelastigden naar *Rome*, van welken LUITPRAND een was, en liet den *Romeinen* de keuze vrij. De nieuw- JOANNES XIII.

ver-

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

verkoren Paus JOANNES XIII maakte zich heel ſpoedig bij de aanzienlijkſte lieden door zijne trotsheid gehaat, zoodat de Stadhouder van *Rome* en zekere ROTFRID hem gevangen namen, en op een Kasteel in *Kampanië* in bewaring bragten. Doch als de Keizer hier op in het jaar 966 in *Italië* kwam, ſtelden de *Romeinen* den Paus in vrijheid, en baden om vergeving. Maar OTTO te *Rome* gekomen, in het jaar 967, liet dertien der voornaamſte Romeinen, hoofden van dezen opſtand, ophangen. Anderen werden van het gezigt beroofd, en in ballingſchap gezonden (*).

OTTO hield vervolgens met den Paus twee Kerkvergaderingen te *Rome* en te *Ravenna*, en JOANNES XIII kroonde in het jaar 967 's Keizers Zoon OTTO II tot *Roomsch* Keizer. BARONIUS (†) gelooft, dat deze Paus het eerſte voorbeeld gegeven heeft van het doopen van klokken, doch dit bijgeloof was reeds ten tijde van KAREL *den Grooten* verboden.

BENEDICTUS VI. BONIFACIUS VII. BENEDICTUS VII.

JOANNES XIII overleed in het jaar 972, en zijn opvolger BENEDICTUS VI ſchijnt, met goedkeuring van den Keizer, verkoren te zijn, maar toen deze Vorst in het jaar 973 overleden was, ſtonden de Romeinen in het jaar 974 tegen den Paus op; CRESCENTIUS, Zoon van THEODORA, ſloot hem in *Engelenburg* op, alwaar hij kort daar na geworgd werd, zijnde nog bij zijn leven BONIFACIUS VII in zij-

(*) LUITPR. *Legatio ad Nicephor. Phocam p.* 136.

(†) *Ann. Eccles. ad a.* 968.

Digitized by Google

zijne plaats geſteld; doch ook deze werd door de *Romeinen*, na verloop van ééne maand, verdreven. Hij vlugtte naar *Konſtantinopolen*; en BENEDICTUS VII werd in zijne plaats verkoren (*). Ondertusſchen is de opvolging der Pauſen, ten dezen tijde, geheel verward, alzoo andere Schrijvers nog DONUS II als Paus voor BENEDICTUS VII erkennen (†), een ander (§), weder BENEDICTUS VII, onmiddelijk op den *zesden* laat volgen. Ook is het nog geheel onzeker, of DONUS II werkelijk onder de Pauſen behoort.

OTTO II deed alle moeite, om, nadat BONIFACIUS verdreven was, den Romeinen aan MAJOLUS, Abt van *Clugny*, eenen Heiligen tot Opperhoofd te bezorgen, maar deze weigerde volſtrekt, die eer aan te nemen (**), waar op de *Toskaanſche* partij in het jaar 975 in tegenwoordigheid der Keizerlijke gelastigden, BENEDICTUS VII, eenen Neef van ALBERICH, weleer Vorst van *Rome*, en tot dus ver Biſchop van *Sutri*, op den Pauſelijken troon bragt. Hij heeft, gedurende zijne negenjarige regering, weinig belangrijks verrigt, uitgezonderd de Kerkvergadering, welke hij omtrent het jaar 983 te *Rome*, in tegenwoordigheid van den Keizer OTTO II, gehouden heeft. BE-

(*) HERM. *Contract. Chron. ad a.* 974.

(†) MARIAN. SCOTUS *Chron. L.* III. *ad a.* 974. SIGEBERT. *Gemblac. Chronogr. ad a.* 972.

(§) LEO *Ostiens. Chron. Monast. Caſin. L.* II. *C.* 4.

(**) *Syrus in Vit. S. Majoli L.* III. *C.* 8. *ap. Pagium in Breviar. pag.* 464.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

BENEDICTUS VII ſtierf in het jaar 983, gelijk de Keizer OTTO II tegen het einde van datzelfde jaar, hebbende echter nog voor zijne dood zijnen Aartskanſelier PETRUS, Biſſchop van *Pavia*, tot den Pauſelijken Stoel bevorderd, die uit eerbied voor den Apostel PETRUS zijnen naam veranderde, en dien van JOANNES XIV aannam; gelijk ook niemand zijner opvolgeren den naam PETRUS gevoerd heeft.

JOANNES XIV.

Doch hij had niet meer dan acht maanden geregeerd, wanneer de verdrevene BONIFACIUS terug keerde, hem liet grijpen en in *Engelenburg* werpen, waar hij van honger ſtierf, of, volgens een omloopend gerucht, met vergift omkwam. BONIFACIUS, die nu de regering weder aan zich trok, ſtierf ook reeds elf maanden daar na, in het jaar 985; zijn ligchaam werd van de Romeinen langs de ſtraten der ſtad geſleept, doorſtoken, en onbegraven weggeworpen, tot hem eenige Geeſtelijken uit medelijden ter aarde beſtelden (*).

JOANNES XV.

Zijn opvolger was JOANNES XV, bij anderen XVI, een zeer geleerd man, (*in armis eruditiſſimus*, zeer dubbelzinnig!) en opſteller van vele ſchriften, maar welke men verder niet kent (†). Naardien de Duitſche Koning OTTO III eerst een kind van vijf jaren was, onder voogdijſchap van zijne Moeder, de Keizerin THEOPHANIA, dacht men 'er te Rome niet aan, om zijne bevestiging van deze verkiezing te vragen. Zijne Grootmoeder, de Kei-

(*) HERM. *Contract. in Chron. ad a.* 984. *et* 985.

(†) MART. *Polon. Chronol. Rom. Pontiff.*

Keizerin ADELHEID, regeerde wel te *Pavia* over zijn Italiaanſche Rijk, maar met gering gezag. Veel grooter gezag oefende THEOPHANIA, in naam van haren Zoon, toen zij in het jaar 989 in *Italië* en zelfs te *Rome* kwam, en hem, gelijk de later Jaarboekſchrijvers melden, dit ganſche land onderwierp. Doch, alhoewel de Keizerin te *Ravenna* een gerigt liet houden in het jaar 990, en ſedert Keizer OTTO I het Keizerrijk en Koningrijk van *Italië* met het *Duitſche* Rijk plegtig verbonden had, elk erkend Koning van *Duitſchland* ook als Keizer en Koning van *Italië* moest aangemerkt worden, evenwel werd de kroning door den Paus en het in bezit nemen van *Rome* voor noodzakelijk gehouden, om de Keizerlijke waardigheid aldaar eenige kracht bij te zetten; en de *Romeinen* waren der Duitſche regering zoo weinig genegen, dat om dezen tijd CRESCENTIUS, een Roomsch *Patricius*, als *Conſul*, in wiens magt *Engelenburg* was, Vorst van *Rome* begon te worden; deze zal den Paus zoo in de engte gedreven hebben, dat dezelve naar *Toskane* moest vlugten; doch als hij van daar het Koninklijk Duitſche Hof om hulp verzocht, zullen hem de *Romeinen*, beducht voor de magt der *Duitſchers*, weder ingehaald hebben.

Boven (*) hebben wij gezien, welk deel JOANNES XV genomen heeft, in het afzetten van ARNULF, Aartsbisſchop van *Rheims*, in het jaar 991, en het aanſtellen van GERBERT in deszelfs plaats.

Wij

(*) *Bladz.* 63. volgg.

Wij hebben 'er hier een weinig breeder van te ſpreken. De Franſche Koning HUGO CAPET had in het jaar 989 ARNULF, eenen Bastaardbroeder van Hertog KAREL van *Lotharingen*, tot Aartsbisſchop van *Rheims* bevorderd, doch kort daar aan voerde de Hertog den Aartsbisſchop naar *Laon*, waar hij hem in ſchijn gevangen hield. De Koning, zich van deze ſtad meester makende, nam den Aartsbisſchop in het jaar 991 naar *Rheims*, om hem op een *Synode*, die onder den Aartsbisſchop van *Sens* gehouden werd, te laten afzetten (*). BARONIUS beſchuldigt GERBERT, dat hij de Handelingen dezer *Synode* zou vervalscht hebben, en ſchildert hem, die eenige jaren daar na zelf Paus werd, zeer zwart af, doch alhoewel GERBERT zelf bekent, dat hij het een en ander in de bewoordingen verzacht, en iet weggelaten hebbe, om den ſchijn van bijzonderen perſoonlijken haat te mijden, volgt daar uit nog geene vervalſching, waarom ook andere Roomsch-Katholijke Schrijvers, DU PIN, FLEURY enz. geene zwarigheid gemaakt hebben, om deze Handelingen voor echt te erkennen.

HUGO CAPET had zich al ſpoedig bij den Paus over ARNULFS meineedigheid beklaagd, ook verzochten de Biſchoppen van het Kerspel van *Rheims* den Paus hen in het afzetten van ARNULF en het verkiezen van eenen nieuwen Aartsbisſchop bij te ſtaan;

(*) Men vindt de handelingen dezer Sijnode volledig *apud Centuriatt. Magdeb. Cent.* X. *C.* 9. doch enkel in een geraamte bij HARD. *T.* VI. *P.* I. *p.* 723 726.

Digitized by Google

ſtaan; maar de brengers van deze Brieven moesten, naardien Graaf HERBERT, een begunſtiger van ARNULF, een voortreffelijken ſchimmel met andere geſchenken aan den Paus gezonden had, drie dagen lang vergeefs aan de poort van het Pauſelijk Paleis wachten, en zoo terugkeeren. Toen nu hier op in het jaar 991 de Sijnode te *Rheims* gehouden werd, had de voorzittende Aartsbisſchop SEGUIN de koenheid, om voorloopig te verklaren, dat hij niet zou toelaten, dat de zaak van eenen over Majeſteitſchennis beſchuldigden Bisſchop onder handen genomen werd, voordat hem het ontheffen van de daar op ſtaande ſtraf beloofd was. Doch een ander Bisſchop waarſchuwde hem, den Wereldlijken op deze wijze geene gelegenheid te geven, om de Bisſchoppen aan hunne regtbanken te onderwerpen, dewijl zij zulke misdaden niet ongeſtraft zouden laten. De verraderij van ARNULF werd ſchielijk bewezen, waar tegen zijne verdedigers zich enkel beriepen op de onechte *Decretalen* der Pauſen, dat hij voor alle dingen in zijn ambt herſteld, verſcheidene keeren ingedaagd, en zijne zaak aan den Paus berigt had moeten worden. De Bisſchoppen, in plaats van de echtheid dezer *Decretalen* te onderzoeken, toonden door andere redenen, dat de Paus de Sijnode niet kon verhinderen, om deze zaak door te zetten.

Onder de aanwezende Bisſchoppen muntte in kundigheden, vrijmoedige waarheidliefde, ijver voor het oude Kerkelijk regt en welſprekendheid uit ARNULF, Bisſchop van *Orleans*, de geleerdſte onder alle de toenmalige Bisſchoppen van *Frankryk*, en een ver-

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073

trouwd vriend van GERBERT (*). Deze ſprak ſterk over de regten der Sijnode: „ Wij zijn alleszins voornemens," zeide hij, „ de *Roomſche* Kerk, om de gedachtenis van den Heil. PETRUS, ſteeds te vereeren; ook willen wij ons tegen de verordeningen der Pauſen niet verzetten; doch alles, zonder benadeeling van het gezag der *Niceïſche* Kerkvergadering, en andere Kerkelijke wetten, welke, op verſcheidene tijden, onder den invloed van denzelfden Heiligen Geest, zijn opgeſteld, en die eeuwig gelden moeten. Doch twee dingen moet men wel in het oog houden: *dat noch het ſtilzwijgen van den Paus, noch zijne nieuwe verordeningen voor de oude Kerkelijke wetten nadeelig worden*; want door beide loopt de Kerk gevaar. Wij nemen daar door de voorregten van den Roomſchen Paus niet weg. Munt hij uit in wetenſchap en deugd, van die twee voorwerpen hebben wij niets te vreezen; maar nog minder dan, wanneer hij uit onwetendheid, of uit vrees, of door hevige driften eenen misſtap begaat; of wanneer hem zijn ſtand gehaat maakt; zoo als tot hier toe te *Rome* de dwingelandij de overhand behouden heeft. Want wie op allerlei wijze tegen de wetten handelt, kan niets tot nadeel derzelven verordenen. — Vervolgens beklaagde hij den jongſten toeſtand van *Rome*, alwaar, in plaats van zoo vele groote en wijze Biſchoppen der oude tijden, een onkuiſche en wreede

(*) Zijne Levensbeſchrijving ſtaat in de *Histoire Litt. de la France T.* IV. *p.* 521-528.

de JOANNES XII, en de ergſte booswicht MALEFACIUS, (zoo noemde hij BONIFACIUS VII,) geregeerd hebben, wier ergerlijke levenswijze hij kortelijk ſchetst. „ Wanneer," roept hij uit, „ is het dan bevolen, dat *ontallijke Prieſteren van God* in de geheele wereld, die door wetenſchap en goede zeden uitmunten, aan *zulke hoogſt ſchandelijke monſters*, die geheel ledig zijn van de wetenſchap van menſchelijke en Goddelijke zaken, *onderworpen zullen zijn?*" — Wie op eenen zoo verhevenen Zetel zit, gebrek aan liefde heeft, en door kennis opgeblazen *is*, die *is de Antichrist*, die zich in den Tempel van God gezet heeft, om als God aangebeden te worden; maar heeft hij noch liefde, noch wetenſchap, dan vertoont hij daar een afgodsbeeld; en om zijn goeddunken te verzoeken is hetzelfde, als of men dat van een ſtuk marmerſteen begeerde. — Eindelijk gaat hij over tot de *Decretalen* van den *Roomſchen* Biſchop DAMASUS aan de *Afrikaanſche* Biſchoppen, welke ten voordeele van ARNULF werden aangehaald. Doch, in plaats van derzelver onechtheid aan te toonen, vergenoegt hij zich, met te beweeren, dat de gevallen niet gelijk ſtaan; en hij beſluit: „ Wij willen de *Roomſche* Kerk meer dan de *Afrikanen* deeden, vereeren, en wanneer zij een regtmatig oordeel velt, haar volgen: maar in een tegengeſteld geval ons naar de woorden des Apoſtels ſchikken: Wie een ander Euangelie predikt, die is vervloekt! Zwijgt zij, dan pleegen wij raad met de wetten. Tot welke andere ſtad zullen wij ons wenden, daar deze thans van God

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst na C. G. Jaar 814. tot 1073.

en menſchen verlaten ſchijnt? daar zoo vele Kerken reeds van haar afgevallen zijn; een kenmerk van de aannadering van den Antichrist?

ARNULF werd dus door getuigen genoodzaakt, zijn verraad te bekennen, en de Sijnode beſloot zijne afzetting. De Koning HUGO, die met zijn' Zoon ROBERT in de vergadering kwam, ſchonk hem echter het leven, onder voorwaarden, van dergelijke overtreding niet meer te begaan; en GERBERT werd nu tot Aartsbisſchop van *Rheims* verkoren. Maar JOANNES XV was over dit vonnis der Kerkvergadering zoo misnoegd, dat hij aan alle de Bisſchoppen, die daar deel aan genomen hadden, hunne Godsdienstverrigtingen verbood. De Koning ſchreef hier op aan den Paus, ten einde de beſluiten van zijne Bisſchoppen te handhaven (*). GERBERT ſchreef met veel koenheid aan den Aartsbisſchop van *Sens*, om dien ſtandvastigheid in te boezemen (†). In dezen Brief zegt hij onder anderen: „Ik zal daar ſteeds bij blijven, dat, *indien de Roomſche Bisſchop zelf tegen zijnen Broeder zondigt, en, meermalen vermaand zijnde, der Kerke geen gehoor geeft, deze Roomſche Bisſchop, naar het voorſchrift van God, gehouden moet worden als een Heiden en Tollenaar.*"

Maar bij den Paus hielpen geene redenen, integendeel zond hij den Abt LEO naar *Frankryk*, die in het jaar 995 eene Kerkvergadering te *Mouſon* hield,

(*) *Ep. ad Joann.* XV. *ap. Hard. T.* VI. *P.* I. *p.* 729.
(†) *Ep. ad Siguinum Arch. Senon. ibid. p.* 731.

hield, alwaar behalve weinige Duitſche Biſchoppen vele Abten tegenwoordig waren. GERBERT ſchreef aan eenen dezer Abten, dat dit een ſtap was, waar door het aanzien der Biſchoppen vernietigd werd (*), en hij verdedigde op de vergadering zoo wel zijn gedrag als het gedrag der Kerkvergadering omtrent zijnen voorzaat. Ondertuſſchen ſtierf Koning HUGO, op wiens beſcherming GERBERT zich hoofdzakelijk verlaten kon, in het jaar 996; en zijn Zoon ROBERT had reden, om den Paus te ontzien. Dus bereikte de nieuwe Paus GREGORIUS V zijn oogmerk in eene Kerkvergadering te *Rheims*, in het jaar 996; op welke GERBERT afgezet, en ARNULF uit de gevangenis gehaald, en in het Aartsbisdom herſteld werd, hebbende de Paus geheel *Frankryk* met den ban gedreigd, indien dit niet gebeurde (†).

De Paufen matigen zich de magt aan van Canoniſatie of Heiligverklaring.

Onder den Paus JOANNES XV vindt men in het jaar 993 het eerſte voorbeeld, van de *Heiligverklaring* of *Canoniſatie*, door den Paus. In de oudſte Kerk bad men, bij het vieren van het Avondmaal, ook voor de Godvruchtige overledene leden der Gemeente, maar ook *voor alle Heiligen*, *Patriarchen*, *Profeeten*, *Apostelen*, *Martelaars* enz. Allengs veranderde dit in de laatſte tijden der IVde eeuw, in zoo ver, dat CYRILLUS van *Jeruzalem* verzekerde, dat de Christenen van zijnen tijd in hunne Avondmaalsgebeden ook aan de Patriarchen, Profeeten,

(*) *Ep. ad Micras. Abbat. ap. Hard. l. c. p.* 731.

(†) AIMOIN. *de Vita S. Abbonis. Cap.* 11. *et* 12. *ap.* HARD. *pag.* 737.

IV BOEK II. Afdeel. III Hoofdst. Na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ten, Apostelen enz. gedachten; *opdat God door derzelver voorbidding hun gebed mogt aannemen.* Zelfs AUGUSTINUS zeide reeds: „ dat men eenen Martelaar ongelijk doet, wanneer men voor hem bidt; daar wij veel meer door zijn gebed aan God aanbevolen moesten worden (*)." Toen vervolgens de aanbidding der Heiligen de overhand kreeg, en het getal der Heiligen onbeschrijfelijk vermenigvuldigde, zag men zich genoodzaakt, zoo als de Kerkvergadering te *Frankfort* deed, in het jaar 894, te verbieden, *geen nieuwe Heiligen aan te roepen*, en KAREL *de Groote* beval, dat *zonder goedkeuring des Bisschops geene nieuwe Heiligen* zouden aangenomen worden. Eindelijk trokken de Pausen dit regt, om nieuwe Heiligen te verklaren, *canonizare*, dat is, *in canonem Misse referre*, op de lijst stellen onder de gebeden bij de Mis of het H. Avondm. tot zich. SUIDBERT, een Leeraar van het Christendom onder de Heidensche *Saksen* en *Friezen*, zou in het begin der VIIIste eeuw de eerste geweest zijn, die door den Roomschen Bisschop LEO *III* met deze eer zou verwaardigd zijn. Maar de Brief van LUDGER, Bisschop van *Munster*, van dien tijd, waar in hij *dit* aan zijnen vriend RIKSFRIED, Bisschop van *Utrecht*, meldt (†), wordt om goede redenen voor onecht gekeurd. In het bovengemelde jaar 993 dan, werd, op voorstel van LIUTOLF, (of LUDOLF,) Bisschop van *Augsburg*, die in eene Sij-

(*) *Serm.* XVII. *de Verb. Apost. T.* X. *p.* 132.

(†) *In* SURII *Vit. Sanct. Mart. p.* 16.

Sijnode, door JOANNES XV in het Paleis van *Lateraan* gehouden, een geſchrift inleverde over het leven en de wonderen van ULRICH, voormaligen Biſſchop van *Augsburg*, deze door gemelden Paus voor heilig verklaard, wiens gedachtenis met de godvruchtigſte geneigdheid en aandacht vereerd moest worden. Van dien tijd af vinden wij vele voorbeelden van zoodanige Heiligverklaringen door den Paus, echter zoo, dat elke Biſſchop ook nog in zijn Kerspel Heiligen aanſtelde, doch met dit onderſcheid, dat zulks enkel zijn Kerspel maar de aanſtelling door den Paus de geheele Weſterſche Kerk tot de vereering der Heiligen verbond. Eindelijk heeft eerst ALEXANDER III in het laatst der XIIde eeuw zich het regt, tot Heiligverklaring, alleen aangematigd (*).

Drie jaren na deze Heiligverklaring ſtierf de Paus JOANNES XV. De beroemde Abt van *Fleury*, ABBO, die in zijnen tijd te *Rome* kwam, vond hem zoo ten uiterſten winzuchtig, en te *Rome* elke gunſtbetooning zoo veil, als ARNULF, Biſſchop van *Orleans*, reeds klaagde (†). JOANNES had in het jaar 995, te gelijk met de *Romeinen*, en de Steden van het *Langobardiſche* Rijk, OTTO III laten noodigen, om te *Rome* te komen (§). OTTO, die GREGORIUS V.

(*) Van den oorſprong en plegtigheden der Pauſelijke *Canoniſatie* zie men de Schrijvers bij FABRIC. *Bibliogr. Antiquar. Cap.* 8. *pag.* 368, 375.

(†) AIMOIN. *Floriac. pars Vitæ S. Abbonis Floriac. ap.* DUCHESNE *T.* IV. *p.* 129. (§) *Ann. Hildesh. ad h. a.*

die nu in zijn XVIIde jaar was, trok met zijn leger naar *Rome;* onder weg de dood van den Paus verſtaande, bezorgde hij den Pauſelijken Stoel aan zijnen Neef en Hofkapellaan BRUNO, eenen Zoon van den Hertog van *Frankenland*, en Markgraaf van *Verona*, die voor een geleerd maar driftig jongman gehouden werd, zijnde toen eerst XXIV jaren oud. Hij zond hem naar *Rome*, alwaar hij eenparig, onder den naam van GREGORIUS V, verkoren werd. Kort daar na liet OTTO zich door hem als Keizer kronen. In het eerſte jaar zijner regeering hield GREGORIUS eene Kerkvergadering, op welke men lang geloofd heeft, dat hij de *zeven Duitſche Keurvorſten*, of Vorsten, die het uitſluitend regt zouden hebben, om eenen *Duitſchen* Koning of Keizer te verkiezen, zou hebben ingeſteld. Doch dit is door later geleerden verworpen. De waarheid der zaak komt hier op neder, dat de Pauſen van tijd tot tijd hebben weten te bewerken, dat door hen gekroond te worden noodzakelijk gehouden werd, om eenen Keizer te erkennen; dat zij zich meer en meer in de verkiezing der Keizers mengden; dat zij van de XIde eeuw af uitſpraak over dezelve deeden, en nieuwe verkiezingen geboden, en het eindelijk met de XIIIde zoo ver bragten, dat de Keizer en de *Duitſche* Vorsten genoodzaakt waren, hunne afhankelijkheid van de Pauſen te erkennen; welke niet alleen in de XIIde eeuw nog betwist, maar ook met de XIVde weder geheel verworpen is geworden.

De Keizer te *Rome* zijnde, was voornemens den *Conſul* CRESCENTIUS, om zijne geweldenarijen in bal-

ballingſchap te zenden, maar vergaf ze hem, op voorbede van den Paus. Doch naauwelijks was de Keizer naar *Duitschland* gekeerd, of CRESCENTIUS dwong den Paus, uit *Rome* te vlugten, die hem te *Pavia* op eene Sijnode vergeefs in den ban deed. Ondertusſchen maakte CRESCENTIUS eene verbindtenis met JOANNES, een' geboren *Griek* uit *Calabrië*, dat deze tot Paus verkoren worden, en CRESCENTIUS Heer van *Rome* blijven zou, beiden onder beſcherming van den *Griekſchen* Keizer. Zoodra echter de Keizer tegen het einde des jaars 998 met een leger terug kwam, overvielen de *Romeinen* den Paus JOANNES, ſtaken hem de oogen uit, en wierpen hem in de gevangenis. Uit het leven van den Heiligen NILUS, (een' zeer geleerden Griekſchen Abt bij *Gaëta*) (*), blijkt, dat de wraakzucht van GREGORIUS nog verder ging. Hij liet JOANNES voor zich brengen, hem de Prieſterlijke kleederen van het lijf ſcheuren, de tong en neus affnijden, hem achterwaards op een' ezel zetten, met deszelfs ſtaart in de hand, en zoo door de ſtad omvoeren. CRESCENTIUS, die zich met zijne aanhangers in *Engelenburg* had ingeſloten, moest zich ſpoedig aan den Keizer overgeven; en werd met twaalf andere hoofdbeleiders van het oproer onthoofd. Dus werd de regeering van den Keizer en GREGORIUS op nieuw te *Rome* bevestigd.

Hoe onſtuimig en gebiedend GREGORIUS V te werk ging, kan men uit eene terſtond daar op volgen-

(*) *Acta S. Nili ap.* BARON. *ad a.* 996.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814 tot 1073

gende gebeurtenis zien. ROBERT, Koning van *Frankryk*, was getrouwd met BERTHA, Dochter van eenen Koning van *Burgondië*, en weduwe van eenen Graaf van *Chartres* en *Blois*; maar dewijl hij Doopgeet bij een van hare kinderen, en met haar in den vierden graad vermaagdschapt was, hield men te *Rome* dit huwelijk voor bloedschendig, en GREGORIUS bewerkte in het jaar 998 door eene Sijnode, hetwelk ook de Keizer bijwoonde, dat de Koning belast werd, zich van zijne Gemalin te scheiden. Toen de Koning, die zijne Gemalin zeer lief had, dit weigerde, deed de Paus hem in den ban, en gaf een algemeen verbod, (*Interdict*,) van openbaren Godsdienst in *Frankryk* uit; de Koning en zijne Gemalin werden nu van bijkans alle hunne Bisschoppen geëxcommuniceerd, en van ieder een zoo verlaten, dat zij slechts twee bedienden behielden, om hen op te passen, die ook alle de huisraden, waar uit de Koning gegeten en gedronken had, in het vuur wierpen. Men sprak zelfs van een monster, waar van de Koningin zou bevallen zijn, een kind, dat het hoofd en den hals van eene gans had: een sprookje, juist geschikt voor het gemeene volk! Het gezigt van dit monster zal den Koning bewogen hebben, om zich aan des Pausen vonnis te onderwerpen; liever denken wij, zijne vrees voor een algemeen oproer van zijne onderdanen. Hij scheidde zich van zijne Gemalin, en nam eene andere, met welke hij veel minder te vrede leefde (*).

GRE-

(*) DAMIAN. *L.* II. *Ep.* 15. *ap.* DUCHESNE *l. c. p* 145.

GREGORIUS ſtierf in het jaar 999, in den bloei zijner jaren; volgens een omloopend gerucht, zou hij door de oproerige *Romeinen* van het gezigt beroofd, of met vergif omgebragt zijn. Hoe het zij, de Keizer, die zich toen te *Rome* bevond, deed in zijne plaats den vermaarden GERBERT, den geleerdſten man zijner eeuw, tot Paus verkiezen. Wij hebben hem, als Aartsbisſchop van *Rheims*, reeds leeren kennen. Na zijne afzetting in het jaar 997 was OTTO III zijn toevlugt geweest, van wien hij het aanzienlijk Aartsbisdom van *Ravenna* gekregen had, en die hem nu het Pausſchap bezorgde, onder den naam van SILVESTER II. Dewijl men hem naderhand voor eenen Tooveraar heeft verklaard, heeft men ook verdicht, dat hij door tooverkunſten tot deze waardigheid gekomen zij. De Kardinaal BENNO vertelt, honderd jaren hier na (*), dat hij daar voor zijne ziel aan den Duivel verpand had, die dezelve echter niet eer zou opeiſchen, voor dat hij te *Jeruzalem* de Mis zou gelezen hebben; waar in GERBERT evenwel bedrogen was, alzoo hij zijnen laatſten ſtand voelde naderen, toen hij te *Rome* in de Kerk *bij het Heilige Kruis van Jeruzalem* de Mis las. Sommigen ſchijnen hem, om die reden (†), uit de lijst der Pauſen geſchrapt te hebben. BARONIUS noemt hem den onwaardigſten Paus, een' Ketter en Scheurmaker, den hevigſten vijand van zijnen Stoel,

SILVESTER II.

(*) *De Vita et Gestis Hildebrandi in* JOH. WOLF. *Lectt. Memorab. L. I. p.* 215.

(†) SIGEB. *Gemblac. Chron. ad a.* 998.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814 tot 1073

Stoel, wiens uitgeſpogene zwarte gal door de nieuwſte Ketters tegen de Heilige Kerk teruggeſpogen is. Alles, omdat GERBERT, in de voorgaande twisten, den Pauſen harde waarheden gezegd heeft.

Daar is een bijzondere Giftbrief voorhanden, bij welken OTTO III aan dezen Paus verſcheidene graafſchappen ſchenkt, maar de onechtheid van dezen Giftbrief is door voldoende redenen bewezen.

SILVESTER, die tot hier toe, voornamelijk voor de wetenſchappen, zoo werkzaam geweest was, kon, gedurende zijne korte regeering als Paus, niets groots verrigten. *Alleen ſchijnt hij een gewigtig* ontwerp gemaakt te hebben, om de Christenen op te wekken tot bijſtand van hunne geloofsgenooten in *Palæſtina*, en tot beſcherming der bedevaardreizigers derwaards. Hij ſchreef ten dien einde eenen Brief, in naam van het verwoest *Jeruzalem* (*), en was dus de eerſte, die tot eene ſoort van kruistogt tegen de Ongeloovigen aanleiding gaf. De *Piſanen* waren kort daar na de eerſten, die de *Arabieren* in *Palæſtina* beoorloogden. Ook gelooven ſommigen, dat hij, als Paus, die redevoering over het onderwijs der Biſchoppen, (*de informatione Episcoporum*,) gehouden heeft, welke men onder een ander opſchrift, (*de dignitate ſacerdotali*,) langen tijd aan den vermaarden AMBROSIUS heeft toegeſchreven. Deze Paus overleed in het jaar 1003.

Reeds voor hem in het jaar 1002 was OTTO III in den ouderdom van XXI jaren in *Italië* overleden.

Na

(*) GERBERTI *Ep.* XXVII. *ap.* DUCH. *T.* II. *p.* 794.

Na deszelfs dood ontſtonden nieuwe onlusten in *Italië*, dewijl verſcheidene Grooten ARDUIN, Markgraaf van *Ivrea*, tot Koning van *Italië* verkoren. De Duitſche Koning HENDRIK II, kon eerst in het jaar 1004 het Rijk bemagtigen, en liet zich eerst in het jaar 1014 te *Rome* de Keizerlijke kroon opzetten.

Intuſschen volgden vier Pauſen ſchielijk op elkander. JOANNES XVII — want zoo is hij ſteeds genoemd geworden, alhoewel de XVIde een onregtmatige Tegenpaus geweest was; — werd in het jaar 1003 verkoren en ſtierf, na nog geene volle zes maanden geregeerd te hebben. JOANNES XVIII, die nog in datzelfde jaar in zijne plaats kwam, leefde wel tot het jaar 1009, maar zonder iets merkwaardigs te verrigten. — Zijn opvolger SERGIUS IV heette te voren *Bucca Porci*, (*Verkensſnuit*) (*), hetwelk PLATINA verkeerdelijk van SERGIUS II verhaalt. SERGIUS IV wordt, ten minſten in de orde der *Benedictynen*, zoo niet in de geheele *Roomſche* Kerk, als een Heilige vereerd.

JOANNES XVII. JOANNES XVIII. SERGIUS IV.

BENEDICTUS VIII, Zoon van den Graaf van *Tuscoli*, de vierde van deze Pauſen, ſedert het jaar 1012, had naauwelijks van zijne waardigheid bezit genomen, toen hem zekere GREGORIUS, zijn mededinger, uit de ſtad dreef, en noodzaakte, tot HENDRIK II naar *Duitschland* te vlugten. Toen HENDRIK in het jaar 1014 te *Rome* kwam, had BENEDICTUS zich echter reeds weder in het gezag gevesBENEDICTUS VIII.

(*) DITMAR *Chron. Libr.* VI.

vestigd, ook werd HENDRIK door hem gekroond (*). Ook van dezen Keizer is 'er een Giftbrief aan dezen Paus voorhanden, doch aan welks echtheid weder niet zonder reden getwijfeld wordt. Terwijl HENDRIK te *Rome* was, bragt hij bij den Paus te wege, dat te *Rome* in de Mis ook de Geloofsbelijdenis van *Niceë* gezongen werd, hetwelk daar geene gewoonte was, of om zekere redenen buiten gebruik gebragt was (†). Voor het overige was BENEDICTUS VIII een werkzame Paus. De *Arabieren* deeden in het jaar 1016 eene landing op de *Toskaansche* kust; de Paus, met behulp der Keizerlijke Bevelhebbers, een leger verzameld hebbende, floeg deze ſtroopers, wier Koning ter naauwernood ontkwam, maar hunne Koningin werd gevangen en ter dood gebragt. De Paus eigende zich haar kostbaar met juweelen bezette hoofdſierſel toe, maar ſchonk 'er den Keizer zijn deel van, hetwelk op 1000 ponden gonds geſchat werd. Door dit verlies verbitterd, zond de *Arabiſche* Vorst den Paus een' zak vol kastanjen, hem aanzeggende, dat hij hem met zoo veel ſoldaten zou aantasten, waar op de Paus hem een' zak gierst zond, belastende den bode den Vorst te zeggen, dat hij zoo veel en meer verdedigers in volle wapenrusting ontmoeten zou (§). In het volgende jaar ſpoorde hij de *Piſanen* en *Genuezen* aan tot eene onderneming tegen *Sar-*

(*) Dus verſtaat men gemeenelijk het berigt van DITM. *l. c.*

(†) BERNO *Abb. Augiens. de reb. ad miſſam pertin. C.* 2,

(§) DITMAR *Chron. Libr.* VII.

Digitized by Google

Sardinië, van welk eiland de *Piſanen* zich eerlang meester maakten. Daartegen begonnen de *Grieken* het Vorſtendom *Kapua* te bemagtigen, en *Rome* zelve te dreigen; om welke reden de Paus in het jaar 1020 naar den Keizer reisde, die in het volgende jaar naar *Italië* trok, en *Kapua* met andere ſteden in *Neder-Italië* bemagtigde. Doch de Paus en de Keizer beiden ſtierven in het jaar 1024. Van dezen Paus is 'er een zeldzaam verhaal bij SIGEBERT van *Gemblours* (*) en anderen. Hij verſcheen na zijne dood aan den volgenden Paus, wien hij klaagde, dat hij door de helſche ſtraffen, (*infernalibus poenis*, misſchien zal het zijn de pijnen van het *vagevuur*, hetwelk in deze tijden ſomtijds *infernus* genoemd wordt,) gepijnigd werd; doch dat hij, door de voorbidding van ODILO, Abt van *Clugny*, vergeving hoopte te verkrijgen. Ook bad deze werkelijk zoo lang, tot hem geopenbaard werd, dat zijn gebed verhoord was. Doch men mogt bijkans zeggen, dat BENEDICTUS verdiend had, langer in het vagevuur te blijven, indien hij, volgens een oud berigt (†), eenige Joden enkel daarom ter dood had laten brengen, om dat zij in hunne Synagoge een Beeld van den Zaligmaker beſpot hadden.

Na BENEDICTUS VIII beklom zijn Broeder, onder den naam van JOANNES XIX, den Pauſelijken troon, hebbende het door geld zoo ver gebragt, dat JOANNES XIX.

(*) SIGEBERT. *Gemblac. ad a.* 1025.

(†) *Bij* BARON. *Ann. ad a.* 1017. *n.* 6.

dat hij van een' Leek terſtond tot hoogſten Biſchop verkoren werd (*). Ondertusſchen was ook KOENRAAD, uit den Hertoglijken *Frankiſchen* Stam, *Duitsch* Keizer geworden; die in het jaar 1027 te *Rome* gekroond werd, bij welke plegtigheid toenmaals KNUT of KANUT Koning van *Denemarken*, *Noorwegen* en *Engeland* tegenwoordig was.

Hoe weinig het ook te bewijzen is, dat gronden van *regt* zulks vorderden, zoo veel is echter zeker, dat ſedert Keizer HENDRIK II de gewoonte een begin heeft genomen, dat de *Duitſche* Vorsten zich voor hunne kroning door den Paus te *Rome* ſlechts *Roomsch Koning*, maar eerst na dezelve *Roomsch Keizer* noemden. Ook heeft men opgemerkt, dat ſedert dezen tijd de verkiezing der Pauſen onafhankelijk geſchiedde van de te voren volſtrekt noodzakelijke goedkeuring van den Keizer, hoewel men tot diep in de XIde eeuw ſporen vindt van den beſlisſenden invloed der Keizeren op de Pauſelijke verkiezing, en van hunne goedkeuring.

Hoe groot ook het gezag ware, *hetwelk* de Pauſen zich thans omtrent de Vorsten aanmatigden, zij konden echter niet altijd den wederſtand der Biſchoppen keeren, die voor hunne regten waakten. Eene Kerkvergadering, in het jaar 1031 te *Limoges* gehouden, maakte een beſluit, dat wel de Paus, overeenkomſtig ouder Kerkewetten, als hem een Biſchop eenen geëxcommuniceerden zond, om de Kerkeboete, denzelven opgelegd, te beoordeelen, de-

(*) GLABER RADULPH. *Hist. L.* IV. *C.* 1.

dezelve verzachten, of verſterken kon; insgelijks, dat hij die genen, die van hunnen Biſchop aan hem gezonden werden, om wegens grove misdaden de Kerkeboete te ondergaan, dezelve voorſchrijven, en hen eindelijk vrijſpreken kon; maar dat hij niet geregtigd was, om zonder voorweten van den Biſchop, iemand boete op te leggen, of hem daar van te ontſlaan, (*abſolveren.*) (*).

BENEDICTUS IX.

Na den dood van JOANNES XIX, in het jaar 1033, volgde te *Rome* eene nieuwe onteerende verwarring op den Pauſelijken Stoel. THEOFYLACTUS, een nabeſtaande der beide vorige Pauſen, een jongen van omtrent tien jaren, werd door de *Romeinen*, die daar toe voor eene groote ſomme gelds omgekocht waren, op dien Stoel geplaatst, onder den daam van BENEDICTUS IX (†). Zijne levenswijze was van eerſten af verfoeijelijk. Eenige aanzienlijke *Romeinen* ſtonden hem naar het leven, en noodzaakten hem, naar *Duitschland* te vlugten; maar KOENRAAD II herſtelde hem in het jaar 1038 met de wapenen weder op den troon.

Tegenpauſen SILVESTER III. en GREGORIUS VI

Rome duldde dezen Paus tot het jaar 1044, toen werd hij uit de ſtad gedreven, en JOANNES, Biſchop van *Sabina*, onder den naam van SILVESTER III, tot zijn' opvolger verkoren. Maar drie maanden daar na maakte BENEDICTUS zich, met hulp van zijne vermogende nabeſtaanden, weder meester van

(*) *Conc. Lemovic.* II. *ap.* LABB. *T.* IX. *p.* 908. *ſqq.*

(†) HERM. *Contract. Chron. ad a.* 1033. GLABER RADULPH *Hiſt. Libr.* IV. *C.* 5.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

van de ſtad. Eindelijk, merkende, hoe gehaat hij bij de *Romeinen* was, verkocht hij, in hetzelfde jaar, zijne waardigheid aan den *Archipresbyter* JOANNES GRATIANUS, die toen voor godvruchtiger dan eenig ander Geeſtelijke te *Rome* gehouden werd, en die den naam van GREGORIUS VI aannam. Dus waren er thans drie Pauſen, tuſſchen welken de *Romeinen* verdeeld waren. De ſlechtſte van allen, BENEDICTUS, had zich wel, op de koene vermaningen van den Abt BARTHOLOMEUS van *Grottaferrata*, tot boeting zijner zonden, in dit Klooſter, als *Monnik*, begeven; maar daar door was de wanorde niet weggenomen, noch zijne heerſchzucht anders dan oppervlakkig beteugeld. Eindelijk verſcheen HENRIK III, die zijnen Vader KOENRAAD II, ſedert het jaar 1039 was opgevolgd, in het jaar 1046 met een Krijgsheer voor *Rome*, en eene Kerkvergadering beroepen hebbende in het ſtedeke *Sutri*, deed hij alle drie de Pauſen, welke door den Biſſchop BENZO, die zeer aan den Keizer gehecht was, *drie Duivels* genoemd worden, afzetten (*).

CLEMENS II.

Terſtond daar op kwam HENRIK te *Rome*, alwaar hij het aan de Biſſchoppen en aanzienlijkſte Heeren der ſtad overliet, eenen Paus te verkiezen, maar dezen, bekennende, dat zij dikwijls zeer ſlechte Pauſen verkoren hadden, lieten de keuze aan den Keizer en zijne opvolgers in het Rijk over; waar op

(*) HERM. *Contract.* LEO *Ostiens.* BENZONIS *Panegyricus in Henricum* III. (IV.) *Imp. L.* VII. *C.* 2.

op HENRIK SUIDGERN, Biſchop van *Bamberg*, op den Pauſelijken Stoel zette, die van allen de huldiging ontving. Dus verhaalt de bovengemelde BENZO, en zijn verhaal wordt door andere Schrijvers van deze eeuw niet tegengeſproken; zelfs verzekert SIEGBERT van *Gembloux*, dat de *Romeinen* zwoeren, nooit eenen Paus te zullen kiezen, zonder 's Keizers toeſtemming. De nieuwe Paus, die zich CLEMENS II noemde, kroonde den Keizer, en hield in het jaar 1047 eene Sijnode, waar in een Kerkeboete geſteld werd, tegen de *Simonie*, waar mede de Keizer bijzonder bedoelde, de omkoopingen bij het verkiezen der Pauſen, zoo veel mogelijk, voor te komen. Hij nam vervolgens den afgezetten Paus GREGORIUS mede naar *Duitschland*. Ondertuſſchen ſtierf CLEMENS in het gemelde jaar 1047, in een Klooſter bij *Peſaro*, zoo het gerucht ging, aan vergif, hetwelk hem de voormalige Paus BENEDICTUS IX liet geven (*). Deze zoo geheel verſchillende Pauſen hebben echter beiden *gecanonizeerd* of Heiligen gemaakt. BENEDICTUS, in het jaar 1042 den Monnik SIMEON van *Syrakuze*, die eerſt zeven jaren geleden geſtorven was; en CLEMENS de Maagd WIBORADA, die in het jaar 925 van de *Hongaren* gedood, en voor eene Martelareſſe gehouden werd.

Thans maakte zich BENEDICTUS IX voor de derdemaal meester van den Pauſelijken Stoel; welken hij nog wat over de acht maanden bekleedde; toen de

(*) LEO *Oſtiens. Chron. S. Monaſt. Caſin. L.* II. C. 80, 81.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

de *Romeinen* den Keizer om eenen nieuwen Paus verzochten, waar toe POPPO, Bisschop van *Brixen*, in het tegenwoordige *Tyrol*, verkoren werd. Doch deze stierf binnen drie en twintig dagen, of wat later.

Nu verkoos HENRIK III in eene vergadering van vele Bisschoppen en Rijksvorsten te *Worms*, BRUNO, Bisschop van *Tull*, tot Paus, die eenen grooten naam van geleerdheid en vroomheid had. Deze verzocht drie dagen beraad, die hij met vasten en bidden doorbragt. Vervolgens leide hij openlijk eene belijdenis van zonden af, om de verkiezing van zich af te wenden. Doch als men aandrong, verklaarde hij, de keuze aan te nemen, mids dezelve door de Geestelijkheid en het volk te *Rome* eenparig goedgekeurd werd (*).

LEO IX.

LEO IX, want dezen naam had de nieuwe Paus aangenomen, ging dus in het jaar 1049 op reis naar zijne hoofdstad, en wel, zoo als zijn eene levensbeschrijver WIBERT, in zijnen tijd Aartsdiaken te *Tull*, waar LEO Bisschop geweest was, verhaalt, in het gewaad van eenen Pelgrim, niet zonder wonderen, welke hem onder weg gebeurden; maar volgens zijn' anderen levensbeschrijver BRUNO, een *Benedictiner* Abt, daar na Bisschop in *Italië*, en in het vervolg ook een Heilige in zijne Kerk, onbood

(*) *Vita S. Leonis* IX. *Papæ*, WIBERTO *Archidiacono coætaneo auctore ap. Murator. Rer. Ital. Scriptt. Tom.* III. *P.* I. *p.* 291. *S. Leonis Papæ* IX. *Vita a S. Brunone Signiensi Episcopo Conscripta ap. eund. l. c. p.* 347.

bood LEO, gehoord hebbende van de vroomheid en geleerdheid van eenen *Roomſchen* Monnik HILDEBRAND, denzelven bij zich, om hem naar *Rome* te verzellen; maar deze weigerde zulks, omdat LEO zich door de wereldlijke magt had laten aanſtellen. LEO, die van een' eenvoudigen en zachten inborst was, gaf HILDEBRAND gelijk, nam hem mede naar *Rome*, en liet zich daar van de *Romeinen* verkiezen (*). OTTO van *Freyſingen* merkt nog aan, dat HILDEBRAND den Paus GREGORIUS VI in zijne ballingſchap verzeld, en naderhand zelf Paus geworden, uit liefde tot hem, den naam van GREGORIUS VII aangenomen heeft; dat het hem toen reeds zeer tegen de borst was, dat de *Roomſche* Kerk het verkiezingsregt aan den Keizer had overgelaten; en dat hij des te meer arbeidde, om het aan de Kerk te herſtellen, hetwelk hem ook onder LEO IX, en nog meer onder ALEXANDER II gelukte.

Zoo dra LEO IX de regering aanvaard had, zorgde hij, met veel ijver, voor de vervallene Kerkelijke tucht, en bijzonder voor de uitroeijing der algemeen heerſchende *Simonie*. Hij hield, inzonderheid met dit laatſte oogmerk, drie Kerkvergaderingen in het jaar 1049 te *Rome*, *Rheims*, en *Mentz*, op welken hij zelf tegenwoordig was; en, daar hij, wegens de menigte, alle Prieſters, die hier aan ſchuldig ſtonden, niet kon afzetten, bevestigde hij de Kerkelijke boete ten minſten, die CLEMENS II zulke Prieſters had op-

(*) Vergel. OTTO *Friſing. Chron. L. VI. C.* 33.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

opgelegd (*). Te *Rheims* werden de schuldige Bisschoppen, die geld voor hun ambt gegeven, en het inwijden van Priesters verkocht hadden, afgezet, en verdere besluiten tegen deze misdrijven genomen; tevens prees de Paus daar de vereering van den Heil. REMIGIUS, als Apostel der *Franschen*, aan (†). Te *Mentz*, waar ook HENRIK III tegenwoordig was, moest de Bisschop van *Spiers* zich regtvaardigen tegen de beschuldiging van egtbreuk (§). Te *Sixpontum* in *Italië* zette hij in het jaar 1050 twee Aartsbisschoppen af, die dit door geld geworden waren; en te *Rome* deed hij in het volgende jaar den Bischop van *Vercelli* in den ban, wegens echtbreuk en meineed, maar gaf hem zijn ambt weder, toen hij te *Rome* kwam en voldoening beloofde. Daartegen mislukte hem in het jaar 1053 eene reeds begonnen vergadering te *Mantua*, alwaar de Bisschoppen een' oploop wisten te verwekken, waar door de vergadering moest afgebroken worden.

Niet minder werkzaam was deze Paus ook aan een' anderen kant. De Keizer was in het jaar 1052 in eenen oorlog gewikkeld met ANDREAS, Koning van *Hongaryen*. Deze den Paus om zijne bemiddeling verzocht hebbende, bragt de Paus te wege, dat

(*) DAMIANI *Opusc.* VI. *Cap.* 25. *ap.* HARD. *in Conc. Rom. Tom.* VI. *P.* I. *pag.* 991.

(†) *Concil. Rhem. ibid. pag.* 993.

(§) *Ap.* HARD. *pag.* 1009.

dat de Keizer de belegering van *Presburg* opbrak, maar nu wilde ANDREAS van goeden vrede hooren; waarom de Paus, wegens deze misleiding, hem in den ban deed (*), schoon WIBERT het tegendeel zegt, te weten, dat de Paus de *Hongaren* bewogen had, om zich aan den Keizer te onderwerpen, maar dat deze onderwerping niet was aangenomen.

In hetzelfde jaar 1052 ruilde de Paus met den Keizer de stad *Benevent* voor het Bisdom *Bamberg*, hetwelk HENRIK II te voren aan de *Roomsche* Kerk had overgegeven. De Paus was naar den Keizer gereisd, om deszelfs hulp te vragen tegen de *Noormannen*. Deze waren sedert het jaar 1016 in *Beneden-Italië* gekomen, en hadden door hunne dapperheid in *Apulië* en *Calabrië* een Vorstendom opgerigt, hetwelk zij van HENRIK III in het jaar 1047 ter leenbezitting ontvingen. De *Apuliërs* klaagden over harde behandeling en onderdrukking der *Noormannen*, en LEO IX trok zich deze klagten te eerder aan, omdat de *Noormannen* zelfs de goederen der *Roomsche* Kerk in die gewesten niet ontzagen. Ook had hij hen nog van naderbij leeren kennen; hij vermaande hen vergeefs; zij overvielen zijn gevolg, waar van zij sommigen nedersabelden; waarom hij hen ook in eenen Brief aan den *Griekschen* Keizer zeer zwart afschilderde.

HENRIK III liet zich ligtelijk bewegen, om den Paus met krijgsvolk tegen de *Noormannen* bij te staan, alzoo zij ook voor zijn gezag in *Italië* geducht

(*) HERMAN. *Contract. ad h. a.*

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

ducht begonnen te worden. Maar toen de Paus met dit krijgsvolk over de *Alpen* naar *Italië* keerde, riep de Keizer zijne Soldaten terug, op raad van GEBHARD, Bisschop van *Eichstadt*, misschien omdat hij het onregtvaardig keurde, een volk te bekrijgen, hetwelk den Keizer voor Leenheer erkende, misschien, omdat de krijgsgeest van den Paus hem tegen de borst streed. Naderhand zelf Paus geworden, berouwde het hem echter, deze gelegenheid aan den Paus ontnomen te hebben, om zijne magt te vergrooten. Hoe het zij, LEO behield nog zoo veel volk bij zich, dat zijn leger dat der *Noormannen* in getal overtrof. Deze deeden hem ook voorslagen van vrede, en boden aan, hem te gehoorzamen, en de door hen veroverde landen van hem ter leen te ontvangen; maar de Paus vorderde volstrekt, dat zij *Italië* geheel verlaten, en weder naar hun land zouden keeren; en trok hen met zijne krijgsmagt in het jaar 1053 tegen.

Aanstootelijk in der daad was het, dat een Paus, het hoofd der Kerk, die voor zoo godvruchtig en zelfs voor heilig gehouden werd, in persoon een leger aanvoerde, tegen Christenen, die eigenlijk zijne vijanden niet waren, en die zich tot eenen billijken vrede genegen toonden; men had wel te voren een enkel voorbeeld gezien van eenen krijgvoerenden Paus, maar dit was tegen de *Mohammedaansche Arabieren*, en tot bescherming van *Italië*, en evenwel had men zich geërgerd. Geen wonder, dat LEO's levensbeschrijver BRUNO, zelf een Heilige, van dezen oorlog oordeelde: de Paus had

daar

daar in wel goddelijken ijver, maar misſchien niet veel verſtand getoond; en dat andere gelijktijdige Schrijvers aanmerkten, dat voor den Paus alleen Geestelijke maar geene Wereldlijke wapenen pasten.

Ondertusſchen kwam het den 18den Junij des jaars 1053, bij *Civitella*, in *Apulië*, tusſchen de beide legers tot eenen veldſlag, in welken het Pauſelijk leger geſlagen, en de Paus zelf gevangen werd. De *Noormannen* behandelden echter den Paus, als het hoofd der Kerk, met allen eerbied, hetwelk den Paus zoo ten hunnen voordeele innam, dat hij hun vergiffenis en zijnen zegen ſchonk, en met alle de veroverde landen, en wat zij verder in *Calabrië* en *Sicilië* zouden veroveren, beleende; waar na hij naar *Rome* terugkeerde, doch kort daar op in April des jaars 1054 overleed. Zijne beide levensbeſchrijvers WIBERT en BRUNO verhalen vele wonderen, inzonderheid na zijne dood bij zijn graf gebeurd; dewijl hij eene ten hoogſten ſtrenge levenswijze hield, zoodat een tapijt op den blooten grond zijn leger, een ſteen zijn hoofdkusſen, en een haren kleed zijne dagelijkſche kleeding uitmaakte; en hij ook driemaal 's weeks uit het Paleis van Lateraan barrevoets naar de Pieterskerk ging, en zich zoo onverbiddelijk tegen de ondeugden der Geestelijkheid betoonde, behoeft men zich niet te bevreemden, dat hij den roem van heiligheid bij zijne tijdgenooten verwierf, en dat wonderen verhaald en ligtelijk geloofd werden, ja dat hij, evenwel zonder plegtige *Canonizatie*, ſtilzwijgende tot eenen algemeenen Heilig van zijne Kerk verheven is.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Van dezen Paus is nog aan te merken, dat hij de eerste onder de Pausen de openbare geschriften getekend heeft met het jaar van CHRISTUS geboorte, hetwelk sedert EUGENIUS IV in de XVde eeuw eene duurzame gewoonte geworden is.

VICTOR II

Na de dood van LEO IX zonden de *Romeinen* den Onderdiaken HILDEBRAND aan den Keizer, om dien te verzoeken, dewijl men te *Rome* niemand had, die berekend was voor de hooge waardigheid van Paus, iemand in *Duitschland* daar toe te verkiezen, waar toe deze listige Monnik bijzonder GEBHARD, Bisschop van *Eichstadt*, verzocht. Deze was een schrander man, eerste Staatsraad van den Keizer HENRIK III, wien hij dus denzelven onttrok, terwijl hij staat maakte, dat GEBHARD, op den Pauselijken Stoel gezeten, deszelfs grondregelen volgen en uitbreiden zou. Na veel tegenstrevens bewilligde HENRIK hier toe, en GEBHARD liet zich insgelijks niet dan met moeite overhalen, en bleef zelfs altijd, wegens het gedrag van HILDEBRAND, een wrok tegen de Monniken koesteren (*). Hij nam den naam aan van VICTOR II.

VICTOR zond nog in het jaar 1055 HILDEBRAND naar *Frankryk*, om de zeden der Geestelijken aldaar te verbeteren. Hij hield te *Lyon* eene *Synode*, op welke hij zes Bisschoppen wegens verschillende misdaden afzette. De wonderen waren toen zoo gemeen, dat 'er ook bij deze gelegenheid voorgewend werden. Een van die Bisschoppen, die zijn ambt

(*) LEO *Ostiens. Chron. Casin. L.* II. *C.* 89.

ambt met geld verkregen, en ook de getuigen, die tegen hem verſchijnen zouden, had omgekocht, kon, toen HILDEBRAND hem naar zijn geloof vraagde, wel den naam van Vader en Zoon uitſpreken, maar was niet in ſtaat, na herhaalde proeven, den Heiligen Geest te noemen. Hier door overtuigd, wierp hij zich aan de voeten van den Pauſelijken Gezant, bekende zijne misdaad, en werd van zijn Bisdom ontzet, waar op hij den naam Heil. Geest zonder moeite kon uitſpreken.

Echt Pauſelijk gedroeg zich de Paus jegens de Monniken van *Monte Caſſino*, die, zonder zijne voorkennis, eenen nieuwen Abt verkoren hadden, waar over hij hen beſtrafte. De nieuwe Abt leide den post neder, en nu verkoren de Monniken, onder voorzitting van den Pauſelijken Gelastigden, eenen Abt uit hun midden, FREDERIK, Broeder van den Hertog GOTFRIED van *Lotharingen*, die reeds veel opziens in de wereld gemaakt had, en binnen kort nog veel ſchitterender verſchijnen zou (*).

Tot ongeluk voor *Duitschland*, maar tot des te grooter voordeel der Pauſen, ſtierf Keizer HENRIK III in het jaar 1056. VICTOR, die door hem kort te voren genoodigd was, om over de belangen van *Duitschland* en *Italië* te handelen, was te *Goslar* bij zijn overlijden tegenwoordig, en de Keizer beval hem zijnen zesjarigen Zoon HENRIK, die echter reeds in het jaar 1054 tot Koning van *Duitschland* ge-

(*) LEO *Oſtiens. L.* II. *C.* 92-95.

gekroond was, ten sterkſten aan; de Keizerin weduwe AGNES aanvaardde de regering, als voogdesſe van haren *Zoon*, en op eenen rijksdag, dien zij in het jaar 1057 te *Keulen* beſchreven had, hielp VICTOR eene verzoening van twee Grooten met den Koning bewerken, waar door een gevreesde oorlog werd voorgekomen; vervolgens keerde hij naar *Italië* terug, alwaar hij nog in hetzelfde jaar den geest gaf.

STEVENIX

De minderjarigheid van HENRIK IV had ſpoedig gewigtige gevolgen, met betrekking tot de Pauſen. De *Romeinen* bekommerden zich bij de nieuwe verkiezing geheel niet met den Keizer, en verkoren den bovengewaagden FREDERIK, Abt van *Monte Caſſino*, Broeder van GOTFRIED van *Lotharingen*, die aan het Keizerlijke Hof niet aangenaam kon zijn. Zijn Broeder GOTFRIED was in het jaar 1052 getrouwd met BEATRIX, weduwe van BONIFACIUS, Hertog en Markgraaf van *Toskane* enz., die in dit jaar vermoord was, en onder anderen Vader was van de naderhand zoo berucht geworden MATHILDIS; dewijl GOTFRIED verzuimde het leen van *Toskane* van den Keizer te verheffen, was HENRIK III in het jaar 1055 in *Toskane* gekomen, en had BEATRIX in gijzeling voor GOTFRIEDS gedrag, mede naar *Duitschland* genomen, ook had hij een' toeleg, om GOTFRIEDS Broeder, FREDERIK, toen Kanſelier van den Pauſelijken Stoel, in handen te krijgen, omdat hij vermoeden had van onderhandelingen van denzelven met het Hof van *Konſtantinopolen*; maar FREDERIK begaf zich, als Monnik, in het

het Klooster *Monte Caſſino*, alwaar hij, gelijk wij gezien hebben, vervolgens tot Abt, gelijk thans tot Paus, verkoren werd, onder den naam van STEVEN IX.

Hij hield terſtond eenige *Synoden*, op welke hij zekere misbruiken zocht te verhelpen; maar zijn hoofdontwerp was, zijnen Broeder GOTFRIED tot Keizer te kronen, en met deszelfs bijſtand vervolgens de *Noormannen* uit *Italië* te verjagen; doch zijn dood ſtremde de uitvoering van dit ontwerp, hij werd reeds in het jaar 1058 uit het leven gerukt. Naderhand heeft men van wonderen verteld, die bij zijn graf gebeurd zouden zijn.

NICOLAUS II.

Terſtond na zijn overlijden drongen GREGORIUS, Graaf van *Tuscoli*, en andere vermogende *Romeinen*, met een' troep gewapenden 's nachts in eene Kerk, waar zij den Biſchop JOANNES van *Veletri* tot Paus verkoren, die zich BENEDICTUS X noemde (*); men beſchuldigde hem, dat hij een deel *Romeinen* had omgekocht, ten minſten deelde hij veel geld onder hen uit, nadat hij zijne waardigheid had aangenomen. Doch eenige aanzienlijke *Romeinen* zonden Afgevaardigden aan de Keizerin, om haar te verzekeren, dat zij aan hunnen eed getrouw bleven, en haar te verzoeken, dat de Koning eenen Paus benoemde. Men benoemde dus van wege het Hof GERHARD, Biſchop van *Florence*, die te *Rome*, onder den naam van NICOLAUS II, zijnen intogt deed in het jaar 1059. BENEDICTUS verootmoe-

(*) LEO *Ostiens. C.* 109.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

moedigde zich voor hem, en werd geheelijk uit de Geestelijkheid gesloten (*).

NICOLAUS II was het, die, opdat de verkiezing van eenen Paus voortaan op eenen vasten en gerekelden voet zou geschieden, op eene Kerkvergadering in het jaar 1059 gehouden, eene verordening gaf, welke den eersten grond bevat, van de latere beteekenis van het woord, *Kardinaal*, en van het uitsluitend regt van deze *Roomsche* Geestelijken, bij de verkiezing van eenen Paus. De woorden der verordening zijn: „ Wij hebben goedgedacht, vast „ te stellen, dat, bij het afsterven van den Bis„ schop der Roomsch-Katholijke of Algemeene „ Kerk, de verkiezing voornamelijk en voor alle „ andere raadplegingen, zal gedaan worden, door „ de *Kardinaal-Bisschoppen* alleen, die daar op de „ *Kardinaal-Klerken*, (of Geestelijken,) zullen „ tot zich roepen, en ten laatsten de toestemming „ van de overige Geestelijken en het volk, wegens „ hunne gedane verkiezing, afvragen." Men heeft van deze verordening verschillende uitgaven, naar verschillende afschriften; in sommigen wordt het regt des Keizers voorbehouden, doch in anderen voorbijgegaan; men zou daar door misschien op het vermoeden komen, als ware dit geheele stuk verdicht, welk vermoeden ligtelijk zou versterkt worden, door de menigvuldige valsche en verdichte stukken van soortgelijken aard, gelijk KAREL *de Ka-*

Verkiezing der Paufen aan de Kardinalen opgedragen.

(*) *Card.* DE ARAGONIA *Vit. Nicol.* II. *in* MURATOR. *SS. rer. Ital. T.* III. *P.* I.

Kale zich bij de Kerkvergadering te *Soisſons* beklaagde, in het jaar 853, over den Diaken RAGAMFRIED, in het Bisdom *Metz*, dat hij op naam des Konings vele valſche ſtukken geſmeed had; en 'er in eene oude *Chroniek* van het Klooster *Subiaco* verhaald wordt, dat Paus LEO IX, in het jaar 1051 daar gekomen, de meeste oorkonden van dit Klooster, dewijl zij volſtrekt valsch waren, heeft laten verbranden. Ondertusſchen is de verordening van NICOLAUS II zeker echt, en men behoeft geene bedenking te dragen, om de verſchillende uitgaven zamen te voegen, en in dien vorm voor het volledige ſtuk te houden.

Men vindt reeds vroeger het gebruik van het woord *Kardinaal*, in *Cardinalis Episcopus*, *Presbijter*, *Diaconus*, *cardinare*, *incardinare*; ſedert de VIde eeuw heetten Biſchoppen, Prieſters, en Diakenen, *Cardinales*, niet alleen in de eigenlijke Kerk van *Rome*, maar ook in andere Weſterſche Gemeenten, wanneer zij in het volkomene bezit van hunnen post en waardigheid waren, en die niet ſlechts voor eenigen tijd, of met eene bepaalde uitoefening van regten, waarnamen. Allengs echter werd deze naam aan de Geeſtelijkheid te *Rome* bijzonder eigen, zoodat de Prieſters der Hoofdkerken, welke ook *tituli* heeten, in die ſtad *Presbijteri Cardinales*, of ſedert de IXde eeuw *Presbijteri ſui cardinis*; en de Geeſtelijke Opzieners van Armen- en Gasthuizen, met daar bij gebouwde Kapellen, (*Diaconiæ*,) *Diaconi Cardinales* genoemd werden. Met de XIde eeuw kwam ook de naam van *Cardina-*

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

nales Episcopi Ecclesiæ Romanæ of *Episcopi, Ecclesiæ Lateranensis Cardinales* op, voor de zeven *Suffraganen* of *Collateraal* Bisschoppen van den Paus. Deze namen, wekelijks afwisselende, waarom zij ook *Episcopi hebdomadarii* heetten, het Bisschoppelijk ambt van den Paus waar, en onderhen wijdde de Bisschop van *Ostia* den nieuwen Paus in; ook hadden zij den rang boven alle overige Bisschoppen. „ Naardemaal," zoo leest men in de vaststelling van Paus NICOLAUS II, „ de „ Apostolische Stoel niet staan kan onder eenen „ Oversten of Metropolitaan, *moeten de Kardinaal-* „ *Bisschoppen* noodzakelijk die plaats vervullen, en „ den verkorenen Paus bevestigen op het toppunt „ van Apostolische Hoogheid." Aan dezen dan wordt hier bij de verkiezing van eenen nieuwen Paus de eerste plaats geven, doch zoo, dat zij ook met de *Kardinaal-Geestelijken* moeten raadplegen, hoedanige *Cardinales Presbijteri* toenmaals acht en twintig in getal aan de Kathedrale Kerken te *Rome* verbonden waren. Maar de *Kardinaal-Diakenen* hadden volgens deze vaststelling geen ander deel aan de verkiezing, dan dat zij met de overige Geestelijkheid en het volk daar aan hunne toestemming gaven; ondertusschen waren de mindere Geestelijken hier mede weinig in hunnen schik, doch hun ongenoegen werd vervolgens weggenomen, wanneer ook de *Kardinaal-Diakenen* mede tot het verkiezingsregt werden toegelaten (*). Nog

(*) Men leze hier de aanmerkingen van MOSHEIM *Kerkl. Geschied.* IV. *Deel, Bladz.* 68. *enz.*

Digitized by Google

Nog gewigtiger was de aanwas van magt, welke de Pauſen thans aan eenen anderen kant verkregen, daar zij *Leenheeren* werden van de Vorſten der *Noormannen*. De voorgaande Paus STEVEN had een ontwerp geſmeed, om hen uit *Italië* te drijven, maar de inzigten waren thans veranderd; de Pauſen ſchijnen begrepen te hebben, dat zij in de *Noormanniſche* Vorſten eene krachtige beſcherming konden hebben tegen de *Duitſche* zoo wel als de *Griekſche* Keizers, terwijl de *Noormannen* zich alles belooven konden van het gezag en de gunst der Pauſen, om hunne twijfelachtige regten op de veroverde landen te verzekeren. Hoe het zij, ROBERT GUISCARD, het voornaamſte hoofd der *Noormannen*, kwam, in het jaar 1059, te *Melfi*, alwaar de Paus thans eene Kerkvergadering hield, en trof ſpoedig met denzelven en de *Roomſche* Kerk eene verzoening, volgens welke hij beleend werd met *Apulië*, *Calabrië*, en *Sicilië*, welk laatſte hij echter eerſt nog veroveren moest, daartegen deed hij den eed van getrouwheid, als Leenman der Kerk, aan den Paus, en beloofde eene jaarlijkſche ſchatting te zullen betalen. Te gelijk met hem werd ook zijn zwager, RICHARD, Graaf van *Averſa*, als Vorst van *Kapua* door den Paus bevestigd (*).

Op dezen grond ſteunt de leenroerigheid, waar in de Koningrijken van *Napels* en *Sicilië*, tot in onze tijden, jegens den Paus en Roomſche Kerk geſtaan hebben. Maar hoe of met welk regt deze Paus

(*) LEO *Ostiens. etc.*

Paus landen, op welke hij zelf geene de minſte aanſpraak had, en die de *Noormannen*, zonder eenig ander regt, dan dat der wapenen, bezaten, als een leen kon wegſchenken, is niet duidelijk. Alleen men onderſtelde daar bij, dat de opvolger van den grootſten Apostel bevoegd was, om over alles in de Christenheid ſchikkingen te maken, en men hield den valſchen Giftbrief van KONSTANTYN *den Grooten* voor echt; misſchien zijn ook ten dezen tijde die valſche Giftbrieven van *Frankiſche* en *Duitſche* Vorsten geſmeed en in het licht gebragt, die ons in den loop der Geſchiedenis zijn voorgekomen, dewijl in dezelven doorgaans van *Beneden-Italië* en *Sicilië* uitdrukkelijk gewaagd wordt.

Al ſpoedig trok de Paus voordeel van zijne verbindtenis met de *Noormanniſche* Vorsten. Toen hij in het jaar 1059 te *Rome* weder was gekeerd, werd hij van een leger *Noormannen*, door hem opgeroepen, op den voet gevolgd, hetwelk, ten zijnen behoeve, verſcheidene magtige *Roomſche* Heeren, bijzonder de Graven van *Tuscoli*, die hunne Sloten en Kasteelen in de nabuurſchap van *Rome* hadden, beteugelden, en *Palestrina*, *Tuscoli*, of het tegenwoordige *Frascati*, en andere kleine plaatsjes, vermeesterden, en aan den Paus overlieten (*).

NICOLAUS II onderwierp zich ook de Kerk van *Milaan* geheelijk, door de koenheid van zijnen Afgevaardigden PETRUS DAMIANI, Kardinaal-Bisſchop van *Ostia*, en ANSELMUS, Bisſchop van *Lucca*, die

(*) *Card. de Aragonia Vita* NICOLAI II.

die hij in het jaar 1059 derwaards gezonden had, om onderzoek te doen naar de verſchillen over de *Simonie* en het huwelijk der Geestelijken. Als het volk der ſtad een oproer verwekte, en geen onderzoek gedogen wilde, roepende, dat de Kerk van den Heil. AMBROSIUS niet onderworpen mogt zijn aan de Kerk van *Rome*, beklom DAMIANI den Kanſel, en beduidde aan het volk, dat hij niet gekomen was, om de eer van den *Roomſchen* Stoel, maar om hun de genade van CHRISTUS te bezorgen. Hij vertelde hun, dat alle andere Bisdommen van *menſchen geſticht* waren, maar de Roomſche Kerk door hem, die den ſleuteldrager van het Hemelrijk de regten der aardſche en hemelſche heerſchappij toevertrouwd had. Dus was het wel onregtvaardigheid, andere Kerken derzelver regt te onttrekken; maar *wie aan de Roomſche Kerk het haar* door het algemeen opperhoofd *geſchonken voorregt zoekt te ontnemen, valt daar door in ketterij*, omdat hij de *Moeder des Geloofs* aanvalt; voorts zeide hij, dat PETRUS en PAULUS, de Kerk te *Rome* door hun bloed ingewijd hebbende, door hunne leerlingen de Kerk te *Milaan* hadden geſticht, welke dus eene dochter van de Roomſche Kerk was enz. Dit alles droeg DAMIANI, op eenen beſlisſenden toon, voor, en het domme volk was eenvoudig genoeg, om hem op zijn woord te gelooven, en die van *Milaan* beloofden onderwerping aan alles, wat hun zou opgelegd worden. De Paus ontbood den Aartsbisſchop op eene Sijnode te *Rome*, waar deze hem gehoorzaamheid moest beloo-

IV BOEK II Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ven, en toen den ring van hem ontving, welken voor dezen de Koningen van *Italië* aan deze Bisschoppen plagten te vereeren (*).

Vergeefs had NICOLAUS voor de rust bij de Pauselijke verkiezingen gezorgd. Toen hij in het jaar 1061 gestorven was, staken twee partijen in *Rome* het hoofd op. De eene zond aan Keizer HENRIK IV eene kroon en andere geschenken, met verzoek, dat hij zelf eenen nieuwen Paus wilde bezorgen. De andere, die den Kardinaal Aartsdiaken HILDEBRAND aan het hoofd had, zond ook wel den Kardinaal STEPHANUS aan het Keizerlijk Hof, maar die, na zeven dagen op gehoor gewacht te hebben, weder naar *Rome* keerde. Nu bestuurde HILDEBRAND de zaken zoo, dat ANSELMUS van *Badagio*, een geboren *Milanees*, en Bisschop te *Lucca*, onder den naam van ALEXANDER II, in het jaar 1061 verkoren werd. Van dezen tijd af volgde zoodanige verandering van zaken, dat men bij de verkiezing der Pausen geheel niet meer naar de goedkeuring des Keizers vraagde, maar integendeel werd allengs bij de verkiezing der Keizeren de goedkeuring van den Paus gevraagd.

ALEXANDER II.

AG-

(*) PETRI DAMIANI *Actus Mediolani, seu Epist. ad Hildebrand. Cardin*, *in* JAC. LADERCHII *Vita S. Petri Damiani*. ARNULPH *Hist. Mediolan. L.* III. *C.* 8, 12. *etc.* Deze laatste Schrijver, zelf een *Milaneesch* van dezen tijd, verwijt (*Cap.* 13.) zijnen medeburgeren, streng genoeg, deze dwaasheid, dat zij hunne Kerk aan de *Roomsche* onderworpen hadden.

Digitized by Google

AGNES, de Voogdesſe van haren Zoon HENRIK IV, vernam het verkorten der regten van haren Zoon met zeer veel ongenoegen; op aanhouden der *Langobardiſche* Biſſchoppen, liet het Keizerlijke Hof, zich thans te *Bazel* bevindende, in het jaar 1061 op eene vergadering van Biſſchoppen, den Biſſchop van *Parma*, CADALOUS of CADALUS, tot Paus verkiezen, die den naam van HONORIUS II aannam. De aanhangers van ALEXANDER noemen hem even zoo ondeugend als rijk, die wegens zijne ſlechte zeden op drie Kerkvergaderingen afgezet is geworden; inzonderheid heeft de Kardinaal DAMIANI hem zeer zwart afgeſchilderd. Maar daartegen vertoont BENZO, Biſſchop van *Albi*, in het gebied van *Montferrat*, HILDEBRAND en den Paus ALEXANDER II in een heel ſlecht licht. Volgens hem had HILDEBRAND den voorgaanden Paus NICOLAUS II, die aan zijne kuiperijen den Pauſelijken Stoel verſchuldigd was, onder eede verpligt, dat hij niets zonder zijn bevel zou doen. „Hij kroonde dezen zijnen *Afgod* met eene Koninklijke kroon, en voederde hem in het Paleis van *Lateraan*, als eenen ezel op ſtal." Na deszelfs dood trok hij RICHARD, Vorst van *Kapua*, met eene beloſte van 1000 ponden zilver, naar *Rome*, opdat hij hem zou helpen, eenen nieuwen *Antichrist* aan te ſtellen. RICHARD deed dadelijk moeite, om den *Ketter* van *Lucca* in de Pieterskerk te brengen; maar de *Romeinen* verzetten zich hier tegen, met de wapenen; en eerst onder de begunſtiging van den nacht kon hij zijnen *Nachtpaus* op den troon in het *Lateraan* zetten.

Digitized by Google

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Dus vochten Engelen en Duivelen; en terwijl de Koning met de Bisschoppen zijnen Paus regtmatig aanstelde, stelde PRANDELLUS, (zoo noemt deze Schrijver HILDEBRAND spottende,) met de *Noormannen* den zijnen aan door *Simonië*, eenen Paus, die, onder andere wandaden, eene Non misbruikt had. — Wij willen hier gaarn het schimpend schelden van eenen ijverigen aanhanger van den Tegenpaus in aanmerking nemen; maar zoo veel is toch zeker, dat HILDEBRAND ten dezen tijde jaren achter een de Pausen geregeerd heeft.

Doch het Keizerlijke Hof wilde zijnen Paus in het volle bezit zijner waardigheid gesteld hebben. Deze dus eenig krijgsvolk verzameld hebbende, kwam in het jaar 1062 voor *Rome*, en sloeg de partij van ALEXANDER op de vlugt; maar GOTFRIED, Hertog van *Toskane*, met grooter magt toegeschoten, noodzaakte HONORIUS naar *Parma* te wijken (*).

In dit zelfde jaar 1062 viel in *Duitschland* eene Staatsverandering voor, welke op de beide met elkanderen kampende Pausen grooten invloed had. De heerschzuchtige HANNO, Aartsbisschop van *Keulen*, wist de Keizerinne Moeder AGNES van haar loffelijk gevoerd bewind te ontzetten, en zich hetzelve aan te matigen. De Keizerin begaf zich in een Klooster, nadat zij zich te *Rome* door ALEXANDER de Kerkeboete had laten opleggen. Niettegenstaande de onregtvaardigheid van deze onderneming

(*) HERM. *Contr. Contin. ad a.* 1062. LEO *Ostiens. Libr.* III. *Cap.* 21.

ming werd echter de Aartsbisſchop als een *Heilige* geroemd, omdat hij de maatregelen van het Hof omverwierp, en het best der Kerk behartigde. Op aanmaning van den Kardinaal DAMIANI (*) liet HANNO, volgens verhaal van dezen Kardinaal, eene Sijnode van *Duitſche* Bisſchoppen in het jaar 1062 te *Osbor* of *Osborium*, (een onbekende naam,) houden, op welke ALEXANDER als regtmatig Paus erkend, en CADALOUS of HONORIUS verworpen werd; waar toe DAMIANI de *Duitſche* Bisſchoppen voorlichtte in een geſchrift, in hetwelk hij eenen advokaat des Konings en eenen verdediger van de *Roomſche* Kerk ſprekende invoerde, en den eerſten door den laatſten liet wederleggen en op zijne wijze overtuigen (†).

Evenwel verloor HONORIUS den moed niet. Met hulp zijner vermogende vrienden geld en krijgsvolk verzameld hebbende, verſcheen hij in het jaar 1063 weder voor *Rome*, en maakte zich bij nacht meester van de nieuwe voorſtad, door LEO IV aangelegd, en van de Pieterskerk, maar als de *Romeinen* hem den volgenden dag aantasteden, werd hij van zijn volk verlaten. CENCIUS, Zoon van den Bevelhebber der ſtad, redde hem en ontving hem op *Engelenburg*, alwaar hij door de aanhangers van ALEX-

(*) DAMIANI *Epist. ad Archiepisc. Colon. ap. Baron. ad a.* 1062. *n.* 18.

(†) *Disceptatio Synodalis inter regis advocatum et Romanæ Eccleſiæ defenſorem Opusc.* IV. *T.* III. *et ap.* HARD. *T.* VI. *P.* I. *p.* 1119.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ALEXANDER twee jaren lang belegerd werd, en toen heimelijk ontvlugtte naar *Lombardyë*. De Kardinaal DAMIANI had hem al in het jaar 1062 in drie Latijnſche verzen voorzegd, dat hij binnen het jaar zou ſterven. Toen dit niet gebeurde, en men 'er mede ſpotte, verklaarde hij dit van des Pauſen afzetting. Evenwel behield HONORIUS nog eenigen aanhang, waar toe ook de Aartsbisſchop van *Ravenna* behoorde, en het was niet voor het jaar 1067, dat deze ſcheuring tuſſchen de twee Pauſen een einde nam, op eene Kerkvergadering te *Mantua*, alwaar ALEXANDER zelf voorzitter was, en voor den eenigen Paus erkend werd.

Deze ALEXANDER, die alle omſtandigheden zeer voordeelig voor zich vond, en eenen HILDEBRAND tot Raadsman had, liet geene gelegenheid ontſlippen, ter uitbreiding van zijn gezag. Bijzonder wist hij het *Vaandel* van den Heiligen PETRUS eerwaardig te maken. Hij gaf het *Wondervaandel*, (*mirificum vexillum*,) in het jaar 1061 aan eenen HERLEMBALD, die in de twisten te *Milaan*, tuſſchen de Geeſtelijkheid, den Adel, en het volk, als verdediger van het volk uitmuntte (*). Twee jaren daar na zond hij hetzelve aan Graaf ROGER, Broeder van den Hertog ROBERT GUISCARD, om onder hetzelve *Sicilië* op de *Arabieren* te veroveren. Nog eens zond hij dit vaandel in het jaar 1066 aan Hertog WILLEM van *Normandië*, gemeenelijk *den Vero-*

ve-

(*) *Syrus in Vita S. Arialdi ap.* BARON. *T.* XI. *ad a.* 1061. *n.* 60.

veraar genoemd, om het te gebruiken bij zijnen overtogt naar *Engeland*; waar op deszelfs regt twijfelachtig ſcheen, hetwelk nu door de uitſpraak van den Paus, die zich van WILLEM eene uitbreiding van zijn gezag in *Engeland* beloofde, bevestigd en verzekerd werd.

Ondertusſchen ondervond de Paus ſpoedig, dat de *Noormanniſche* Vorsten zijne Leenmannen hem te magtig werden. RICHARD, Vorst van *Kapua*, breidde zijne veroveringen in *Kampanië* in het jaar 1066 uit tot in de nabijheid van *Rome*. Hier maakte hij zelfs zich meester van verſcheidene goederen, die aan de Kerk behoorde, en begeerde voor zich de waardigheid van *Roomſchen Patricius*, die, ſinds de tijden der *Karolingiſche* Vorsten, alleen eigen was aan de Keizers. Het was hierom, dat HENRIK IV voornam, naar *Rome* te trekken, om die ſtad te beſchermen, en zich daar te laten kronen, maar vernemende, dat GOTFRIED, Markgraaf van *Toskane*, jegens hem ongezind was, zag hij van deze onderneming af. GOTFRIED zelf, zich beter met den Paus verſtaande, rukte, verzeld van den Paus en de Kardinalen, met zijn leger in *Kampanië*. Doch zijne gevechten met de *Noormannen* eindigden ſpoedig met een verdrag, waar toe hij zich door geld zal hebben laten overhalen (*).

HENDRIK IV, in plaats van zich te *Rome* de kroon te laten opzetten, werd kort daar na, door den Paus naar *Rome* gedaagd, om zich tegen zeke-

(*) LEO *Ostiens. L.* III. *C.* 25.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

kere aanklagten te verantwoorden. De opvoeding van dezen Vorst was geheellijk verwaarloosd, men had niet gezorgd, om hem tot eenen goeden Vorst te vormen, maar door hem een volkomene vrijheid te laten, aanleiding gegeven tot alle gebreken en buitensporigheden. Hij was in het jaar 1066 getrouwd met BERTHA, die zijn Vader tot zijne bruid bestemd had. Drie jaren daar na verklaarde hij aan vele Rijksvorsten, dat hij genoodzaakt zou zijn, van haar te scheiden, dewijl hij zijn huwelijk met haar niet voltrekken kon. De Aartsbisschop SIEGFRIED van *Mentz*, werd deswegens aan den Paus afgevaardigd, met verzoek, dat deze Gezanten wilde zenden op de Sijnode, die over deze zaak te *Mentz* zou gehouden worden. HENRIK begaf zich insgelijks op reis derwaarts, maar hoorende, dat de Pauselijke Gezant, de Kardinaal DAMIANI, volstrekt tegen zijne echtscheiding was, kwam hij niet verder dan te *Frankfort aan den Main*, waar hij de Rijksvorsten van *Mentz* ontbood. Alle de Vorsten vielen den Kardinaal toe, en baden den Keizer om Gods wille, dat hij zich niet bloot zou geven voor de onlusten, welke de nabestaanden zijner vrouw zouden kunnen verwekken, en de Keizer gaf, hoe ongaarn ook, eindelijk aan hunne gebeden toe; ook heeft hij, naderhand, bij BERTHA nog kinderen verwekt (*).

Reeds door deze vernedering van HENRIK kreeg de Paus een overwigt op hem, maar spoedig volgden

(*) LAMBERT. *Schafnaburg. ad a.* 1069.

den in *Duitschland* veel gewigtiger bewegingen, waar van de Pausen weder tegen hem hun voordeel raapten. Gedurende zijne minderjarigheid, bijzonder toen ADELBERT, Aartsbisschop van *Bremen*, de regering aan den Aartsbisschop HANNO had weten te onttrekken, was HENRIK reeds verachtelijk en ten deele gehaat geworden. ADELBERT verkocht Bisdommen, Abdijen, en andere aanzienlijke ambten, hij toonde een' sterken wederzin tegen de Rijksvorsten, welken hij ook den Koning inboezemde, wiens jeugd en dartele zeden men begon te bespotten. Eindelijk noodzaakten de *Duitsche* Vorsten hem in het jaar 1066 ADELBERT van het Hof weg te zenden; maar na eenige jaren werd deze daar magtiger dan te voren. Hier kwamen eigendunkele en geweldige handelingen van HENRIK bij; de *Thuringers* klaagden, dat hij hun wilde noodzaken, de tienden op te brengen aan den Aartsbisschop van *Mentz*; ook klaagden de *Saksen* over onderdrukking. De misnoegden bezwaarden zich over hunnen Koning bij den Paus ALEXANDER, en deze zou trotsch genoeg geweest zijn, om hem naar *Rome* te ontbieden, om zich wegens de Ketterij der *Simonie* en andere berispelijke handelingen te verantwoorden; maar ALEXANDER stierf, voordat deze stap verdere gevolgen had, op den 21sten April des jaars 1073. Hij had in het jaar 1067 den *Milaneeschen* Geestelijken ARIALD, die in het voorgaande jaar in gemelde stad omgebragt was, omdat hij zich, met te veel hevigheid tegen het huwelijk der Geestelijken verzette, *gekanonizeerd.*

PA-

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

PAGI (*) haalt wel twee Schrijvers aan, die over 's mans heiligheid geheel ſtrijdig oordeelen: eenen Abt, die ondervonden had, dat nog lang daar na uit ARIALDS ligchaam zich de aangenaamſte geur verſpreidde; en eenen Tijdgenoot, die verzekert, dat eenige dagen na 's mans dood, hetzelfde ligchaam eenen affchuwelijken ſtank verbreid hebbe. Maar hij gelooft, dat de laatstgemelde Schrijver, een vijand van ARIALD, door den eerstgemelden wederlegd wordt. Met dezelfde gereedheid heeft men ook de wonderen geloofd, welke ALEXANDER II zelf zal verrigt hebben, en die naderhand bij zijn graf zullen gebeurd zijn (†). Deze roem van heiligheid verhinderde hem evenwel niet, op de voordeelen van zijnen Stoel onophoudelijk bedacht te zijn. Onder zijne talrijke Brieven vindt men ook een brokſtuk van eenen Brief aan WILLEM, Koning van *Engeland*, wien hij het gewijde vaandel overgezonden had, in het jaar 1068 afgezonden (§), in hetwelk hij dezen Vorst berigt, dat het *Engelſche* volk, zoodra het Christendom bij hetzelve was ingevoerd, onder de beſcherming van den Apostel PETRUS geſtaan hebbe, en tevens ten ſterkſten bij den Koning aandringt, op de getrouwe betaling van den zoogenaamden *St. Pieters penning*.

Vestiging der Pau-

Uit het tot hier toe gegeven verhaal van de Geſchiedenis der Paufen blijkt, hoe getrouw deze gedu-

(*) *Breviar. Tom.* I. *pag.* 549.

(†) LEO *Oſtiens. Libr.* III. *Cap.* 36.

(§) *Ap.* HARD. *Tom.* VI. *P.* I. *pag.* 1085.

durende dit Tijdperk van omtrent derdehalve eeuw gearbeid hebben, aan de grondvesting en opbouw van hunne Pauselijke magt, tot dat dit gebouw eindelijk ter tinne toe voltrokken is, onder HILDEBRAND, die tot hier toe, gelijk zijn vriend DAMIANI (*) hem noemt, *Heer der Pausen* geweest was, dien men meer gehoorzamen moest, dan den *Heer Paus* zelven, als men te *Rome* leven wilde. De groote grondregel der Pausen, dat hun, in naam van PETRUS en van CHRISTUS zelven, het Geestelijk rijk over de geheele Westersche Kerk toekwam, diende hun, om zelfs met wereldlijke zaken zich te bemoeijen, en ook een wereldlijk gebied op te rigten; en deze grondregel werd, in deze eeuwen, zoo algemeen erkend, dat de Christenen met het schandelijkst geduld en verblinding eene reeks van Pausen verdroegen, die zij verfoeijen moesten, ten aanzien van derzelver zedelijk karakter, en die zij, desniettegenstaande, als hunne gebiedende Heeren, in geloof en in zeden, en als plaatsbekleeders van hunnen Verlosser eerbiedigden.

selijke heerschappij.

Evenwel was, in zekere opzigten, deze magt der Pausen niet geheel onbepaald; terwijl de Keizers nog gehouden werden voor Opperheeren van *Rome*, met welke de Pausen de magt als het ware deelden. De Bevelhebber van deze stad, (*Præfectus*,) die van den Keizer een zwaard, ten teeken zijner waardigheid, ontving, deed aan denzelven den eed van trouw, maar aan den Paus eenen eed, om

(*) *Opp. T.* IV. *Carm.* 149. *p.* 19.

om hem te beſchermen, hoedanigen de Keizers zelve vóór hunne kroning ook plegen af te leggen; en gelijk de Paus zijne Onderbevelhebbers had, regt oefende, en geld liet munten, zoo hadden vele andere Biſchoppen gelijke regten, met bewilliging van Keizers en Koningen. Het geld werd te *Rome* ook dikwijls gemunt met het opſchrift: *onder de regering van onzen Heer, den Keizer.* Dikwijls benoemde de Keizer nog, zonder andere verkiezing, den nieuwen Paus, gelijk voornamelijk het voorbeeld van HENRIK III bewijst. Over het geheel was ook het wereldlijk gebied der Pauſen dikwijls onzeker, en aan toe- of afnemen onderworpen, maar hunne inkomſten waren aanzienlijk, gelijk men uit eene lijst derzelven kan oordeelen, die omtrent het jaar 1190 door zekeren Abt gemaakt is (*). De Biſchoppen hadden insgelijks nog eertitelen gemeen met de Pauſen, zoo als de naam *Papa*, welke nog op het einde der Xde eeuw aan ARNULF, Aartsbiſchop van *Milaan*, gegeven wordt, en derzelfs Aartsbisdom wordt *Papatum* genoemd (†). Ook gebruikte dezelfde Aartsbiſchop den tijtel voor zich van *Servus Servorum Dei*; maar daartegen lieten zich de Pauſen, behalven deze hun reeds bijzonder eigene tijtels, nog andere aanleunen, zelfs zulken, die

(*) *Liber Cenſuum, de reditibus omnium provinciarum et Eccleſiarum, qui debentur Rom. Eccleſiæ. ap.* CENNIUM *in Monument. Dominat. Pontif. T.* II. *Præf. p.* XXXVI-LIV.

(†) *Conſt. Decret. Otton.* III. *ap.* HARD. *T.* VI. *P.* I.

die voorgaande Pausen veroordeeld hadden, als *Papa universalis*, in den grond hetzelfde met *Episcopus Oecumenicus*, welken tijtel GREGORIUS *de Groote* niet dulden kon. Zelfs werden hun vorstelijke tijtels gegeven; zoo als *Majestas vestra* enz.

Hoe veel krachts aan de Pauselijke *Decreten* of besluiten werden toegekend, evenwel beriepen zich de Bisschoppen niet zelden op oude Kerkwetten en regelen, en bijzonder op die, welke in de wetten of *Capitularien* der *Frankische* Koningen begrepen, en waar aan de Pausen zelven verbonden waren; doch welker gezag, met het afnemen van de magt der *Frankische* Koningen, eerst in *Duitschland* of het *Oostfrankische* Rijk, vervolgens ook lieverlede in het *Westfrankische* Rijk in verval geraakte. Evenwel werden reeds in de IXde eeuw twee verzamelingen van deze wetten gemaakt; eene door ANSEGIS of ANSIGIS, eenen *Westfrankischen* Monnik, die in het jaar 833 overleden is. Vervolgens is deze verzameling vervolgd en vermeerderd door BENEDICTUS, eenen *Diaken* te *Mentz*, omtrent het jaar 845, welke verzamelingen BALUZIUS in zijne *Capitularia Regum Francorum* heeft uitgegeven.

Kerkelijke wetten. Verzameling der Capitularien.

In het nieuwe wetboek, hetwelk de *Griekische* Keizer LEO *de Wijsgeer* tusschen de jaren 880 en 890 liet opstellen (*), onder den naam Βασιλικα of Βασιλικαι διαταξεις bekend, komen insgelijks verscheidene wetten voor, welke het Kerkelijke betreffen; en omstreeks dien zelfden tijd verscheen eene

Grieksch Wetboek van Keizer LEO den Wijsgeer; en Νομοκανων van FOTIUS.

(*) Vergelijk boven in dit *Deel*, *Bladz.* 26.

Digitized by Google

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

eene opzettelijk voor het Kerkelijk regt beſtemde verzameling in het licht van den vermaarden *Patriarch* van *Konſtantinopolen*, FOTIUS, die naderhand zijn Νομοκανων of Νομοκανονον genoemd is, bevattende eene vergelijking tuſschen de Burgerlijke en Kerkelijke wetten. Deze verzameling is allengs het handboek geworden van het Kerkelijk Regt bij de *Grieken*, en door hunne Geleerden met uitvoerige uitleggingen voorzien. Het is volledigst met eenen *Commentarius* van THEODORUS BALSAMON, eenen aanzienlijken Geestelijken te *Konſtantinopolen*, in de XIIde eeuw uitgegeven door HENRIK JUSTEL (*). FOTIUS zal nog eene andere verzameling gemaakt hebben van Sijnodale beſluiten en uitſpraken der Kerkvaderen, welke zich uitſtrekt tot het jaar 880, en die met de *Commentarien* van BALSAMON en ZONARAS een groot gedeelte uitmaakt van het werk van W. BEVERIDGE, *Synodicon ſive Pandectæ Canonum Oxon.* 1672 *fol.*

Van deze verkleefdheid aan de oude Kerkelijke wetten, weken de Weſterſche Kerken, niettegenſtaande den ſchijn van daar bij te willen blijven, hoe langer hoe meer af, door het invoeren van de onechte *Decretalen*, welke nog eenigen tijd tegengeſproken, echter de overhand en gezag verkregen, ſedert zij in Kerkelijke handboeken werden aangenomen. De eerſte opſteller van zoodanig handboek was in dezen tijd REGINO, Monnik en naderhand Abt van het Klooster *Prum* in het Aartsbisdom *Trier*,

(*) *Biblioth. Iuris Can. Vet. T.* II. *p.* 785.

Trier, die omtrent het begin der Xde eeuw eene verzameling van Kerkelijke wetten in het licht gaf: *Libri duo de eccleſiaſticis disciplinis et religione christiana.*

In zijne voetſtappen trad honderd jaren daar na BURKARD, eerst Monnik in het Klooster *Laubes*, in het Bisdom *Luik*, vervolgens ſedert het jaar 996 Bisſchop van *Worms*, waar hij omtrent het jaar 1026 geſtorven is. Hij noemde zijne verzameling *de groote*, *Magnum Decretorum*, (of *canonum*,) *volumen*, in later tijden noemde men ze eenvoudig *Decreten*, of wel *Burchardus* (*). De *Italianen* en *Franſchen* hebben BURKARDS naam veranderd in BROCARD, en daarom zijn werk genoemd: *Brocardica* of *Brocardicorum opus*, en omdat men vervolgens uit hetzelve voorſchriften en ſpreuken, ſomtijds heel ongepast, aanhaalde, werd niet alleen het woord *Brocardica* van korte regtsgeleerde ſpreuken en regelen gebruikt, maar ook het in het Fransch aangenomene woord *Brocard* geheel verbasterd in de beteekenis van eene *ſpotternij* of *ſchimpwoord.*

Afhankelijkheid der Biſchoppen van den Paus.

Zoodanige verzamelingen van ouder en nieuwer Kerkelijke wetten, en andere opſtellen van Biſchoppen voor hunne Geestelijkheid toonen aan de éene zijde, dat men overtuigd was, dat de leerſtand onder de Christenen verbetering noodig had, maar daar

(*) Een uittrekſel daar van, *Statuta Canonum de officio Sacerdotum* is geplaatst *in* CANISII *Lectt. Antiquis. Tom.* III. *P.* I. *pag.* 397.

Digitized by Google

IV DEEL II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

daar aan werd geheel niet gedacht, dat dezelve, zoo hij zijn, wat hij naar zijne beſtemming wezen moest, eene geheele hervorming behoefde. De besten onder de Geestelijken waren met dat vooroordeel ingenomen, hun ſtand kon niet te magtig en aanzienlijk wezen, om in den naam van den Godsdienst op alles den volſtrekſten invloed te hebben. Even daarom, dewijl de *Roomſche* Biſchoppen hun gezag tot die hoogte gebragt hadden, welke wij gezien hebben, ſloten de overige Biſchoppen zich aan hun, om dus aan de wereldlijke magt het hoofd te kunnen bieden. Van daar *hun erkennen van het* gezag van den Paus over allen; gelijk in eenen Brief, welken THEOTMAR, Aartsbiſchop van *Salsburg*, met zijne *Suffraganen* in het jaar 900 aan den Paus JOANNES IX afzond, deze door hem genoemd wordt *Summus Pontifex, et univerſalis Papa, non unius urbis, ſed totius orbis*; op dezelfde wijze zeide HERIVEUS, Aartsbiſchop te *Rheims*, op eene vergadering aldaar in het jaar 900 gehouden, in naam van alle de Biſchoppen: *de Pauſen hadden hun gezag van God, door den Vorst der Apostelen*, PETRUS, *bekomen* (*). Hoewel de Biſchoppen tevens, ſedert het begin der XIde eeuw, zich zelven het regt aannamen, om te ſchrijven, *door Gods genade*, of *alleen door Gods genade.* (*Solummodo Dei Gratia.*)

De Vorsten pogen

Tegen deze en ſoortgelijke aanmatigingen der Biſchoppen en Pauſen poogden de Vorsten, Koningen en

(*) *In* LABB. *Concil. T.* IX. *p.* 481.

echter hunne regten tegen de Bisschoppen te handhaven; bij derzelver verkiezingen.

en Keizers, hunne regten te handhaven; en bemoeiden zich vrij dikwijls met Kerkelijke zaken; onder anderen met de *verkiezingen* der Bisschoppen, waar omtrent wel LODEWYK *de Godvruchtige* in de eerste jaren zijner regering verordende, dat de Bisschoppen door de Geestelijkheid en het volk, naar Kerkelijke wetten, uit hun eigen Kerspel, zonder partijdigheid of invloed van giften of gaven, zouden verkozen worden, maar hij zelf deed hier op meermalen inbreuk, en bezette Bisdommen en Aartsbisdommen, naar zijn goedvinden; zoo deeden ook KAREL *de Kale*, en andere *Karolingische* Vorsten, waar tegen de Kerkvergaderingen herhaalde verzoeken deeden, om de vrijheid der verkiezing; boven anderen stond HINCMAR van *Rheims* deze vrije verkiezingen met ijver voor. Op de Kerkvergadering te *St. Macra*, of *Fimes*, in het Kerspel van *Rheims*, door hem in het jaar 881 gehouden, werd onder anderen RODULF, die door de Geestelijkheid en het volk te *Beauvais*, tot hunnen Bisschop verkoren was, als geheel ongeschikt, verworpen, en de vergadering verzocht Koning LODEWYK III, haar te veroorlooven, zoo als in zoodanigen geval meer geschied was, eenen anderen Bisschop te mogen benoemen. Te *Beauvais* zelve werd een ander Bisschop, HONORATUS, verkoren. Maar de Koning, zich aan geene der beide partijen kreunende, gaf dit Bisdom aan zijnen Hofgeestelijken ODAKER. Hier op schreef hem HINCMAR eenen zeer madrukkelijken Brief (*), waar-

(*) *Ep.* XII. *ad Reg. Ludov.* III. *T.* II. *Opp. p.* 188.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

waartegen de Koning vergeefs verzoeken, beloften en zelfs bedreigingen ſtelde; de Aartsbisſchop ſchreef hem op nieuw (*), dat, al kwam de Koning zelf met zijn' opgedrongenen Bisſchop in zijn Kerspel, hij zich ſtandvastig daartegen verzetten, en de Kerkelijke ſtraffen tegen hem uitoefenen zoude. Ook ſprak hij werkelijk den ban tegen ODAKER uit (†), en dewijl LODEWYK kort daar na ſtierf, bereikte HINCMAR zijn oogmerk te gemakkelijker. In der daad, hoe aanzienlijker de Bisſchoppen waren, en hoe meer hun invloed ook op wereldlijke zaken de overhand nam, hoe meer belang de Vorsten hadden, hoedanige mannen tot deze waardigheid verheven werden. Daarom ziet men ook de *Sakſiſche* Keizers, in de Xde en het begin der XIde eeuw, deze ambten vaak naar hun welgevallen bezetten, zelfs dan, wanneer zij eene verkiezing veroorloofden, waar bij inzonderheid HENRIK II, de *Heilige* genoemd, ten oogmerk had, dat de Kerken met waardige Opzieners voorzien werden. Ten minſten verweet FREDERIK I in de XIIde eeuw aan eenen Pauſelijken Legaat, den Aartsbisſchop FELIX van *Keulen* (§), dat in dien tijd, toen de Keizers nog over Bisdommen naar welgevallen konden beſchikken, meer deugdzame mannen over dezelven waren aangeſteld, dan ſedert de Bisſchoppen, onafhanke-

(*) *Epist.* XIII. *pag.* 196.

(†) *Odacri*, *Bellovac. Eccles. invaſoris excommunicatio. Hincm. Opp. T.* II. *p.* 811-819.

(§) *Ap.* ARNOLD. *Chron. Slavor. L.* III. *C.* 17.

kelijk van hen, maar naar gunst, verkozen werden.

Op dezelfde wijze was het in de *Griekſche* Kerk. Men beriep zich daar doorgaans op de *Niceïſche* Kerkvergadering, welke de verkiezing der Bisſchoppen overlaat aan de Bisſchoppen van hun gewest; maar de Keizers hadden reeds van de IVde eenw af zich daar niet aan geſtoord. In het midden der IXde eeuw, werd FOTIUS, op Keizerlijk bevel, *Patriarch* van *Konſtantinopolen*, in plaats van IGNATIUS, die afgezet was. Men noemde dit eene daad van geweld, daat toch IGNATIUS zelf, door de Keizerin THEODORA, alhoewel *in eene* vergadering van den Raad *en der* Geestelijkheid, tot *Patriarch* benoemd was geworden. Zelfs gaf de Keizer NICEFORUS FOKAS, in de volgende eeuw, een bevel, dat geen Bisſchop zonder bewilliging des Keizers verkoren zou worden (*). Maar toen JOANNES ZIMISCES hem in het jaar 969 op den troon volgde, wilde de Patriarch der hoofdſtad hem niet eer met het Keizerlijk Purper bekleeden, voor hij dit bevel had ingetrokken; en desniettemin ſchonk deze Keizer het Patriarchaat van *Antiöchië* aan eenen Monnik, eene blijk, dat hij, gelijk zijne voorzaten, aanzienlijke Bisdommen vervulde, als hij 'er gelegenheid toe had.

Bij het oprigten van nieuwe Bisdommen.

Onder de voorregten der Vorsten behoorde ook het *oprigten van nieuwe Bisdommen*, waar van wij, ſprekende van de uitbreiding van het Christendom, voorbeelden gezien hebben in LODEWYK *den Godvruchtigen*, OTTO I, OTTO III, WLADIMIR, STEVEN,

(*) CEDREN. *Comp. Hist. p.* 658.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

VEN enz. Gemeenlijk raadpleegden de Vorsten hier bij met hunne Bisschoppen, en handelden voorts naar hunne landsheerelijke magt. Doch al vroeg eischten de Pausen, dat men hunne bewilliging zou vragen tot het oprigten van nieuwe Bisdommen. Deze bewilliging en bevestiging scheen bijzonder bij nieuwe Aartsbisdommen noodzakelijk, omdat de Paus alleen den nieuwen Aartsbisschop met het *Pallium* beschenken kon. Moeijelijk was het dikwijls, de inwilliging der Bisschoppen, wier Kerkelijk regtsgebied of andere regten, door het oprigten van nieuwe Bisdommen benadeeld werden, te bekomen. Dit ondervond bij voorbeeld HENRIK II, bij het stichten van het Bisdom van *Bamberg*, toen *Babenberg* genoemd, waar tegen zich HENRIK, Bisschop van *Wurtsburg*, hevig aankantte. Om zijn oogmerk te bereiken, vernederde deze Keizer zich zoo zeer, dat hij in eene Kerkvergadering te *Frankfort aan den Main*, in het jaar 1006, zelfs den Bisschoppen te voet viel, waar na zij eerst de uitspraak deeden, dat de begeerte des Keizers niet strijdig was met de wetten. En toen benoemde hij zijnen Aartskanselier EBERHARD tot eersten Bisschop van *Bamberg*.

HENRIK II deheilige.

Eene zulke vernedering van dezen Keizer HENRIK II, anders een schrander en wakker Vorst, had haren grond in 's Vorsten zwakheid van geest, met betrekking tot den Godsdienst, waar door hij godvruchtig was, op de wijze der Monniken; zijne zwaarmoedigheid en verhitte verbeeldingskracht deed hem verschijningen zien, en dikwijls van Duivelen droo-

droomen; door welk een en ander de Geestelijkheid hem genoegzaam in hare magt had (*). Hij had reeds eenmaal besloten, een Monnik te worden, en zich aan den raad van den Abt RICHARD van *Verdun* overgelaten; maar deze leide hem tot eene proeve van Monniksgehoorzaamheid op, dat hij de Keizerlijke regering zou blijven behouden. Deze gezindheden en zijne milddadigheid jegens de Monniken en Geestelijkheid, hebben hem den naam verworven van *Vader der Monniken*, en den rang van eenen *Heiligen* in zijne Kerk, die ook een wonderdoener zal geweest zijn. Het schijnt echter, dat de Monniken dezen Vorst, die hun zoo gunstig was, naar hun welgevallen meer dan naar de strikste waarheid hebben afgeschilderd, alzoo 's Keizers vriend ADELBOLD, Bisschop van *Utrecht*, hem, in zijne Levensbeschrijving (†), te zeer als een' wijs en goed Vorst afbeeldt, en ook niets vermeldt, van zijne onthouding van zijne Gemalin KUNIGUNDE, die, wegens hare kuischheid, om welke tegen lasteringen te verdedigen, zij de proeve van eene gloeijende ploegschaar, met bloote voeten onbeschadigd betreden, zal doorgestaan hebben, insgelijks onder de Heiligen geplaatst is.

Nog bezaten de Vorsten het regt, om de nieuwverkorene Bisschoppen, in te stellen, of te beleenen, met de tot hunne waardigheid behoorende voor-

Beleenen (Investituur) der Bisschoppen.

(*) *Vita S. Henrici Imperat. in* CANISII *Lectt. Ant. Tom.* III. *p.* II. *p.* 27.

(†) *In* LEIBNITII *SS. Brunsvicens. T.* I. *p.* 430. *sqq.*

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

voorregten en bezittingen, hetwelk men gemeenlijk de *Investituur* noemde, welke geſchiedde door het *overgeven* of *overzenden van den Bisſchopsſtaf*, en *ring*, hetwelk nog voor de inwijding geſchiedde, en waar door de nieuwe Bisſchop tot trouw en gehoorzaamheid aan zijnen Vorst verbonden werd. HENRIK II ſchijnt zelfs dikwijls de *Investituur* gepen, door den ſtaf en ring.

ſchonken te hebben, zonder voorafgaande verkiezing, of naar eene verkiezing, welke hij zelf voorſchreef; en gebruikte daar bij wel eens een ander zinbeeld, dan den *ſtaf* en *ring*. Na de dood van den Bisſchop van *Paderborn*, in het jaar 1005, raadpleegde hij met de aanwezende Bisſchoppen en Vorsten over deszelfs opvolger, en gaf eindelijk aan eenen zijner nabeſtaanden, MEINWERK, die zeer rijk was, lagchende zijne *handſchoen* over, met de woorden: Neem aan! die zich ook bewegen liet, om dit Bisdom te aanvaarden, om reden, gelijk de Keizer hem verklaarde, opdat hij de ſobere inkomſten van hetzelve, door zijnen rijkdom, op eene in den Hemel verdienſtelijke wijze, *zou kunnen* verbeteren (*). *Ook heeft men voorbeelden*, dat een Aartsbisſchop, bij het inwijden van eenen nieuwen Bisſchop, dien ook, in naam van den Keizer, of Koning, met den ring en ſtaf, beleende, of inhuldigde.

Kerkvergaderingen bij-

Gedurende dit Tijdperk, was het ook nog het voorregt der Vorsten, dat zij *Kerkvergaderingen bij-*

(*) *Vit. Meinwerci, Episc. Paderbrunn. ap.* LEIBNIT. *l. c. pag.* 522.

bijëenriepen, in dezelven *voorzaten*, en *Kerkelijke wetten* lieten *opſtellen*, of *bevestigen*; alhoewel dit voorregt merkelijk verminderde, naarmate het gezag der Nationale Sijnoden meer en meer van de bevelen der Pauſen begon af te hangen; ook kwam het veel aan op de gehoorzaamheid, in welke de Vorsten hunne Biſchoppen wisten te houden, hoe veel of hoe weinig op zulke vergaderingen, naar hunnen wil, werd vastgeſteld, of naderhand van kracht bleef. Zoo lang LODEWYK *de Godvruchtige*, in de eerſte jaren zijner regering, zijn gezag wist te handhaven, hield hij van tijd tot tijd *Rijksdagen*, welke men ook als Kerkvergaderingen beſchouwd heeft, omdat 'er bij de Rijksſtenden Biſchoppen tegenwoordig waren, en op deze Rijksdagen werden ook Kerkelijke wetten gemaakt, die der Geestelijkheid hunne pligten voorſchreven. Zoodanig was een Rijksdag te *Aken*, in het jaar 816, en eene in het volgende jaar 817, en ſedert ſcheen ook de voorname Geestelijkheid zich te bevlijtigen, om de welvoeglijkheid zelfs in kleeding in het oog te houden; zij leidde de gouden gordels en draagbanden, de met juweelen bezette groote meſſen, de ſporen, en kostbare kleederen af, die zij tot hier toe gewoon was te dragen (*). In het jaar 821 vergunde hij den Biſchoppen te *Diedenhove* of *Thionville*, de ſtraffen en boeten te doen betalen, tegen alle geweldenarijen, welke jegens Geestelijken mogten gepleegd worden, en

gen, nog door Koningen en Vorsten bijeengeroepen, in welke zij ook voorzitten.

(*) *Astron. Vita Ludov. Pii T.* II. DUCHESNE *p.* 298.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst na C. G. Jaar 814. tot 1073.

eu zeven jaren daar na, als zijne ſtaten geplaagd werden door honger, pest, en herhaalde invallen der *Noormannen*, ſchreef hij, om deze oordeelen af te wenden, niet alleen eenen algemeenen boetdag uit, maar deed ook vier Kerkvergaderingen bijeenkomen te *Mentz*, *Parys*, *Lion* en *Toulouſe*, om middelen te beramen ter verbetering van het volk, het Hof, en de Geestelijkheid. Deze vergaderingen werden in het jaar 829 gehouden, ook zijn de handelingen van die van *Parys* nog overgebleven, welke echter weinig tot het bedoelde oogmerk afdeeden, hoewel 'er verſcheidene wetten gemaakt werden. *Kort daar* na hield LODEWYK eenen *Rijks*dag tenzelfden einde te *Worms*, alwaar insgelijks ſlechts eenige ſchikkingen omtrent Kerkelijke ambten, het betalen van tienden aan de Kerken en dergelijken meer, beraamd werden.

Door op deze wijze de verbetering van Kerk en Staatswezen aan te bevelen, werd de Geestelijkheid ſpoedig ſtout genoeg, om den Keizer te laten zien, dat haar gezag het zijne ver te boven ging; en na het jaar 830, als verſcheidene *Bisſchoppen* deel namen in de oproeren zijner Zonen tegen hem, hadden zijne ontwerpen van Hervorming nog minder dan te voren te beduiden. Op de Rijksvergadering te *Diedenhoven*, in het jaar 835, werden wel de oproerige Bisſchoppen geſtraft, doch dit deed niet zoo zeer de Keizer zelf, als wel de tegenwoordig zijnde Bisſchoppen. Nog eens hield hij eene Kerkvergadering te *Aken*, in het jaar 836, tot hervorming, maar derzelver ſchikkingen werden even

ſlecht in acht genomen, als zoo vele vorigen.

LODEWYKS Zonen hadden, door de Biſchoppen op hunne zijde over te halen, bij hunne oproerigheden tegen hunnen Vader, het vorſtelijk gezag ongemeen benadeeld, gelijk zij zelve ſpoedig in de gevolgen ondervonden. De Keizer LOTHARIUS, de oudſte dezer Zonen, gaf aan EBBO, Aartsbiſchop van *Rheims*, die wegens die oproeren afgezet en gevangen was gehouden, zijn Aartsbisdom terug, en liet hem voor onſchuldig verklaren door andere Biſchoppen, ten einde in hem eenen ſteun te vinden voor zijne heerschzuchtige oogmerken, maar als daartegen zijne beide Broeders LODEWYK en KAREL, in het jaar 842 hem in eenen grooten veldſlag hadden overwonnen, bragten zij hun verſchil met hem voor een aantal Biſchoppen te *Aken* vergaderd, die ſpoedig de volgende uitſpraak ten voordeele der twee Broederen deeden: „Wij vermanen „u, en bevelen u, onder Göddelijk gezag, dat „gij het Rijk, naar Gods wil, regeren zult (*)." Dus werd het aan Biſchoppen en Kerkvergaderingen gelaten, om uitſpraak te doen over het beſtuur van geheele Rijken!

Omtrent dezen tijd werd ook DROGO, Biſchop van *Metz*, een Broeder van LODEWYK *den Godvruchtigen*, door den Paus SERGIUS II tot zijnen *Vikaris* in het *Frankiſche* Rijk benoemd, die tevens

(*) NOTHARD. *de diſſenſion. filior. Ludov. Pii T.* II. DUCHESNE *pag.* 376.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

vens eene volmagt kreeg, om Kerkvergaderingen te houden, en daar in voor te zitten, waar door het Koninglijk gezag weder merkelijk befnoeid werd. Ook zat DROGO werkelijk voor in het jaar 844, op eene vergadering te *Diedenhoven* gehouden. Even-wel deed KAREL, Koning der *Westfranken*, *de Kale* bijgenaamd, nog in datzelfde jaar 844, een aantal Bisfchoppen te *Verneuil* bijeenkomen, om zekere misbruiken tegen te gaan. Kort daar na plunderden de *Noormannen* een gedeelte van zijn Rijk, en zelfs *Parys*; die hij enkel door een fchandelijk verdrag tot den aftogt bewoog, waar na hij in het jaar 845 weder eene Kerkvergadering te *Beauvais*, en eene nog talrijker te *Meaux* hield, welke vergaderingen den treurigen toeftand van *Frankryk* aan het verwaar-loozen der Kerkelijke wetten, en het ontrooven van de Kerkegoederen toefchreven. KAREL beloofde bij herhaling, dat hij de Kerk bij hare regten zou hand-haven, maar naar het fchijnt, waren zijne Grooten niet gereed, om de Kerkegoederen, welke zij bezaten, weder af te ftaan, ja, als de Koning daar over te *Epernai* in het jaar 846 weder eene Rijks-vergadering hield, werden de Bisfchoppen door de Wereldlijke Standen befchimpt, en genoodzaakt, zich van daar te begeven (*). Vervolgens ont-vingen zij van den Koning eene lijst van die Ker-kelijke wetten, welke de Wereldlijke Heeren alleen gezind waren, aan te nemen. Deze lijst was zeer kort,

(*) *Annal. Bertin. ad a.* 846.

kort, en bevatte alleen zulke wetten, welke hun niet moeijelijk vielen (*).

Ondertusschen verloor KAREL bij zijne onderdanen algemeen zijn gezag, voornamelijk, doordien hij zijn land zonder behoorlijke verdediging aan de verwoestingen der *Noormannen* prijs gaf. Vergeefs nam hij op eene Rijksvergadering te *Kiersy* in het jaar 858, zijnen Bisschoppen en Rijksgrooten eenen nieuwen eed van getrouwigheid af, en liet zich door de eerstgemelden de handen opleggen (†). Nog in hetzelfde jaar ontboden zij zijnen Broeder LODEWYK, Koning der *Westfranken*, om hen tegen de dwingelandij van hunnen Koning, gelijk zij het noemden, en de invallen der vreemden te beschermen. LODEWYK verscheen met een Krijgsheer, en KAREL werd van de meesten zijner Stenden verlaten, onder anderen van WENILO, Aartsbisschop van *Sens* (§). Eenigen bleven KAREL wel getrouw, ook deeden de Bisschoppen te *Kiersy* onder de Aartsbisschoppen van *Rheims* en *Rouan* bijeenvergaderd nadrukkelijke voorstellen aan LODEWYK (**), maar evenwel moest KAREL naar *Bur-*

(*) *Capitula excerpta in villa Sparnaco ap.* HARD. *Tom.* IV. *pag.* 1505. *sq.*

(†) HINCM. *Epist. ad Carol. Calv. T.* II. *p.* 322.

(§) *Ann. Fuld. ad a.* 858. *Libellus proclamationis Domni Caroli regis adversus Wenilonem Archiep. Senon. ap.* HARD. *T.* V. *p.* 487.

(**) *Epist. Episcopor. e Synodo ap. Carisiacum ad Ludov. missa ap.* HARD. *l. c. p.* 463.

Digitized by Google

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Burgundië wijken, en LODEWYK zou, naar allen ſchijn, meester van het Rijk zijn gebleven, indien hij niet zijne *Duitſche* Krijgsbenden teruggezonden had, hetwelk eenigen bloedverwanten van KAREL gelegenheid gaf, troepen op de been te brengen, met welke hij in het jaar 859 zijn Rijk herwon.

Terſtond na zijne herſtelling hield KAREL verſcheidene Kerkvergaderingen, bijzonder eene te *Metz* in het jaar 859; deze vergadering zond eenige Afgevaardigden aan Koning LODEWYK, om hem aan te zeggen, dat hij met zijnen Broeder verzoenen, en tot den bloei der Kerk en der *Geestelijkheid* het zijne zou toebrengen; onder welke voorwaarden zij hem in de gemeenſchap der Kerk zouden aannemen (*). Zoo ſtout gedroegen zich deze Biſchoppen jegens eenen Vorst, die niet eens onder hun Kerkelijk regtsgebied behoorde, maar deze Koninklijke Broeders hadden de Biſchoppen zelve ingeroepen in hunne twisten, en moesten thans derzelver Kerkelijk ja Wereldlijk gezag ontzien. LODEWYK verzocht de Afgevaardigden om vergeving, indien hij hun mogt beledigd hebben, en zeide voorts, dat hij thans te weinig Geestelijke raadgevers bij zich had, zonder wier raad hij, God dank! niets gedaan had: als hij dezen geraadpleegd zou hebben, zou hij der vergadering zijn beſluit laten toekomen.

Op eene nieuwe Kerkvergadering in datzelfde jaar 859, te *Toul* (†), zeiden de Biſchoppen het hunnen

(*) *Concil. Metens. ap.* HARD. *l. c. p.* 477.

(†) *Concil. Tullenſe* I. *ap.* HARD. *p.* 483.

Digitized by Google

nen Landsheeren in het aangezigt, dat zij hunne Opzieners waren. In dezelve werd trouwens beſloten, dat de *Biſſchoppen* onderling vereenigd zouden blijven, en met gemeenen rade en bijſtand, de Koningen, en Grooten, en het hun toevertrouwde volk in den Heere zouden *regeren* en *bekeeren*. — Ja KAREL erkende zelfs openlijk dit gezag der Biſſchoppen. In zijne aan hun overgeleverde klagten over den Aartsbiſſchop WENILO zeide hij: „ dat „ niemand hem van de Koninklijke hoogheid ver„ mogt af te ſtooten; ten minſten niet, zonder dat „ hij van de Biſſchoppen verhoord en geoordeeld „ was, (*ſine audientia et judicio episcoporum*,) „ door welke hij tot Koning gewijd was, en die „ de throonen Gods genoemd werden; op welke „ God zit, en door welke hij zijne oordeelen uit„ ſpreekt; aan wier vaderlijke vermaningen en tuchtigende oordeelen hij bereid was, zich te onder„ werpen, en tegenwoordig onderworpen was." Deze klagten werkten zoo veel uit, dat WENILO door de Sijnode ſchriftelijk werd ingedaagd, doch kort daar na verzoende hij zich weder met den Koning, en behield zijn Aartsbisdom. Doch, naarmate zich de Pauſelijke magt boven Koningen en Biſſchoppen verhief, en deze onvoorzigtig door de Koningen begunſtigd werd, hielden de gewestelijke Kerkvergaderingen allengs op, voor den invloed der Koningen en Biſſchoppen veel te beteekenen.

OTTO I, die zoo vele Vorſtelijke en Keizerlijke regten tegen het indringen der Geestelijken wist te beſchermen, hield ook op de Kerkvergaderingen de hoo-

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

hooge Geestelijken van zijn Rijk in behoorlijke afhankelijkheid, zoo als ook HENRIK III, die op eene Kerkvergadering te *Sutri* in het jaar 1046 drie met elkander twistende Pausen deed afzetten.

Doorgaans onderscheidde zich dit Tijdperk van het voorgaande daar door, dat, alhoewel de Vorsten nog meermalen *Kerkelijke wetten* op Kerkvergaderingen lieten geven, dezelve echter niet, als hunne verordeningen, zoo als het onder KAREL *den Grooten* plaats had, maar als besluiten der Kerkvergaderingen, ter gehoorzaming werden uitgevaardigd. 'Er zijn ondertusschen ook nog Kerkelijke wetten van ALFRED *den Grooten*, die in de laatste 30 jaren der IXde eeuw met zoo veel roem in *Engeland* regeerde, zoo zij anders echt zijn, want zijn wetboek is verloren geraakt (*). Anderen worden aan eenen zijner opvolgeren, omtrent het midden der Xde eeuw, EDGARN, toegeschreven, die voornamelijk aandringen op het opbrengen der tienden aan de Geestelijkheid, en van den Pieterspenning naar *Rome*. Veel menigvuldiger zijn nog die, welke CANUT of KNUT *de Groote*, Koning van *Engeland*, *Denemarken* en *Noorwegen*, omtrent het jaar 1032, op raad zijner Staatsdienaren, te *Winchester* zal gegeven hebben (†).

Gezagder Griek-

In de *Griekſche Kerk* oefenden de Keizers nog veelal hun oud regt, *om Kerkvergaderingen bijëen te*

(*) *Leges Eccleſiaſticæ Alvredi M. ap.* LABB. *Concil. Tom.* IX. *pag.* 379.

(†) *l. c. pag.* 914.

te roepen; evenwel lieten zij aan dezelven ook vrijheid, om naar hunnen wil uitſpraken te doen.

Van dit gezag der Keizeren vindt men ook voorbeelden in het *afzetten* en *ſtraffen* van *Biſſchoppen*, en andere Geestelijken, waar van 'er genoeg voorkomen in de twisten van IGNATIUS en FOTIUS, Patriarchen van *Konſtantinopolen*. Eene Kerkvergadering in het jaar 931 te *Konſtantinopolen* geeft onder anderen een voorbeeld, hoe de Geestelijke waardigheden, naar den wil van het Hof, uitgedeeld en verruild werden. ROMANUS LECAPENUS, die den *regtmatigen* Keizer KONSTANTYN van den troon gedrongen had, had zijnen jongſten Zoon THEOFYLACTUS tot *Patriarch* der Hoofdſtad benoemd, maar omdat deze nog een kind was, liet hij den Monnik TRYFON dien post waarnemen, tot hij volwaſſen zou zijn. Doch die tijd gekomen zijnde, weigerde deze Monnik afſtand te doen. Daar de Keizer verlegen was, hoe zich van hem te ontſlaan, hielp THEOFANES, Aartsbiſſchop van *Cæſarea*, hem uit zijne verlegenheid. Deze ſtelde den *Patriarch* voor, dat de Keizer hem zocht te doen vallen, hoewel men hem niets anders wist te verwijten, dan dat hij niet eens ſchrijven kon; indien hij dus het tegendeel kon bewijzen, en wel voor eene vergadering van Biſſchoppen; zou hij zich gemakkelijk kunnen ſtaande houden. TRYFON liet zich verſchalken, en ſchreef in tegenwoordigheid der *Synode*, aan welke hij over zijne vervolging klaagde, zijnen naam en tijtel, „ door Gods barm„ hartigheid, Aartsbiſſchop van *Konſtantinopolen*,

IV BOEK. II Afdeeld. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

ſche Keizerenover de Geestelijkheid

„ het nieuw *Rome*, en *algemeen*, (*Oecumenisch*,) „ *Patriarch*," op een blad wit papier, hetwelk hij door THEOFANES aan den Keizer overzond. Deze *Metropolitaan*, (of πρωτοθρονος, zoo als de *Grieken* toen ſpraken,) maakte 'er een ander blad papier aan vast, op hetwelk hij de afzetting en afſtand van den *Pattiarch* ſchreef, welke dus door hem zelven onderteekend ſcheen te zijn. Als dit aan de *Synode* was voorgelezen, moest hij ook zijn ambt nederleggen, en THEOFYLACTUS werd eenigen tijd daar na ingewijd (*).

Op gelijke wijze oefenden in het *Westen* de Vorsten hun gezag, om Bisſchoppen en Geestelijken wegens overtredingen te ſtraffen, alleen dan, wanneer zij zelve dat gezag konden handhaven, maar anders durfden zij hun niet te na komen, zelfs bij groote misdaden tegen den Staat.

Betrekking der Bisſchoppen jegens den Paus.

Met één woord, de Bisſchoppen en Geestelijken wonnen ten aanzien van hunne gebiedende Landvorsten, naar evenredigheid, dat zij, ten aanzien van de Pauſen, verloren. Somtijds ſcheen het wel, dat zij zich tegen deze laatſten wilden ſtaande houden, daar zij zich nog *Stadhouders* of *Plaatsbekleeders*, (*Vicarii*,) van CHRISTUS noemden, uit wier onderwijs de Christenen als uit den mond van God zelven, zijne geboden konden leeren (†); ook durfde men nog den Pauſen de Kerkelijke wetten, en hun overtreden van dezelven onder het oog bren-

(*) CEDREN. *Hist. Comp. T.* II. *p.* 627.

(†) *Conc. ap. Theod. Vill. in* HARD. *Conc. T.* IV. *p.* 1466.

brengen. ARIBO, Aartsbisschop van *Mentz*, een nabestaande van KUNIGUNDE, Gemalin van HENRIK II, had eene vrouw in den ban gedaan, welke daar op naar *Rome* ging, en zich door den Paus de *absolutie* liet geven. ARIBO daartegen hield in het jaar 1022 eene Sijnode te *Seligenstad*, met de Bisschoppen van zijn Kerkelijk regtsgebied, alwaar het volgende werd vastgesteld: „ dewijl velen zoo „ groote zotten waren, (*tanta mentis suæ ferun-* „ *tur stultitia*,) dat zij zich, eene hoofdzonde „ begaan hebbende, van hunne Priesters de Kerke- „ boete deswegens niet wilden laten opleggen, maar „ zich daar op verlieten, dat, als zij naar *Rome* „ reisden, de Paus hun alle hunne zonden verge- „ ven zou; zoo had de heilige vergadering besloten, dat zulk eene vergeving hun niets zou baten; veel meer zouden zij verpligt zijn, eerst de „ boete, zoo als zij hun van hunnen Priester is „ voorgeschreven, te vervullen; maar als zij dan „ nog naar *Rome* wilden gaan, mogten zij daar „ toe verlof vragen van hunnen Priester, en eenen „ Brief van denzelven aan den Paus medene- „ men (*)." Maar diezelfde Bisschoppen vernederden zich diep voor de Pausen, wanneer zij bij hen bescherming zochten tegen hunne Metropolitanen, of tegen hunne Vorsten, dus namen de *Duitsche* Bisschoppen te *Tribur*, in het jaar 895, onder voorzitting van den Aartsbisschop HATTO van

(*) *Concil. Salegunstad. Can.* 18. *ap.* HARD. T. IV. *P.* I. *pag.* 30.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G Jaar 814 tot 1073.

van *Mentz*, vergaderd, het volgend beſluit: „Wij „ zullen, ter gedachtenis van den Apostel PETRUS, „ *den Heiligen Roomſchen en Apoſtoliſchen Stoel* „ zoodanig eeren, dat, nademaal dezelve de Moe„der der Priesterlijke waardigheid is, zij de leera„reſſe van alle Kerkelijke ſchikkingen voor ons „ zij; wij moeten derhalve zachtmoedigheid met „ nederigheid paren; *al zou ons ook van dezen Hei„ligen Stoel een bijna ondragelijk juk worden op„gelegd; wij willen het toch gemeenſchappelijk „en met godvruchtige onderwerping dragen* (*). Op het einde van dit Tijdperk, in het jaar 1073, ſchreef een ander laag vleijend Aartsbisſchop van *Mentz*, SIEGFRIED, aan den Paus ALEXANDER II, dat *de Duitſche en Keizerlijke kroon in zijne hand was, door de hand van* PETRUS; niettegenſtaande HENRIK IV reeds lang geregeerd had, zonder dat men den Paus had geraadpleegd. Maar SIEGFRIED had den Paus noodig, om de *Thuringers* te dwingen, om hem de tienden op te brengen (†).

Legaten en Afgezanten van den Paus.

Bij die gelegenheid verzocht deze Aartsbisſchop den Paus ook, dat hij *Afgevaardigden* (*de latere vestro legatos*) wilde zenden op de *Synode*, welke hij wilde houden, alhoewel zulke *Pauſelijke Legaten* veel ſtrekten, om de magt der Bisſchoppen te verminderen. Reeds ſedert de IVde eeuw, hadden de *Roomſche* Bisſchoppen begonnen, hunne *Gezanten* rond te zenden, en die op algemeene Kerkver-

ga-

(*) *Ap.* HARD. *T.* VI. *P.* I. *p.* 30. *p.* 448.

(†) *In* HARTZHEM. *Concil. Germ. T.* III. *p.* 162.

gaderingen hunne plaats laten vervangen, op welke zij ook veel invloed oefenden; zij hadden ook hunne Afgevaardigden ten Keizerlijken Hove; met de vijfde eeuw kwamen hier bij Pauſelijke *Vicarii*, of Plaatsbekleeders, Biſchoppen, die, bij het uitbreiden van het Christendom, dit als een blijvend voorregt van hunne nieuwe Bisdommen kregen, dat zij als het ware Stadhouders en waarnemers van het Kerkelijk Regtsgebied der Pauſen waren. Zij, die met last en volmagt van den Paus verzien werden in de achtſte eeuw, om het Euangelie onder de Heidenen te prediken, werden *Zendelingen van den Heiligen* PETRUS genoemd. Onder dien tijtel, (*Miſſus S. Petri*,) beſtelde BONIFACIUS, de Apostel van *Duitschland*, alle Kerkelijke zaken, hoewel met deszelfs dood deze buitengewone waardigheid in *Duitschland* en *Frankryk* voor langen tijd een einde nam.

Maar de eeuw der *onechte Decretalen* gaf den Pauſen nieuwen moed. SERGIUS II verklaarde, in het jaar 844, DROGO, een' Zoon van KAREL *den Groote*n, Biſchop van *Metz*, tot zijnen *Legaat* en Plaatsbekleeder in het *Frankiſche* Rijk, om in zijnen naam Kerkvergaderingen te houden en te beſturen; ook gaf hij hem de magt, om Biſchoppen en Abten te onderzoeken; evenwel vond DROGO de Biſchoppen over het algemeen zoo ongeneigd, om zijne nieuwe waardigheid te erkennen, dat hij 'er zelf afſtand van deed.

Van tijd tot tijd echter maakten de Pauſelijke *Legaten* gelukkiger voortgangen; voornamelijk, ſedert aanzienlijke Biſchoppen deze waardigheid voor zich

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

verzochten, en verkregen, waar door zij boven hunne Medebisschoppen aanzien en gezag bekwamen. Dus verkreeg DIETRICH, Aartsbisschop van *Trier*, van JOANNES XIII, in het jaar 969, op zijn verzoek, voor zich en zijne opvolgers het regt, om 's Pausen *Vicarius* in *Duitschland* te wezen; dergelijke eer matigde zich vervolgens ook de Aartsbisschop van *Mentz* aan. ADELBERT, Aartsbisschop van *Hamburg* en *Bremen*, dien men *den Grooten* genoemd heeft, werd in het jaar 1050 tot Pauselijken *Legaat* en Aartsbisschop van alle *Noordsche* Gemeenten benoemd. Naderhand zijn de Aartsbisschoppen van *Toledo*, *Lyon* en *Canterbury* tot Pauselijke *Legaten* voor *Spanje*, *Frankryk* en *Engeland* verheven. De Aartsbisschoppen van *Saltsburg*, en van *Gran* in *Hongaryë*, schrijven zich *geborene Legaten van den Apostolischen Stoel*; doch dit is thans niet meer dan een bloote tijtel.

Geringachting der lagere Geestelijkheid.

Doch, terwijl de Paus en de Bisschoppen, of de hooger Geestelijkheid van trap tot trap hooger steegen, ontmoeten wij, al *in het begin* van dit Tijdvak, klagten, dat de lager Geestelijkheid veracht en met smaad behandeld werd; dit moet vooral in het *Frankische* Rijk plaats gevonden hebben, dewijl de Aartsbisschop AGOBARD, na een gesprek met BERNHARD, Aartsbisschop van *Vienne*: „ over de ver„ drukkingen, den haat, en verachting der Kerken „ en Geestelijken, welke toen, op eene nooit „ gehoorde wijze, de overhand genomen had„ den," op verzoek van zijnen vriend, een Boek schreef

ſchreef (*), met oogmerk, opdat zij, naar aanleiding der Schrift en der Kerkvaderen, dezen ramp regt ter harte nemen en beweenen zouden kunnen. In dit Boek wordt ondertuſſchen meest aangedrongen, dat de hooge waardigheid van het Christelijke Priesterdom, door het ſlecht gedrag van vele Priesters, niets verliest, en dat zelfs bij dezen dit ambt zijne kracht behoudt. Inzonderheid klaagt de Schrijver, dat bijna elk aanzienlijk man zijnen Huisgeestelijken wilde hebben, niet om dien te gehoorzamen, maar om zich van hem te laten bedienen; zelfs in huiſelijke dienſten, over tafel, in den kelder, op de jagt, wanneer de mevrouw te paard rijdt, en op den akker. Zij begeerden van de Bisſchoppen, dat dezen den eerſten den besten van hunne knegten wijden zouden, dien zij ſpotswijze *Clericio* noemden; en dan geloofden zij, niet noodig te hebben, om den openbaren Godsdienst bij te wonen. Maar met de Bisſchoppen was het anders; deze waren omtrent het midden der XIde eeuw, vooral in *Duitschland*, alles wat zij zijn konden. Gedurende de minderjarigheid van HENRIK IV kwam het ganſche beſtuur van zaken op de Bisſchoppen, onder welken de Aartsbisſchoppen van *Mentz* en *Keulen* de voornaamſte waren, die ADELBERT, den Aartsbisſchop van *Bremen*, tot hunnen medehelper in de ſtaatsbezigheden aannamen.

Daar de ſchrijfkunst onder de Leeken eene zeldzaam-

(*) *De privilegio et jure ſacerdotii Tom.* I. *Opp. pag.* 122-145.

IV DOER II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

zaamheid, en bijkans een uitſluitend regt der Geestelijkheid geworden was, behoeft men zich niet te verwonderen, dat de Biſschoppen zoo veel ingang aan het Hof hadden. Zij werden al ſpoedig als Geheimſchrijvers, onder den tijtel van *Kanſeliers*, (*Cancellarii*,) gebruikt. In deze waardigheid komen zij reeds voor onder de regering der *Merovingiſche* Koningen; maar nog veel menigvuldiger onder de *Karolingiſche*. De hooge waardigheid van *Aartskanſelier*, (*ſummus Cancellarius*, *Archicancellarius*, ook *Archicapellanus*,) die de rijksbezigheden waarnam, werd vaak aan de groote *Metropolitanen*, hoewel nu en dan ook aan Biſschoppen en Abten, gegeven. Van de achtſte eeuw af, maakten de Aartsbiſschoppen van *Mentz*, *Trier*, *Keulen* en *Saltsburg* zich deze waardigheid in het *Oostfrankiſche* of *Duitſche* Rijk meer eigen, en van de XIIde eeuw af, werd het ambt van Aartskanſelier voor *Duitschland* eigen aan den Aartsbiſschop van *Mentz*, voor het Rijk van *Italië* aan den Aartsbiſschop van *Keulen*, en veel later dat voor het Rijk van *Arelate* of *Burgondië* aan den Aartsbiſschop van *Trier*.

Bekwaamheden, welke in de Biſschoppen en Geestelijken vereiſcht werden.

KAREL *de Groote* had zijne loffelijke pogingen aangewend, om kennis te verbreiden onder den leerſtand van het Christendom, maar zij werden onder de zwakke regeringen zijner opvolgeren te leur gefteld, toen men ten aanzien van de *begaafdheden* en de *kennis* van eenen nieuw aan te ſtellen Geestelijken en Biſschop zeer toegevend en inſchikkelijk was. Uit eenen Brief van KAREL *den Ka-*

len

len (*) ziet men, dat in het jaar 816 een Aartsbisschop te *Rheims* verkoren was, die geen woord uit het *Euangelie* verklaren, ja hetzelve ter naauwernood lezen kon. Evenwel werd hij nog gelukkig afgewezen. In de besluiten van eene Kerkvergadering te *Aken*, onder LODEWYK *den Godvruchtigen*, in het jaar 836 (†), wordt uitvoerig voorgeschreven, welke wetenschap een Bisschop behoort te bezitten. Hij behoort in de eerste plaats het regte geloof, (*credulitatem*,) van de Heil. Drieëenheid, vervolgens de bekwaamheid te bezitten, om uit de Heilige Schrift de heilzame waarheden gepast voor te dragen. In den Bijbel moet hij zich dagelijks oefenen, en uit het geschrift van den H. GREGORIUS, (*regula pastoralis*,) leeren, hoe zich de voordragt des Predikers naar de verscheidenheid zijner Toehoorderen moet schikken. Als de Keizer eenen van zijne Hofgeestelijken tot de Bisschoppelijke waardigheid mogt bestemmen, zal men een bescheiden onderzoek houden over zijne zeden en wetenschap. Ten aanzien der lager Geestelijkheid bepaalt deze Kerkvergadering weinig; echter wil zij, dat de Bisschop zijne Dienaren, (*ministri sui*. Men lette op deze uitdrukking. De dienaren der Kerk worden hier des Bisschops dienaren genoemd!) zoo veel mogelijk behoort te onderwijzen, opdat zij, in gevalle van nood of ziekte, in zijne plaats open-

(*) *Epist. ad Nicol.* I. *in* SIRMOND. *Concil. Gall. Tom.* III. *pag.* 359.

(†) *Ap.* HARD. *Tom.* IV. *pag.* 1394.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

openlijk zouden kunnen leeren. Men heeft ook een omstandig verslag van een onderzoek in het jaar 868 gehouden in eene vergadering te *Kiersy*, over WILLEBERT, verkoren Bisschop van *Chalons* (*), welk onderzoek door HINCMAR geschiedde, die WILLIBERT eerst vele vragen deed, naar de omstandigheden zijns levens en gedrags, waarna men WILLIBERT uit de bovengemelde *regula pastoralis* van GREGORIUS een Hoofdstuk liet lezen, en vraagde: of hij dit verstond, en daar naar leeren en leven wilde? Vervolgens moest hij eene afdeeling lezen uit de verzameling der *Kerkelijke wetten*, waar bij hem dezelfde vraag gedaan werd. Thans werden hem de *voorschriften* voorgelezen, hoe een Bisschop leven, leeren, en zijne Gemeente besturen moet. Eindelijk overhandigde men hem de *Geloofsbelijdenis*, die hij moest voorlezen en onderteekenen. Na eenige andere plegtigheden, waar onder eene algemeene biecht van alle zijne zonden, van zijne kindsheid af, werd WILLEBERT aangenomen, en eenige dagen daar na gewijd. En dit heette een onderzoek van eenen Bisschop, en dit onderzoek werd afgenomen door HINCMAR, den kundigsten Godgeleerden van zijnen tijd! Een ander geleerd Godgeleerde in de eerste helft der IXde eeuw, RABANUS MAURUS, heeft in een afzonderlijk geschrift eene schets gegeven van de toenmalige gesteldheid der

(*) *Examinatie Willeberti, Catalaunensis ordinandi Episcopi, in* LABBEI *SS. Concil. Tom.* VIII. *pag.* 878. HARD. *T.* V. *p.* 731. *etc.*

der Geestelijkheid (*). In het *derde Boek* van hetzelve onderrigt hij de Geestelijken, *hoe veel zij leeren moesten.* Zij behooren de Heilige Schrift te verstaan, niet alleen in den historischen, maar ook in den verborgenen zin. Ook moesten de *zeven vrije kunsten* hun niet onbekend zijn. Doch al wat waar en nuttig in de wereldlijke boeken gevonden wordt, is reeds in den Bijbel voorhanden. Op het laatst geeft de Schrijver nog eene aanwijzing tot het *prediken.* Men moet voor alle dingen, zegt hij, een godvruchtig man zijn, als men anderen tot godsvrucht bewegen wil; de Heilige Schrift en de werken der Kerkleeraren moeten den Prediker leiden; hij moet op die waarheden, welke den meesten indruk maken, het sterkst aandringen, en zich door het gebed voorbereiden enz.

Deze Godgeleerde kundigheden vereischten zeker niet veel geestvermogens of inspanning, en nogtans waren zij onder de Bisschoppen niet heerschende, en bij de lagere Geestelijkheid heel zeldzaam. THEODULF, vermaard Bisschop van *Orleans*, had, in het begin van dit Tijdperk, eenige schriftelijke verordeningen aan de Priesters van zijne *dioeceze* medegedeeld (†). RUDOLF, Aartsbisschop van *Bourges*, die in het jaar 886 overleden is, schreef dezelve genoegzaam woordelijk af, met eenige bijvoeg-

(*) *De Clericorum institutione et Cæremoniis Ecclesiæ Libri tres Opp. Tom.* VI. *pag.* 1-50.

(†) *Capitula ad Presbyteros Parochiæ suæ in* STRM, *Opp. Tom.* II. *pag.* 665.

voegſelen uit de *Frankiſche Capitularien* enz. (*) Hij zegt onder anderen: *wie de Schrift verſtaat*, behoorde ze ook in het openbaar uit te leggen, (*prædicet*,) *maar wie ze niet verſtaat*, die behoorde het volk ten minſten het meest bekende te zeggen, dat het van het kwade aflaten en het goede doen moest. Tot hunne wetenſchap vereischt hij hoofdzakelijk: dat zij het ware Geloof vasthouden; den Katholijken Doop en de Mis behoorlijk bedienen; de *Kanonieke* uren bij dag en nacht behoorlijk waarnemen; de Pſalmen zingen; en het Onze Vader en de Apoſtoliſche Geloofsleuze uitleggen konden. Hunne Boekerij behoefde ſlechts matig te zijn, en behalven eenige dienstboeken, (*Miſſale*, *Lectionarium*, *Pſalterium*,) waarſchijnlijk nog het een en ander van AUGUSTINUS en GREGORIUS te bevatten. Dus werd uitlegkundige bekwaamheid voor den Pastoor niet volſtrekt noodzakelijk gekeurd; het weinige, hetwelk zij en de Biſſchoppen noodig hadden, konden hun de *Latijnſche* Kerkvaders aan de hand geven. Van daar de klagten der in het jaar 859 te *Tull* vergaderde Biſſchoppen, dat 'er naauwelijks iemand meer was, die den Bijbel verſtond.

Boekerijen der Pastoren.

Het gene wij zeiden van de Boekerij, die genoegzaam geoordeeld werd voor eenen Parochie-Priester of Pastoor, blijkt ook uit andere beſcheiden. RIGULF, Biſſchop van *Soiſſons*, beval hun

(*) *Capitula Rodulfi Archiepisc. Bituricens. in* BALUZ. *Miscell. L.* VI. *p.* 139.

hun in het jaar 889 (*), dat elk van hen een *Misſale*, *Lectionarium*, *Evangelium*, *Martyrologium*, *Antiphonarium*, *Pſalterium*, en de verzameling van XL Predikatien van GREGORIUS *den Grooten*, zouden hebben, en verders zoo vele Bijbelſche en Kerkelijke Boeken, als hij bekomen kon; maar als zij niet *alle de Boeken* van het Oude Testament konden bekomen, behoorden zij ten minſten het *eerſte Boek van* MOZES naauwkeurig af te ſchrijven, om daar uit de Geſchiedenis der Schepping te leeren (†). Somtijds werd hier nog bijgevoegd eene Lijdensgeſchiedenis van CHRISTUS, een voorſchrift van boetoefeningen, (*Liber paſſionalis*, *poenitentialis*,) en dergelijke Handboeken (§).

Onkunde der Geestelijkheid

Hoe onkundig de lagere Geestelijkheid ook in zulke gewesten der Westerſche Kerk geweest zij, waar toch nog een zaadje van geleerdheid overig was, toont een Sijnodale Brief van RATHERIUS, Biſschop van *Verona*, omtrent het midden der Xde eeuw (**). Daar in wil hij zijne Geestelijken, tot

(*) *Conſtit. Riculphi Episc. ap.* HARD. *T.* VI. *P.* I. *p.* 415.

(†) Men vindt gelijke opgaven van Boeken van WALTHER, Biſschop van *Orleans in* LABB. *Concil. Tom.* VIII. *pag.* 639. *van* HINCMAR *van Rheims Tom.* I. *Opp. pag.* 710, 712.

(§) *Canones Aelfrici ad Wulfinum Episc. circa a.* 1050. *ap.* HARD. *T.* VI. *P.* I. *p.* 989.

(**) *Synodica ad Presbyteros et ordines ceteros forinſecus, id est, per univerſam Dioeceſin conſtitutos, in* DACHERII *Spicil. T.* I. *p.* 376.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

tot hunne beschaming, onderwijzen. Vooreerst gebiedt hij hun de drie Geloofsbelijdnissen, het *Apostolische*, dat van *Nicea*, en van ATHANASIUS, van buiten te leeren. Verders vermaant hij hen, aan den *dag des Heeren* te denken, en, indien zij niet wisten, waarom die zoo genoemd wordt, 'er anderen na te vragen. Nog verlangt hij, dat elk van zijne Priesters, *zoo mogelijk, eene regtzinnige uitlegging van het Symbolum, en van het Onze Vader* geschreven, *bij zich* mogt *hebben*, opdat, als hij belden geheel verstaat, hij ook het volk daar over onderwijzen zou kunnen; *maar zou dit niet mogelijk zijn*, dan mag hij het *ten minsten behouden en gelooven*. Den *dienst van het Avondmaal behoort hij goed te verstaan; zoo niet, behoort hij dien toch van buiten te kennen en weten op te zeggen.* Elk behoort in staat te zijn, om de *Euangelien en Epistelen goed te lezen.* Mogt hij, wenscht 'er de eerlijke Bisschop bij, ten minsten derzelver letterlijken zin kunnen opgeven! Eindelijk meldt hij aan zijne Geestelijken, dat hij voortaan niemand tot een Geestelijk ambt wil wijden, die niet eenigen tijd te *Verona*, of in een Klooster, of anders bij een' bekwaam man heeft doorgebragt, om zich eenige geleerdheid te verkrijgen.

Wetten omtrent de pligten en andere verrigtingen der Geestelijkheid.

Ondertusschen werden omtrent de eigenlijke pligten en ambtsverrigtingen der Geestelijken voornamelijk in de *Westersche* Kerk vele wetten en voorschriften gegeven, die meestal wel gemeend, maar ter vervulling der hoogere bestemming van dezen stand niet berekend waren, schoon Keizers en Konin-

ningen, Pauſen en Kerkvergaderingen, en bijzondere Biſchoppen zich daar omtrent beijverden. De *Griekſche* Kerk kreeg in deze eeuwen weinig nieuwe Kerkewetten. Hare vergaderingen hadden genoeg te doen met het vereffenen van Kerkelijke en Godsdienſtwisten. De Keizers te *Konſtantinopolen* veranderden wel het een en ander in de wetten van JUSTINIAAN en anderen van hunne voorzaten, omtrent het Kerkelijke, maar dit was van weinig belang; zoo liet Keizer LEO, *de Wijsgeer*, na het nieuwe wetboek, *Βασιλικα* genoemd, in het laatst der IXde eeuw, nog CXIII nieuwe wetten bekend maken, welke daarom *verbeterende zuiveringen*, (*Επανορθωτικαι καθαρσεις*,) genoemd werden, omdat zij tot verbetering van ſommige wetten van JUSTINIAAN moesten dienen, onder dezen zijn ook verſcheidene Kerkelijke wetten (*). Keizer NICEFORUS FOKAS, die van het jaar 964 af regeerde, verbood aan de Kerken, aan welke hij vele giften ontnam, om verder *geene vaste goederen* aan zich te brengen, naardien de Biſchoppen verſpilden, het gene aan de armen geſchonken was, terwijl 'er ſoldaten ontbraken. Ook gaf hij een bevel, door eenige Hofbiſchoppen zelve onderteekend, dat, zonder 's Keizers bevel, geen Biſchop zou verkoren worden. Ook was hij gewoon, na de dood van eenen Biſchop, de meeste inkomſten van deszelfs Bisdom naar zich te nemen. Hier door maakte zich deze Keizer zeer gehaat bij de Geeſtelijken, ook ſchaf-

(*) FABRIC. *Bibl. Gr. Vol.* XII. *p.* 409-415.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814 tot 1073.

ſchafte de Keizer BASILIUS, die in het jaar 1026 overleed, deze wetten wederom af.

Ten tijde van KAREL *den Grooten* was de gemeenſchappelijke levenswijze der Geeſtelijkheid met haren Biſchop, of het vooriſchrift van CHRODEGANG, waar uit de *Kanunniken* ontſtaan waren, reeds zeer uitgebreid; LODEWYK *de Godvruchtige* wenſchte dezelve algemeen te maken; ten dien einde liet hij, in de Kerkvergadering te *Aken*, in het jaar 816, een opſtel vervaardigen, hetwelk regels en voorſchriften voor zoodanige *Kanunniken* behelsde, *omtrent hunne levenswijze, kleeding*, zeden enz. Ondertuſſchen waren anderen, en inzonderheid DAMIANI, met deze *Kanunniken* niet ingenomen, omdat dezen hun eigene bezittingen hadden, en volgens hunnen regel daar op beweerden regt te hebben. Hij ſchreef daartegen eene bijzondere verhandeling, *Contra Clericos Regulares proprietarios* (*), waar in hij uit AUGUSTINUS bewees, dat een in gemeenſchap levend Chriſten geen geld mogt hebben; en uit HIËRONYMUS, dat het tot de Chriſtelijke volmaaktheid behoorde, afſtand te doen van zijne goederen. Daar ſchijnt in zijn' tijd een ſterke naarijver geheerscht te hebben, tuſſchen de Kanunniken en de Monniken. Eén der *Kanunniken* had gezegd, dat de Monniken volſtrekt niet geregtigd waren, om Godsdienſtige handelingen te verrigten, en de Sacramenten te bedienen; waartegen de Kardinaal weder eene verhandeling

Kanunniken.

(*) *Opusc.* XXIV. *Opp. T.* III. *p.* 212-216.

ling ſchreef: *Apologeticus Monachorum adverſus Canonicos* (*). — Waarſchijnlijk deeden de *Kanunniken* van eerſten af den Monniken een' merkelijken afbreuk. Zij hadden met dezelven wel het gemeenſchappelijk leven, en de Kloosterlijke ſtrengheid der inrigtingen gemeen; maar ook boven hen het bezit van eigendommen, en de vrijheid, om van hunne bezittingen gebruik te maken, vooruit. Deze omſtandigheid kon niet alleen vele Monniken bekooren, om eene levenswijze te aanvaarden, die zoo naauw met de hunne verwant was, maar het ontbreekt ook niet aan voorbeelden, dat verſcheidenen van hen een zoo dubbelzinnig voorkomen hebben aangenomen, dat zij niet volkomen Monniken, en ook niet volkomen Kanunniken waren. De *Kanunniken* wisten verders zich zelven van tijd tot tijd meer te bevrijden van allen dwang, die naar Monnikendwang geleek, ja eindelijk ging het geheele karaktermatige van hunne inſtelling verloren. De rijke Kerkegoederen, hun eigen vermogen, het verval der Kerketucht, en dat de pligten van het Geeſtelijk ambt meer tot den blooten eeredienst bepaald werden, dit alles maakte, dat de gemaklijk en lui geworden Kanunniken, behalve den naam, rang, inkomſten en algemeene verbinding onderling, van hunne eerſte inſtelling niets overhielden. Zelfs lieten velen van dezelven de Godsdienſtige verrigtingen, vooral die aan zekere uren gebonden waren, voor zekere belooning door andere Geeſtelijken waarnemen; waar uit,

(*) *Opusc.* XXVIII. *l. c. p.* 227-229.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

uit, in het vervolg, het onderſcheid tusſchen *Canonia* en *Præbenda* ontſtaan is. Nog eene reden, welke het gemeenſchappelijk leven der Kanunniken hielp vernietigen, is daar in te zoeken, dat eene menigte van hen in den huwelijken ſtaat leefde, of ten minſten in eene gemeenzame verkeering met vrouwen. De Pauſen zochten, tegen het einde van dit Tijdperk, hier wel in te voorzien, maar de *Kanunniken* werden nooit volkomen weder, waar de regel van CHRODEGANG hen toe gemaakt had.

Het Prediken.

Onder de *pligten*, welke aan de Geestelijkheid in dit Tijdvak door Vorsten en Kerkvergaderingen werden ingeprent, was inzonderheid het *Prediken*. LODEWYK *de Godvruchtige* vermaande de Bisſchoppen daar toe op den Rijksdag te *Aken*, in het jaar 816. Onder andere vragen, door Keizer LODEWYK II aan de Bisſchoppen van zijn Rijk over Kerkelijke zaken gedaan, raadpleegde hij hen ook over het *Prediken* en de middelen van verbetering daar omtrent (*). Zij antwoordden hem daar op (†), dat de openlijke voordragt van den Godsdienst waarlijk door de verwaarloozing der Bisſchoppen en Priesters, maar ook door de ſchuld des volks, vrij diep gedaald was. De Priesters verdienden daar bij geene ontſchuldiging. Maar eenige *Leeken*, inzonderheid vermogende Grooten, kwamen zelden, in de grootere Ker-

(*) *Capitulare interrogationis ad Episc. Tom.* II. BALUZ. *pag.* 349.

(†) *Reſcriptum conſultationis ſeu exhortationis Epp. ad Domnum Hludov. Imp. l. c. p.* 352.

Digitized by Google

Kerken, dewijl zij aan hunne huizen Kerken hadden, waar in zij den Godsdienst waarnamen. Het blijkt verders genoegzaam uit echte ſtukken van dezen tijd, dat ſlechts een klein gedeelte der Biſſchoppen hunnen pligt van Prediken vervuld hebbe, en dat het minſte deel van hunne Priesters 'er in ſtaat toe geweest is.

Kerkenviſitatieof Bezoek.

Den Biſſchoppen werd voorgeſchreven, om meermalen, en ten minſten tweemalen in het jaar, hunne Kerspels te bezoeken, of *Kerkenviſitatie* te houden (*). Bij REGINO en HINCMAR van *Rheims* ontmoeten wij de vragen, welke, bij die gelegenheid, door den Biſſchop, of zijne Afgevaardigden, gedaan moesten worden (†), eerst ten aanzien van de *Kerk* en derzelver *Pastoor*. De Biſſchop moest bij voorbeeld vragen: aan welken Heiligen de Kerk gewijd zij? hoe het geſteld zij met hare gereedſchappen, boeken en inkomſten? maar bijzonder, of de Pastoor ook verdacht was wegens verkeering met vrouwen? of hij de kranken behoorlijk bezorgde, en hun het Avondmaal niet door eenen Leek toezond? of door zijne nalatigheid ook een kind zonder Doop geſtorven zij? of hij de misſe nuchteren las? of hij der Gemeente het Woord Gods voordroeg? of hij de duivelſche liederen, welke het gemeen 's nachts over de dooden plagt te zingen,

(*) *Concil. Meldens. a.* 845. *ap.* HARD. *T.* IV. *pag.* 1488. en eene verordening van KAREL *den Kalen Capitulare Toloſan. ap.* BALUZ. *T.* II. *p.* 21.

(†) HINCMAR. *Opp. T.* I. *p.* 716.

IV. BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

gen; verbood? of hij de Christenen onderrigte, dat zij eene kaars, of iet anders voor de Misse op het Altaar behoorden te offeren? en dergelijken, want daar zijn 73 zulke vragen. Vervolgens moest de Bisschop den Priester naar zijne afkomst, zijnen vorigen staat, en of hij ook verminkt of gebrekkig was? vragen; maar voornamelijk, of hij het *Symbolum* en het *Onze Vader* behoorlijk afgeschreven had, en daar over, volgens de uitlegging der regtzinnige Vaderen, prediken kon? of hij de Brieven en Euangelien goed kon lezen en letterlijk verklaren? of hij de plaatsen uit de *Psalmen* met de gewone Gezangen geregeld kon opzeggen? of hij de Geloofsbelijdenis van ATHANASIUS van buiten geleerd had? enz. Voor het onderzoek van den toestand der *Leeken*, bij deze *censura morum* van den Bisschop, staan bij REGINO (*) 89 andere vragen. De Bisschop verkoos zeven bejaarde leden der Gemeente, die met eenen eed verpligt werden, om zijne vragen getrouw en onpartijdig te beantwoorden. Dan maakten veertien vragen een begin over verscheidene soorten van moord, vergiftenis, afdrijving van de vrucht, zelfsmoord en verminking. Hier na volgden 23 andere vragen, welke overspel, hoererij, onnatuurlijken wellust, en huwelijkszaken in het gemeen, betroffen. Verders moest de Bisschop vragen: of 'er in de Gemeente ook dieven, en Kerkroovers, mijneedigen, valsche getuigen, en menschenhandelaars aan Joden of Heidenen, waren? of

(*) *Libr.* II. *de Eccles. discipl. p.* 205.

of 'er ook een tooveraar of waarzegger in gevonden werd? of iemand bij boomen, bronnen, of steenen offerde? of een herder of jager over brood of kruiden duivelsche liedjes opzeide, en die dan in een' boom verstak, of langs den gemeenen weg wierp, om zijn vee van ziekte te bevrijden, of dat van een' ander te verderven? of ook een of ander wijf voorwendde, door tooverij, liefde in haat, of haat in liefde te veranderen? enz. enz.

Zoo veel is klaar, dat, op deze wijze, niet gezorgd werd voor gegronde Godsdienstkennis onder de *Geestelijken*, even min als voor een redelijk Christendom onder de Leeken. De Kerkvergaderingen van dezen tijd gewagen ook allen van het verderf der Geestelijkheid, van derzelver onkuischheid, gierigheid, overdaad, dartelheid, dronkenschap, en meer andere gebreken; met welke klagten ook de schriften van HINCMAR van *Rheims* en anderen zijn opgevuld.

RATHERIUS.

Onder die genen, welke met grooten ijver deze gebreken der Kerkelijken van hunnen tijd bestraft, en hunne pogingen aangewend hebben, om ze, zoo mogelijk, te verbeteren, munten voornamelijk uit, RATHERIUS en DAMIANI. De eerstgemelde kwam, tegen het begin der Xde eeuw, in het *Luikſche* ter wereld. Al vroeg werd hij Monnik in het Klooster *Lauber*, en verkreeg in de vermaarde School aldaar, behalve de Godgeleerde Wetenschap, ook vrij goede kennis in de oude *Griekſche* en *Romeinſche* Schrijvers, welke, gevoegd bij zijne welbespraakte voordragt van den Godsdienst, hem

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814, tot 1073.

reeds in zijne jeugd zoo veel opgang deed maken, dat men hem de Abdij van *St. Amand*, hoewel te vergeefs, opdroeg. Daartegen reisde hij, in het jaar 922, naar *Italië*, met eenen Geestelijken van *Luik*, HILDUIN. Deze werd eenige jaren daar na Bisschop van *Verona*, in welk Bisdom RATHERIUS hem opvolgde, in het jaar 931. Maar als hij, in het jaar 934, de poorten dier stad opende voor ARNOLD, Hertog van *Beyeren* en *Karinthië*, verlatende de zijde van den Koning HUGO, werd hij door dezen, toen hij de overhand kreeg op zijne tegenpartij, in eenen toren te *Pavia* opgesloten (*). In deze gevangenis, welke derdehalf jaren duurde, had RATHERIUS, schoon van alle verkeering, en het gebruik van Boeken, beroofd, sterkte van geest en voorraadsbronnen genoeg in zich zelven, om een vrij groot Boek te schrijven, hetwelk hij een *strijdboek*, (*Agonisticon*,) wilde genoemd hebben, omdat het tot den Geestelijken strijd zou opwekken; maar zelf gaf hij het den titel: *Meditationes cordis, seu volumen præloquiorum*. Hetzelve behelst, in eene zeer groote verscheidenheid, aanwijzingen tot levensgedrag voor alle standen, ouderdom, en geslachten van menschen, getrokken uit de Schrift, der Kerkvaderen, en somtijds ook uit de Heidensche Schrijvers. Men roemt, met regt, de belezenheid en het gelukkig geheugen van den Schrijver, welke in dit werk zigtbaar zijn.

RA-

(*) RATHERIUS *Ep.* III. *ad Johan. Summ. Pontif.* in DACHERII *Spicil. T.* I. *p.* 373.

RATHERIUS, in vrijheid herſteld zijnde, leefde nog twee jaren, buiten zijn Bisdom, te *Como*. In het jaar 939 werd hij weder gevangen op aanſtoken van MANASSES, een' bloedverwant van Koning HUGO; eenige maanden daar na echter werd hij weder in zijn Bisdom herſteld, maar had nu veel te lijden van MILO, Graaf van *Verona*, die zijne Geestelijkheid tegen hem opſtookte. Eindelijk gewaarſchuwd door den Koning LOTHARIUS, begaf hij zich naar *Provence*, alwaar hij den zoon van een' rijk man onderwees, die hem ook een Bisdom in dat gewest bezorgde; maar hetwelk RATHERIUS, in het jaar 945, verliet, om in zijne Abdij *Laubes* terug te keeren.

Kort daar na kwam hij aan het Hof van OTTO I, alwaar BRUNO, Aartsbisſchop van *Keulen*, OTTO's Broeder, hem in het jaar 953 aan het Bisdom *Luik* hielp, maar zijn onbuigzame aard, die van geene toegeefelijkheid wist, verwekte hier ook ſpoedig een oproer tegen hem, zoo dat hij in het jaar 956 genoodzaakt was, *Luik* te verlaten.

Nu bragt hij weder twee jaren in het Klooster *Laubes* door, tot hij in het jaar 961 met Koning OTTO naar *Italië* kon reizen, in hoop, van in zijn Bisdom van *Verona* herſteld te worden, hetwelk hem, na veel tegenſtands, door de beſcherming van OTTO, gelukte. Doch het duurde niet lang, of hij was op nieuw verpligt, *Verona* te verlaten. Hij dreigde zijne oproerige Geestelijkheid, dat hij zich naar *Rome* zou begeven op eene Kerkvergadering, die daar belegd was, en zijn gedrag regtvaardi-

gen (*), maar hij kwam niet te *Rome*, en leefde nog eenige treurige jaren te *Verona*.

Voor de derdemaal verliet hij hetzelve in het jaar 967, en kocht toen van Koning LOTHARIUS de Abdijen *Saint Amant* en *Hautmont*, maar zijn veranderlijke imborst deed hem niet lang op eene plaats vertoeven. Eindelijk overleed hij te *Namen* in het jaar 974.

Behalven de ſchriften, reeds hier voren opgenoemd, ſchreef hij een Boek over de verachting der Kerkelijke wetten, (*de contemtu canonum*, of zoo als hij het ook noemde: *Volumen perpendiculorum Ratherii Veronenſis, vel viſus cujusdam appenſi cum aliis multis in ligno crucis*) (†). In hetzelve beklaagt hij zich over de wederſpannige Geestelijken; hij beſtrijdt het heerſchend misbruik te *Verona*, dat de Priesters en Diakenen de inkomſten geheel aan zich trokken, maar de geringer Geestelijken kregen niet eens hun noodig onderhoud, waarom zij zich, onder dit voorwendſel, aan den Godsdienst onttrokken. Ook vond hij de verachting der Kerkelijke wetten algemeen van den geringſten Leek af tot den Biſchop toe. De hoofdoorzaak dier verachting ſtelde hij daar in, dat de zielenherders hun ambt niet uit liefde waarnamen, zoo als CHRISTUS gewild had, en in het zedebederf der gezamenlijke Geestelijkheid. Een Biſchop had

(*) *Itinerarium Ratherii Romam euntis ap.* DACHER. *Spicil. T.* I. *p.* 379 384.

(†) *In* DACHER. *Spicil. T.* II. *p.* 345-355.

had zelfs gezegd: het was niet mogelijk, de Kerkelijke wetten waar te nemen. Een ander verweet hem, dat hij zelve, tegen de Kerkewetten, zich van het ééne Bisdom naar het ander had laten verplaatsen, maar deze zijn berisper was tweemaal getrouwd geweest, aan den drank verslaafd, en een dobbelaar. RATHERIUS erkent voorts in dit geschrift, dat God somtijds naar zijne lankmoedigheid toelaat, dat zelfs op den Apostolischen Stoel een, die meermalen is gehuwd geweest, een krijger, een mijneedige, een jager, speler of dronkaart geplaatst wordt; terwijl men zulk eenen, die de geheele Kerk tot schande strekt, niet wel om bescherming tegen eenen slechten Bisschop vragen kan. Verders breidt hij zich in het tweede gedeelte van dit geschrift breedvoerig uit over de onkuischheid der Geestelijken.

Op dezelfde wijze zijn zijne overige geschriften vervuld met klagten over de gebreken der Geestelijkheid; daar zijn van hem ook nog eenige *Predikatien* overig, en een *Brief over het Avondmaal*, andere schriften van hem zijn verloren, of schuilen nog hier of daar in Handschriften in de Bibliotheeken. SIEGBERT van *Gemblours* (*) noemt hem een' man van verwonderenswaardige vrijmoedigheid, en in der daad schijnt hij het wel gemeend te hebben, maar hij was te geweldig en te bitter, en het zedenbederf der Geestelijken te hoog gestegen, dan dat het zoodanige scherpheid dulden kon. Zijne ge-

(*) *De SS. Eccles. C.* 127.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

geleerdheid beſtond voornamelijk in eene uitgebreide belezenheid en kennis met vele goede Schrijvers, onder anderen met de Kerkvaderen en Kerkelijke werken, welke hij ook met ſmaak te paſſe wist te brengen; zijn ſtijl draagt ſporen van eene gelukkige navolging der oude *Romeinen*; maar wordt te dikwijls door harde woordvoegingen, onzuivere en nieuw, maar niet gelukkig, geſmeedde woorden, of andere gebreken, moeijelijk en duiſter.

PETRUS DAMIANI.

Met RATHERIUS had in de volgende XIde eeuw PETRUS DAMIANI veel gelijkheid, maar veel grooter aanzien. Deze werd in het jaar 1002 te *Ravenna* geboren. Zijne moeder was voornemens, omdat zij reeds een talrijk gezin had, hem te vondeling te leggen, maar werd door de vrouw van eenen Priester bewogen, om hem op te voeden. Zijne ouders vroeg verloren hebbende, werd hij van eenen zijner broederen wreed behandeld, zoodat hij, door alle gebrek gedrukt, de zwijnen moest hoeden; maar een ander broeder van hem, naar wien hij zich ook DAMIANI zal genoemd hebben, nam hem bij zich, en liet hem te *Ravenna*, *Faënza* en *Parma* ſtuderen. Zoo gelukkig ſlaagde hij hier in, dat hij welhaast een geliefd leeraar werd, en rijkdom roem en gunst der Vorsten won; maar nu overwoog hij, hoe welgevallig het aan God zijn zoude, indien hij alle deze vergankelijke goederen reeds in zijne jeugd aan hem opofferde; waarom hij, daar terſtond een begin mede makende, onder zijne kleederen een haren kleed aantrok, en zich in vasten, waken en bidden, oefen-

fende. Om de lusten der jeugd te bedwingen, ſtond hij midden in den nacht op, wierp zich naakt in eene rivier, tot zijne leden geheel verſtijfd waren, waar na hij, onder het opzeggen van Pſalmen, Kerken en andere heilige plaatſen rondging. Deze bijzonderheden verhaalt een leerling van DAMIANI, de Monnik JOANNES, die zijn leven beſchreven heeft (*), en die hier bij verſcheidene wonderen vermeldt, welke door DAMIANI zullen verrigt zijn.

Terwijl DAMIANI op het Monnikenleven bedacht was, gaven hem twee Monniken uit het omtrent het jaar 1000 geſtichte Klooster *Santa Croce d'Avellano* bij *Gubbio*, (het oude *Eugibium*,) in den Kerkelijken Staat, een bezoek. Deze verſterkten hem in zijn voornemen, en hij diende zich bij hun Klooster aan, waar van hij naderhand zelf de regelen beſchreven heeft (†), waar onder hij het volgende aanmerkt: dat de Monniken over elken van hunne Medebroeders, die overleed, zeven dagen vasteden; zeven kastijdingen, (*disciplinæ*,) met duizend bezemſtreeken ontvingen; zeven honderd kniebuigingen, (*metanoeæ*,) verrigten, dertig voorgeſchrevene Pſalmen opzingen, en dertig dagen na elkander de Miſſen voor de dooden vieren moesten. DAMIANI werd, zonder eenigen proeftijd, aangenomen, en oefende zich zoo ſtreng, dat hij zich eene ziekte op den hals haalde, welke reeds zijn verſtand be-

(*) DAMIANI *Opp. T. I. p. 1. ſq.*

(†) *Opusc. XIV. de ordine Eremitarum et facultatibus Eremi Fontis avellani T. III. Opp. p. 140.*

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814 tot 1073

begon te krenken. Vervolgens werd hij in zijn Klooster tot *Prior*, en daar na tot Abt aangesteld; ook deed hij wonderen, waar onder gemeld wordt het veranderen van water in wijn.

Na het jaar 1033, en de dood van Paus JOANNES XIX, vertoonde DAMIANI zich op grooter schouwplaats. Hij schreef aan deszelfs opvolger GREGORIUS VI, om hem te vermanen, de geldgierigheid der Bisschoppen te beteugelen, en bovenal den overspeligen, bloedschandigen, mijneedigen en roofzuchtigen Bisschop van *Pesaro*, en zijns gelijken weg te ruimen; in een' anderen Brief vermaande hij eenen ondeugenden Bisschop tot bekeering. Keizer HENRIK III schijnt ook hem geraadpleegd te hebben, toen hij, in het jaar 1046, drie scheurzieke Pausen liet afzetten, en in derzelver plaats CLEMENS II deed verkiezen; wien onze Abt zijne verpligting rondborstig onder het oog bragt.

Met gelijken ijver en vrijmoedigheid droeg hij den Paus LEO IX, die sedert het jaar 1049 regeerde, in een aan hem opgedragen Boek, (*Liber Gomorrhianus*) (*), de afschuwelijkste soorten van ontucht voor, die zelfs bij de Geestelijken in zwang gingen, benevens de noodzakelijkheid, om die onverbiddelijk streng te straffen. LEO prees zijn Boek ongemeen, maar voegde 'er bij, dat, alhoewel naar de Kerkelijke wetten, allen, die aan deze misdaad op eenige wijze schuldig waren, van Geestelijke ambten afgehouden moesten blijven, hij evenwel zul-

(*) *Opusc.* VII. *T.* III. *Opp. p.* 63-77.

zulken, die de lage trappen derzelven niet lang en niet met velen bedreven hadden, en daar over boete deeden, den toegang onder de Geestelijkheid niet verbieden wilde. In de laatſte jaren van DAMIANI ſchijnt ALEXANDER II niet zoo voordeelig van dit zijn Boek gedacht te hebben. Hij wist het hem, op eene ſlimme wijze, uit de handen te ſpelen, en ſloot het in zijne Boekenkas op, waarſchijnlijk, omdat hij de daar in voorkomende al te natuurlijke afſchilderingen der onnatuurlijke zonde als ergerlijk beſchouwde; waar over DAMIANI zich ten ſterkſten beklaagt, *in eenen Brief aan twee Kardinalen.*

DAMIANI, die, wegens zijne verkregene achting, het als zijn regt aanmerkte, om de Pauſen van zijnen tijd in het aangezigt te beſtraffen, betoonde ook zijn ongenoegen over den oorlog, welken LEO IX met de *Noormannen* voerde.

Doch, terwijl hij den Biſſchoppen en den Pauſen de waarheid zeide, verſchoonde hij ook zich zelven en zijne Monniken allerminſt. Bij dezen drong hij inzonderheid aan op de *vrijwillige geeſeling*, tot boete voor hunne overtredingen. Andere Kloosters, vele menſchen in de ſteden en op het platte land, volgden dit zoo driftig na, dat zij geloofden, dat zonder deze Apostoliſche ſlagenkastijding, (*Apostolicorum verberum disciplina*,) hunne zaligheid gevaar liep (*). Aanzienlijke mannen en vrouwen maakten van dit reinigingsmiddel, (*Purgatorii ge-*

(*) DAMIANI *Opusc.* XLIII. *de laude flagellorum Præf. T.* III. *Opp. p.* 308.

genus,) zeer gretig gebruik; en eene voorname weduwe verzekerde hem, daar door eene boete van honderd jaren verrigt te hebben (*). Hij verklaart dit zelf op eene andere plaats (†), op deze wijze, dat men zich zelven, bij het opzingen van tien Psalmen, duizend slagen met de roede gaf, drieduizend van welke slagen een jaar boete uitmaken. Hij prijst daar eenen Monnik van zijn Klooster, die deze vrijwillige zelfkastijding ten hoogsten trap dreef; maar hij vond tevens eenen anderen Monnik, die ze volstrekt verwierp, en dien hij zocht te bekeeren, gelijk ook eenige Geestelijken te *Florence*, die zoodanige geesseling voor iet ongehoords verklaarden; zijn bewijs is voornamelijk, dat CHRISTUS, de Apostelen en andere Martelaren gegeesseld zijn (§). Hij geeft ook in een ander geschrift verscheidene Godsdienstige oefeningen op, die in zijn Klooster gebruikelijk waren, en de reden, waarom zij op zekere tijden geoefend werden (**); hier heeft hij zeldzame dingen. Op Zondag moet eene Mis ter eere van de Engelen gelezen worden, opdat zij sterven en dooden beschermen, dewijl *alle zielen der overledenen* op Zondag van hunne straffen rusten, maar 's maandags weder in hunne ge-

(*) *Opusc.* L. *C.* 14. *l. c. p.* 342.

(†) *L.* I. *Ep.* XIX. *f. de Vita SS. Rodulphi Episc. Eugub. et Dominici Loricati C.* 8. *T.* II. *Opp. p.* 211.

(§) *L.* VI. *Ep.* XXVII. *T.* I. *p.* 99. *L.* V. *Ep.* VIII. *p.* 69.

(**) *Opusc.* XXXII. *de bono suffragiorum, et variis miraculis, præsertim B. Virginis C.* 3.

Digitized by Google

gevangenis keeren. Hier verhaalt hij, dat, in den omtrek van *Puteoli*, van zaturdag avond tot maandag morgen, lelijke vogels gezien worden, die zich uit zwarte en ſtinkende moerasſen op eenen berg verheffen, maar die 's maandags morgens, op het krasſen van eene groote rave, zich terſtond weder tot den volgenden zaturdag in dat water dompelen; welke vogels de zielen zullen zijn, die in de hel lijden; echter erkent hij, dat een Abt van *Monte Caſſino* deze verſchijning volſtrekt ontkende.

In het jaar 1057 of 1058 ſchonk hem Paus STEVEN IX de waardigheid van Kardinaal-Biſſchop van *Ostia*, doch moest hem, door het dreigen met de ban, noodzaken, om dezelve aan te nemen. DAMIANI nam echter dit ambt vlijtig waar, zoo door eenen dienst voor de Heilige Maagd voor te ſchrijven, als door zijn opzigt over de Geestelijken en lang en vlijtig te prediken. Hij ſchreef aan zijne Medekardinaal-Biſſchoppen eene waarſchuwing tegen pracht en *Simonie*, en vermaande hen tot ernst en deftigheid (*). Maar ziende, dat hij deze hooge Geestelijkheid niet kon verbeteren, en hier bij komende de wanordens over de verkiezing van eenen Paus, tot dat NICOLAUS II, in het jaar 1059, verkoren werd, zond hij dezen eenen langen Brief, in welken hij zijne waardigheid nederleide (†). Maar de Paus wilde zijn ontſlag niet aannemen, maar riep hem integendeel in het jaar 1059 op de Kerkverga-

(*) *Libr.* II. *Ep.* I. *T.* I. *p.* 24.

(†) *Opusc.* XIX. *de Abdicatione Episcop. T.* III. *p.* 184.

gadering te *Rome*. Hier ſpoorde DAMIANI den Paus aan, om meer ernst te gebruiken tegen de Bisſchoppen, die de verkeering met vrouwen aanhielden (*). Vervolgens bewees hij, gelijk wij gezien hebben, den Paus te *Milaan* goede dienſten, waar van hij zelf een verhaal heeft nagelaten (†).

Na de dood van NICOLAUS II, in het jaar 1061, was DAMIANI werkzaam, ten voordeele van Paus ALEXANDER II, tegen deszelfs partij CADELOUS of HONORIUS II, gelijk wij, in de Geſchiedenis der Pauſen, gezien hebben. Maar thans liet DAMIANI, na in het jaar 1062 een Pauſelijk *Gezantſchap* naar *Frankryk* waargenomen te hebben, zich niet langer terug houden, om zijne Kardinaal-Bisſchoppelijke waardigheid neder te leggen, wat ook zijn vriend, de vermaarde Kardinaal HILDEBRAND, en zelfs de Paus ALEXANDER II hier tegen zich ook mogten verzetten. Hij ſchreef aan hun beiden deswegens eene verantwoording (§). Hier in zegt hij onder anderen: „ Misſchien zal mijn vleijende *tijran*, (bedoelende HILDEBRAND,) die altijd met eene NERO's genegenheid medelijden met mij vertoond, mij met kinnebakſlagen geſtreeld, en om zoo te ſpreken, met arendsklauwen betast heeft, in de volgende klagten weder tegen mij uitbreken: „ Zie! hij „ zoekt

(*) *Opusc.* XVII. *de coelib. facerd. T.* III. *p.* 164-167.

(†) *Opusc.* V. *Act. Mediolan. de privil. Rom. Eccl. ad Hildebr. S. R. E. Card. Archidiac. T.* III. *p.* 31-35.

(§) *Opusc.* XX. *Apologeticus ob dimiſſum Episcopatum T.* III. *Opp. p.* 193-199.

Digitized by Google

„ zoekt een' ſluiphoek, en wil, onder voorwend-
„ ſel van boete, *Rome* vermijden; door ongehoor-
„ zaamheid lediggang winnen, en terwijl de overi-
„ gen krijg voeren, in de ſchaduw rusten." Dan ik antwoord aan mijnen *Heiligen Satan*, zoo als voorhenen de Kinderen *Rubens* en *Gads* aan MOZES: „ Wij zullen gewapend in den krijg trekken, „ tot dat de Kinderen *Israels* hun erfdeel bezitten, „ maar voor ons begeeren wij niets aan gene zijde „ der *Jordaan*, dewijl wij het onze reeds heb-„ ben." — Maar HILDEBRAND vergaf hem dezen afſtand *nooit*, dewijl de Kerk, *gelijk bij geloofde*, hem noodig had; en DAMIANI beklaagt zich meermalen over zijnen aanhoudenden toorn.

Uit zijn Klooster, in hetwelk hij alle pligten zoo ſtreng vervulde, dat hij ook handenarbeid oefende, waar van hij ſomtijds aan den Paus houten lepels ten geſchenk zond (*), liet hij niet na, zich met de belangen der Kerk te bemoeijen. Hij ſchreef tegen de gierigheid, *Simonie* enz. der Kardinalen (†). Hij vermaande en prees de Keizerin weduwe AGNES, Moeder van HENRIK IV, die eene bedevaart naar *Rome* deed (§). Hij ſchreef, op verzoek van den Abt van het Klooster *Monte Caſſino*, die zich ver-

(*) DAMIANI *Carm.* CLXXXIII-CLXXXV. *Tom.* IV. *Opp. pag.* 21.

(†) *Opusc.* XXXI. *contra philargyriam et munerum Cupiditatem Tom.* III. *pag.* 236-242.

(§) *Opusc.* LVI. *de fluxa mundi gloria et ſæculi deſpectione l. c. pag.* 372.

IV. BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

verbeeldde, dat hem van den Heiligen BENEDICTUS geopenbaard was, dat het gedurig inſlaan van den blikſem aldaar aan den nijd des Duivels was toe te ſchrijven, de herſtelling der vrijwillige geeſeling, en een ſtreng vasten voor (*). In het jaar 1063 ijverde hij, op eene *Synode* te *Rome*, tegen de *Kanunniken*. Op de *Synode* te *Mantua*, in het jaar 1064, weigerde hij te verſchijnen, maar bood den Paus ALEXANDER II bij zijne wederkomst eene verhandeling aan, over de redenen, waarom de Panſen zoo korten tijd den Stoel bekleeden, waar naar deze Paus *hem gevraagd had* (†). *In het jaar 1065* ſtreed hij op de *Synode* te *Rome* weder tegen de bloedſchandige huwelijken (§). Daar op ſchreef hij aan zijne Monniken, om de wereld geheel te verloochenen (**). Ook ontving de Paus weder vermaningen van hem in Brieven; in het jaar 1069 reisde hij, als Pauſelijk Gezant, naar *Duitschland*, om de echtſcheiding van HENRIK IV te verhinderen, maar tevens klaagt hij, dat hij voor alle deze dienſten ſlecht beloond werd (††).

De dood maakte in het jaar 1072 van dit werkzaam leven een einde. Men moet zeker 's mans ijver voor de hervorming van de zeden der Geeste-

(*) *Opusc.* XLIII. *de laude flagellorum C. 6.*

(†) *Opusc.* XXIII. *de brevitate vitæ Romanor. Pontiff. et divina providentia.*

(§) *Opusc.* VIII. *de parentelæ gradibus.*

(**) *Opusc.* XI. *Apologet. de contemtu ſæculi.*

(††) *Libr.* 1. *Ep.* XIV. *pag.* 10.

Digitized by Google

telijkheid, zijne vrijmoedigheid jegens Keizers en Pauſen, en zijne Godvruchtigheid erkennen; doch zijne geleerdheid was ſlechts zeer middelmatig; de oorſpronkelijke talen van den Bijbel verſtond hij niet; wijsgeerte en de vrije geest van onderzoek ontbrak hem geheel; van hier zijne ligt- en bijgeloovigheid (*). Zijne geloofsleere beſtond in het Kerkelijk zamenſtel, bijzonder over de Drieëenheid, zoo als dat ſedert de IVde eeuw tegen de Ketters was vastgeſteld (†). Hij ſpreekt dikwijls treffend van de bekeering, pligten, en zeden van den Christen, maar bederft weder alles door Monnikenvroomheid, en eigenwilligen Godsdienst. Hij was een ootmoedig vereerder van de Maagd MARIA; aan haar, aan de Apostelen, Martelaren en andere Heiligen, zijn de meesten van zijne Predikatien gewijd (§). In eene derzelven (**) leest men: dat God zelf door de ſchoonheid der Heilige Maagd tot eene hevige liefde jegens haar ontſtoken was geworden; dat hij daar op zijne Engelen zamengeroepen, en hun de verborgenheid van der menſchen ver-

(*) In eenen Brief aan den Abt DESIDERIUS van *Monte Caſſino* ſchreef hij zijn *Opusc.* XXIV. *de variis miraculoſis narrationibus, addita ſimili Disputatione de variis apparitionibus et miraculis T.* III. *p.* 256-264.

(†) *Opusc.* I. *de fide Catholica ad Ambroſium Tom.* III. *Opp. pag.* 1-9.

(§) *Sermones juxta menſium ordinem diſtributi Tom.* II. *pag.* 1-220.

(**) *Serm.* X. *de Annuntiatione B. V. M. p.* 22.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

verlosſing bekend gemaakt; en vervolgens GABRIEL met eenen Brief aan de Maagd gezonden had, waar in haar dit alles uitdrukkelijk verklaard werd. Hoedanige godgeleerde vragen hij met andere Monniken opgeworpen, en hoe zeldzaam hij die beantwoord hebbe, kan zijn geſchrift: *Liber Dominus Vobiscum* (*) getuigen. Men was twijfelachtig, of een Monnik, in zijne Cel alleen biddende, de aanſpraak: *de Heere zij met ulieden!* en dergelijke, gebruiken, en of hij zich zelven antwoorden mogt, dan niet? DAMIANI beantwoordt deze vraag bevestigender wijze, *want de Kerk bevat vele perſonen in eenen*; het misoffer wordt gebragt voor alle geloovigen, alſchoon 'er maar één tegenwoordig is enz.

Evenwel kende deze man de wereld en de menſchen vrij wel; ook bezat hij geſchiktheid, om gewigtige zaken te beſturen. Hij had veel aanleg tot boert en ſpotten, gelijk uit verſcheidene van zijne gedichten blijkt; met dezelve vervolgde hij voornamelijk bijtend zijnen magtigen en trotſchen vriend HILDEBRAND; zie hier een voorbeeld (†):

Papam rite colo; ſed te proſtratus adoro;
Tu facis hunc Dominum; te facit iste Deum.

Hij is in de Roomſche Kerk nooit *gecanonizeerd*, maar wordt toch door zijne Levensbeſchrijvers als een Heilige geprezen. Zijne werken zijn door KONSTANTINUS CAJETANUS, eenen Italiaanſchen Abt der

(*) *Opusc.* XI. *Tom.* III. *p.* 96-106.
(†) *Carm.* CXCV. *de Papa et Hildebrando.*

der *Benedictyner* Congregatie van *Monte Caſino*, in IV Deelen in Folio, en een aanhangſel, het eerst te *Rome* ſedert het jaar 1606 uitgegeven, en deze uitgave naderhand meermalen herdrukt. IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt.

De twee voornaamſte buitenſporigheden, welke DAMIANI in de Geestelijkheid van zijnen tijd zoo ſtreng vervolgde, waren hunne onkuischheid of *Concubinaat*, het houden van *Bijzitten*, en *Simonie*, welke als twee Ketterijen beſchouwd werden, het eerſte als de Ketterij der *Nicolaïten*, het andere als de Ketterij van SIMON den Tooveraar, die geld bood, om de gaven des Heiligen Geestes te verkrijgen. na C. G. Jaar 814. tot 1073. Concubinaat en Simonie der Geestelijkheid

Niet zelden betrok men een eerlijk huwelijk der Geestelijken mede onder het woord *Concubinaat*, hetwelk eigenlijk het houden van bijzitten te kennen geeft, omdat het huwelijk aan hun geheel verboden was, uitgezonderd aan eenige lager Geestelijken, aan welken het nog werd toegelaten. Reeds in het voorgaande Tijdperk was door Kerkvergaderingen aan de Bisſchoppen en hunne Geestelijken verboden, eenig vrouwsperſoon, behalve hunne naastbeſtaanden, bij zich te laten wonen. Dit verbod werd thans niet alleen herhaald, in Kerkvergaderingen, maar zelfs op de vergadering te *Ments*, in het jaar 888, uitgeſtrekt tot de naastbeſtaanden zelven, omdat ſommige Geestelijken ook met dezen, zelfs met hunne zusters, kinderen verwekt hadden (*), zonder dat men, naar het ſchijnt, wilde be- Huwelijken der Geestelijken verboden.

(*) *Ap.* HARD. *T.* VI. *P.* I. *p.* 406.

begrijpen, dat het verbod van het huwelijk zoodanige buitenſporigheden ten gevolge moest hebben.

Eenigzins billijker had de Griekſche Kerk bepaald, dat de huwelijken der Priesters en minder Geestelijken in eere gehouden werden, welke zij hadden aangegaan, voordat zij in dezen ſtand getreden waren. Bij het uitberſten der twisten tuſſchen de Oosterſche en Westerſche Kerken, verweet FOTIUS de Patriarch, onder anderen, dit aan de laatſte, dat zij het huwelijk der Priesteren verfoeide, waarom men bij haar zoo vele kinderen vond, wier vaders *men niet noemen mogt* (*). *De toenmalige* Paus NICOLAUS *I* ſchreef daarom aan HINCMAR van *Rheims* en de andere Aartsbisſchoppen in het *Westfrankiſche* Rijk, zij zouden over het beantwoorden dezer tegenwerping raadplegen, en hem hun beſluit toezenden (†). Dezen droegen aan ſommigen op, om verantwoordingen tegen de *Grieken* op te ſtellen; van dezen zijn 'er nog twee overig, eene van den vermaarden RATRAMNUS, Monnik te *Corbie: Contra Græcorum oppoſita, Rom. Eccleſiam infamantium Libri IV.* (§) De andere van ÆNEAS, Bisſchop van *Parys*, ſedert het jaar 853. *Liber adverſus Græcos* (**). De nieuwbekeerde Christenen in *Bulgarië* raadpleegden Paus NICOLAUS I, of zij eenen gehuwden Priester behoor-

(*) *In Photii Epistt. n.* 2. *p* 47.

(†) *Nicol.* I. *Ep.* LXX. *in* LABB. *Conc. T.* VIII. *p.* 468.

(§) *Ap.* DACHER. *Spicil. Tom.* I. *pag.* 63.

(**) *Ibid. pag.* 113.

Digitized by Google

hoorden te onderhouden en te vereeren, dan of zij hem moesten afzetten? Hij antwoordde: dat zoodanigen zeker te beſtraffen waren, maar dat zij hen echter moesten dulden, dewijl JEZUS zelfs eenen JUDAS onder de Apostelen geduld had. Doch tevens vermaant hij hen, dat zij, als Leeken, volſtrekt niet te oordeelen hadden over hunne Prieſters, maar dit aan de Biſſchoppen alleen moesten overlaten.

Aanmerkelijke Brief van ULRICH, Biſſchop van Augsburg.

Dit verbod van het huwelijk was zeker velen der Geestelijken tegen de borst; maar de lager Geestelijkheid durfde 'er niet tegen ſpreken; en de Biſſchoppen, *die reeds lang gewoon waren*, in den ongehuwden ſtaat heiligheid te ſtellen, en daaromtrent zelve geboden te geven, vonden in hunnen rijkdom en Vorstenſtand, dien zij thans bezaten, vergoeding. Anderen waren gemoedelijk en geneigd tot Monnikenvroomheid, zoodat zij zich aan deze geſtrengheid zonder tegenſpraak onderwierpen. Des te merkwaardiger derhalve is een Brief van ULRICH, Biſſchop van *Augsburg*, aan den gemelden Paus NICOLAUS, in welken hij zich ten ſterkſten tegen dit verbod van de huwelijken der Geestelijkheid uitlaat, en welken FLACIUS het eerst heeft uitgegeven te *Maagdenburg* in het jaar 1550 in 8vo, en naderhand in zijnen *Catalogus testium veritatis* (*).

ULRICH ſchrijft daar in aan den Paus, dat hij op het vernemen van zijn verbod door vrees en droef-

(*) Men vergel. FABRIC. *Bibl. Lat. med. et infim. Latinit. T.* III. *p.* 305. *et T.* VI. *p.* 215.

droefheid was aangedaan; hij onderrigt hem, dat God onder het Oude Testament den Priesteren het huwelijk nooit verboden heeft; noch CHRISTUS, noch de Apostelen; integendeel wilde de Apostel, dat elk man zijne eigene vrouw zal hebben, om hoererij en onkuischheid te vermijden; dat het een leugen en huichelarij is, dit enkel van de Leeken te willen verſtaan, daar de Apostel zelfs van den Bisſchop vordert, dat hij eener vrouwe man zij. Hij merkt aan, dat 'er geen zoodanig verbod tot in de IVde eeuw te vinden is. GREGORIUS *de Groote* had wel het huwelijk der Geestelijken verboden; *maar nadat hij in zijn vijver had laten visſchen*, en uit denzelven 6,000 kinderhoofden waren opgehaald, had hij van zijn verbod berouw gehad, en prees nu veel meer den raad der Apostelen aan, met de bijvoeging: het was beter te trouwen, dan gelegenheid te geven tot moorden. Vervolgens bewijst hij den Paus, dat hij geen regt heeft, om hier omtrent te gebieden en te dwingen. Wat konden menſchen dwazer en meer den Goddelijken vloek waardig doen, dan wanneer Bisſchoppen *en andere Geestelijken van de verderfelijkſte wellusten* geen afgrijzen ondervonden, terwijl hun de kuiſche huwelijken der Geestelijken iet ſtinkends waren? — En hier bij voegden zij nog die ſchandelijke ontſchuldiging, dat het beter was, zich heimelijk met meer te vermengen, dan openlijk met ééne gebonden te zijn enz.

Men heeft wel de echtheid van dezen Brief willen loochenen, maar dat hij in vele Handſchriften bewaard is gebleven, toont ten minſten, dat hij lang voor

voor de XVIde eeuw gekend en voor geloofwaardig gehouden is. Ook is 'er een berigt van BERTHOLD, een Priester te *Costnitz*, tegen het einde der elfde eeuw, die in zijn vervolg op de Chroniek van HARMAN *den Gebrekkelijken* verhaalt, dat GREGORIUS VII op eene vergadering van het jaar 1073 zoo wel dezen Brief van ULRICH, als alles, wat tegen den ongehuwden ſtaat der Geestelijken voor dezen beſloten of geſchreven was, verworpen heeft. In later tijden heeft MANSI nog zijn werk gemaakt, om de echtheid van dezen Brief te beſtrijden, voornamelijk om het vertelſeltje van 6,000 kinderhoofden; maar behalven, dat men *in een Handſchrift* leest: *plusquam millia infantum*, en de giſſing, dat men misſchien lezen moet, *fexcènta* of *fexaginta*, hoe het zij, dit zou nog den geheelen Brief niet onecht maken; ook ſtelt MANSI zich bij ſlot gerust, dat toch, al mogt ook de een of ander Biſſchop getwijfeld hebben, of men aan de Geestelijkheid het huwelijk niet moest veroorlooven, evenwel alle Pauſen en de Kerkvergaderingen, die hen volgen, het tegenovergeſtelde gevoelen begunſtigd hebben.

ADRIAAN II, die in het jaar 867 NICOLAUS I op den Pauſelijken Stoel opvolgde, heeft, naar alle waarſchijnlijkheid, als Priester bij zijne vrouw nog kinderen verwekt, dewijl zijne dochter geſchaakt werd, toen hij 75 jaren oud was, zoo als wij in zijne Geſchiedenis gezien hebben. Evenwel gebood om dezen tijd de Sijnode te *Worms* in het jaar 868 alle Geestelijken tot de Onderdiakenen toe, zich, op ſtraffe van afzetting, van hunne vrouwen volſtrekt

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

te onthouden. In andere oorden van *Duitschland* trouwden de Priesters omtrent het jaar 936 nog openlijk, dewijl wij daaromtrent een gebod hebben van den Paus LEO VII (*). Streng was het beſluit van eene Sijnode in het jaar 952 te *Augsburg* gehouden, gebiedende zelfs den lagen Geestelijken, ongehuwd te blijven.

Bemoeijingen van DUNSTAN in Engeland omtrent het huwelijk der Geestelijken.

In ſommige landen, voornamelijk in *Engeland*, verwekte toch de poging, om de Geestelijkheid van het huwelijk te berooven, vele opſchuddingen. In *Engeland* was DUNSTAN, omtrent het midden der Xde eeuw, inzonderheid werkzaam, om *het huwelijk der Geestelijken tegen te werken.* DUNSTAN, die vroeg in den Geestelijken Staat getreden was, had in zijne jongere jaren den naam van een buitenſporig leven; maar dezen wischte hij dra uit, door de uiterſte ſtrengheid van Monniksoefeningen. Hij ſloot zich in eene Cel of Kluis op, die zoo klein was, dat hij 'er niet regt op in ſtaan, noch liggende zijne leden uitrekken kon. Voornamelijk kreeg hij den naam van eenen Heiligen, toen hij zijn verhaal mededeelde van zijn *gevecht met den Duivel*, die hem *in zijne Godsdienſtige* aandacht ſtoorde. Koning EDMUND, die ſedert het jaar 941 over *Engeland* regeerde, ontbood hem aan zijn Hof, hij was toen Abt van *Glaſtonbury*, en gebruikte hem in ſtaatszaken. EDRED, die in het jaar 946 op den troon kwam, ſtelde een zoo groot vertrouwen op hem, dat DUNSTAN eigenlijk Koning was. Al ſpoe-

(*) *Ap.* HARD. *Tom.* VI. *P.* I. *pag.* 479.

ſpoedig begon deze Abt de ambten der Priesteren met zijne Monniken te bezetten, onder voorwendſel, dat de Priesters veelal aan den drank en dartelheid overgegeven waren, en bijzitten hadden; alhoewel deze in der daad bij de meesten hunne echte vrouwen waren. Toen EDWY in het jaar 954 de regering aanvaardde, verloor DUNSTAN zijn aanzien, en werd uit het rijk gebannen, omdat hij weigerde, rekening te doen van gelden, onder de vorige regering uitgegeven. Maar kort daar na ontſtond 'er een oproer, en DUNSTAN was aan het hoofd eener partij, welke den Koning noodzaakte, zijnen Broeder EDGAR, die *dertien jaren* oud was, tot rijksdeelgenoot aan te nemen. DUNSTAN kwam in *Engeland* terug, en aanvaardde in het jaar 955, waar in de Koning EDWY ſtierf, de regering over geheel *Engeland* in naam van den onmondigen EDGAR. Thans kreeg hij het Bisdom van *Worcester*, vervolgens ook dat van *Londen*, en eindelijk in het jaar 961 het Aartsbisdom van *Canterbury*. EDGAR bleef ſteeds de vriend en begunſtiger der Monniken, aan welke hij de Proven en Kloosters terug gaf, welke zijn Broeder aan de Priesters had overgegeven. In het jaar 964 gebood hij, dat de Geestelijken, (*Clerici*,) verſtoken zouden zijn van hun regt op het Klooster, waar OSWALD, Bisſchop van *Worcester*, Monniken geplaatst had, omdat, zegt hij, de Geestelijken liever, met verlies van hunnen ſtaat en ambt, hunne echte vrouwen hadden willen aanhangen, dan God kuisch en eerbaar en naar de Kerkelijke voorſchrif-

ſchriften dienen (*). In het jaar 969 beriep hij eene algemeene vergadering van zijne Biſchoppen, welke de Koning in eene aanſpraak, misſchien door DUNSTAN opgeſteld, beſtrafte, dat zij door hunne toegevendheid de ſchuld hadden van het verfoeijelijke leven der Geeſtelijken, hetwelk hem bekend gemaakt was. Hij wilde zwijgen, dat zij hun hoofd niet behoorlijk lieten ſcheeren, in de gedaante van eene kroon, maar hunne onachtzaamheid omtrent den Godsdienſt was groot; zij kwamen tot de Mis bijeen, als tot een ſpel en kortswijl; in braſſen, dronkenſchap en ontucht waren zij zoo ſporeloos, dat men hunne woningen meer voor hoerhuizen en vergaderplaatſen van Toneelſpelers mogt houden, waar dobbelen, danſen en zingen tot den middernacht toe in zwang ging. Dus werden de goederen der Koningen, en de aalmoezen der armen verſpild. De Koning ſpoorde voorts de Biſchoppen tot meer ijver aan; hij had het zwaard van KONSTANTYN, zij van PETRUS; deze beiden mogten zich vereenigen, om het heiligdom des Heeren te reinigen (†). Hoe zeer wij gelooven, dat 'er groot onderſcheid was tuſſchen de levenswijze der Prieſteren en de ſtrengheid der Monnikenvroomheid, mag men toch denken, dat in deze aanſpraak des Konings hun-

(*) EDGARI, *Reg. Anglor. Charta de Oswaldeslaw, hoc est, de ejiciendis Clericis uxoratis, et introducendis Monachis, ap.* HARD. *T.* VI. *P.* I. *p.* 637.

(†) *Orat. Edgari Regis ap.* HARD. *l. c. p.* 673.

hunne zeden zoo veel mogelijk zwart gemaakt zijn, dewijl het groote oogmerk was, de gehuwde Priesters te verdringen; en dit oogmerk werd ook bereikt, door het besluit dier vergadering, dat alle *Kanunniken*, Priesters, Diakenen en Onderdiakenen of kuisch, (dat is ongehuwd,) leven, of hunne Kerken verlaten zouden. Merkwaardig is het, dat deze ijver des Konings een deel uitmaakte der boete hem door DUNSTAN opgelegd, omdat hij eene Non verkracht had (*).

Na de dood van EDGAR, in het jaar 975, bragt DUNSTAN, zonder de uitspraak der Grooten af te wachten, 's Konings *minderjarigen* Zoon EDUARD in de Kerk, en kroonde hem, dewijl hij zich weder, bij deszelfs minderjarigheid, den grootsten invloed op de regering beloofde. Maar de getrouwde Priesters hoopten insgelijks op verzachting. Doch nu kwamen zelfs wonderen aan DUNSTAN te hulp. Als op de Sijnode te *Winchester* in het jaar 975 de gevoelens tusschen de Geestelijken en Monniken verdeeld waren: zeide een *Crucifix* overluid, dat het Gods wil was, de Monniken te behouden. Drie jaren daar na werd eene andere vergadering te *Calne* gehouden. Onverziens stortte hier de grond van de zaal in, en alle aanwezenden werden beschadigd; alleen de stoel van DUNSTAN bleef vaststaan: een wonder, hetwelk niemand bestond te ontkennen, hoewel het zeldzaam luidt, dat hij den Koning dezen

(*) *Concil. Angl. a Dunstano Archiep. adversus clericos conjugatos ibid. pag.* 675-679.

IV DEEL II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

zen dag terug hield, om deze vergadering bij te wonen. Ondertusschen veranderde de toestand van *Engeland* grootelijks, nadat ETHELRED II in het jaar 978 den troon beklommen had. De *Deenen* verwoestten het eiland, en werden meesters van het grootste gedeelte van het Rijk. Door deze algemeene ellende hielden de twisten der Monniken met de Geestelijken op; de eersten en hun beschermheer DUNSTAN, genoten weinig achting meer van de Grooten, en DUNSTAN overleed, diep vernederd, in het jaar 990. Men vereerde hem spoedig als eenen Heiligen; schoon men hem niet vrij kan *spreken van* tomelooze heerschzucht, *geest van* vervolging, en zelfs van het vermoeden van streeken en kunstgrepen. Na zijn dood werden de gehuwde Geestelijken in *Engeland* zachter behandeld. Omtrent het jaar 1009 onder Koning ETHELRED, verzocht eene Kerkvergadering te *Enham* gehouden, de Priesters slechts zeer nadrukkelijk, dat zij uit gehoorzaamheid aan God de kuischheid in acht nemen, en zich daar door tegen zijnen toorn beveiligen zouden (*). Omtrent op gelijke wijze bekrachtigde KNUT *de Groote* dit besluit te *Winchester* in het jaar 1032 (†).

Getrouwde Geestelijken in Italie.

Zelfs onder het oog der Pausen, in *Italië*, waren met het begin der XIde eeuw de huwelijken der Geestelijken, en misschien ook bij velen uit dezelven, de gewoonte, om bijzitten te houden, nog zeer uitgebreid. BENEDICTUS VIII klaagde hier sterk over,

(*) *Concil. Aenham. ap.* HARD. *l. c. pag.* 775.

(†) *l. c. pag.* 898.

over, en merkte het aan als eene oorzaak van de verarming der Kerk, alzoo deze Priesters de goederen der Kerk aan hunne kinderen toedeelden (*), en op zijn voorstel werd besloten, dat alle kinderen van zulke Priesters, als lijfeigenen der Kerk, zouden aangemerkt worden, hetwelk ook door HENRIK II bekrachtigd werd (†). Dergelijke besluiten werden, ten dezen tijde, ook in *Frankryk* en *Spanje* genomen. NICOLAUS II verbood op eene *Synode* te *Rome*, in het jaar 1059, ieder een, eenen Priester, die eene *bijzit* hield, onder welke benaming de Paus, gelijk de Schrijvers, die aan hem gehecht zijn, ook *echte vrouwen* verstond, of die met een vrouwspersoon woonde, de Mis te hooren lezen; ook verbood hij aan de hooger Geestelijken, die bijzitten hielden, alle Godsdienstige verrigtingen (§). Op deze Pausselijke wet beriep zich in het jaar 1060 de Kerkvergadering te *Tours*, dezelve op nieuw herhalende (**).

Schandelijke handel te Milaan.

Maar de Geestelijkheid van *Milaan* betoonde zich niet zoo gehoorzaam. Reeds sedert het jaar 1056 was daar eene sterke beweging ontstaan wegens de Geestelijken, die in het huwelijk leefden, en die hunne ambten bij koop bezaten. Een Diaken aldaar, ARIALD, verbond zich (††) met eenen aanzien-

(*) In de Kerkvergadering te *Pavia* tusschen de jaren 1012 en 1022. *ap.* HARD. *l. c. p.* 803.

(†) *p.* 814, 815. (§) *Ib. p.* 1062. (**) *p.* 1073.

(††) Volgens verhaal van eenen tijdgenoot ARNULPH *in Hist. Mediolan. Libr.* III. *Cap.* 8.

Digitized by Google

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

zienlijken Leek; dien echter anderen ook voor eenen Geestelijken houden, LANDULF, om deze beide gewoonten te vernietigen, welke hun even ſtrafwaardig voorkwamen. Ondertusſchen waren zij beiden werktuigen (*) van ANSELMUS van *Badagio*, Bisſchop van *Lucca*, die, jaloersch op de toejuiching, welke de Diakenen te *Milaan* op hun prediken hadden, met hevigheid in deze woorden uitberstte: „ Gewis, indien niet alle Priesters en Diakenen van deze ſtad vrouwen hadden: dan zouden zij in het prediken en in andere goede zeden heel knappe lieden *zijn!*" LANDULF was verſtoord op *de Geestelijkheid* te *Milaan*, *omdat zij hem* niet gunſtig was, daar hij naar het Aartsbisdom van *Milaan* trachtte; ARIALD was voor den Aartsbisſchop WIDO, in tegenwoordigheid van vele Priesters, van eene grove misdaad overtuigd, en haatte haar daarom, en om andere redenen. Zich met eede aan ANSELMUS verbonden hebbende, dat zij de Geestelijkheid van *Milaan* zouden aanvallen, maakte LANDULF daar méde eenen aanvang, door het volk tegen de Geestelijkheid op te *hitſen*, *als* beſmet met de *Ketterij der Nicolaïten* en van SIMON den Tooveraar. Ook beklom ARIALD den Kanſel, en ſtookte het landvolk in zeer onbehouwene uitdrukkingen aan, om niet langer te dulden, dat hunne Priesters hunne echte vrouwen behielden. Zijne Toehoorders, zoo wel als de Priesters, ſtonden verbaasd,

(*) Volgens eenen anderen gelijktijdigen Schrijver LANDULFUS *Senior Hist. Mediol. L.* III. *C.* 4.

baasd, vergeefs poogde de Aartsbisſchop hen met zachtheid te overreden; men kwam welhaast tot dadelijkheden, en een Priester, ANSELMUS genoemd, ſloeg ARIALD in het gezigt, toen deze 'er voor uitkwam, dat hij de ſtad tegen zijnen ſtand ophitſte. De beiden oproerſtokers werden woedende, en het volk in den Schouwburg te hoop geroepen hebbende, ontvlamden zij hetzelve, door ſchelden op de levenswijze der Priesteren, zoodanig, dat het gemeen op derzelver huizen aanviel, die plunderde, en de Priesters met derzelver huisgezinnen mishandelde.

De Geestelijkheid van *Milaan* beklaagde zich over dit geweld bij *den toenmaligen* Paus STEVEN IX. De beide ſtichters dezer onrusten kwamen ook te *Rome*, en offchoon een aanzienlijke Geestelijke, STEVEN genoemd, zich in een aanſpraak aan den Paus tegen hun verklaarde, zond de Paus evenwel ARIALD zelven, den bovengemelden Bisſchop van *Lucca*, ANSELMUS, en den Aartsdiaken HILDEBRAND naar *Milaan*, waar reeds moord en doodſlag plaats hadden. Alzoo deze Afgevaardigden niets konden verrigten, beriep de Aartsbisſchop van *Milaan* WIDO, op Pauſelijken last, in het jaar 1057 of 1058 eene Sijnode te *Fontaneto*, eene kleine ſtad in het *Milaneeſche*, voor welke ARIALD en LANDULF gedaagd, en niet verſchijnende, in den ban gedaan werden, waar van de Paus hen echter terſtond onthief.

Eindelijk zond NICOLAUS II, waarſchijnlijk in het jaar 1059, den Kardinaal DAMIANI en den meergemelden ANSELMUS naar *Milaan*, wanneer DAMIANI, gelijk wij in de Geſchiedenis van dezen Paus ver-

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

haald hebben, niet alleen te wege bragt, dat de Kerk van *Milaan* zich aan de *Roomsche* Kerk onderwierp, maar ook dat de Aartsbisschop WIDO de gewaande *Nicolaïtische* Ketterij, dat is, de huwelijken der Priesteren, veroordeelde, en beloofde, de Priesters van hunne echte vrouwen, zoo wel als van hunne bijzitten, op alle mogelijke wijze, te zullen aftrekken.

Hier mede echter waren de onlusten in gemelde stad nog lang niet bedaard. De tegenpartij der Geestelijkheid kreeg aan HERLEMBALD, Broeder van LANDULF, *eenen nog heviger aanvoerder. Aan dezen* zond Paus ALEXANDER *II, de reeds* meergemelde ANSELMUS, Bisschop van *Lucca*, in het jaar 1061, het vaandel van den Heiligen PETRUS, om met hetzelve de Pausselijke partij tegen de gewaande Ketters te beschermen, hetwelk hij ook achttien jaren vol hield, met geweld tegen de Priesteren te plegen. Deze Kerkelijke held hield ook een openbaar gesprek tusschen de geleerdste en ijverigste leden der beide partijen, maar daar in te kort schietende, *ging hij* voort, de Priesters te *mishandelen. Eindelijk* reisde ARIALD *naar Romè*, en maakte den Aartsbisschop WIDO of GUIDO bij den Paus zoo zwart, dat deze denzelven in den ban deed, in het jaar 1066. ARIALD maakte dit te *Milaan* bekend, waar op het graauw den Aartsbisschop aanviel, als hij in de Kerk wilde gaan, hem met stokken bijna doodsloeg, en zijn paleis plunderde. Thans besloten eenige fatzoenlijke lieden te *Milaan*, deze schendaad te straffen, en ARIALD als den stichter ontdekt hebben-

bende, doodden zij hem. Maar in het volgende jaar ſtelde de Paus dezen verkeerden ijveraar onder de Heiligen, terwijl HERLEMBALD voortging, zich met onſtuimigheid tegen de Geestelijken aan te kanten. Eindelijk beſloot de Aartsbisſchop GUIDO, warsch van zoo veel verdriets, in het jaar 1069 zijne waardigheid af te ſtaan, ten behoeve van GOTTFRIED, Onderdiaken en Kanunnik van de Metropolitaankerk te *Milaan*, met goedkeuring van HENRIK IV. Doch GOTTFRIED werd door den Paus in den ban gedaan, en door de plunderingen van HERLEMBALD, van zijne inkomſten beroofd. Dewijl hij nu zijne belofte aan GUIDO niet voldoen kon, verzoende deze zich met zijnen vijand HERLEMBALD, waar na hij in het jaar 1071 in een Klooster te *Milaan*, half als een gevangene, overleed. Dit alles volgens het verhaal van Tijdgenooten, tegen welken een *Milaneesch* Geestelijke vergeefs de eer van ARIALD en HERLEMBALD, als Heiligen en wonderdoeners, in een afzonderlijk Boek heeft zoeken te redden (*).

Huwelijken der Priesters in de Griekſche Kerk

In de *Griekſche* Kerk konden zoodanige onrusten niet ontſtaan, alzoo men in dezelve gematigder dacht omtrent de huwelijken der Geestelijken; alleen mogten dezen, nadat zij ingewijd waren, geen huwelijk aangaan, maar een te voren aangegaan huwelijk kon als wettig aangemerkt worden. Op het einde der IXde

(*) JO. PETR. PURICELL. *Tractatus, quo SS. Martyres, Arialdus, Alciatus et Herlembaldus Cotta, Mediolanenſes, veritati ac luci reſtituuntur.*

Digitized by Google

IXde eeuw, ſtond het den Priesters, zelfs nog twee jaren na hunne wijding, vrij, te trouwen, waar in echter Keizer LEO (*) verandering maakte. In eene andere wet (†) echter ſchafte hij eene wet van JUSTINIANUS af, volgens welke een hooger Geestelijke trouwende uit zijnen ſtand gezet moest worden. LEO verordende, dat zulk een enkel zijn ambt zou verliezen, en tot lager Kerkedienſten moest gebruikt worden. In de twisten tusſchen de Griekſche en Latijnſche Kerk, in het midden der XIde eeuw ontſtaan, kwam dit ſtuk ook ter baan, en werd van wederzijden niet zonder drift behandeld, zoo als blijkt uit de geſchriften van den Kardinaal HUMBERT *contra Græcorum calumnias* (§), en van eenen Griekſchen Monnik NICETAS PECTORATUS *contra Latinos* (**).

Verbodene huwelijken onder de Leeken.

Niet alleen dat de *Paus* en *Bisſchoppen* het huwelijk aan hunne medebroederen, de Geestelijkheid, verboden, maar men maakte hetzelve ook voor de *Leeken* meer en meer bezwaarlijk, door de reeds ſedert eenige eeuwen gezochte hindernis van *Geeſtelijke verwantſchap*, of betrekking van *Dooppeeten* en *Gevaders*, niet alleen te bekrachtigen, maar ook op meer dan éene wijze te bezwaren; terwijl men tevens de verbodene graden van eigenlijke namaagſchap

(*) *Conſtit.* III. *p.* 661. *inter ejus Novell. Conſtitutt. in Corp. J. Civ. ed. a.* 1740.

(†) *Conſtit.* LXXXX. *p.* 678.

(§) *In* CANIS. *Lectt. Ant. T.* III. *P.* I. *p.* 307.

(**) *Ibid. pag.* 312.

Digitized by Google

ſchap verder uitbreidde, dan in de burgerlijke wetten bepaald was (*).

Het waren niet alleen de buitenſporigheden van onkuischheid; waar onder men een wettig huwelijk mede begreep, welke men in dit Tijdperk in de Geestelijkheid zoo menigvuldig te beſtrijden vond, en welke men de Ketterij der *Nicolaïten* noemde, maar ook het koopen en verkoopen van Kerkelijke ambten, welke men voor de Ketterij van SIMON den Tooveraar verklaarde, oordeelende, dat men even daar door den Heiligen Geest met zijne gaven kocht en verkocht. In de eerſte tijden van het Christendom, toen het Leeraars- en Opzieners-ambt, ver van voordeelig te zijn, veel eer moeijelijk en gevaarlijk was, kwam het niemand in gedachten, hetzelve om geld te verkrijgen, maar reeds in de derde eeuw, als de Kerk in tijden van rust en veiligheid eenen meerderen bloeiſtand genoot, verboden de zoogenoemde *Apostoliſche* Regels, dat een Biſchop, Ouderling of Diaken zijn ambt om geld zou koopen, op ſtraffe van afgezet, en zoo wel als de geen, die hem gewijd had, uit de Kerkelijke gemeenſchap geſloten te worden. Evenwel hoort men ATHANASIUS, BASILIUS, CHRYSOSTOMUS en andere Kerkvaders in hunne ſchriften in het vervolg daar over klagen; inzonderheid verzette zich GREGORIUS *de Groote* ten krachtigſte tegen dit koopen van Kerkelijke ambten, gelijk hij ook de eerſte was, die

Simonie of het verkoopen van Kerkelijke ambten.

(*) J. H. BOHMER *in Jure Eccles. Protest. Tom.* IV. *Libr.* IV. *t.* 14. *pag.* 126. *enz.*

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

die 'er den naam van *Simonie* of Ketterij van SIMON aan gaf; en 'er verſcheidene ſoorten van onderſcheidde, (*munus a manu, a lingua, ab obſequio.*) Doch niettegenſtaande deze tegenkanting hield deze gewoonte ſtand, en vereischte telkens nieuwe beſluiten en nieuwe verboden. Nooit echter werd 'er over en tegen dezelve zoo veel geſchreven, als in de elfde eeuw, voornamelijk door den Kardinaal DAMIANI geſchiedde, die ook *Simonie* noemde, wanneer men, door de Vorsten en Hoven te vleijen, zich Bisdommen bezorgde, alſchoon men 'er ook *geen geld voor* betaalde. Men twistte *ook, of* de Geestelijken, die van *zulken* gewijd waren, die ſchuldig waren aan *Simonie*, andermaal gewijd moesten worden, hetwelk DAMIANI echter onnoodig keurde, in een geſchrift, hetwelk hij *Liber Gratiſſimus* noemde, omdat hij zich in hetzelve die genen aantrekt, die om niet, (*gratis*,) de wijding ontvangen hadden. Met dit al bleven de Geestelijke ambten nog ſteeds veil zoo in *Italië* als in andere landen, alhoewel ook de Kardinaal HUMBERT 'er een werk tegen ſchreef: *adverſus Simoniacos Libri III.* Inzonderheid waren in de jongere jaren van HENRIK IV, toen ADELBERT, Aartsbisſchop van *Bremen*, en een jonge Graaf WERNER het Staatsbeſtuur met malkanderen deelden, aan zijn Hof alle Bisdommen en Abdijen voor den meestbiedenden veil (*).

Rijkdom

De rijkdom der Geestelijken, die reeds in vorige eeu-

(*) LAMBERT. *Schafnaburg ad a.* 1063.

eeuwen zoo ſterk was toegenomen, wies in dit Tijdperk ten hoogſten, door de menigvuldige en rijke geſchenken van geld en goederen, en landerijen aan Kloosters en Kerken gedaan, bijzonder bij het oprigten van nieuwe Bisdommen en Aartsbisdommen, welke met overvloedige inkomſten moesten voorzien worden; ja in dit Tijdvak werden niet alleen zoodanige inkomſten, tienden, akkers, hoeven en landgoederen, aan de Geestelijken geſchonken, maar geheele Steden, Graafſchappen, Koninklijke tollen, munt, en andere landsheerlijke regten. In deze ſoort van giften en geſchenken was Keizer OTTO I zoo overvloedig, dat men aan deze milddadigheid zijnen naam gegeven, en ze *Ottonismus* genoemd heeft. Zijn Broeder BRUNO was Aartsbisſchop van *Keulen*, en Hertog van *Lotharingen*, maar tevens een man, die, wegens zijne uitmuntende begaafdheden en trouw jegens zijnen Broeder, zoodanige uitmuntendheid, zelfs naar ſtaatkunde gerekend, verdiende. Men heeft ook gedacht, dat OTTO, in deze ſoort van milddadigheid, ſtaatkundige bedoelingen had, daar hij geloofde, dat hij de Geestelijken beter onder zijne magt konde houden dan wereldlijke Grooten; en hoopte, de rust en vrede binnen 's lands daar door te zullen bevorderen, ſchoon het een en ander, indien dit zijne bedoeling geweest ware, hem bij de uitkomst gemist heeft. De Rijksleenen en goederen eens aan de Kerk geſchonken, keerden nooit weder aan den Staat terug, welke daar door grootelijks verzwakt werd; ook was de jaloersheid en nijd der Grooten tegen de

der Geestelijken. Geheele landen aan hun geſchonken.

Digitized by Google

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

de Geestelijkheid vaak oorzaak van verregaande onlusten en zelfs binnenlandsche oorlogen. De Keizers uit het *Sakſiſche* Huis volgden veelal het voorbeeld van OTTO I, en zelfs een Biſchop, DITMAR van *Merſeburg*, ſchreef (*) van OTTO II, dat hij daar in alle maat te buiten gegaan was, (*absque temperamento.*) HENRIK II, de laatſte Keizer uit dezen Stam, erkende eindelijk zelf deze door hem zoo vaak begane misſlagen; wanneer de Biſchop MEINWERK van *Paderborn* hem, door een onvoegzaam gedrag onder den Godsdienst, noodzaakte, hem een van *zijne* Kamergoederen te ſchenken, *zeide hij* tegen hem: „ De haat van *God* en alle de Heiligen „ moet u daar voor treffen, dat gij niet ophoudt, „ mij, door zulke giften en geſchenken, tot nadeel „ van het Rijk te plunderen." Maar de Biſchop antwoordde hem: „ Zalig zijt gij, HENRIK! en „ het zal u wel gaan, dewijl voor dit geſchenk u „ de hemel openſtaan, en uwe ziel met de Heiligen „ eeuwige vreugde genieten zal (†)." Ook is het merkwaardig, dat reeds velen, ten tijde van KAREL *den Grooten*, zeiden: dat de *Kerken* te veel goederen *hadden*; (*nimis rerum habere*;) maar dat het *Paryſche* Sijnode van het jaar 829 deze meening voor valsch verklaarde (§), dewijl een godzalig en aan de aardſche dingen niet verkleefde Biſchop

(*) *Chron. Libr.* III. *pag.* 341.

(†) *Vit. Meinwerci*, *Ep. Paderb. Cap.* 79. *in* LEIBN. *SS. Brunsv. Tom.* I. *pag.* 554.

(§) *Ap.* HARD. *Tom.* IV. *pag.* 1310.

ſchop, zelfs de allergrootſte goederen wel wist te beſteeden ter eere Gods en ten beste der Geloovigen.

In ons XIde Deel *Bladz.* 375. hebben wij gezien, hoe reeds in het voorgaande Tijdvak de Bisſchoppen wapenen gevoerd hebben, te veld getrokken zijn, en den krijg in perſoon hebben bijgewoond, hetwelk hun wel door de *Frankiſche* Vorſten, en inzonderheid door KAREL *den Grooten* werd verboden, gelijk ook in dit tegenwoordig Tijdvak, nog door LODEWYK *den Godvruchtigen* geſchiedde, terwijl RATHERIUS, DAMIANI, FULBERT, Bisſchop van *Chartres*, en meer anderen, dezen krijgszuchtigen geest in hunne ſchriften ten ſtrengſten afkeurden en beſtraften; maar niet te min, was het in deze eeuwen niet zeldzaam, Bisſchoppen als Veldoverſten te zien bevel voeren, in veldſlagen vechten, en als ſoldaten ſneuvelen. In den oorlog tuſſchen de Zonen van LODEWYK *den Godvruchtigen* voerde OTGAR, Aartsbisſchop van *Mentz*, eenen krijgshoop aan den *Rhyn* aan (*). DITMAR gewaagt (†) van eenen Bisſchop van *Regensburg*, MICHAEL, die in eenen veldſlag tegen de *Hongaren* zwaar gewond, en met een afgehouwen oor op het ſlagveld lag; maar die nog zijne krachten inſpande, wanneer een *Hongaar*, die naast hem lag, hem meende te dooden, en denzelven na lange worſteling ombragt; dus ook van eenen Bisſchop van *Minden*,

Bisſchoppen trekken zelve in den krijg.

(*) NITHARD *de diſſens. filior. Ludov. Pii Libr.* IV. *ap.* DUCHESNE *Tom.* II. *pag.* 373.

(†) *Chron. Libr.* II. *pag.* 336.

IV BOEK II Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 814. tot 1073

den, die met het kruis in de hand de ſoldaten tegen de *Slaven* aanvoerde (*), en van den Biſſchop ADELBOLD van *Utrecht*, die dapper genoeg voor zijne goederen vocht (†). Ook bekent hij (§), dat men de Geestelijken, op eenen veldtogt tegen de *Deenen*, in hunne krijgskleeding hebbe uitgelagchen. Als OTTO II in het jaar 983 eenen veldſlag tegen de *Grieken* verloor, ſneuvelde in denzelven de Biſſchop van *Augsburg*, met vele andere Biſſchoppen (**). Ook was HERIBERT, Aartsbiſſchop van *Milaan*, een der Veldheeren van KOENRAAD II, toen deze, in het jaar 1034, met twee legers *in het* Rijk van *Burgondië viel* (††).

Zoo geheel was de Leeraars- en Opzienersſtand in het Christendom van deszelfs eerſte en ware inrigting verbasterd. Alles geſchiedde echter in den naam van den Godsdienst, hoe zeer alles het voorkomen vertoonde, dat het Christendom zijne voor hetzelve eigenlijk geſchikte Leeraren geheel verloren had.

(*) *Libr.* IV. *pag.* 354.
(†) *Libr.* VIII. *pag.* 425, 426.
(§) *Libr.* III. *pag.* 342.
(**) LAMBERT. *Schafnaburg. ad a.* 983.
(††) WIPPO *in Vita Conr. Salici.*

Einde van het Dertiende Deel.

Digitized by Google

Digitized by Google